

Περίοδος Β'
Τεύχος 757
Παρασκευή
22 Φεβρουαρίου 2002
Ευρώ 4 / Δρχ. 1363

ADVANTI

Όταν τα φρούτα σαπίζουν...

ὁρῶντες ὀλίγα καὶ
 πολλὰ ἀκρότη Κόρινθοι
 οὐδὲ πολλοὶ ἀγαθῶς
 ἠκούοντες
 ἀλλὰ πολλοὶ ἀπολογίζοντες
 ὡς ἔχουσιν τὴν ἐλευθερίαν
 τοῦ Χριστοῦ καὶ
 τὴν ἐλευθερίαν τοῦ
 κόσμου

ISSN 1108-9822

71108 982000

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ

Εκδότες
και
δημοσιογράφοι
Οι μεγάλες πληγές
της ελληνικής κοινωνίας

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΚΑΚΤΟΣ

Περίοδος Β' • Έτος 29ο • Τεύχος 757

Παρασκευή 22 Φεβρουαρίου 2002

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ / 1363 δρχ.

**ANTI - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 010 7232713 - 010 7232819

Fax: 010 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrparou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Εύη Ζήση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 010 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

α συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ.

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 65 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 130 δολ. ΗΠΑ

ΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

προς του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Ποσειδών 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 0310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Υπάρχουν δικαστές στο Βερολίνο	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Πόσο εφικτή η συνεργασία ΠΑΣΟΚ και Αριστεράς;	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail από τον Απόστολο Διαμαντή	13
• Η ποινική δίωξη του Σωκράτη Κόκκαλη	14
• Βασίλης Ζήσης: Η ώρα της αλήθειας για το Σωκράτη Κόκκαλη	15
• Κ. Τσαλόγλου: Ενθάρρυνση της κατανάλωσης και αναπτυξιακό μοντέλο	18
• Χ. Νησιώτης: Η στρατηγική της ήττας	20
• Αλ. Τζιόλας: Αυτονόητα και περιττά	22
• Όλγα Φωτακοπούλου: Φρουτόκρεμες εποχής	23
• Π. Μαρτινίδης: Το φάρμακο μπορεί να είναι χειρότερο από την αρρώστια	26
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: «Μπους: ο άξονας του κακού»	27
• Αλέξανδρος Καζαμιάς: Μεταστάσεις του αμερικανικού милитарισμού	28
• Ευ. Αρεταίος: Το φόρουμι και τα παρεπόμενά του	30
• Χαρά Μπουργάνη: Ισραηλινοί κατά του πολέμου	32
• Το Διεθνές Δικαστήριο	34
• Τάσος Αναστασίου: Οβίδιος ο Αντικαρλαντελποντικός	35
• Συνέντευξη με τον Ν. Παναγιωτόπουλο για τον Πιερ Μπουρντιέ	36
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	40
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	41
• Μανόλης Λεοντάρης: «σε τι βοηθά λοιπόν;» η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη	44
• Μνήμη Αντρέα Φραγκιά	47
• Δημήτρης Ραυτόπουλος: Η μόνιμη αίσθηση της απώλειας	48
• Μ. Σταματελάτος: Ο δημοσιογράφος της ουσίας	50
• Δημ. Φιλιππίδης: Γιώργος Σημαιοφορίδης	52
• Δημ. Φιλιππίδης: Για τον Γιώργο Μακρή	54
• Ηλίας Λογοθέτης: Απώλεια εν Θεώ	55
• Μάνος Στεφανίδης: Η επιστροφή της γηραιάς κυρίας	56
• Φαίη Τζανετουλάκου: Βραβείο Turner 2001	58
• Ειρήνη Μουντράκη: Θεατρικό Συμπόσιο	61
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: ... νύχτα σπαρμένη μάγια	62
• ΒΙΒΛΙΟ	63

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΣΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟ

Η ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ του πορίσματος της έρευνας που διεξήγαγε ο εισαγγελέας κ. Δημ. Παπαγγελόπουλος και η ποινική δίωξη του Σωκράτη Κόκκαλη για κατασκοπία, απάτη, υπεξαίρεση, ξέπλυμα μαύρου χρήματος, δωροληψίες και δωροδοκίες είναι η τελευταία φάση της διαδρομής του Σωκράτη Κόκκαλη. Μια διαδρομή σκοτεινή που άρχισε το 1963, όταν στρατολογήθηκε ως πράκτορας της Στάζι με το ψευδώνυμο «Ρόκο», συνεχίστηκε το 1965 με την μετονομασία του σε «Κασκαντέρ» και εξελίχθηκε με την ανάπτυξη εταιρειών στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Έως προχθές συγκαταλεγόταν μεταξύ των 500 πλουσιότερων ανθρώπων του πλανήτη.

ΤΩΡΑ ΟΜΩΣ αρχίζουν τα δύσκολα. Οι εταιρείες του έχουν πάρει την κατιούσα στο Χρηματιστήριο της Αθήνας και στο εξής ο Σωκράτης Κόκκαλης στιγματισμένος θα απομονωθεί. Δύσκολα στο εξής ο κύριος Λαμπράκης θα επιτρέψει να αιωρούνται έξω από το Μέγαρο Μουσικής τα διαφημιστικά πανό της Ιντρακόμ.

Ο κ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ θρηνεί σήμερα για τις επιπτώσεις στις χρηματιστηριακές αξίες των εταιρειών «του πολύ σημαντικού έλληνα επιχειρηματία». Είναι Ολιβερό ότι ο Θ. Πάγκαλος στο πρόσωπο του Σ. Κόκκαλη βλέπει απλώς «έναν πολύ σημαντικό έλληνα επιχειρηματία». Είναι Ολιβερό που η πολιτική τάξη της Ελλάδας, χρόνια τώρα «έδινε κι έπαιρνε» από τον Κόκκαλη χωρίς να αναρωτηθεί ούτε στιγμή τι εσήμαιναν εκείνες οι δοσοληψίες. Όχι μόνον η πολιτική τάξη αλλά και εκδότες, δημοσιογράφοι, αθλητικοί παράγοντες και μερικοί «πνευματικοί άνθρωποι». Όλοι έχουν το μερίδιο της ευθύνης τους. Έχουν ευθύνη γιατί στα παιχνίδια της δικής τους εξουσίας επέτρεψαν σε «επιχειρηματίες» τύπου Κόκκαλη να ορίζουν την πορεία της κοινωνικής ζωής, το Χρηματιστήριο, τον αθλητισμό.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ευθύνες όλης της πολιτικής τάξης στη χώρα και πρωτίστως της κυβέρνησης θα πρέπει να εντοπιστούν και να ερευνηθούν, παρ' όλο που λόγω του κοινού συμφέροντος – φόβου και ενοχών – όλοι θα επιδιώξουν να καλύψουν όσο το δυνατόν περισσότερα από τη δύσσομη αυτή υπόθεση. Όμως τα πράγματα από αύριο δεν θα είναι όπως ήταν προ εβδομάδος. Αυτό τουλάχιστον το έχουν καταλάβει όλοι.

ΕΙΝΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ότι σύμπας ο πολιτικός κόσμος απεφάνθη ότι «η δικαιοσύνη πρέπει να αφεθεί απερίσπαστη στο έργο της». Το σχόλιο/απάντηση του απλού πολίτη ήταν καυστικό: Τώρα θυμήθηκε ο πολιτικός κόσμος την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης; Αφού είναι γνωστός ο ασφυκτικός πολιτικός κλοιός που την περισφίγγει. Και ο καθένας φαντάζεται τα μηνύματα και τις «συστάσεις» που εκπέμπονται προς κάθε ανακριτή και εισαγγελέα αυτές τις ημέρες.

ΤΙΣ ΩΡΕΣ αυτές οργιάζουν οι φημολογίες σχετικά με τη «σκοπιμότητα και την επιλογή της στιγμής» που ασκείται η ποινική δίωξη εναντίον του Σωκράτη Κόκκαλη. Επειδή δεν είμαστε οπαδοί της συνωμοσιολογίας, αλλά και επειδή νομίζουμε ότι «ερωτηματικά» αυτού του τύπου αποπροσανατολίζουν, πιστεύουμε το πολύ απλούστερο: ότι ο εισαγγελέας κ. Δημ. Παπαγγελόπουλος όντως κινήθηκε ανεξάρτητα.

Η ΠΑΛΙΑ ρήση «υπάρχουν δικαστές στο Βερολίνο» μπορεί να έχει ισχύ και για τον τόπο μας. Οι έντιμοι πολίτες, που ενεργούν σύμφωνα με όσα η τιμή και η πεποίθησή τους ορίζει, δεν λείπουν από την Ελλάδα. Και σ' αυτό το σημείο θα συμφωνήσουμε με όλους τους όψιμους υπερασπιστές της ανεξάρτητης δικαιοσύνης ότι οι δικαστές πρέπει να αφεθούν ελεύθεροι στην άσκηση του δικού τους καθήκοντος.

ΝΑ ΑΦΕΘΕΙ ανεξάρτητη η δικαιοσύνη να ερευνήσει και να αφεθεί να προχωρήσει τις έρευνές της απρόσκοπτη. Να μην δούμε και πάλι αύριο τους μανδαρίνους που σήμερα κόπτονται για την αλήθεια και καμρώνονται τους αφηνδιασμένους από την υπόθεση Κόκκαλη να ομιλούν περί «παραιξουσίας» και άλλων φληναφημάτων όπως τότε, το «βρόμικο '89».

ΟΙ ΣΚΟΥΧΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

ΤΙ ΕΓΙΝΕ ΚΑΠΕΤΑΝ
ΛΑΝΟΤΗ, ΤΣΙΜΠΑΕΙ
Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ;

ΟΧΙ, ΞΕΦΑΡΟΣΕ
ΚΑΙ ΑΥΤΗ...

Πόσο εφικτή η συνεργασία ΠΑΣΟΚ και Αριστεράς;

ΦΘΑΣΑΜΕ, άραγε, στο «τέλος του δικομματισμού»; Και πιο συγκεκριμένα: Ο μεταπολιτευτικός κύκλος, που βιώνουμε επί 28 χρόνια και που σηματοδοτήθηκε από τις εναλλαγές του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ. στην εξουσία, έχει πράγματι κλείσει; Κάποιοι δύσπιστοι έσπευσαν να θυμίσουν ότι, στις τελευταίες εκλογές του 2000, ο δικομματισμός, δηλαδή το σύνολο των ψήφων που συγκέντρωσαν το ΠΑΣΟΚ και η Ν.Δ., ξεπέρασε το 87% του εκλογικού σώματος... Αλλά το ποσοστό αυτό δεν πτόησε τον γραμματέα του ΠΑΣΟΚ, Κ. Λαλιώτη, που, με συνέντευξή του στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, κήρυξε το τέλος των μονοκομματικών κυβερνήσεων και την απαρχή μιας νέας εποχής, με τον σχηματισμό κυβερνήσεων της κεντροαριστεράς.

ΠΩΣ ΕΝΝΟΕΙ, όμως, ο Κ. Λαλιώτης τη συνεργασία ΠΑΣΟΚ-Αριστεράς και, πιο συγκεκριμένα, τη συνεργασία ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού; Μήπως κατά το γνωστό, παλαιό πρότυπο: «ΠΑΣΟΚ και λοιπές δημοκρατικές δυνάμεις»; Όχι, όχι – απαντά ο γραμματέας του ΠΑΣΟΚ. Αυτά τα πράγματα, είναι ξεπερασμένα. Και δημιούργησαν τραυματικές εμπειρίες στις σχέσεις ΠΑΣΟΚ-ΣΥΝ... Σήμερα μιλάμε για πρόταση συνεργασίας με προοπτική την «πολυκομματική διακυβέρνηση». Και, προκειμένου να προωθηθεί η συνεργασία αυτή, δεν αποκλείουμε ακόμα και την αλλαγή του εκλογικού νόμου.

ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ – ΑΛΛΑ ΠΩΣ; ΚΑΙ ΤΙ ΕΙΔΟΥΣ;

ΤΙ ΕΧΕΙ, όμως, κατά νου ο Κώστας Λαλιώτης, όταν αναφέρεται στην «αλλαγή του εκλογικού νόμου»; Περιλαμβάνει, μήπως, και την απλή αναλογική – μόνιμο αίτημα των κομμάτων της αριστεράς; Φυσικά όχι, αφού μόλις πρόσφατα, το ΠΑΣΟΚ, το κυβερνών

ΠΑΣΟΚ, απέρριψε κοινή πρόταση του ΚΚΕ και του ΣΥΝ για την καθιέρωση της απλής αναλογικής, κ.λπ. Ο ίδιος μίλησε για «νέο εκλογικό νόμο» που δεν πρέπει να είναι «προαπαιτούμενο για τα μικρά κόμματα, αλλά ούτε και έμμονη ιδέα για διακυβέρνηση από το ΠΑΣΟΚ». Στην πραγματικότητα, συντάχθηκε με τη θέση του υπουργού Εσωτερικών Κ. Σκανδαλίδη για ένα «αναλογικότερο εκλογικό νόμο που, ταυτόχρονα, θα διευκολύνει ή θα δημιουργεί ένα καινούργιο πλαίσιο σχέσεων ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις». Το «αναλογικότερο», ως διατύπωση, όμως, είναι πολύ ασαφές και, φυσικά, δεν πείθει...

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, όπως είναι γνωστό, ορίζει ότι οποιοσδήποτε νέος εκλογικός νόμος θα ισχύει για τις μεθεπόμενες εκλογές. (Εκτός αν ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ., με πλειοψηφία των δύο τρίτων, συμφωνήσουν ώστε ο νέος νόμος να ισχύει για τις επόμενες εκλογές, κάτι, βέβαια, που αποκλείεται να δεχθεί η Ν.Δ., εφόσον πιστεύει ότι θα κερδίσει τις βουλευτικές εκλογές του 2003.)

Η ΑΙΣΘΗΣΗ, όμως, ότι τις εκλογές Οκτωβρίου 2003 θα τις χάσει το ΠΑΣΟΚ, είναι γενικότερη, εκτός αν γίνει κάποιο «θαύμα» – για να θυμηθούμε την εκτίμηση του Θ. Πάγκαλου... Είναι λογικό, συνεπώς, να υποθέσει κανείς ότι η πρόταση Λαλιώτη για εκλογική συνεργασία ΠΑΣΟΚ-αριστεράς και σχηματισμό κυβέρνησης της κεντροαριστεράς (ως «λυτρωτικής λύσης»), στοχεύει στις προεδρικές εκλογές του 2005, με την έννοια ότι η Βουλή, που θα προέλθει από τις εκλογές του 2003, δεν θα μπορέσει ν' αναδείξει νέο Πρόεδρο της Δημοκρατίας...

ΚΑΤ' ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ: Εφόσον δεν είναι δυνατή η αλλαγή του εκλογικού νόμου (για τις εκλογές του 2003) και η Νέα Δημοκρατία, κατά πάσα πιθανότητα, θα κερδίσει τις προσεχείς βου-

λευτικές εκλογές, έπεται ότι η πρόταση Λαλιώτη είναι, για τον κόσμο του ΠΑΣΟΚ, «μήνυμα παραμυθίας»: Μη σκιάζεσθε αδελφοί, ενδέχεται να ηγηθούμε στις προσεχείς εκλογές, αλλά η ήττα μας θα είναι εφήμερη, εφόσον με την αλλαγή του εκλογικού νόμου που θα ισχύσει για τις βουλευτικές εκλογές του 2005 και την ενδεχόμενη συνεργασία μας με την αριστερά, θα επανέλθουμε στην εξουσία.

ΑΛΛΟ ΟΙ ΣΤΙΛΠΝΕΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΟΙ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ, όμως, είναι υπεύθυνη πολιτική δύναμη και όχι συμπλήρωμα του όποιου δικομματισμού. Και ενώ δεν θέλει ν' ανατρέχει σε παλαιότερες καταστάσεις, με έντονη την προσπάθεια διεμβολισμού της, από την άλλη, δεν λησμονεί ότι το ΠΑΣΟΚ είχε τη δυνατότητα, στην τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος, να περάσει την τροποποίηση του εκλογικού νόμου (έστω «επί το αναλογικότερον») και δεν το έκανε. Όπως δεν έκανε πράξη τα όσα επαγγέλλεται, σήμερα, ο γραμματέας του ΠΑΣΟΚ, για μετάβαση, δηλαδή, από τον δικομματισμό σε ένα άλλο πολιτικό σύστημα. Αντιθέτως, προτίμησε να συμπλεύσει με τη Νέα Δημοκρατία, αποφεύγοντας οποιαδήποτε τροποποίηση που θα το διαφοροποιούσε από τη συντηρητική «πεπατημένη».

ΤΟΥΤΩΝ ΔΟΘΕΝΤΩΝ, είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι τα όσα διακηρύσσει σήμερα ο Κ. Λαλιώτης, δεν οφείλονται σε κάποια Αποκάλυψη Τώρα, αλλά σε μια στάθμιση (ή αναστάθμιση) σειράς δεδομένων, με δεσπόζον στοιχείο το ενδεχόμενο ήττας του ΠΑΣΟΚ, στις προσεχείς εκλογές.

ΤΕΛΙΚΑ, πώς αντέδρασε ο ΣΥΝ στην πρόταση Λαλιώτη, η οποία χαιρεί –όπως έχει ημεπίσημα ανακοινωθεί...– της εγκρίσεως του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη; Κατά τον πρόεδρο του

κόμματος, Νίκο Κωνσταντόπουλο, οι πολίτες αυτής της χώρας βλέπουν, στα λόγια, «αγάπη προς την αριστερά», αλλά, στην πράξη, «συναίνεση ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ.»... Από την άλλη, πρόσθεσε, δεν μπορούν ν' αγνοηθούν οι διαφορές πολιτικής μεταξύ ΣΥΝ και ΠΑΣΟΚ. Συνεπώς, ένας τρόπος προσέγγισης των δυο αυτών κομμάτων θα ήταν η αλλαγή του εκλογικού νόμου, με την υιοθέτηση της απλής αναλογικής, έστω και αν ο νέος νόμος θα ισχύσει στις επερχόμενες εκλογές.

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά του, ο Φώτης Κουβέλης, κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΣΥΝ και υποψήφιος δήμαρχος Αθηναίων, υπέμνησε ότι το ΠΑΣΟΚ αντιμετωπίζει την αριστερά ως «εκκρίσιμη μάζα», προκειμένου να εξασφαλίσει την επανεκλογή του, ενώ ο Νίκος Βούτσης, πρόεδρος Τύπου του ΣΥΝ, κατακρίθηκε την πρόταση Λαλιώτη «πολιτικά μετέωρη», εφόσον η άσκηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών σε κρίσιμους κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς, δεν συνάδει με την πολιτική και τα οράματα του ΣΥΝ.

ΕΛΛΗΝ ΟΙ δημοκρατικές δομές του Συνασπισμού επιτρέπουν φιλοσοφικό απόψεων ή απορρίψεων. Έτσι, κατά τον ευρωβουλευτή Μιχάλη Παπαγιαννάκη, τα όσα ανέφερε ο Κ. Λαλιώτης στην Ελευθεροτυπία συνιστούν, για την ώρα, «δηλώσεις και όχι προτάσεις». Ότι προέχει, συνεπώς, είναι η έναρξη ενός διαλόγου «ανοιχτού και ημόσιου» και, φυσικά, η ανάληψη πρωτοβουλιών από την ίδια την αριστερά. Από την πλευρά της, η Μαρία Δαμιανάκη πιστεύει ότι η πρόταση Λαλιώτη είναι «πρόταση μακράς νοησίας», η οποία, εκ των πραγμάτων, θέλει και το θέμα της αλλαγής του εκλογικού νόμου, και το θέμα των κυβερνητικών συνεργασιών. Ως εκ τούτου, η πρόταση Λαλιώτη θα πρέπει να συζητηθεί στα όργανα του κόμματος, το οποίο δεν πρέπει να σπεύσει να την απορρίψει, όσο και αν ανάλογες προτάσεις είχαν κατατυπωθεί και παλαιότερα, «για τον μεμβολισμό των κομμάτων της αριστεράς». Και με την άποψη αυτή της Μ.

Δαμιανάκη συντάχθηκε και ο Θ. Μαργαρίτης, μέλος της Πολιτικής Γραμματείας του ΣΥΝ: «Σε όλη την Ευρώπη -είπε- υπάρχει συμπόρευση κεντροαριστεράς και αριστεράς... Δεν πρέπει να βιασθούμε ν' απορρίψουμε τις προτάσεις Λαλιώτη... Ο ΣΥΝ πρέπει να ξεπεράσει το σύνδρομο του καθρέπτη».

ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ «ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ» - ΔΙΑΒΑΖΕ ΤΗΝ ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ;...

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝ κατέστησε σαφές ότι η πρόταση της αριστεράς, για την υιοθέτηση της απλής αναλογικής, δεν έχει ως στόχο της την... ακυβερνησία, αλλά για να μπορέσει να διαδραματίσει η αριστερά ένα ουσιαστικό ρόλο στην αλλαγή του κυβερνητικού μοντέλου, της κυβερνητικής πολιτικής. Πλην, και παρ' όλων ότι είναι δεδομένη η αρνητική στάση της κυβέρνησης απέναντι στην απλή αναλογική, διάφοροι αρθρογράφοι έσπευσαν να κρούσουν, εκ προοιμίου, τον κώδωνα του κινδύνου! Ο Στέφανος Τζανάκης, λόγου χάρη, γράφοντας στα Νέα (και

παρά το χαρίεν ύφος του...) προειδοποιεί: «Ας παίξουν όσο θέλουν με την κεντροαριστερά τους. Είναι δικαίωμά τους. Αλλά ας σταματήσουν τα παιγνίδια με τον εκλογικό νόμο. Η χώρα χρειάζεται (σταθερή) κυβέρνηση και την εποχή του... διπολισμού»...

ΕΡΩΤΗΣΗ: Περνάς από τον δικομματισμό στον... διπολισμό, χωρίς αλλαγή -την κάποια αλλαγή, την όποια αλλαγή- του εκλογικού νόμου; Και πώς θα εκπληρωθεί η ευχή του κυβερνητικού εκπροσώπου Χρ. Πρωτόπαπα, για «κοινή κάθοδο στις εκλογές», όταν ο εν ισχύ εκλογικός νόμος απαγορεύει τις συνεργασίες; Εκτός αν η αριστερά υιοθετήσει το... «αιγό του Κολόμβου», την πρόταση, δηλαδή, του Βήματος, που θέλει τους αριστερούς να εντάσσονται (να «συμπεριλαμβάνονται») στο ψηφοδέλτιο του... ΠΑΣΟΚ και όποιον πάρει ο Χάρος! [Δεύτερη ερώτηση: Προκειται για εμπαιγμό ή για παιδαριώδη -childish- αντίληψη των πολιτικών μας πραγμάτων;]

ΤΡΙΤΗ (και τελευταία) ερώτηση: Θα μπορούσε η Αριστερά να δεχθεί -εκτός από την απλή αναλογική- έναν «αναλογικότερο εκλογικό νόμο»; Απόκειται, βέβαια, στην ίδια την αριστερά ν' απαντήσει. Όμως, ορισμένοι σχολιαστές κατέγραψαν μια διατύπωση του Στέργιου Πιτσόρλα, συντονιστή της Πολιτικής Γραμματείας του ΣΥΝ (από άρθρο του στην Ελευθεροτυπία), σύμφωνα

με την οποία «το είδος του εκλογικού νόμου που θα ψηφίσει το ΠΑΣΟΚ, θα αποκαλύψει πλήρως την ειλικρίνεια των προθέσεων». Ο αρθρογράφος απορρίπτει οποιαδήποτε αλλαγή του εκλογικού νόμου, στη βάση της πρότασης Αυγερινού για μονοεδρικές ή διεδρικές περιφέρειες. Αλλά προφανώς η απόρριψη αυτή δεν θα ίσχυε -υπόθεση εργασίας κάνουμε-, στην περίπτωση που το ΠΑΣΟΚ θα ψήφιζε έναν άλλο εκλογικό νόμο, που θα άνοιγε τον δρόμο σε προγραμματικές συγκλίσεις. Κατά τ' άλλα, qui vivit, vegeta...

ANTHΩP

ΦΡΟΥΤΟΚΡΕΜΑ

Τι σημαίνει «φρουτόκρεμα» στην πολιτική ορολογία; Υποργός του ΠΑΣΟΚ εδήλωσε: «Ανακατεύετε στο μίξερ όλο το πελατειακό σας δυναμικό και το προσφέρετε με παγάκια τους θερμούς θερινούς μήνες. Ή με ελαφρό ζέσταμα στους 50 βαθμούς κατά τη διάρκεια του χειμónος...».

ΓΚΡΑΦΙΤΙ ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ

- Στην οδό Θεμιστοκλέους: «Αγαπάτε υπαλλήλους»
- Στον τοίχο του σιδηροδρομικού σταθμού του Θησείου: «Θα μας θυμηθείς, όταν κι εδώ γίνει της Αργεντινής» (Αναρχικοί)
- Και ένα αντι(αθλητικό): Τα κατάφεραν οι νονοί του ποδοσφαίρου να σκατέψουν τον Ντέμη Νικολαΐδη

«ΠΑΡΑΞΟΥΣΙΕΣ»

Το κύριο άρθρο της Ελευθεροτυπίας, την επομένη της δώξης εναντίον Κόκκαλη κατέληγε: «Η "Ε" ... θα συνεχίσει τον αγώνα... μέχρις ότου αποκαλυφθούν όλα όσα γιγάντωσαν αυτό το φαινόμενο της παραξουσίας». Τι μου θυμίζει αυτό το «παραξουσία»; Μήπως τις καταθέσεις Λαμπράκη-Τεγόπουλου στη δίκη Κοσκωτά;

ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

Είμαι κατασυγκινημένος που επιτέλους το όραμα της κεντροαριστεράς πραγματοποιείται και μάλιστα με τους καλύτερους οιωνούς. Κανείς πλέον δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην υπέρβαση του δικομματισμού και το λαϊκό αίσθημα. Το πρόβλημα μόνο του αρχηγού είναι αυτό που με απασχολεί περισσότερο. Προσωπικά θα ήθελα έναν λαϊκό ηγέτη με εμπειρία του παρατετάσματος, με κατασκοπικό προφίλ τύπου Τζέιμς Μποντ και με επιχειρηματικό δαιμόνιο. Να είναι δηλαδή κόκκινος ή έστω ερυθρόλευκος, να έχει εμπειρία του υπαρκτού σοσιαλισμού και να διεγείρει τα πλήθη με διάφορα τρικ στιλ τζόκερ, λόττο κ.λπ. Αντιλαμβάνεστε πως αυτό το πρόσωπο που ονειρεύομαι δεν ταυτίζεται με τους ξενέρωτους της τρέχουσας πολιτικής σκηνής, δεν μπορεί να είναι ο «δεξιός» κ. Σημίτης, ο «αριστερός» κ. Μπίστης ή ο υπεράνω κομμάτων κ. Λαλιώτης. Εγώ ψάχνω έναν αρχηγό δημοφιλή, αυτοδημιούργητο, αγωνιστή, που να προέρχεται από τη βάση και να τον αποθεώνει ο λαός κάθε Κυριακή στα γήπεδα. Ένας τέτοιος άνθρωπος θα ξεπεράσει τ' αδιέξοδα των παρόντων πολιτικών σχηματισμών και θα μας οδηγήσει στο μέλλον. Όσο το σκέφτομαι, ανακαλύπτω ότι, ναι!, habemus parram, η κεντροαριστερά έχει τον φυσικό της πατέρα, ή πατερούλη, αν προτιμάτε. Πρόκειται για τον άνδρα που το 1983 ήρθε στην Ελλάδα κομίζοντας 6.000.000 δολάρια από τη Στάζι για να διεισδύσει στον

ΟΤΕ και να υποκλέψει επικοινωνιακά μυστικά της Δύσης προς χάρη των λαϊκών δημοκρατιών της Ανατολής. Αυτός ο άνθρωπος, κασκαντέρ κανονικός και γνώστης των κινδύνων του ψυχρού πολέμου, απέδειξε ότι μπορεί να επιβιώνει και να προοδεύει και σε συνθήκες καπιταλισμού οδηγώντας το σοσιαλιστικό όραμα στα νέα του πεπρωμένα.

Αυτός, ο μπαρουτοκαπνισμένος αγωνιστής, τη δράση του οποίου δεν παρουσίασε ποτέ ο αστικός Τύπος αλλά μόνο ένα έντυπο σαν το Αντί, αυτός, ο αριστερός της πράξης κι όχι της θεωρίας, αυτός που κατασκόπευε για το καλό του παγκόσμιου κινήματος και του σοσιαλισμού, αυτός που καταρράκωσε τις μικροαστικές εθνικιστικές συμβάσεις, αυτός που αναζωογόνησε και το αθλητικό ιδεώδες πλάι στο πολιτιστικό -θυμηθείτε τις χορηγίες του στο Μέγαρο, αυτός που μέχρι πρόσφατα ζητούσε να δημιουργηθούν λέσχες με φρουτάκια στα γήπεδα για να απασχολούνται οι αγνοί φίλαθλοι, αυτός ο άνδρας είναι ο αρχηγός της κεντροαριστεράς που μπορεί να εμπνεύσει το κατισχυμένο και απαισιόδοξο πλήθος και να το οδηγήσει σε νέες νίκες. Τι Νταλέμα και Μπλερ και Ζοσπέν; Ο κ. Σωκράτης ξεπερνάει όλα τα προγνωστικά. Φτάνει να μην μας προλάβει πάλι κανένας εισαγγελέας...

M. B.

ΣΔΟΕ!

Μετά τον Μάκη οι λεβέντες του ΣΔΟΕ βγήκαν παγανιά και μαζεύουν τα «φρουτάκια» καθ' άπασα την επικράτεια.

Κάτι τέτοια κάνει το σύστημα για να μας δείξει πως δουλεύει. Και εμείς στο Αντί φωνάξαμε χρόνια για τον Κόκκαλη αλλά δεν ίδρωνε κανένας το αφτί.

Θα το ξαναπούμε λοιπόν: Όταν η δικαιοσύνη κάνει σωστά τη δουλειά της, δεν χρειάζονται ρομπέν των δασών για να αποκαλύπτουν τη σαπίλα. Πάντως είμαι της γνώμης ότι ο ΣΔΟΕ θα δουλέυε καλύτερα αν είχε αρχηγό τον Μάκη. Εξάλλου η πολιτεία μετά από τόσες υπηρεσίες που της προσέφερε, του χρωστά μια καταξίωση. Εκτός κι αν προτιμά να τον τοποθετήσει υπουργό Δικαιοσύνης. Μπας και βάλει κάποια τάξη στο βιλαέτι του Αραβαντινού. Ξέρετε, εκείνου του αρχιφύλακα που βάζει τους βαρυνοινίτες στον Κορυδαλλό να χαιρετιούνται, πριν «αυτοζτονήσουν».

Σία Τσαχπίνου

ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Όστε φήμες θέλουν την αριστερά να συνεργάζεται στο μέλλον με το ΠΑΣΟΚ. Ουδείς φαίνεται να έβαλε μυαλό μετά τα λάθη του '89. Και αν οι φήμες κάποτε επαληθευτούν, η Αριστερά πρόκειται να διαπράξει κοινώς ηλιθιότητες, που θα της στερήσουν την όποια αξιοπρέπεια της έμεινε, θα χάσει τους εναπομείναντες πιστούς της και θα καταστεί ο νέος συνοδοιπόρος της εκσυγχρονιστικής και κατασταλτικής πολιτικής. Θα τάσσεται όπως οι ευρωπαϊκοί συνασπισμοί αναφανδόν υπέρ πολέμων όπως της Γιουγκοσλαβίας ή του Αφγανιστάν, υπέρ μεγάλων ιδεών όπως της Ολυμπιάδας και θα στέκει έρμαιο της συνεργασίας της με τους πρώην διαφωνούντες, της εξουσίας και του συμβιβασμού. Και οι Μορέτι μοιραία θα εκφράζουν την χλεύη τους.

A. K.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ

Τραγέλαφος η κατάσταση στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ. Είναι να θαυμάζει κανείς πώς η συνεχής άσκηση της εξουσίας –γιατί εδώ ίσως κρύβεται όλο το μυστικό– έχει απομονώσει τα στελέχη στα ξεχωριστά τους φρέουδα, όλα τα πελέχη. Ο κόσμος όλος οριοθετείται μέσα στο μικρό μαντρί. Ό,τι συμβαίνει ορίζεται από τις κομματικές διεργασίες, διότι δεν υπάρχει τίποτε άλλο εκτός του ΠΑΣΟΚ.

Εμείς δυσκολευόμαστε να το πιστέψουμε, αλλά ιδού η ανάλυση του περιβάλλοντος Γ. Παπαχάλιδη: Όλη η «εκστρατεία σπύλωσης» που εκτοξεύει ο Μάκης με τις «φρουτοεπιχειρήσεις Λασχαλίδη» ξεκινά από τον Κώστα Λαλιώτη. Ο οποίος αναμένει –και επιθυμεί– την ήττα του ΠΑΣΟΚ στις ερχόμενες εκλογές προκειμένου να συσπειρώσει περί αυτόν το κόμμα και να ξεπερδεύει με τους εκσυγχρονιστές.

Το αξιοσημείωτο όμως είναι ότι αυτά λέγονται –και διοχετεύονται– χωρίς τον παραμικρό διπαγμό. Δεν ενδιαφέρει εάν αυτά κοινολογηθούν ευρύτερα· αντίθετα, αυτό επιδιώκεται. Η πυγκρουστική λογική έχει πάρει απίθανες διαπάσεις στο ΠΑΣΟΚ. Και τρέχει έξω απ' το μαπρί να συλλάβει ο Κ. Σημίτης τους «δολιοφθορείς του πολιτικού μας συστήματος» ή τους σαμποτέρ των «θεσμών». Αμ η σύγκρουση του πρωθυπουργού με τον Θεσσαλονικάρχη Βενιζέ-

λο τι να προοιωνίζει; Οι γνωρίζοντες υποστηρίζουν ότι ο φιλόδοξος υπουργός θέλει γρήγορα να διαφοροποιηθεί και με εφελτήριο το 2004 να προλάβει τον Γιωργάκη από δεξιά (έχει εξάλλου παλαιόθεν καλές σχέσεις μ' αυτόν τον χώρο). Επίσης, ο πρωθυπουργός ανησυχεί μεν για το μπάχαλο των αγώνων αλλά δεν μπορεί να ελέγξει τον πληθωρικό Ευάγγελο, ο οποίος παίζει μόνος του εκπροσωπώντας ατομικά συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα τέτοιας τάξης που οι «φρουτόκρεμες» είναι απλώς οδοντόκρεμες.

Συμπερασματικά: ο άγριος κανγάζ εντός ΠΑΣΟΚ έτσι όπως τροφοδοτείται και από ορισμένα ΜΜΕ εξαγγέλει το τέλος εποχής, αλλά και την επιθυμία κάποιων εκπροσώπων του μεγάλου κεφαλαίου οι οποίοι θέλουν να πάρουν τ' επάνω χέρι.

Ήδη τα οικονομικο-δικαστικά προβλήματα του Κόκκαλη, η έξοδος του Λαμπράκη και η μετακίνηση του Μπόμπολα προς Ντόρα μεριά, απελευθερώνουν το τοπίο. Λέγεται μάλιστα πως τον κλεφτοπόλεμο του Αλφα εναντίον του ΠΑΣΟΚ δεν τον κανοναρχεί ο Τσοτσόροζ αλλά ο Βαρδινόγιάννης. Κι ούτε βέβαια είναι στόχος ο Παπαχάλιδης και ο Μπένος. Απλώς θα εξολοθρευτούν πάνω στη «μάχη» μερικά γυναικόπαιδα ώσπου να πληγούν οι αληθείς στόχοι.

ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ

Το ΠΑΣΟΚ με την υποψηφιότητα Παπουτσή θα επιτύχει να συσπειρώσει τους ψηφοφόρους του στις ερχόμενες δημοτικές εκλογές, εν αντιθέσει με τις δημοτικές εκλογές του 1998. Αυτά λένε στη Χαριλάου Τρικούπη και γι' αυτόν τον λόγο προτάθηκε ο τέως υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας. Δεν κατάλαβε όμως καλά την ευθεία βολή εναντίον της η «Κοκκινোসκουφίτσα» (ή αλλιώς Μαρία Δαμανάκη) και έτρεξε πάλι να δηλώνει: «Ο ΣΥΝ πρέπει να συνεργαστεί με το ΠΑΣΟΚ». Μα αυτό θα είναι η μεγαλύτερη προσφορά προς τη Δεξιά. Διότι έτσι θα διαλυθεί και ο ΣΥΝ και το ΠΑΣΟΚ. Και άντε μετά να περιμένεις κυβερνήσεις συνεργασίας να δεις Θεού πρόσωπο!

ΕΝΑΣ ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Αφού δεν έπιασε καλή βαθμολογία ως επίτροπος της Ελλάδας στην Ε.Ε. (παραιτήθηκε μαζί με τους άλλους της Επιτροπής για κάποια σκάνδαλα) κι αφού διεσώθη απ' το ναυάγιο του Σάμινα, ήρθε το πλήρωμα του χρόνου να αναλάβει άλλη μια δύσκολη αποστολή. Ορισμένοι «εκσυγχρονιστές» τρίβουν με ικανοποίηση τα χέρια τους. Μια πιθανή αποτυχία θα τον θέσει και αυτόν εκτός παιχνιδιού και διεκδίκησης της αρχηγίας.

Σ.Λ

ΓΥΦΤΟΙ, ΓΥΦΤΟΙ, ΓΥΦΤΟΙ...

— Μάθανε ότι το κάνουμε και πλακώσανε κι οι γύφτοι;

— Μάλλον όχι γιατί οι γύφτοι —κοινωνιολογικός κι όχι φυλετικός ο χαρακτηρισμός— θα πλάκωναν ούτως ή άλλως αφού κάθε τέτοια εποχή το 'χουν συνήθιο να πλακώνουνε. Κομιστής της γύφτικης πρότασης ο συνήθης ύποπτος κ. Κώστας Λαλιώτης.

Πανικός, καιροσκοπισμός, κεκτημένη συνήθεια, μπερτόλδειος εθισμός, τρόμος του κενού (horror vacui), τύψεις συνειδήσεως, ασυνείδητη προβολή ή όλα τα παραπάνω μαζί κι ανάκατα, σαλάτα mista που λέμε;

Άβυσσος η ψυχή των Πασόκων και η στρατηγική του ΠΑΣΟΚ, φίλτατοι. Απ' την άλλη πλευρά βγήκαν τα γνωστά εξαπτέρυγα κι άρχισαν το συλλεϊτουργο: ωρίμασαν οι συνθήκες, νέα προοπτική, τέλος του δικομματισμού, ιστορική καμπή, προφανείς δυνατότητες σύγκλισης, συμπόρευση και λοιπά τέτοια γύφτικα. Τι κι αν ο κοινωνικός ιστός έχει διαρραγεί άνωθεν έως κάτω, τι κι αν η δημόσια διοίκηση και ο κρατικός μηχανισμός βουλιάζουν στην απραξία

και τη διαφθορά, τι κι αν ουδείς πειθαρχεί σε ουδέν και σε ουδέν, τι κι αν ο τόπος βιώνει μια τεράστια αξιακή και ιδεολογική κρίση καθώς καταρρέουν τα πάντα και καθώς απέλιπαν και πίστη και εμπιστοσύνη;

Η ελληνική κοινωνία ψάχνει για την φυσική της ηγεσία, πολιτική και πνευματική, και στη θέση της βρίσκει ανδρείκελα, τηλεστάρες και υπαλληλοποιημένες φωνές των αφεντικών τους.

Αλήθεια, πού είναι οι ηγέτες αυτού του τόπου, πού είναι τα πρόσωπα εκείνα που με το κύρος και το ήθος τους θα διαμορφώνουν παραδείγματα για το ευρύ κοινό;

Πού είναι οι ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, οι αδέκαστοι δικαστικοί, οι άνθρωποι εκείνοι που πιστεύουν στον τόπο και που τον υπηρετούν με ιστορική συνέπηση και με αίσθημα ευθύνης;

Πού πηγαίνει το ακάτιον ΕΛΛΑΣ σ' αυτούς τους δύσκολους καιρούς; Η απαξίωση πολιτικών και πολιτικής είναι παραπάνω από προφανής, ο κόσμος λουφάζει χαινωμένος εμπρός στην τηλεόραση, ενώ η οικονομική ύφεση είναι

απότοκος της γενικότερης ακυβερνησίας και των συναδελφικών μαχαιρωμάτων εκ μέρους του κυβερνώντος κόμματος, αφού ολόκληρο το ΠΑΣΟΚ σπαράσσεται ανά δύο. Κι εμπρός σ' αυτή την ελεύθερη πτώση ενός ολόκληρου μηχανισμού εξουσίας πάλι η αριστερά αντιμετωπίζεται σαν σωσίβιο. Το μόρφωμα της «κεντροαριστεράς» καλείται να βγάλει το δεξιό ΠΑΣΟΚ των σκοτεινών οικονομικών συμφερόντων και της διαπλοκής από το αδιέξοδο. Οι «εκσυγχρονιστές» χρειάζονται πάλι αριστερές ψήφους για να «πραγματοποιήσουν το όραμά τους». Στις περασμένες εκλογές θυμήθηκαν τα Μακρονήσια, τώρα ανακαλύπτουν πως ο δικομματισμός απέθανε. Επειδή όμως η αληθινή αριστερά δεν έχει σύνδρομο εξουσίας, αντιλαμβάνεται τους στόχους της γύφτικης αυτής πολιτικής. Και βέβαια δεν επιτρέπει εκεί που οι καπετάνιοι κρεμούσαν τ' άρματά τους ν' ακουμπήσουν οι νεόγυφτοι των εκσυγχρονιστικών «στρογγυλοποιήσεων» τα προϊόντα της συναλλαγής τους.

Μάνος Στεφανίδης

VIVA MAKIS!

Αυτό που τους λέει ο Μάκης μ' όλον τον λαϊκίστικο τσαμπουκά του και με όλα τα τηλε-τσίκουλα και τα τηλεμπουζούκια του, είναι πως «Κύριοι, είστε λίγοι». Λίγος ο Μπένος, λιγότερος ο Ρωμραίος, ελάχιστος ο Πασχαλίδης, και πάει λέγοντας. Και τούτο γιατί αγνοούν, στην καλύτερη περίπτωση, τι συμβαίνει στις εκλογικές τους περιφέρειες, κοιμώνται τον νήδυμο, ενώ η διαφθορά έχει μεταλλάξει εφιαλτικά την ελληνική περιφέρεια και η προς συζήτηση αθωότητά τους εναπόκειται καθαρά στην καλή μας προαίρεση. Πράγμα που θα πει ότι οι εκσυγχρονιστές είναι αποκλειστικά ένα απ' τα δύο: ή ηλίθιοι ή ένοχοι. Αν αυτό καλύπτει τον πρωθυπουργό, σ' εμάς δεν πέφτει λόγος. Και

να τους χαιρείται. Ούτε ο ίδιος όμως μπορεί πια να παριστάνει τον αθώο.

Απ' την άλλη κι εμείς στο

Αντί δεν ξεχνάμε ότι ο Μάκης πρώτος έβγαλε τη διαφθορά και τα ροζ σκάνδαλα της ΕΛΑΣ αποκάλυπτοντας ότι βασικοί διακινητές του σκλαβοπάζαρου της λευκής σαρκός εξ ανατολών ήσαν πολυάριθμοι επίορκοι αστυνομικοί, ενώ ο κ. Ρωμραίος, ο «ανανεωτής» και «εκσυγ-

χρονιστής» κατά δήλωσή του, δεν είχε πάρει, τότε, μυρωδιά. Έκτοτε πολλοί αναγκάστηκαν να λάβουν μέτρα και να προβούν σε «καθάρσεις» εκόντες άκοντες. Έτσι και τώρα. Η νεοελληνική επαρχία αντιγράφει το διεφθαρμένο μοντέλο της πρωτεύουσας ενώ τοπική και κεντρική εξουσία περί άλλα τυρβάζουν. Αν σκεφτεί μάλιστα κανείς το σικέ παιχνίδι των κυριότερων εντύπων, «προοδευτικών» ή μη, με τα πρόσωπα της συναλλαγής και της διαφθοράς, αντιλαμβάνεται εύκολα γιατί η αντιδημοσιογραφία, έστω, του Μάκη, κι αν ακόμη χρησιμοποιεί σχολιούς δρόμους, τελικά φτάνει στο στόχο. Μόνο που ποτέ στην πραγματική δημοσιογραφία τα μέσα δεν καθαγιαίνουν τους στόχους.

Κι αυτό ας το σκεφτεί και ο Μάκης και οι μακώ οπαδοί του. Απ' την άλλη πλευρά, χρηματιστήριο και τζόγος, γιατί να το κρύψουμε, αποτελείωσαν τις οικονομικές δραστηριότητες δεκάδων πόλεων και κωμοπόλεων της περιφέρειας. Το τέλμα ή βούρκος της επαρχίας είναι ορατά από το τέλμα και τον βούρκο της πρωτεύουσας.

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι ή λίγη ή διεφθαρμένη, ενώ εκατοντάδες παράγοντες της επαρχίας ασκούν «πολιτική» έχοντας μεταφερθεί στο κλεινόν άστυ γιατί έτσι επιβεβαιώνεται έμπρακτα ο «εκσυγχρονισμός». Με τις υγείες τους, και έπονται τα χειρότερα. Άσχετο: Χαιρετισμούς στην κ. Κούρκουλα!

Τζιμ Μπούρης

ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ ΣΤΟΝ ΠΕΤΡΟ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟ

Η παραλιακή ζώνη του Σαρωνικού πρωτομελετήθηκε και πρωτοδιαμορφώθηκε με ήπιες παρεμβάσεις περιπτέρων του ΕΟΤ τη δεκαετία του '50 από τον Άρη Κωνσταντινίδη. Σήμερα και εμπρός στο «κατεπείγον» των ολυμπιακών αγώνων, νέοι «θεσμοί» όπως ο Ο.Α. ή η Ε.Τ.Α κατεπείγονται ν' αναλάβουν δράση προσφέροντας τα προς διαχείριση «φιλέτα» τους σε νοήμονες της ιστορικο-πολιτιστικής σημασίας των περιοχών και σε ευαίσθητους οικολογικά ιδιώτες, όπως είναι συμπτωματικά η Ιμασο του κ. Κωστόπουλου, ο κ. Λυμπέρης κ.ο.κ.

Αν, πάλι, αναρωτιέστε τι σημαίνει Ο.Α., δεν πρόκειται για την Ολυμπιακή Αεροπορία –άλλη πληγή αυτή!– αλλά για τον Οργανισμό Αθήνας, ενώ η Ε.Τ.Α δεν είναι βασική οργάνωση αλλά τα –εξίσου «τρομοκρατικά»– Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα. Επειδή υπ' αυτόν τον κακόζηλο τίτλο ο ΕΟΤ συγκρότησε εταιρεία στην οποία και παραχώρησε τα πιο εντυπωσιακά τεμάχια γης –μπράβο, κ. Ευγένιε Γιαννακόπουλε!– στην Αττική για να «αναπλασθούν». Η παραλιακή βέβαια είναι τοις πάσιν γνω-

στό ότι βρίσκεται υπό την κατοχή των νονών της νύχτας, συναινουσών κεντρικής και τοπικής εξουσίας, απ' εξ ανέκαθεν. Μόνο στην Α' πλαζ της Βούλας, για παράδειγμα, ελάχιστα μέτρα από το κύμα και στον αιγιαλό έχει χτιστεί απίστευτο κακοτέχνημα συνολικού εμβαδού 2.500 μ² (sic!), το οποίο επί χρόνια υπηρετεί ως σκυλοντίσκο τον πολιτισμό, την οικολογία, την αισθητική και την φυσιολατρία. Στην υπουργό ΠΕΧΩΔΕ και στον δήμαρχο Βούλας στέλνουμε την αγάπη και τη συμπάθειά μας. Και να σκεφτεί κανείς πως η Α' πλαζ του ΕΟΤ στη Βούλα ανήκει στη ζώνη απολύτου προστασίας που καλύπτει το 43% της ολικής έκτασης από το Φάληρο ως τη Λομβάρδα (μήκους 40 χιλιομέτρων και εμβαδού 7.000 στρεμμάτων).

Ερε γλέντια που θα 'λεγε και ο Ρένος Χαραλαμπίδης! Για να επιστρέψουμε όμως στον Άρη, προβλέπεται και μια ζώνη ήπιας ανάπτυξης που καλύπτει το 35% της παραλίας. Ε, εδώ θα δράσει ο κ. Πέτρος, ο ήπιος! Φίλος επιστήθιος του πρώην Πεχωδέ, στυλοβάτης του εκσυγχρονισμού και κορυφαίος δημοσιο-

γράφος, είναι φυσικό να ενδιαφέρεται για εργολαβικές εργασίες και κατασκευαστικές παρεμβάσεις στην αιγιαλίτιδα ζώνη. Αν δεν το κάνει ο κ. Κωστόπουλος, ποιος θα το κάνει; Ο Καλατράβα, ο Τσούμ, ο Κόλχαις, ο Μπότα ή ο Φωτιάδης;

Άσχετο: Θυμίζουμε ότι ένα από τα πιο μαχητικά και οργισμένα βιβλία του Άρη Κωνσταντινίδη λεγόταν *Αμαρτωλοί και Κλέφτες*. Ευτυχώς πάντως που οι νεόκοποι σωτήρες των παραλιών δεν διαβάζουν άλλα κείμενα πλην των δικών τους.

Υ.Γ.: Θυμάστε πριν από ενάμιση περίπου χρόνο που βγήκε ο πρωθυπουργός και με την ευκαιρία της μετατροπής του αεροδρομίου του Ελληνικού σε άλσος –με σημύδες ή έλατα, θα σας γελάσω– έδειξε σε μακέτα την ανάπτυξη όλης της παράκτιας περιοχής με τραμ, δασύλλια, μονοπάτια, νερά κελαρυσά κ.λπ.;

Ε, τώρα ήρθε η στιγμή που ο κ. Κωστόπουλος θα την εφαρμόσει.

Στέφανος Προτεστάκις

ΦΥΚΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΞΩΤΕΣ ΓΡΑΒΑΤΕΣ

Μόνο τα γέλια που δεν έβαλα ν' ακούω τον Λαλιώτη να κάνει προτάσεις στην Αριστερά για συνεργασία. Μα τι ολοφάνερη κοροϊδία κι αυτή. Ποιος τώρα; Ο Λαλιώτης! Ο πολιτικάντης της εποχής μας. Το μοσχαναθρεμένο του ΠΑΣΟΚ. Το τέλειο φίλτρο που σούρωσαν οι ιδέες από πάνω του κι έμεινε μόνο το κατακάθι. Ο υπηρέτης δύο αφεντάδων: Ανδρέα και Λαμπράκη.

Όλα εξανεμίστηκαν στον αγώνα για την διατήρηση της εξουσίας. Έμαθε καλά τα τερτίπια, ζημώθηκε με τα μεγάλα κόλπα την εποχή του ζιζάνγκο, τότε που ο σοσιαλισμός ήταν στα πάνω του.

Τότε που ακούγαμε για την Αλλαγή εδώ και τώρα, για τον σοσιαλιστικό τροσανατολισμό της χώρας, για την κοινωνική πρόνοια, για το κράτος του δικαίου, για τον λαό στην εξουσία, και τι δεν είπαν τα ζιζάνγκο τότε!

Μέχρι που έγινε η αλλαγή, άλλαξε η στολή και φόρεσε γραβάτα. Τα συνθήματα πήραν λίγο από το παρδαλό της γραβάτας κι έγιναν προτάσεις με χρωματιστές λέξεις που δεν έλεγαν τίποτα. Ξοδεύτηκαν εκατομμύρια να βλέπουμε στους δρόμους τα τεράστια κεφάλια κι από κάτω πεταμένες τις λέξεις «ήρεμη δύναμη» ή «πάλι μαζί». Έτσι μάθαμε όλοι ότι η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες, γιατί μέχρι τότε ρωτούσαμε εμείς, αλλά δεν ήξερε κανείς να μας απαντήσει.

Σήμερα ο Λαλιώτης μαζί με τη γραβάτα έβαλε και το Αρμάνι του και βγήκε προς άγρην πελατών.

Ύστερα από εικοσιπέντε χρόνια πολιτικής καριέρας μόλις τώρα κατάφερε να δει την κεντροαριστερά ως πολιτική δύναμη. Την εποχή της παντοκρατορίας, μόνο προσβολές και περιφρόνηση είχε για τα μικρά κόμματα. Τώρα εί-
και αλλιώς, το καράβι βουλιάζει και η σανίδα σωτηρίας είναι οι μικροί.

Τ.Σ.

ΟΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΩΞΕΙΣ ΩΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ

Οι ανησυχίες της χρηματιστηριακής αγοράς για την αρνητική έκβαση της δίωξης Κόζκαλη των τεσσάρων-πέντε κακουργημάτων και ενός-δύο πλημμελημάτων εκφράστηκε ήδη με ραγδαία πτώση της τιμής των μετοχών κυρίως της Ιντρακόμ (16,2%), της Ιντραλότ (9,5%) και της Ιντρακάτ (11,2%).

Σοφή, φοβισμένη ή κερδοσκοπούσα η αντίδραση της αγοράς; Δύσκολο να αποφανθεί κανείς. Ωστόσο, συμπτωματικά έχουμε και άλλη μία, ταυτόχρονη ένδειξη της αξίας των διώξεων. Μόλις στις 8.2.2002 το Συμβούλιο Εφετών απέρριψε όλες τις προσφυγές και επομένως Κόζκαλης και λοιποί παραπέμπονται οριστικά στο ακροατήριο για ηθική αυτουργία σε διαγωνισμό του ΟΠΑΠ.

Η απόφαση αυτή είδε το

φως της δημοσιότητας στις 17/18.2.2002, κι όμως η επίπτωση στην τιμή των μετοχών ήταν μηδαμινή: 1% για την καθ' ύλην αρμόδια Ιντραλότ και 2,65% για την Ιντρακόμ. Μάλιστα κατά την εβδομάδα μετά την έκδοση της απόφασης και πριν από την δημοσίευση οι μετοχές παραδόξως ανέβηκαν ελαφρώς.

Το συμπέρασμα είναι ευθύ. Πολλές από τις δικαστικές περιπέτειες Κόζκαλη με τους πελάτες του, ΟΤΕ, ΟΠΑΠ κ.ά. έχουν τεθεί στο αρχείο, και αυτή η τελευταία του ΟΠΑΠ, παρ' όλο που όλως εξαιρετως θα εκδικαστεί, δεν συγκινεί την αγορά. Αντίθετα η κατασκόπια, το ξέπλυμα χρήματος και η ενεργητική δωροδοκία είναι σημαντικά φόβητρα για τους γιάπηδες, έστω και τους εγχώριους.

Σ. Καφαντάρης

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΑΦΕΛΟΥΣ

— Ένας άνθρωπος, επειδή είναι πολύ πλούσιος, βρίσκεται υπεράνω του νόμου;

— Μπορεί ένας υπουργός σαν τον κ. Παπαντωνίου να θλίβεται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο έγκριτος επιχειρηματίας κ. Κόζκαλης και ένας τ. υπουργός σαν τον Πάγκαλο ν' ανησυχεί για τις οικονομικές συνέπειες της δίωξης του γνωστού κρατικού εργολάβου;

— Θα τολμούσε κανείς, πριν από 30 χρόνια, να μιλήσει έτσι για έναν άνθρωπο που παραπέμπεται για κακουργηματικές πράξεις οι οποίες περιλαμβάνουν κατασκόπια κ.λπ.;

— Με τις δηλώσεις τους οι

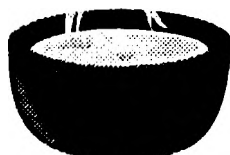
διακεκριμένοι αυτοί πολιτικοί δεν προκαταλαμβάνουν τη δικαιοσύνη και δεν παρεμβαίνουν στο έργο της;

— Έχει τόσο πολύ ξεχαρβαλωθεί ο κοινωνικός ιστός και το αξιακό σύστημα ώστε το χρήμα, η δύναμη και η συναλλαγή ν' αποπλένουν κάθε αδίκημα, όσο μεγάλο κι αν είναι;

— Η ηθική του εκσυγχρονισμού επιτρέπει τη συγκαλυψη εθνικών σκανδάλων μόνο και μόνο για να μην θιγεί η τάξη του χρηματιστηρίου, όπως παλιά η ηθική του παπανδρεϊσμού επέτρεπε τα προσωπικά δώρα ως τα 500 εκατομμύρια;

Αφ. Ελίδης

Η ΧΥΤΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

«Έκαναν φτερά ... οι κόττες από το κοτέτσι της Σούλας και του Νάσου, εκτός από δύο. Κάποιος πέρασε αυτές τις γιορτές "ζωή και κόττες". Η είδηση είναι όχι που έκλεψαν τις κόττες, αλλά ότι υπάρχει ακόμη στην Ζάτουνα κοτέτσι». Το διαβάσαμε στην εφημερίδουλα Ζάτουνα, Μάρκου - Λόγγος.

Στην ίδια εφημερίδα μνημονεύεται ο θάνατος του Παναγιώτη Κουστενή, του «κυρίου Παναγιώτη» που εργαζόταν στο πάλαι ποτέ Αθηναϊκό Πρακτορείο Εφημερίδων. Ήταν ένας ευγενικός και γλυκός άνθρωπος με τον οποίο συνεργαζόταν αρμονικά οι άνθρωποι του Τύπου. Η εφημερίδα σωστά σημειώνει ότι «υπήρξε ο άνθρωπος του Τύπου, συνεργάτης για όλους τους εργαζόμενους και ξεχώρισε για την εργατικότητα του. Με πίκρα έζησε το τέλος της "Αυτοκρατορίας" του Τύπου».

Σε ανοικτή επιστολή τους προς τον υπουργό Παιδείας οι μαθητές της Γ' Λυ-

κείου του ΤΕΕ Τήνου, αφού περιγράφουν τα χίλια δυο προβλήματα που συναντούν στη μαθησιακή διαδικασία, καταλήγουν:

«Βρισκόμαστε στον 21ο αιώνα και ζούμε υποτίθεται σε έναν εξελιγμένο κόσμο. Επιτέλους δείξτε την ανάλυση ευαισθησία και γάντε μας να σταθούμε πάλι στα πόδια μας γιατί η θέλησή μας ακόμα υπάρχει και μπορούμε να το αποδείξουμε!». Το αλιεύσαμε από την Οφριούσα, μηνιαία τηνιακή εφημερίδα.

Από την ίδια εφημερίδα μάθαμε ότι το τοπωνύμιο «η Κούδη (περιοχή Υστερνίων) προέρχεται από το αλβανικό Kudhi = τσουκάλι (Κούδη τον κήπο, σε τηνιακό προικοσύμφωνο του 1786 και Κούδης ως παρωνύμιο στη Βουρκοπή Άνδρου)».

Η στήλη τελείωσε μιαν περίεργη ώρα: Στις 8 και 2 λεπτά της περασμένης Τετάρτης 20.2.2002. Να την αναγράψουμε με αριθμούς αυτήν την ώρα: Αξίζει τον κόπο αφού αυτό συμβαίνει άπαξ του αιώνος. Σημειώστε ότι διαβάζετε και ανάποδα:

20.02.20.2.2002. Τί συμμετρία, Θεέ μου! Γειά σου Νίκο!

Σκίτσο του Στάδη στο περιοδικό Το Φυστίκι του Μίμη Σαραντάκου (Αίγινα).

NEON ΕΡΓΟΝ

Αριστερή κυβέρνηση με Λαλιώτη, Μπίστη, Κούρκουλα και Δαμανάκη! Αυτό δεν είναι κυβέρνηση, είναι casting για ταινία του Γούντυ Άλλεν: Η κατάρα του πράσινου σκορπιού.

ΟΙ ΜΑΣΤΟΙ ΤΟΥ ΤΕΙΡΕΣΙΑ

Εγώ από τώρα προσχωρώ. Με εκπρόσωπο τον συνδικαλιστή υπουργό τραπεζικό σοσιαλιστή Πρωτόπαππα. Τι παρέα! Άποψη Γκιγιόμ Απολλιναίρ - κάτω όλα. Ρημαδιό.

ΤΡΙΠΛΑ

Προτείνει λέει στην Αριστερά να κυβερνήσουν μαζί. Ωραία. Ποια αριστερά; Το ΚΚΕ δεν πάει - το έχει ήδη δηλώσει. Το ΔΗΚΚΙ δεν πάει - το έχει επίσης δηλώσει. Ο ΣΥΝ δεν πάει - το δήλωσε ήδη. Άρα; Σε ποιους απευθύνεται; Μα στους δικούς του. Για να τους ψήσει να το ξαναψηφίσουν. Σωστός.

ΠΡΟΕΔΡΟΙ

Άρχισαν τα όργανα για τον κ. Στεφανόπουλο. Του

ζητάνε πλέον ευθύνες για τα όσα συμβαίνουν γενικώς. Και νομίζω πολύ καλά κάνουν. Έκαστος εφ' ω ετάχθη. Εγώ προσωπικώς δεν έχω καμιά ευθύνη. Και αν ο Γιαραμπής τα έφερνε έτσι και ήμουν Πρόεδρος, σας διαβεβαιώ θα είχα προ 5 ετών παραιτηθεί. Αλλά βέβαια κάνουν Προέδρους αυτούς που δεν ενεργούν έτσι.

ΠΗΡΕ ΦΟΡΑ

Ο κ. Σταύρος Θεοδωράκης είχε τις προάλλες καλέσει στην εκπομπή του

τον εκπρόσωπο του υπ. Εξωτερικών και τον ρώταγε για τις μειονότητες. Που καταπιέζονται. Και έλεγε συνεχώς για «τουρκική» μειονότητα στη Θράκη. Μέχρι που ακόμα κι ο εκπρόσωπος -ποιος; Ο εκπρόσωπος του Γιωργάκη!- αναγκάστηκε να τον διορθώσει και να του πει πως δεν είναι «τουρκική», διότι χαρακτηρίζεται επισήμως μουσουλμανική και διότι περιλαμβάνει Πομάκους, τσιγγάνους κ.λπ. Ακόμα και οι ίδιοι οι Τούρκοι πιο προσεκτικά τα λένε...

ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Μπήκα στο φουαγιέ και περίμενα. Μια έντονη μυρωδιά οσπρίων με πήρε στα μούτρα, αλλά το περίμενα, καθότι εδώ μοιράζουν ρεβίθια. Κάποτε άρχισε και το έργο. Οι ηθοποιοί απαντούσαν στις ερωτήσεις μιας δημοσιογράφου: Τι αισθάνεστε όταν ακούτε τον εθνικό ύμνο; Πώς σας φαίνεται η πόλη; Τι είναι η πόλη για σας... τέτοια. Οι ηθοποιοί απαντούσαν νόστιμα, ο καθένας την είχε την εξυπνάδα του. Άλλος έλεγε πως θυμόταν τον πατέρα του που τον πήγαινε στις παραλίες, άλλος έλεγε πως θυμόταν τις διακοπές το καλοκαίρι, άλλος έλεγε πως ο εθνικός ύμνος είναι εθνικιστικός διότι εδώ ζούνε και αλλοδαποί και γενικώς ο καθένας έλεγε το δικό του.

Κάπως έτσι φθάσαμε στο τέλος της παράστασης, αφού ενδιάμεσα φάγαμε κιόλας. Ξέχασα να σας πω πως, κάπου

στο τέλος, οι ηθοποιοί παίρνουν κάποιους θεατές, τους ανεβάζουν στη σκηνή και χορεύουν βαλς. Αυτό ονομάζεται «συμμετοχή του κοινού» ή και «μίξη των ρόλων». Είναι η τελευταία λέξη της μόδας στα αθηναϊκά θέατρα, δηλαδή πώς θα προσβάλουμε με τον χειρότερο τρόπο το ανώνυμο κοινό.

Αυτή η μπαλαφάρα του δήθεν νεστερισμού αποδεικνύει ένα πράγμα: πως πλέον δεν έχουμε να πούμε τίποτα για την πραγματική ζωή, τίποτα θεατρικό επί της ουσίας. Και το ρίχνουμε, για ευκολία, στην παλαβή.

ΤΙ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ;

Μ'αρέσει αυτή η δουλειά με τη βασιλική περιουσία. Κλασική περίπτωση ανόητης εμπάθειας και κουτοπονηριάς. Αντί να βρουνε μια συμβιβαστική και αξιοπρεπή λύση, παριστάνουν τους Ροβεσπιέρους. Ποιοι; Οι άρχοντες της διαπλοκής και της μίζας. Λοιπόν τώρα ας περάσουν απ' το ταμείο. Ή μάλλον, ας περάσουμε...

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

Κάποιοι από τον ΣΥΝ θέλουν λέει «προγραμματική συζήτηση» με το ΠΑΣΟΚ. Αφήνοντας κατά μέρος την ανόητη αυτή διατύπωση, ας σκεφτούμε: Το ΠΑΣΟΚ είναι κόμμα γνωστό, δεν είναι κάτι το αόρατο. Επίσης, απ' ό,τι γνωρίζω, είναι και στην κυβέρνηση κοντά 20 χρόνια. Δηλαδή είναι η εξουσία. Οπότε τι σημαίνει θέλω προγραμματική συζήτηση; Σημαίνει θέλω να συμμετέχω σ' ΑΥΤΗΝ την εξουσία, του ΠΑΣΟΚ. Ερωτώ λοιπόν: Είμαστε μια χώρα όπου θριαμβεύουν οι ιδέες και οι πολιτικές της αριστεράς και δεν το έχουμε αντιληφθεί; Εάν όχι, τότε τι προγραμματική συζήτηση θα κάνει ένας αριστερός, με έναν που δεν είναι; Περίεργα πράγματα για το απλοϊκό μυαλό μου.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Μήπως, λέω μήπως, οι άνθρωποι δεν είναι αριστεροί, αλλά άνθρωποι της εξουσίας; Μάλλον έτσι θάναι...

Η ποινική δίωξη του Σωκράτη Κόκκαλη

Ποινική δίωξη για τέσσερα κακουργήματα και δύο πλημμελήματα άσκησε ο εισαγγελέας πρωτοδικών Δημήτρης Παπαγγελόπουλος σε βάρος του επιχειρηματία Σωκράτη Κόκκαλη και κατά παντός άλλου υπευθύνου. Η δίωξη αφορά στα αδικήματα της κατασκοπίας, της απάτης, της υπεξαίρεσης χρημάτων, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα (κακουργήματα) και της παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας (πλημμελήματα).

Η εισαγγελική έρευνα κράτησε δυο χρόνια, αφού χρειάστηκε να γίνουν έντονες και επίμονες έρευνες όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στη Γερμανία και τη Ρωσία. Οι σημαντικότερες από τις διωκόμενες πράξεις του μεγαλοεπιχειρηματία αφορούν στις σχέσεις του με τις μυστικές υπηρεσίες χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπως η ανατολικογερμανική Στάζι και η σοβιετική KGB.

Το *Αντί* συνέδραμε, ως όφειλε, το έργο της δικαιοσύνης και έθεσε στη διάθεσή της τα ντοκουμέντα από τα αρχεία της Στάζι που ανέσυρε κατά τη διάρκεια της πολύχρονης δημοσιογραφικής ερευνάς που διεξάγει για το ίδιο θέμα. Κι αυτό όχι επειδή μας αφορά ο κ. Κόκκαλης. Αλλά κυρίως επειδή, όπως θα αποδειχθεί τις ημέρες που έρχονται, το «φαινομένου Κόκκαλης», όχι μόνο είναι ταυτόσημο με την διαπλοκή, αλλά ταυτίζεται και συμπλέει με την άνοδό του ΠΑΣΟΚ και σημαδεύει με τρόπο δύσσομο και βρόμικο μερικές από τις σημαντικότερες πτυχές της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας του τόπου.

Είναι άλλωστε γνωστό ότι η άλωση του ΟΤΕ και των ελληνικών τηλεπικοινωνιών από την Intracom και η συνακόλουθη αναρρίχηση του Σωκράτη Κόκκαλη σε θέση καθοριστικού παράγοντα της δημόσιας ζωής συνοδεύτηκε εξαρχής από έντονες καταγγελίες για αδιαφάνεια, διαφθορά και εξαγορές υπογραφών. Οι καταγγελίες αυτές και οι αποκαλύψεις του τύπου απασχόλησαν σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις τη δικαιοσύνη, με αφορμή τις δύο μεγάλες συμβάσεις ψηφιακών παροχών: εκείνες του 1992 και του 1996.

Τον Ιανουάριο του 1992 ο τότε 7ος τακτικός ανακριτής Νεκτάριος Βαζαΐος άσκησε δίωξη για τη σύμβαση των 470.000 παροχών του ΟΤΕ με την Ιντρακόμ και υποχρέωσε τον Σ. Κόκκαλη σε καταβολή εγγύησης... 400 εκατομμυρίων δραχμών. Ταυτόχρονα ασκήθηκε ποινική δίωξη για

απιστία σε βαθμό κακουργήματος από κοινού και παράβαση καθήκοντος, μεταξύ άλλων, εναντίον του Σωκράτη Κόκκαλη και των άλλων εκπροσώπων των εταιρειών Ιντρακόμ και Siemens, των διοικήσεων του ΟΤΕ που εμπλέκονται στις συμβάσεις των 470.000 ψηφιακών (Μαντέλης, Τόμπρας, Μήνης, Κιουλάφας), των υπαλλήλων του ΟΤΕ Άννινο και Περδίκη κ.ά. Το 1992, επί κυβέρνησης Μητσοτάκη, η υπόθεση τέθηκε άδοξα στο αρχείο «ελλείπει στοιχεία» για τις δωροδοκίες και τα συναφή. Σήμερα η ελληνική δικαιοσύνη έχει στη διάθεση της ενυπόγραφες αποδείξεις δωροδοκίας από τον ίδιο τον κ. Κόκκαλη. Κανείς όμως δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι οι δικαστικοί λειτουργοί που ασχολήθηκαν τότε με την υπόθεση όφειλαν να γνωρίζουν τι συνέβαινε στα αρχεία της Στάζι. Φαίνεται

όμως ότι δεν ισχύει το ίδιο και για μια άλλη δικαστική έρευνα.

Τον Ιούλιο του 1996 και ύστερα από το περίφημο «πόρισμα Ζορμπά» και τα αλλεπάλληλα δημοσιεύματα που προκάλεσε, η Ολομέλεια του Συμβουλίου Εφετών αποφάσισε εν μέσω... χειροκροτημάτων την άσκηση δίωξης για τέσσερα κακουργήματα και τρία πλημμελήματα (απάτη, δωροδοκία, δωροληψία, παράβαση καθήκοντος, απιστία, ψευδορκία, ψευδή βεβαίωση) εναντίον του Σ. Κόκκαλη και άλλων για την υπογραφή το 1994 της συμβάσεως της Ιντρακόμ με τον ΟΤΕ για 1.000.000 ψηφιακές παροχές. Την ανάκριση ανέλαβαν οι ειδικοί εφέτες-ανακριτές κ.κ. Ναυπλιώτης και Γεωργαντάς. Τελικά, ύστερα από δυο χρόνια ερευνών, και η υπόθεση αυτή κατέληξε άδοξα στο αρχείο και όλοι οι κατηγορούμενοι απαλλάχτηκαν των κατηγοριών, δια βουλεύματος (1820/1988).

Δηλαδή και στις δύο περιπτώσεις το αποτέλεσμα των προσπαθειών της δικαιοσύνης ήταν τουλάχιστον ατυχές. Δεν γνωρίζουμε τους δρόμους στους οποίους κινήθηκαν εκείνες οι δικαστικές έρευνες. Οφείλουμε όμως να σημειώσουμε ότι το προαναφερθέν βούλευμα εκδόθηκε (χωρίς ποτέ να κοινοποιηθεί δημοσίως, παρά τον προηγούμενο λόγο) τον Οκτώβριο του 1998, πέντε μόνο μήνες αργότερα από την 28η Μαΐου 1998, ημέρα κατά την οποία η γερμανική βουλή διαπίστωσε ακριβώς το αντίθετο, ότι δηλαδή προκειμένου να πάρει τις συμβάσεις του ΟΤΕ, ο Κόκκαλης «λάδωσε» τους πάντες και τα πάντα.

Η ώρα της αλήθειας για τον Σωκράτη Κόκκαλη - και για μερικούς ακόμα...

του Βασίλη Ζήση

Ενώ η ελληνική βουλή αναλώνεται σε ατέρμονες συζητήσεις για την διαπλοκή -και οι εκπρόσωποι του έθνους «δουλεύουν» εαυτούς και ημάς-, θα αρκούσε μια και μόνο πολύ απλή ενέργεια, «ήσσανος προσπάθειας» και κυρίως ανέξοδη, για να καθήσει κάθε κατεργάρης στον πάγκο του: να απευθυνθούν στη γερμανική βουλή (Bundestag) και να ζητήσουν αντίγραφο του εγγράφου με τον κωδικό «Drucksache 13/10900».

Σκίτσο του Ηλία Μακρή από την Καθημερινή της Τετάρτης 20.2.2002.

Το έγγραφο ψηφίσθηκε από τη γερμανική βουλή στις 28 Μαΐου 1998 και αποτελεί το πόρισμα των ανακρίσεων που διεξήγαγε η Ειδική Εξεταστική Επιτροπή της Bundestag για τις μυστικές επιχειρήσεις της Στάζι στη δυτική Ευρώπη και τα χαμένα περιουσιακά στοιχεία της πρώην Ανατολικής Γερμανίας. Μεγάλο μέρος του πορίσματος ασχολείται με τη διείσδυση της Στάζι στην Ελλάδα μέσω του πράκτορά της Σωκράτη Κόκκαλη, προέδρου και ιδιοκτήτη της INTRAKOM, μεγαλομετόχου δεκάδων άλλων μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων, ιδιοκτήτη ραδιοφωνικού σταθμού, παντοκράτορα του κρυφού και φανερού «τζόγου», μεγαλοεπενδυτή στα Βαλκάνια, προέδρου (δυστυχώς) του «Θρύλου», συνδαιτυμόνα πρωθυπουργών, προέδρων και βασιλέων, χρηματοδότη ακόμα και του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ.

Δεν υπάρχει καμία δικαιολογία για την «παράλειψη» αυτή της ελληνικής βουλής. Από την εποχή που πρώτο το Αντί αποκάλυψε τις επίμονες έρευνες που διενήργησε η Bundestag για τις σχέσεις του Κόκκαλη με τη Στάζι (βλ.

π.χ. τχ. 705 έως 721, Φεβρουάριος-Σεπτέμβριος 2000) το θέμα των σχέσεων του περιώνυμου επιχειρηματία με τις μυστικές υπηρεσίες απασχόλησε ον ολίγες φορές τα ελληνικά «μίντια». Παρ' όλα αυτά η ελληνική βουλή εκώφευσε. Ευτυχώς δεν έπραξε το ίδιο και η ελληνική δικαιοσύνη. Αλλά ας επανέλθουμε στο επίμαχο έγγραφο.

Στις σελίδες 130-34 του Drucksache 13/10900 αναφέρονται, μεταξύ άλλων, τα εξής για τον κ. Κόκκαλη:

«Ο έλεγχος του λογαριασμού 709 του Σ. Κόκκαλη στη Γερμανική Εμπορική Τράπεζα απέδειξε ότι κατά τα έτη 1986 έως 1991 εισέπραξε προμήθειες, χρήματα από υπερτιμολογήσεις και προμηθευτικής ύψους 1,7 εκατ. DM (γερμανικά μάρκα) και 11 εκατ. USD (αμερικανικά δολάρια). Το μεγαλύτερο μέρος του συνολικού ποσού διέρρεε ακολού-

θως σε λογαριασμούς στην Ελβετία (Πρωτόκολλο αρ. 73, σελ. 25). Δεν προορίζονταν όλα αυτά τα χρήματα για τον ίδιο τον Κόκκαλη. Κατά ένα μέρος χρησιμοποιούνταν και ως "μέσα φροντίδας αγοράς" μέσα στην Ελλάδα, για να επηρεάσουν δηλαδή θετικά την προσκύρωση δημοσίων παραγγελιών, επειδή η πεπαλαιωμένη επικοινωνιακή τεχνική της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας δεν θα ήταν δεκτική συναγωνισμού κάτω από κανονικούς όρους αγοράς σε μια δυτική χώρα. Όπως προκύπτει από έγγραφο του Κεντρικού Τμήματος XVIII/8 της Στάζι, τον Ιανουάριο του 1985 ο Δόκτορας Winckler πήρε εντολή από τον τότε Υφυπουργό στο Υπουργείο Εξωτερικού Εμπορίου, Δόκτορα Gerhard Beil, να εξετάσει τις δυνατότητες για οικονομική υποστήριξη του τότε κυβερνώντος Σοσιαλιστικού Κόμματος

Ο Σωκράτης Κόκκαλης εισπράττει πρωθυπουργικές χειραψίες και χαμόγελα.

Ελλάδας (ΠΑΣΟΚ). Ο Δόκτορας Winckler έκανε έπ' αυτού την πρόταση να δίνουν γι' αυτόν τον σκοπό από την αξία της συμβάσεως των συναλλαγών με την Ελλάδα κάθε φορά το 2%. Αυτή την πρόταση την επιβεβαίωνε και ο μάρτυρας Willy Koch¹ στις ανακρίσεις του από την ΒΚΑ (Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Διώξεως Εγκλήματος) και την Εξεταστική Επιτροπή (Πρωτόκολλο αρ. 76, σελ. 83-84).»

Η πολιτική σημασία αυτής της παραγράφου του εγγράφου για την Ελλάδα είναι μεγάλη και έχει πολλές προεκτάσεις. Επειδή η αποκάλυψη της ουσίας της διαπλοκής, της δωροδοκίας δηλαδή του ΠΑΣΟΚ από τον Κόκκαλη, περιγράφεται με λεπτομέρειες σε ένα πόρισμα που αποτελεί επίσημο έγγραφο της γερμανικής Bundestag, του κοινοβουλίου δηλαδή μιας χώρας εταίρου της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ. Δεν μπορεί δηλαδή να διαψευσθεί, ούτε να αμφισβητηθεί από κανέναν.

Αλλά τα πολλά λόγια είναι φτώχεια. Προχωρούμε στην παρουσίαση της μετάφρασης των σημαντικότερων αναφορών για τον Κόκκαλη στο έγγραφο της γερμανικής βουλής:

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΚΚΑΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ

α) Σχετικά με το άτομο

Ο Σωκράτης Κόκκαλης γεννήθηκε στις 27 Μαΐου 1939 στην Αθήνα και είναι γιος του πολύ γνωστού Καθηγητού Ιατρικής Πέτρου Κόκκαλη. Από τον Ιούλιο του 1955 η οικογένεια Κόκκαλη ζού-

σε στη DDR στην εξορία, όπου ο Πέτρος Κόκκαλης έγινε Διευθυντής του Ινστιτούτου Καρδιοχειρουργικής στο Ανατολικό Βερολίνο, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Humboldt (Χούμπολντ), μέλος της Ακαδημίας των Επιστημών και ένας των προσωπικών γιατρών του Ulbricht (Ούλμπριχτ). Αυτή η προνομιούχα θέση της οικογένειας επέτρεπε στον Σωκράτη Κόκκαλη σπουδές Φυσικής και Ηλεκτρονικής στη Μόσχα και στο Τεχνικό-Φυσικό Ινστιτούτο της Ακαδημίας των Επιστημών στο Βερολίνο (Ανατολικό). Μετά τις σπουδές του ο Σωκράτης Κόκκαλης εργάστηκε ως διπλωματούχος φυσικός στον Γερμανικό Ασύρματο Τηλεόρασης Βερολίνο. Τον Φεβρουάριο του 1965 ανέλαβε την εμπορική αντιπροσώπευση της επιχείρησης του Μιλάνου Interis στη DDR, Ρουμανία και Πολωνία.

β) Ίδρυση της εταιρείας GIMEX

Ο Κόκκαλης ίδρυσε μαζί με τον συνεταίρο του Αριστείδη Βουδούρη στις 25 Φεβρουαρίου 1967 την «Α. Βουδούρης-Σ. Κόκκαλης Ο.Ε.», ενεργώντας με την εταιρική ονομασία GIMEX, η οποία στη συνέχεια δραστηριοποιήθηκε ως αντιπρόσωπος εταιρεία για διάφορες επιχειρήσεις εξωτερικού εμπορίου της DDR, μεταξύ άλλων, ηλεκτρονικών και Μηχανών Μεταφοράς.

γ) Ίδρυση της επιχείρησης Integra

Ύστερα από μια διάσταση με τον συνεταίρο του Βουδούρη, ο Σωκράτης Κόκκαλης ίδρυσε στις 6 Ιουνίου 1974 μαζί με τον Κωνσταντίνο Δημητριάδη την επιχείρηση Integra και πήρε το αποκλειστικό δικαίωμα αντιπροσωπεύσε-

ως στην Ελλάδα της Επιχείρησης Εξωτερικού Εμπορίου (ΑΗΒ) Elektrotechnik Import-Export. Πελάτες του ήταν η κρατική εταιρεία ΟΤΕ και στον τομέα ηλεκτρικών εξοπλισμών και τεχνικής ρεύματος υψηλής τάσης η ΔΕΗ. δ) Ίδρυση της επιχείρησης Intracom S.A.

Εξαιτίας μίας απόφασης της ελληνικής κυβέρνησης, σύμφωνα με την οποία για την κατακύρωση δημοσίων προμηθειών πρέπει να υπάρχει ελληνική συμμετοχή στην παραγωγή το λιγότερο κατά 30%², ο Κόκκαλης ίδρυσε το 1977 την επιχείρηση Intracom S.A μαζί με τον συνεταίρο του Δημητριάδη και σε συμφωνία με τον Γενικό Διευθυντή της ΑΗΒ Elektrotechnik, Roland Winckler (Ρόλαντ Βίνκλερ)³.

Με μόνο 10 υπαλλήλους αρχικά, συναρμολογήθηκαν εκεί με υλικό της DDR συσκευές, ιδιαίτερα τηλεπικοινωνίας. Στη συνέχεια, ο Κόκκαλης κατάφερε να γίνει ο κύριος προμηθευτής της ελληνικής κρατικής τηλεφωνικής εταιρείας και (έτσι) η επιχείρηση αναπτύχθηκε τα επόμενα χρόνια ώστε να αποκτήσει σε αυτόν τον τομέα μία σχεδόν μονοπωλική θέση. Η Εξεταστική Επιτροπή δεν βρήκε πάντως καμία απόδειξη για οικονομική συμμετοχή της DDR στις επιχειρήσεις GIMEX, Integra και Intracom.⁴

Η ΑΗΒ Elektrotechnik ήταν ο κυριότερος συνεταίρος της Integra και της Intracom στη DDR. Για τις συμβάσεις (στην Ελλάδα) ο Κόκκαλης εισέπραττε από την Elektrotechnik -ανάλογα με το είδος και την έκταση των παραγγελιών- προμήθειες ύψους από 5 έως 10% της αξίας της παραγγελίας, οι οποίες καταβάλλονταν στον λογαριασμό 709 στην DHB (Γερμανική Εμπορική Τράπεζα). Από εκεί ο Κόκκαλης μετέφερε τα χρήματα σε λογαριασμούς στη Δύση, ιδιαίτερα στην Ελβετία.

Από τα έγγραφα του Κεντρικού Τμήματος (ΗΑ) XVIII/8 του MfS (Υπουργείου Κρατικής Ασφαλείας - «Στάζι») προκύπτει ότι πέραν των κανονικών προμηθειών αντιπροσωπείας ο Κόκκαλης εισέπραττε και από τις λεγόμενες «υπερτιμολογήσεις της ΑΗΒ Elektrotechnik» ετήσιες πληρωμές ύψους άνω του 1.000.000 DM. Μετά τη μεταφορά του χρήματος (από τις υπερτιμολογήσεις) στη DDR η ΑΗΒ

(Επιχείρηση Εξωτερικού Εμπορίου) εισέπραττε ένα μέρος του υπερβάλλοντος ποσού ως προμήθεια και η αλλοδαπή επιχείρηση μπορούσε να μεταβιβάσει περαιτέρω το δικό της μερίδιο σε μία οποιαδήποτε χώρα, κατά προτίμηση την Ελβετία.

Αυτές οι υπερτιμολογήσεις ήταν αυστηρά εμπιστευτικές και γνωστές μόνο στον Γενικό Διευθυντή της AHB Elektrotechnik, R. Winckler, στον κύριο λογιστή Hans-Joachim Vagt (Χανς-Γιόαχιμ Φαγκτ), καθώς και στον ίδιο τον Κόκκαλη. Ο μάρτυρας Hans-Joachim Vagt, αλλιώς IMS «Agió» (Άγκιο), από τον οποίο προέρχεται η προειρημένη έκθεση στο MfS, δεν μπορούσε να θυμηθεί αυτά τα πραγματικά περιστατικά κατά την ανάκρισή του στις 11 Δεκεμβρίου 1997 ακόμη και μετά από υπόμνηση του αντίστοιχου εγγράφου (Πρωτόκολλο αρ. 92, σελ. 40-42).

Ο μάρτυρας Δόκτορας Winckler δεν μπορούσε και μετά από εντατική επερώτηση και υπόμνηση των αντιστοίχων εγγράφων να θυμηθεί αυτό το συμβάν κατά την ανάκρισή του στις 27 Φεβρουαρίου 1997 (Πρωτόκολλο αρ. 55, σελ. 124-127). Νωρίτερα είχε ήδη ερωτηθεί ο μάρτυρας Δόκτορας Beil (Μπάιλ) στις 12 Δεκεμβρίου 1996 γι' αυτό το θέμα. Και αυτός δεν μπορούσε να το θυμηθεί, θεώρησε όμως εντελώς πιθανό ότι τα πραγματικά περιστατικά περιγράφονται ορθώς στα έγγραφα που βρίσκονται ενώπιον της Εξεταστικής Επιτροπής (Πρωτόκολλο αρ. 42, σελ. 44-46).

Στο σημείο αυτό ας κάνουμε μια παρένθεση. Όταν οι ανακρίσεις της Εξεταστικής Επιτροπής έφτασαν στους λογαριασμούς του Κόκκαλη που βρέθηκαν στην Deutsche Handelsbank (DHB), ορισμένοι από τους μάρτυρες άρχισαν τα γνωστά «δεν θυμάμαι...», «δεν γνωρίζω...» κ.λπ. Ο σημαντικότερος όμως από αυτούς, ο ταγματάρχης Willy Koch (Βίλλυ Κοχ), που ήταν ο επικεφαλής του τμήματος XVIII/8 και ουσιαστικός καθοδηγητής του πράκτορα Κόκκαλη, τα επιβεβαίωσε όλα και μεταξύ άλλων δήλωσε:

«Μέσω του Ronald Winckler μέρος των προμηθειών πήγαινε στο Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ). Ο Κόκκαλης είχε καλές σχέσεις με το κόμμα αυτό. Χωρίς το ΠΑΣΟΚ ο Κόκκαλης δεν θα ήταν τόσο επιτυχημένος και δεν θα

Ο κ. Χρήστος Λαμπράκης συνδιαλεγόμενος με τον φίλο και συνέταιρο Σωκράτη Κόκκαλη. Τα διαφημιστικά πανό της Ιντρακόμ αιωρούνται πάντοτε έξω από το Μέγαρο Μουσικής προκειμένου να προβάλλουν τη συμβολή του «Ρόκο» και στον πολιτισμό...

μπορούσε να ανεβάσει τόσο την εταιρεία Ιντρακόμ.»

Αναφέρονται πολλά στο πόρισμα της γερμανικής βουλής για τις σχέσεις του Κόκκαλη με τη Στάζι, όπως λεπτομέρειες για το πώς στρατολογήθηκε ο Κόκκαλης στη Στάζι:

ε) Σύνδεση με το MfS (Υπουργείο Κρατικής Ασφαλείας)
αα) GI «Rocco».

Ο Σωκράτης Κόκκαλης στρατολογήθηκε από το MfS τον Ιανουάριο του 1963 με το κωδικό όνομα «Rocco» ως GI (Μυστικός Πληροφοριοδότης) – την τότε ονομασία για IM (μυστικός συνεργάτης). Έως την επιστροφή του στην Ελλάδα, ο Κόκκαλης έδινε τακτικά αναφορές για τον κύκλο των γνωστών του ή έκανε και επίσκοπού επαφές κατ' εντολή της Στάζι. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα το έτος 1965 διεκόπη η επαφή με το MfS και με απόφαση στις 11 Δεκεμβρίου 1968 τοποθετήθηκε στην άκρη ο φάκελός του.

Τα επόμενα χρόνια και έως την αλλαγή (σ.σ. εννοεί του καθεστώτος, το 1989) και λόγω των στενών του επαφών με εξέχοντες έλληνες πολιτικούς ο Σωκράτης Κόκκαλης βρισκόταν κάτω από τη συνεχή παρακολούθηση της Στάζι. Γι' αυτόν τον λόγο τον «εξαντλούσαν» τακτικά για τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα μέσω του Γενικού Διευθυντή της AHB Elektrotechnik

Roland Winckler, αλλιώς IMS «Peter Schumann» («Πέτερ Σούμανν»).

Με άλλα λόγια, επειδή ο Κόκκαλης είχε καταφέρει να διεισδύσει στον κορμό της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας, η Στάζι εξαφάνισε μέχρι και το φάκελο του για να τον προστατέψει και να τον «εξαντλήσει» για την άντληση πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών πληροφοριών. Είναι προφανές ότι το θέμα που προκύπτει είναι τεράστιο, αλλά θα επανέλθουμε σε επόμενα τεύχη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ήταν επικεφαλής του τμήματος XVIII/8 στο οποίο ανήκε ο Κόκκαλης. Βλ. παρακάτω.
2. Αναφέρεται στη γνωστή απόφαση του ΚΥΣΥΜ της 16/9/1986, με την οποία το ΠΑΣΟΚ εκχώρησε τις προμήθειες του ΟΤΕ στον Κόκκαλη.
3. Ο Ρόλαντ Βίνκλερ ήταν στην πραγματικότητα πράκτορας της Στάζι και δρούσε με το ψευδώνυμο «Peter Schumann» ως σύνδεσμος της Στάζι με τον Κόκκαλη όπως προκύπτει από σχετικά έγγραφα.
4. Επισημαίνω ότι κύριο καθήκον της Εξεταστικής Επιτροπής ήταν η εξεύρεση νομικά ισχυρών αποδείξεων για τη συμμετοχή της DDR στην ιδιοκτησία των εταιρειών αυτών, για να θεμελιωθεί έτσι αγωγή διεκδίκησής τους ως περιουσιακό στοιχείο της πρώην Ανατολικής Γερμανίας. Τα άλλα θέματα (δοροδοκίες, ξέπλυμα βρόμικου χρήματος κ.λπ.) δεν απασχόλησαν τη βουλή, αλλά άλλες υπηρεσίες.

Ενθάρρυνση της κατανάλωσης και αναπτυξιακό μοντέλο

του Κ. Τσαλόγλου

Η ελληνική οικονομία περνάει τη δυσκολότερη περίοδο της μεταπολεμικής διαδρομής της. Όχι εξαιτίας των δυσχερειών που συνοδεύουν την ανάγκη, καθυστερημένης έστω, προσαρμογής στο «ευρωπαϊκό» και διεθνές κλίμα του ανεξέλεγκτου ανταγωνισμού. Αλλά της δικαιολογημένα αποτυχημένης προσπάθειας να απαλλαγεί ολόκληρο το οικονομικό σύστημα από τα «επιτεύγματα» της «αλλαγής» που φιλοτέχνησε το ΠΑΣΟΚ, και υπέρ των οποίων επιμένουν όσοι ευεργετήθηκαν από αυτά και όσοι πίστεψαν ότι αποτελούν ένα βιώσιμο πολιτισμικό κεκτημένο. Πόσο δύσκολη άλλωστε είναι η σημερινή οικονομική μας πραγματικότητα, και πόσο δύσκολη θα εξακολουθήσει να είναι για το ορατό τουλάχιστο μέλλον, το επιβεβαιώνει η στάση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Η οποία, αν και είναι βέβαιη πως θα κερδίσει τις προσεχείς εκλογές, δεν τολμά να εκβιάσει την επίσπευσή τους, ώστε να αναλάβει αυτή τη «σωστική» διαχείριση των εθνικών μας προβλημάτων!

Η ιστορική εξέλιξη τιμωρεί αυστηρά όσους επιχείρησαν να την αγνοήσουν. Το ΠΑΣΟΚ, με την δήθεν σοσιαλιστική και ύποπτα αντι-ευρωπαϊκή πολιτική του, αφαίρεσε από την ελληνική οικονομία όλες σχεδόν τις προϋποθέσεις αναβάθμισης της ουσιαστικής παρουσίας της στον διεθνή καταμερισμό εργασίας. Τώρα η ακρωτηριασμένη οικονομία στρέφεται εναντίον της πολιτικής, στερώντας την από την ευχέρεια αποτελεσματικού σχεδιασμού της αναδόμησής της. Τα υποκειμενικά και λειτουργικά «διαθέσιμα» είναι σχεδόν άχρηστα για παρόμοιο έργο.

Η ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΡΟΠΗ

Οι πρωθυπουργικές μεγαλοστομίες περί ισχυρής Ελλάδας, η οποία πραγματοποιεί σημαντική πρόοδο στην ανάπτυξη, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της διαφεύδονται καθημερινά με την αδυναμία συμμόρφωσης προς συμβατικούς ή αντικειμενικά απαραίτητους εξισυγχρονισμούς. Η επαναφορά των

κρατικοποιημένων βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας σημαδεύεται από αποτυχημένες προσπάθειες, κατά κύριο λόγο επειδή το εθνικό οικονομικό έδαφος δεν προσφέρεται πλέον για ανάληψη επιχειρηματικών κινδύνων. Οι ελάχιστες ιδιωτικές προσφορές εξαγοράς συνοδεύονται πάντα από την αξίωση να συνεχίσει το δημόσιο χρήμα να στηρίζει τη λειτουργία και την κερδοφορία τους!

Το τραπεζικό σύστημα της χώρας δείχνει εντελώς αδιάφορο απέναντι στην ανάγκη σταθερής ανάπτυξης του πλουτοπαραγωγικού μηχανισμού. Το απόλυτο προβάδισμα στις τραπεζικές χορηγήσεις έχει δοθεί στη λεγόμενη «λιανική τραπεζική» [πιστωτικές κάρτες, καταναλωτικά δάνεια, δάνεια για κατασκευή ή επιδιόρθωση κτηρίων, συνεργασίες με εμπορικά καταστήματα]. Στην ενθάρρυνση της κατανάλωσης, με άλλα λόγια. Στη λογική αυτή τραπεζικής συμβολής στην «πρόοδο» της οικονομίας προσχώρησε και η Εθνική Τράπεζα, σύμφωνα με όσα ανακοίνωσε

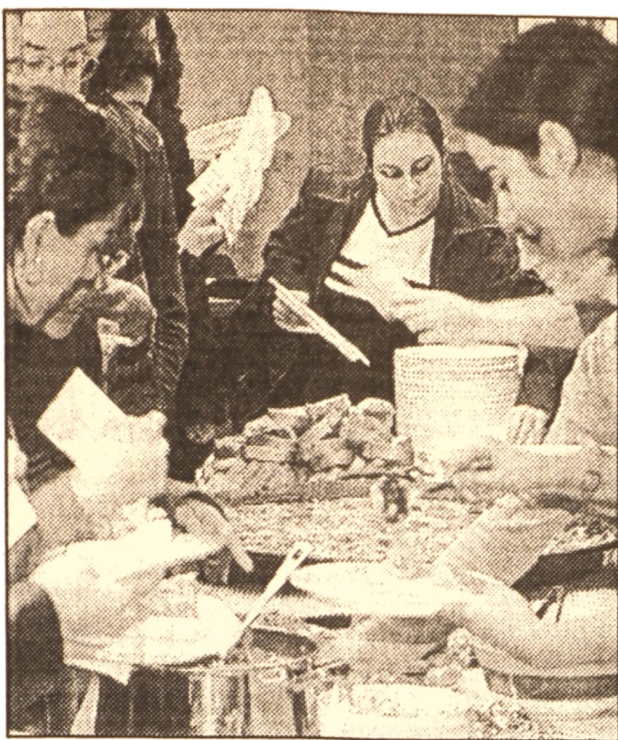
πριν λίγες ημέρες ο Διοικητής της. Εκτός από τη χρηματιστηριακή σκοπιμότητα που υπαγορεύει την εν λόγω απόφαση, ώστε με την υψηλή κερδοφορία που εξασφαλίζεται στις Τράπεζες να ανατιμηθούν οι μετοχές τους και ν' απομυζήσουν έτσι φθηνό χρήμα και από αυτήν την δεινοπαθούσα πηγή, φαίνεται πως η επιλογή ενθαρρύνεται και από την ίδια την κυβέρνηση. Η οποία βλέπει στον κατασκευαστικό τομέα, που την ενδιαφέρει ιδιαίτερα, τον ισχυρότερο πλέον εθνικο-οικονομικό παράγοντα για την αύξηση του εθνικού εισοδήματος. Επειδή δε η ονομαστική αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος αποτελεί το σημείο αναφοράς σχετικά με την αποκλιμάκωση, λογιστικά, του δημόσιου χρέους, ικανοποιείται έτσι και μία από τις σοβαρότερες δημοσιονομικές υποχρεώσεις τις οποίες επιβάλλει το περιώνυμο Σύμφωνο Σταθερότητας της «Ένωσης».

Η ενθάρρυνση ωστόσο της καταναλωτικής ροπής των ιδιωτών και των νοικοκυριών, πέρα και από τα σημερινά αναλογικά υψηλά επίπεδά της, ρυμουλκεί συνέπειες ευθέως αντίθετες προς τις δήθεν επιδιώξεις εξυγίανσης και ανταγωνιστικής ανάπτυξης της οικονομίας, ώστε να αντιμετωπιστεί και το μέγα πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης. Στην περίπτωση μας η ένταση του καταναλωτισμού, έστω και αν αναφέρεται στις κατασκευές κατοικιών, δεν έχει καμία απολύτως σχέση με την ευεργετικότητα που του αποδίδεται στις βιομηχανικά αναπτυγμένες οικονομίες για την αναζωογόνηση της βιομηχανικής τους παραγωγής. Εκεί η κατανάλωση στρέφεται κατά κύριο λόγο σε εγχώρια προϊόντα, και μάλιστα υψηλής τεχνολογίας. Εδώ, διογκώνει τις εισαγωγές. Εκτός βέβαια από τα οικοδομικά υλικά, που –ακόμα– τα παράγουμε, και τα τρόφιμα. Αν τώρα στα γίγνητρα για καταναλωτικούς δανεισμούς

συνυπολογιστεί και η αυξανόμενη χρησιμοποίηση αποταμιευτικών καταθέσεων για αγορές, επειδή το κατατεθειμένο κεφάλαιο απαξιώνεται λόγω των αρνητικών επιτοκίων –διαφορά επιτοκίου καταθέσεων και πληθωρισμού–, γίνεται φανερό ότι στην επενδυτική εποχή εγχώριου και αλλοδαπού κεφαλαίου προστίθεται και η ελαχιστοποίησή του εσωτερικού αποταμιεύματος για χρηματοδότηση της ανάπτυξης. Δεν απομένει ούτε ο δανεισμός του κράτους για επενδυτικούς σκοπούς –θεωρητικό αυτό. Τον απαγορεύει αυστηρά το Σύμφωνο Σταθερότητας. Συμπέρασμα: Κερδοσκοπία, μιμητισμός –αντί κρουγχορισμού– και καταναλωτισμός πυεργάζονται στενά, στα πλαίσια της ισχύουσας οικονομικής πολιτικής, για να επιτείνουν την παραγωγική καλυστέρηση, δημιουργώντας αποσυνθετικές καταστάσεις και στο κοινωνικό ιερό!

Ι «ΛΥΣΗ» ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Στη σπουδή όμως του τραπεζικού κεφαλαίου να εκπροσωπηθεί στο Χρηματιστήριο και με Επενδυτικές Εταιρείες Ακινήτων αξίζει ιδιαίτερη προσοχή. Η οικοδομική δραστηριότητα, με τις εδαφολογικές ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν την πρωτεύουσα και τις άλλες μεγάλες πόλεις τείνει να εξελιχθεί σε σημαντικό παράγοντα πληθωριστικών πιέσεων και φορολογικών επιβαρύνσεων. Ο κατάλληλος για ανέγερση νέων κατοικιών ή άλλης χρήσεως οικοδομικός χώρος είναι εξαιρετικά περιορισμένος, έως ανύπαρκτος –όπως συμβαίνει στην Αττική. Από αυτό ο λόγος η τιμή των οικοπέδων και κατ' επέκταση των κατοικιών πολλαπλασιάζεται με ταχύτατους ρυθμούς, παύοντας στην ανοδική τους πορεία και τα ενοίκια κατοικιών και καταστημάτων. Οι ειδικευόμενες «επενδυτικές» εταιρείες είναι φυσικό να αποκοιίζουν παχυλά κέρδη από τις ανατιμητικές μεταβολές. Και το κράτος να εκταλλεύεται τα παιχνίδια της αγοράς να αναπροσαρμόσει τις αντικειμενικές αξίες των ακινήτων, άρα τα φορολογικά του έσοδα. Τελικός αποδέκτης αυτού του κύκλου της επίσημης και ανεπίσημης κερδοσκοπίας είναι ο εϊκής τιμών καταναλωτών, δηλαδή, ο πληθωρισμός. Αντιπαραθέτοντας στην

**Η ενθάρρυνση της
καταναλωτικής ροπής των
ιδιωτών και των νοικοκυριών,
πέρα και από τα σημερινά
αναλογικά υψηλά επίπεδά της,
ρυμουλκεί συνέπειες ευθέως
αντίθετες προς τις δήθεν
επιδιώξεις εξυγίανσης και
ανταγωνιστικής ανάπτυξης της
οικονομίας, ώστε να
αντιμετωπιστεί και το μέγα
πρόβλημα της ανεργίας και της
υποασασχόλησης.**

κλιμάκωση του πληθωρισμού από τους παραπάνω λόγους την αποκλιμάκωση των εργατο-υπαλληλικών αμοιβών εν ονόματι της εξυγίανσης των δημόσιων οικονομικών και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, προβάλλει αδιαμφισβήτητη η επιδείνωση του επιπέδου ζωής των εργαζομένων από την ενθάρρυνση του καταναλωτισμού, ακόμα και για οικοδομές. Εργαζομένων, οι οποίοι έπαιψαν, με την ανοχή της πολιτείας, να θεωρούνται «κοινωνικοί εταίροι»

με τους εργοδότες. Και να τους συμπεριφέρονται με τόσα πλέον εργασιακά δικαιώματα, όσα ίσχυαν και στην περίοδο του πρώιμου βιομηχανικού καπιταλισμού!

Η συνηθέστερη κατηγορία που απευθύνεται από κυβερνητικούς παράγοντες στην αντιπολίτευση είναι η αδυναμία της να προτείνει ουσιαστικές λύσεις για την αντιμετώπιση των πολύμορφων οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων και ότι περιορίζεται σε ρητορικές επικρίσεις για λάθη και παραλείψεις της ασκούμενης πολιτικής. Τι είδους όμως γόνιμες προτάσεις περιμένει από την αντιπολίτευση η σημερινή κυβέρνηση όταν η αποτυχία του κυβερνητικού έργου οφείλεται ακριβώς στην αδυναμία εφαρμογής των λύσεων που θα ανατρέψουν το δημιουργημένο από το ΠΑΣΟΚ πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό καθεστώς; Η αποτυχία της αποκρατικοποίησης δεν εξηγείται από την απουσία σχετικής πρότασης των αντιπολιτευομένων. Αλλά από την αδυναμία του εθνικο-οικονομικού μας συστήματος, όπως το διαμόρφωσαν οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, να ελκύσει το ενδιαφέρον του ιδιωτικού κεφαλαίου για πλουτοπαραγωγικές επενδύσεις, πέραν των καζίνο, των κουλοχέρηδων και –στην καλύτερη περίπτωση– των «μαρινών». Η κακή διεθνής συγκυρία δεν βοηθάει δυστυχώς να παρακαμφθούν οι εσωτερικές αδυναμίες. Η αντικατάσταση της δραχμής από το «σκληρό» ευρώ, ούτε αυτή επαληθεύει τις εξυγιαντικές προσδοκίες που συνοδεύσαν την έλευσή του. Όχι μόνο γιατί είναι λιγότερο «σκληρό» απ' όσο χρειαζόταν για να εμποδίζει την εισαγωγή πληθωρισμού. Αλλά γιατί δεν επέτρεψε στο ευρωπαϊκό κερδοσκοπικό κεφάλαιο να «επενδύεται» εντός της «Ένωσης», γοητευμένο από τις καλύτερες προοπτικές της αμερικανικής χρηματαγοράς. Μέσα σ' αυτό το αρνητικό κλίμα η αδυναμία του δημόσιου τομέα να απαλλαγεί από τις δραχμοβόρες επιχειρήσεις, εξοικονομώντας έτσι πολύτιμα κεφάλαια για τις αναπτυξιακές και κοινωνικές ανάγκες του τόπου και για τη μείωση του δημόσιου χρέους, αποτελεί την σημαντικότερη ίσως αιτία των μεγάλων και σε όλα τα επίπεδα δυσκολιών που χαρακτηρίζουν την εθνική μας επικαιρότητα.

Η στρατηγική της ήττας

— Ποιος ξέρει πού θα μας βρει το επόμενο οκτάμηνο!

Μ' αυτές τις λέξεις απήντησε υπουργός σε αίτημα για τη διευθέτηση ζητήματος με μακροχρόνια προοπτική. Μάλιστα. Διότι οκτώ μήνες μένουν έως τον Οκτώβριο, όταν θα είναι πλέον γνωστά και καταγεγραμμένα τα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών. Αυτές είναι οι προοπτικές των επιτελικών στελεχών της κυβέρνησης. Πέρα από τον στόμφο και τη ρητορεία που διακατέχουν τους λόγους των πασοκικών υπουργών, που οφείλονται εν μέρει σε κεκτημένη ταχύτητα και εν μέρει στην αλαζονεία –εγκαταστημένη ως δεύτερη φύση–, η αβεβαιότητα έχει παραλύσει την κυβερνητική μηχανή και το κόμμα.

Τι πρέπει λοιπόν να γίνει; Πολλά τα στοιχεία που έχουν συσσωρευθεί και που καθιστούν εμφανή τη νέα στρατηγική που σχεδιάζεται αυτή τη στιγμή στους περισσότερους υποψηφισμένους κύκλους του ΠΑΣΟΚ: Είναι η στρατηγική της ήττας. Ή, καλύτερα, η διαχείρισή της.

Ήττα στις επόμενες δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές, ήττα στις βουλευτικές που θα ακολουθήσουν. Εκτός εάν... Εκτός εάν συντελεσθεί το «θαύμα». Το θαύμα που επικαλέσθηκε εξάλλου και ο Θόδωρος Πάγκαλος στη συνέντευξή του στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* (10.2.2002).

ΧΡΟΝΙΚΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

Για το θαύμα εργάζονται τώρα ο κ. Σημίτης και οι συν αυτό σύμβουλοι και υπουργοί. Θαύματα έχουν δει άλλοτε να συμβαίνουν στα πολιτικά μας πράγματα τα τελευταία χρόνια.

Αλλά το «θαύμα» είναι ασύμπτωτο και απρόβλεπτο. Και κάποτε έχει διαφορετική τροπή. Σήμερα, ελλείψει και «θαυματοποιού», όπως ο μακαρίτης αρχηγός, τα θαύματα εκτός από απρόβλεπτα είναι και απευκταία, σκέπτονται οι ψυχραιμοί σχεδιαστές της πολιτικής στο ΠΑΣΟΚ. Γιατί υπάρχουν και αυτοί. Είναι ο Κ. Λαλιώτης πρώτος και καλύτερος. Αλλά και άλλοι: Ο Π. Αυγερινός και η Βάσω, για να αναφερθούμε λ.χ. σε δύο από τα εναπομείναντα στε-

λέχη των «τεσσάρων».

Το καίριο σημείο των πολιτικών σχεδιασμών στο ΠΑΣΟΚ είναι με ποιο τρόπο θα μπορέσει να ανακάμψει το κόμμα, όχι προκειμένου να πάρει την πρωτιά στις βουλευτικές εκλογές του 2003 ή 2004 (όταν και όποτε γίνουν) αλλά σε ανατροπές που θα συμβούν τον Μάρτιο του 2005 όταν θα πρέπει να οδηγηθούμε σε μείζονα αντιπαράθεση εντός βουλής για την εκλογή του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας. Όχι γιατί δεν θα διαθέτει τότε η ΝΔ τον μαγικό αριθμό των 151 βουλευτών, προκειμένου στην τελική αναμέτρηση να επιλέξει αυτή τον νέο Πρόεδρο, αλλά γιατί θα μπορέσει το κόμμα και τότε πάλι «να ανακατέψει τη σούπα». Να κινητοποιήσει «αριστερά σύνδρομο» και να επαναδιατάξει τις σχέσεις με την Αριστερά.

ΤΟ ΦΛΕΡΤ ΑΡΧΙΖΕΙ ΜΕ ΤΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ

Η αρχή θα γίνει με τις δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές. Ο γραμματέας του ΠΑΣΟΚ έχει αφήσει να διαφανούν οι σχεδιασμοί του. Τακτική και πάλι των διλημμάτων: Τι θα ψηφίσουν οι αριστεροί στον δεύτερο γύρο της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, του Πειραιά; Τους υποψηφίους του ΠΑΣΟΚ ή της ΝΔ; Δεν θα πρέπει –σκέπτονται στη Χαριλάου Τρικούπη– να ξεφύγουν αυτή τη φορά απαξιωτικά σχόλια προς την Αριστερά που θα αποστασιοποιήσουν ακόμη περισσότερο τους ψηφοφόρους

της από το ΠΑΣΟΚ. Ο Κώστας Σκανδαλίδης είπε και το αμίμητο: «Στον δεύτερο γύρο στην Αθήνα θα ψηφίσουμε τον Φώτη Κουβέλη, αν αυτός περάσει...». Και ο Κώστας Λαλιώτης στη συνέντευξή του στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* (17.2.2002) απεφάνθη ότι «ήρθε η ώρα των συμμαχικών κυβερνήσεων»! Βέβαια πήρε την απάντηση από τον Ν. Κωνσταντόπουλο ότι η Αριστερά δεν θα παίξει τον ρόλο της Κοκκινόσκουφίτσας. Το ΠΑΣΟΚ, αν πραγματικά εννοούσε όσα διακηρύσσει σήμερα ο Κ. Λαλιώτης (ακολουθούμενος από τους Γ. Πασχαλίδη, Χρ. Βερελή, Γ. Μαγκριώτη και Μ. Χρυσόχοϊδη – παραλίγο να ξεχάσω και τον Γ. Πανταγιά), θα είχε κάνει το απλούστατο: να ψηφίσει τον νόμο της απλής αναλογικής ώστε να εκπροσωπηθούν όλες οι πολιτικές δυνάμεις χωρίς τους βιασμούς που επιβάλλει στο εκλογικό σώμα ένα εκλογικό σύστημα που προαποφασίζει νικητές και ηττημένους. Όλα τ' άλλα είναι τακτικισμοί.

Κάποιοι διατεταγμένοι πάλι, συζητούν για «ενδεχόμενη αλλαγή του εκλογικού νόμου». Θέμα προσφιλές στα κόμματα της Αριστεράς.

Τα εκλογικά συστήματα στην Ελλάδα διεκδικούν, βλέπετε, ρεκόρ αλλαγών. Το εκάστοτε κυβερνών κόμμα μεταβάλλει το εκλογικό σύστημα σύμφωνα με τις σφυγμομετρήσεις δημοτικότητας, ώστε να εξασφαλίσει την επανεκλογή του. Τεχνικές παλιές που παγιώθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '50 και συχνά οδήγησαν σε τερατογενέσεις.

Επειδή έγινε αναφορά στις δημοσκοπήσεις πρέπει να αναφερθεί εδώ η χαρακτηριστική απουσία τους το τελευταίο διάστημα. Γίνονται, αλλά κρατιούνται, από διαφορετικούς λόγους για το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ, ως επτασφράγιστα μυστικά. Το τοπίο είναι θολό.

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Του ΠΑΣΟΚ προηγήθηκε ο Κ. Καραμανλής: Έδειξε τον δρόμο και μήνες τώρα ομιλεί με θερμά λόγια για την

Αριστερά. Έτσι γενικά και αόριστα για την Αριστερά. Για την «ιστορική Αριστερά». Αυτή η συναισθηματική πρόσδεση με τους παλιούς αγώνες και τους παλιούς αγωνιστές είναι πάντοτε καίριο στοιχείο για τους αριστερούς ψηφοφόρους. Έτσι, δεν χάνει κανείς τους (από ΝΔ και ΠΑΣΟΚ) τις ευκαιρίες να τρέχει να μιλά θερμά για την ΕΔΑ λ.χ. Ή να παρίσταται στο κόψιμο της πρωτοχρονιάτικης πίτας της Αυγής. Έστω και με μια μικρή καθυστέρηση, μετά το... κόψιμο, όπως συνέβη με τον κ. Λαλιώτη πρόσφατα. Τις ημέρες «της γενικής συμφιλίωσης και της ανοχής» ένας καλός λόγος δεν εξασφαλίζει ενδεχομένως φίλους, μειώνει πάντως τα αισθήματα αποστροφής. Και διευκολύνει το κυρίαρχο πνεύμα των «στρογγυλοποιήσεων».

Όσο κι αν ο χώρος του Συνασπισμού είναι περισσότερο πρόσφορος για το ΠΑΣΟΚ, οι προσπάθειες προσέγγισης γίνονται και προς τους ψηφοφόρους του ΚΚΕ. Και αυτοί θα είναι δυνητικά συνοδοιπόροι σε έναν δεύτερο γύρο αντιπαράθεσης ΝΔ και ΠΑΣΟΚ. Στον δεύτερο γύρο «οι λοιπές δημοκρατικές δυνάμεις» θα συμπαραταχθούν μαζί μας – λογαριάζουν στη Χαριλάου Τρι-

κούπη. Έτσι θα ανοίξει και ο βηματισμός για «διεμβολίσεις» στις βουλευτικές εκλογές.

ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΒΑΡΟΝΩΝ

Η στρατηγική της ήττας την οποία έχουν αποδεχθεί οι ηγετικοί κύκλοι του κυβερνώντος κόμματος σκορπάει στα κατώτερα στελέχη τον πανικό. Η συνεχής άσκηση της εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ την τελευταία εικοσαετία έχει εθίσει τα στελέχη σε νοοτροπίες ηγεμονικές μέσα στα όρια του κοινωνικού περίγυρου τους και τα απλά μέλη στη σιγουριά μιας εξασφαλισμένης διαμεσολάβησης με την εξουσία μέσω του βουλευτή ή της κοιμματικής οργάνωσης. Το ίδιο το κόμμα κάνει ό,τι μπορεί προκειμένου να εξασφαλίζει το αίσθημα ότι «οι δικοί μας είναι στα πράγματα», ενώ με πολλούς τρόπους εξασφαλίζεται σε μέλη και οπαδούς η μεγαλύτερη ή μικρότερη «διευκόλυνση» και παροχή. Χαρακτηριστική είναι η ιστορία με τη σύγκληση κοιμματικής συνδιάσκεψης της Νεολαίας του ΠΑΣΟΚ στη Θεσσαλονίκη, όπου οι μετέχοντες νεολαίοι έτυχαν «πλήρους φιλοξενίας» στο «Μακεδονία Παλλάς». Πώς λοιπόν να δεχθούν να αποχωριστούν τώρα το

αγαθό της νομής της εξουσίας, μέλη και οπαδοί, εκσυγχρονιστές ή μη;

Η απώλεια της κρατικής μηχανής από το ΠΑΣΟΚ γεννά πολλά σύνδρομα «εμμοιής στις υπάρχουσες διευθετήσεις» στην ελληνική κοινωνία. Δεν είναι μόνον τα 2.000 περίπου ανώτατα στελέχη που στελεχώνουν τον κρατικό μηχανισμό. Είναι και οι χιλιάδες «μικροί επίτροποι» που διαχέονται σε όλο το κοινωνικό σώμα: πρόεδροι συνεταιρισμών, «σύμβουλοι» σε δημοτικές αρχές, προϊστάμενοι υπηρεσιών που έχουν αναρριχηθεί όχι αξιοκρατικά αλλά μόνον χάρις στην κοιμματική τους ταυτότητα. Ε, λοιπόν, ο Κ. Λαλιώτης δεν μπορεί να αφήσει αυτό το «πλήθος» να διωχθεί ή να αλωθεί από την ανερχόμενη ΝΔ. Με δεδομένη την επερχόμενη ήττα, μια καινούργια στρατηγική πρέπει να χαραχθεί. Επι-στρατεύονται όλες οι ιδέες και σχεδιάζονται τα πάντα ώστε να εξασφαλιστεί τουλάχιστον η επανάκαμψη του κόμματος στις μεθεπόμενες εκλογές. Αυτή θα είναι η νέα μεγάλη νίκη που θα εξασφαλίσει, με σιγουριά, τη «Μεγάλη Νέα Αλλαγή»...

Χ. ΝΗΣΙΩΤΗΣ

Αλέξανδρος Χρυσανθακόπουλος

Αυτονόητα και περιττά

του Αλέκου Τζιόλα

Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο στο θέμα Χρυσανθακόπουλου δεν βρίσκεται στο ότι βάλαν τον λύκο να φυλάει τα πρόβατα ούτε στην ανάδειξη της πολλαπλής σχέσης του ΠΑΣΟΚ με τον τζόγο, αλλά στα λόγια του ίδιου: «Δεν είμαι όχι ΠΑΣΟΚ ούτε το ΠΑΣΟΚ μπορεί να το αλλάξει κανείς και να το κάνει μη ΠΑΣΟΚ».

Κανείς πιστεύω δεν μπορεί να ισχυριστεί το αντίθετο για το περιεχόμενο είτε του πρώτου σκέλους είτε του δεύτερου. Είναι τόσο αυτονόητες αλήθειες, ώστε να περιττεύει κάθε υποστήριξή τους, ακόμα και η ίδια η δήλωση. Οτι «κανείς δεν μπορεί ν' αλλάξει το ΠΑΣΟΚ και να το κάνει μη ΠΑΣΟΚ» μας είναι γνωστό. Η αλλαγή του έχει γίνει προ πολλού και οι μεταλλάξεις στους πολιτικούς οργανισμούς όλοι μας ξέρουμε ότι συμβαίνουν άπαξ.

Η αναφορά στο χρόνο ένταξης του κ. Χρυσανθακόπουλου στο κόμμα δεν χρειαζόταν. Για να υπάρχει τόση ταύτιση, έπρεπε να είναι εξυπαρχής στο κόμμα, να βιώσει από την αρχή της πορείας του όλη τη διαδρομή και τη μεταλλαγή του και να μην παρουσιάσει το παραμικρό σημάδι διάθεσης απόκλισης. Εκεί κρίθηκε η αυθεντικότητα του «πασόκου». Στη «στροφή». Όποιος είχε προδιάθεση και ήταν έτοιμος να την πραγματοποιήσει, την πήρε «αυθόρμητα» και είναι αυθεντικός πλέον «πασόκος του κερατά», καταπώς καυχιέται για τον εαυτό του ο κ. Πάγκαλος. Έπρεπε λοιπόν και ο κ. Χρυσανθακόπουλος να βρισκεται εξαρχής στη ρότα της «στροφής».

Ούτε οι εκφράσεις αφοσίωσης προς τους ηγέτες του κόμματος, ακόμη και προς τους μελλοντικούς, χρειαζόταν. Γνωρίζουμε πολύ καλά την εξάρτηση της πολιτικής τύχης των στελεχών ή των βουλευτών του κόμματος από την αρχηγική εύνοια. Αλλιώς δεν θα ήταν ευνοημένος ο ίδιος, ούτε δηλώνοντας τώρα την αφοσίωσή του θα προσδοκούσε νέα απόσπαση εύνοιας.

Και ο υπαινιγμός ότι το ΠΑΣΟΚ είναι πρόσωπα πάλι δε χρειαζόταν. Γιατί κι εμείς βλέπαμε ότι το κόμμα αυτό δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα ευρύ συναπάντημα ανθρώπων. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τη μετακίνησή τους. Τα φυτά, με την κυριολεκτική ή τη μεταφορική σημασία, δεν μπορούν να μετακινηθούν. Οι άνθρωποι όμως έχουν αυτό το «χάρισμα».

Αλλά και η αναφορά του στον Γεώργιο Παπανδρέου τον νεότερο δεν ήταν απαραίτητη. Γνωρίζουμε το ρόλο που έπαιξε ο κληρονομικός παράγοντας στην τύχη γέννησης του ΠΑΣΟΚ. Ήταν δε τόσο καθοριστικός, ώστε να πιστεύει κανείς, εσφαλμένα βέβαια, ότι το ΠΑΣΟΚ ιδρύθηκε από τον Γέρο λίγο πριν ξεσπάσει ο εμφύλιος.

Ακόμα και η ομολογία του πάθους του δεν έπρεπε να γίνει. Η τόση ταύτισή του με το ΠΑΣΟΚ ήταν φυσικό να του εμφυτεύσει ανάλογο σπέρμα. Ιδίως όταν η αναγωγή της πολιτικής σε τζόγο έχει διττό χαρακτήρα. Ο ίδιος ο τζόγος καθόρισε την πολιτική του κόμματός του τόσο, ώστε να τον καταστήσει καθολικό φαινόμενο της ελληνικής κοινωνίας, ενώ παράλληλα ακόμα και η Δεξιά, η

μητέρα του τζόγου, να τον έχει ως βάση στην κριτική της. Αλλά και η ίδια η σύσταση της κυβερνητικής πολιτικής περιέχει εξόφθαλμα στοιχεία τζόγου: Η πολιτική της προσαρμογής και της συμμόρφωσης σε δεδομένα που άλλοι θέτουν είναι πάντα μια πολιτική εξαρτημένη από τυχαίους παράγοντες. Κι όταν δεν παίζει κανείς με το ρίσκο αυτών των παραγόντων, πώς μπορεί να ιένει επί πολύ μέσα στο παιχνίδι τους;

Η δήλωση λοιπόν του κ. Χρυσανθακόπουλου δείχνει πόσο ολοκληρωμένα έχει αφομοιώσει ο ίδιος τους μηχανισμούς των λειτουργιών του κόμματός του και πόσο καθολικά έχει διαποτίσει το «είναι» του με την ενδότερη κομματική ουσία.

Αλλά και η αποπομπή του από την Κ.Ο. δείχνει το ίδιο πράγμα. Βλέποντας ο πρωθυπουργός ότι ο κ. Χρυσανθακόπουλος αποτελεί ακριβές αντίγραφο του ΠΑΣΟΚ και ότι στο πρόσωπο εκείνου αντανακλάται το πρόσωπο του κόμματος, τον απέκλεισε από την Κ.Ο., ώστε να μη λαμβάνει χώρα άλλο αυτή η αντανάκλαση.

Όσο για το τηλεοπτικό του δάκρυμα, αυτό υποδηλώνει μια άλλη πτυχή της προσωπικότητάς του, τη συγγενειά του με τον «χριστοδουλισμό», την οποία μας έχει δηλώσει ρητά και ο ίδιος άλλοτε. Στο περιεχόμενο αυτής της ιδεολογίας εντάσσεται και η μεταφορά της ανθρώπινης ευαισθησίας από την ανθρώπινη συνείδηση στους μακρυγόνους αδένες. Είχαμε καιρό να μιλούμε τον γεννήτορα αυτής της ιδεολογίας να δακρύζει. Καιρό επίσης να μιλούμε το επιγέννημά της, το δάκρυσμα των εικόνων. Τώρα με το δάκρυσμά του αποβλημένου βουλευτή το ξαναλέπουμε. Γιατί μια τέτοια εικόνα είναι και ο κ. Χρυσανθακόπουλος. Η εικόνα του ΠΑΣΟΚ.

Εμένα πάντως ανέκαθεν με τρόμαζαν άνθρωποι που οι θρησκευτικές ιδεολογίες τους υπαγόρευαν τις συμπεριφορές τους. Διαισθάνομαι ότι έχω αυτή την ειδική ανθρωποφοβία, επειδή υποψιάζομαι ότι ο εθισμός αυτών των ανθρώπων να δείχνουν τόση έγνοια για τη σωτηρία της ψυχής τους, εκτείνεται και πιο πέρα, περιλαμβάνοντας και την έγνοια για το άλλο μέρος της φυσικής τους ύπαρξης, το πραγματικό, για το δύσμοιρο «σαρκίο» τους.

Φρουτόκρεμες εποχής

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική, δεν είχε καταλάβει τι ακριβώς είχε ανακαλύψει.

Μετά την πρώτη εκπομπή του Μάκη Τριανταφυλλόπουλου για τα «φρουτάκια» πριν από ένα μήνα και με τη συνέχεια που είχε το θέμα, ξαφνικά οι πάντες ανακάλυπταν ότι το «κοινό μυστικό» ήταν η «Αμερική».

Ανά πόλη ήταν λοιπόν «κοινό μυστικό» ότι υπάρχει προστασία γύρω από τα παιχνίδια με τα «φρουτάκια». Τουλάχιστον οι παίκτες το γνώριζαν καλά. Και οι οικογένειές τους επίσης. Και το περιβάλλον γύρω από τις οικογένειές τους...

Άρα οι κάτοχοι αυτού του «μυστικού» ήταν ήδη πάρα πολλοί ανά την επικράτεια.

Τι έγινε λοιπόν και ξαφνικά ανακαλύψαμε εκ νέου την «Αμερική»;

Στο διάστημα που έχει μεσολαβήσει ένα σημαντικό μέρος τηλεοπτικού χρόνου, στα πλαίσια των δελτίων ειδήσεων των καναλιών, καθώς και σημαντικό μέρος χώρου των εντύπων έχει αφιερωθεί στο σχολιασμό αυτής της καινούργιας «ανακάλυψης».

«Ο Ρομπέν των φτωχών» ή «Ρομπέν των παιχτών» –όπως τον χαρακτήρισαν έντυπα ευρείας κυκλοφορίας– Μάκης Τριανταφυλλόπουλος επέμενε, από την πρώτη κιόλας εκπομπή, ότι το μαύρο χρήμα και η διαπλοκή άγγιζαν σημαντικό μέρος του πολιτικού κόσμου σε επίπεδο δημάρχων, βουλευτών ακόμα και υπουργών και το ρεπορτάζ σχεδόν άγγιξε και το Προεδρικό Μέγαρο.

Κατάπληκτη η κοινωνία παρακολουθούσε υπηρεσιακούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες να προσπαθούν να αποδείξουν ότι οι συναλλαγές με επιχειρηματίες τύπου Νικολετάτου, ήταν απολύτως νόμιμες και ότι ουδέν γνώριζαν για το πλήγμα που η λειτουργία αυτών των μηχανημάτων επέφερε σε επίπεδο κοινωνίας, αλλά

και της τοπικής ή ακόμα περισσότερο της εθνικής οικονομίας.

Ερωτήσεις του είδους «καλά, σε τι διαφέρει η πρέφα από τα φρουτάκια;» ζητούσαν ξαφνικά απαντήσεις...

Όμως, όσο περνούσε ο καιρός, το θέμα αντί να φθίνει, προσφέρονταν για όλο και πιο πολλές, αλλά και ουσιαστικές αναλύσεις.

Κατ' αρχήν υπάρχει μαύρο χρήμα. Από πού προέρχεται; πόσα χάνει το κράτος; πώς αυτό νομιμοποιείται (κοινώς ξεπλένεται); Το μερίδιο που αφορά τον τζόγο πόσο είναι;

Πέρα από την οικονομική διάσταση φυσικά υπάρχει και η πολιτική και η νομική και βεβαίως η ηθική.

Όσον αφορά στην τελευταία, προκύπτει και το σημαντικό ερώτημα πόσο «ηθικότερος» μπορεί να θεωρηθεί ο νόμιμος τζόγος, δηλαδή το ΛΟΤΤΟ, το ΠΡΟΤΟ, το ΞΥΣΤΟ κ.λπ.

Η νομική διάσταση του θέματος είναι εκείνη που δεν αναλύθηκε σχεδόν καθόλου. Τι γίνεται όμως με την ύπαρξη ή μη ποινικών ευθυνών;

Η υπάρχουσα νομοθεσία προβλέπει κατάσχεση των μηχανημάτων εφόσον

διαπιστωθεί η παράβαση και πρόστιμο τριών εκατ. δραχμών για κάθε μηχανήμα.

Η ύπαρξη του νόμου αποδεικνύει λοιπόν ότι, αν μη τι άλλο, η Πολιτεία αναγνωρίζει το πρόβλημα.

Ερώτημα πρώτο: Για τις μέχρι σήμερα παραβάσεις και άρα καταδίκες (σύμφωνα με τα παραπάνω ισχύοντα), μπορεί σε περίπτωση που κάποιος δικαστικός λειτουργός προσπαθήσει να ασχοληθεί εκ νέου με αυτές, να βρεθεί ενώπιον της άποψης ότι αφού υπάρχει ήδη καταδίκη δεν μπορεί να ξαναδικαστεί ο παραβάτης; Τι θα μπορούσε να εφαρμοστεί όμως για καθ' υποτροπή παραβάσεις;

Ερώτημα δεύτερο: Υπάρχει ή όχι νομικό κενό σε σχέση με την αδυναμία να προσδιορισθεί από τις ελεγκτικές αρχές πόσα χρήματα βγήκαν νόμιμα από την κανονική λειτουργία και πόσα παράνομα από την μετατροπή του παιχνιδιού σε «φρουτάκι»; Υπάρχει δηλαδή τέτοια περίπτωση, να αθωωθεί δηλαδή ο παραβάτης λόγω αμφιβολιών, όπως μπορεί να επικαλεστεί ο εκάστοτε συνήγορός του;

Ερώτημα τρίτο: Είναι αλήθεια ότι μετά την εφαρμογή του νόμου του 1995 για το μαύρο χρήμα, οι μοναδικές περιπτώσεις που εκδικάστηκαν μέχρι σήμερα ήταν όλες κι όλες τρεις και οι κατάληξή τους ήταν αθώωση όσων πα-

ραπέμφθηκαν;

Σύμφωνα με αυτό το νόμο, αν χρησιμοποιήσει κάποιος μαύρο χρήμα για να χρηματοδοτήσει νόμιμη επιχείρησή του, αυτό δεν θεωρείται ξέπλυμα, αλλά φοροδιαφυγή και ο παραβάτης τιμωρείται για το αρχικό παράπτωμα, δηλαδή την φοροδιαφυγή. Δηλαδή έχει ήδη τιμωρηθεί μετά την επιβολή προστίμων και την κατάσχεση των μηχανημάτων, για να επιστρέψουμε στα «φρουτάκια». Δηλαδή νομικό κενό και σ' αυτή την περίπτωση;

Σχετικά με την πολιτική διάσταση τα πράγματα είναι αρκετά μπλεγμένα και παρουσιάζει ενδιαφέρον και το πλούσιο παρασκήνιο που έχει αναπτυχθεί σχετικά.

Ό,τι ισχύει για μια περιοχή, ισχύει αναλογικά για όλες τις πόλεις της Ελλάδας. Άρα, αν παρατηρήσουμε πώς στήθηκαν και εξελίχθηκαν οι επιχειρήσεις με παράνομο ηλεκτρονικό τζόγο σε μια πόλη ή περιοχή, έχουμε την εικόνα για όλες τις υπόλοιπες.

Όσον αφορά στην Πάτρα, τα πιο πολλά χρήματά του ο Γ. Νικολετάτος όντως τα έβγαλε από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και οι επιχειρήσεις του «άνθισαν» σίγουρα κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας.

Φαινομενικά αυτό είναι τυχαίο. Είναι όμως; Στην Πάτρα πιστεύουν ότι η

«άνθιση» αυτή υπήρξε αντιστρόφως ανάλογη με τον οικονομικό μαρasmus μιας ολόκληρης περιοχής κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

Όσο οι επιχειρήσεις του Γιώργου Νικολετάτου πήγαιναν από το καλό στο καλύτερο με γεωμετρικούς ρυθμούς, τόσο η οικονομική κατάσταση της πόλης πήγαινε από το κακό στο χειρότερο με τους αντίστοιχους ρυθμούς. Την ίδια εποχή που εργοστάσια έκλειναν και οι εργαζόμενοι γίνονταν άνεργοι, η γοητεία που ασκούσε η προοπτική του υποτιθέμενου γρήγορου κέρδους που ευαγγελίζονταν τα «φρουτάκια» ήταν αντίστοιχη με αυτή που ασκεί μια λάμπα σε μια πεταλούδα.

Όσο μαράζωνε οικονομικά η πόλη, τόσο ανθούσε ο παράνομος ηλεκτρονικός τζόγος. Όποιοι δεν είχαν με τι να ασχοληθούν άνοιγαν και από ένα καφέ, στο οποίο συνήθως μέσα υπήρχε και ένα μηχανήμα με «φρουτάκια».

Πέρυσι διαφήμιση -κοσμώσε τεράστιους ηλεκτρονικούς πίνακες στην πόλη- γνωστού ούισκι, παρουσίαζε στατιστικά και αριθμητικά στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία η Πάτρα ήταν η πόλη με τη μεγαλύτερη αναλογία ανά κάτοικο σε καφέ, μπαρ κ.λπ. στην Ελλάδα...!!!

Και όσο αυξάνονταν η οικονομική ανασφάλεια, τόσο τα μαγαζιά με ηλεκτρονικά γέμιζαν με πελάτες. Έτσι χρόνο με το χρόνο, δεν υπάρχει πια καφενείο που να μην έχει ένα με δύο «φρουτάκια», όσο απομακρυσμένο από το κέντρο κι αν είναι.

Όσοι άνεργοι, και όχι μόνο, δεν άνοιγαν κάποιο τέτοιο μαγαζί, γίνονταν μάλλον πελάτες. Όχι όλοι βεβαίως. Οι περισσότεροι πάντως πέρασαν από τέτοιες πόρτες. Άλλοι κόλλησαν, άλλοι όχι. Σίγουρα επίσης «φρουτάκια» δεν έπαιζαν μόνο άνεργοι. Υπήρξε και περίοδος έξαρσης του «σπορ» (1992 με 1998 περίπου).

Στην πορεία κάποιοι μίλησαν και για ψυχολογική εξάρτηση των παικτών. Για κάποιους από αυτούς όντως ισχύει.

Είναι λοιπόν τουλάχιστον υποχρέωση για οποιονδήποτε ζει και κινείται απλά στην πόλη -πόσο μάλλον αν είναι και δημόσιος λειτουργός ή πολιτικό πρόσωπο- να ισχυρίζεται ότι δεν γνώριζε τι γίνονταν με τα «φρουτά-

κία».

Κοινό μυστικό λοιπόν. Ο Γ. Νικολετάντος όμως δεν είχε μόνο ηλεκτρονικά. Δημιούργησε και άλλου είδους επιχειρήσεις. Καθ' όλα νόμιμες. Και συνεταιρίστηκε με πολλούς.

Έτσι, σήμερα στην Πάτρα, αμέσως μετά τον Δήμο Πατρέων που απασχολεί στις υπηρεσίες του περίπου 1000 εργαζόμενους και θεωρείται ως ο πολυπληθέστερος χώρος εργασίας, στις επιχειρήσεις του Γ. Νικολετάντου απασχολούνται, σύμφωνα με πληροφορίες, περίπου 600 εργαζόμενοι. Αριθμός που δεν μπορεί να προσπεράσει εύκολα κανείς σε μια από τις πόλεις με τα πιο υψηλά ποσοστά ανεργίας στην χώρα...

Είναι εύκολα αντιληπτό ότι το γεγονός αυτό χορηγεί στον Γ. Νικολετάντο, κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά ερείσματα. «Άλλοι», κατ' άλλους.

Επίσης εύκολα αντιληπτό είναι ότι για σχεδόν το σύνολο όσων είχαν οικονομικές δραστηριότητες στην πόλη, μοιραία οι δρόμοι τους κάποτε διασταυρώθηκαν με τις (εκτός «φρουτάκια») επιχειρήσεις του Γ. Νικολετάντου. Προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι αυτό δεν τους καθιστά συνυπεύθυνους σε σχέση με τα «φρουτάκια». Αν και γνώριζαν και γι' αυτά.

Ο ίδιος ισχυρισμός, όμως, δεν μπορεί να ισχύει και για τα πολιτικά πρόσωπα και τους υπόλοιπους λειτουργούς της περιοχής. Διότι αυτοί είτε νομοθετούν (βουλευτές), είτε ασκούν εξουσία (δικαστικοί λειτουργοί, αστυνομικοί λειτουργοί και αντίστοιχοι υπηρεσιακοί παράγοντες). Όλοι αυτοί όφειλαν να γνωρίζουν...

Το ίδιο συνέβη και με τους αντίστοιχους «Νικολετάντους» σε όλη τη χώρα. Πρόκειται άραγε για τυχαίο γεγονός; Είναι επίσης τυχαίο ότι όλοι τους εκμεταλλεύτηκαν το ίδιο τεράστιο νομοθετικό κενό;

Είναι ακόμα πιο τυχαίο ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις κατηγορούνται για συμμετοχή και συγκάλυψη πληθώρα κατά τόπους κρατικών λειτουργών, αστυνομικών υπαλλήλων, υπάλληλων του ΣΔΟΕ;

Όμως το ζήτημα δεν σταματά εδώ.

Ακόμα και ο Μάκης Τριανταφυλλόπουλος (και δεν θα σταθούμε σε θέματα δημοσιογραφικής δεοντολογίας ή

αισθητικής που ορισμένοι έθεσαν στην εξέλιξη αυτή της ιστορίας και της τηλεοπτικής κάλυψής της), «χρωστά» μερικές επιπλέον απαντήσεις για τον τρόπο που χειρίζεται το θέμα:

- Ακούστηκαν απόψεις για ύπαρξη συμφωνιών ή υποβολή προτάσεων στον Όμιλο Νικολετάντου από ιδιοκτήτες μεγάλων μέσων ενημέρωσης. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο ιδιοκτήτης του ALPHA Χρ. Τσοτσόρογος ο οποίος φέρεται να έχει υποβάλει πρόταση, αλλά λέγεται και ότι ο Γ. Μπόμπολας έχει ήδη συμβόλαιο 2 δισ. δρχ. με τον Όμιλο Νικολετάντου στη VESO MARE. Επίσης η εφημερίδα του Γιώργου Τράγκα φέρεται να έχει υπογράψει συμφωνία για ανταποδοτική διαφήμιση με το TELE TIME.

Στα παραπάνω δεν έκανε και αναφορές ο Μάκης Τριανταφυλλόπουλος στις εκπομπές του, οι οποίες –αν μη τι άλλο– φημίζονται για την άσκηση σκληρής κριτικής.

Αν, πολύ ορθά, ασκείται από την συγκεκριμένη εκπομπή κριτική σε επιχειρήσεις της Πάτρας (με όντως πολύ μικρότερους προϋπολογισμούς και δυναμικότητα) για την συνεργασία τους με τον Όμιλο Γ. Νικολετάντου, γιατί δεν ασκήθηκε αντίστοιχη κριτική και για τις συμφωνίες με μεγάλα αθηναϊκά μέσα ενημέρωσης, αρκετά μεγαλύτερου μάλιστα «μπατζέτ»...

- Κάλυψε πλήρως ο Μάκης Τριανταφυλλόπουλος το θέμα του «Πατραϊκού», της ομάδας που έχει ο γαμπρός του Γ. Νικολετάντου και την λειτουργία του πρωταθλήματος ή το θέμα δεν προσφέρεται για επιπλέον ανάλυση και αποκαλύψεις;

Σημασία έχει το από εδώ και πέρα. Από εδώ και πέρα, νομικά, πολιτικά, νομοθετικά, κοινωνικά και οικονομικά.

Χρειάστηκαν πολλοί αιώνες για την πλήρη ανακάλυψη της Αμερικής – για να επιστρέψουμε στο αρχικό συλλογισμό μας.

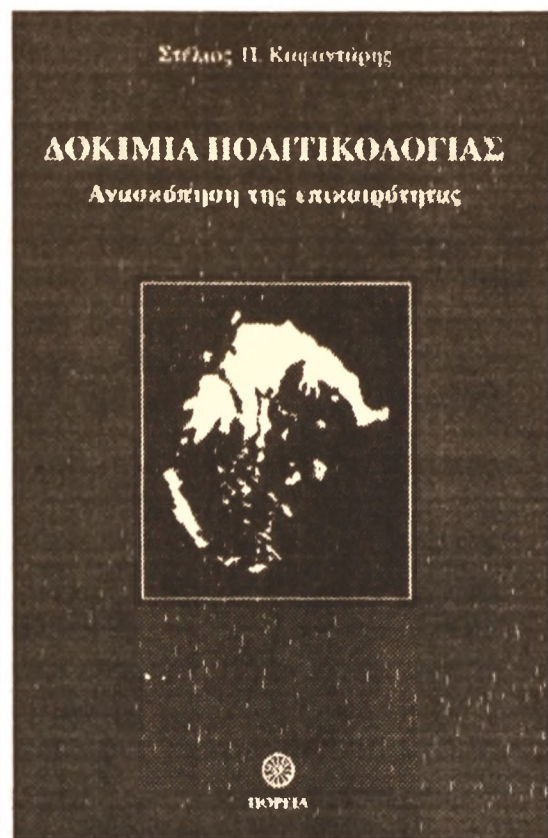
Η «Αμερική» που ονομάζεται τζόγος –παράνομος και νόμιμος–, η «Αμερική» που ονομάζεται μαύρο χρήμα και η «Αμερική» που ονομάζεται διαπλοκή σε βάρος του πολίτη – πόσο χρόνο θα μας πάρει για να πληροφορηθούμε και να ανακαλύψουμε το σύνολο των... θαυμάτων της;

Μόλις κυκλοφόρησε
από τις εκδόσεις **ΠΟΡΕΙΑ**
το βιβλίο του

Στέλιου Π. Καφαντάρη

Δοκίμια Πολιτικολογίας

Ανασκόπηση της επικαιρότητας

Τα Δοκίμια Πολιτικολογίας,
σχόλια πάνω στην πολιτική
και οικονομική συγκυρία,
γράφτηκαν μεταξύ

των ετών 1977-2001 με πρόθεση
ν' ακουστεί η άποψη του κοινού
πολίτη, που αισθάνεται ότι
τα Μέσα και ιδιαίτερα ο Τύπος
τον καλύπτουν πλημμελώς
και με την πεποίθηση πως είναι
χρήσιμη η δημοσιοποίηση
θέσεων όσων πολιτών έχουν
συγκροτημένη γνώμη επ' αυτών
που διαδραματίζονται
στον δημόσιο βίο.

●
Ζαλόγγου 1, Αθήνα 106 78,
Τηλ. 3831622 Fax: 3824359 και
Ζωοδόχου Πηγής 6 Αθήνα 106 78

Το φάρμακο μπορεί να είναι χειρότερο από την αρρώστια

(Προειδοποίηση σε δαυμαστές του «κοινωνικού έργου» του κ. Μ. Τριανταφυλλόπουλου)

Υπάρχει σίγουρα ένα πλήθος ανθρώπων που όταν οργίζονται χειροδικούν, όταν ερωτεύονται καταφεύγουν σε μαγικά φίλτρα, όταν αρρωσταίνουν κάνουν τάματα σε αγίους και όταν είναι στρυμωγμένοι οικονομικά (ή κι αν δεν είναι τόσο) δοκιμάζουν δια του τζόγου να διαπιστώσουν κατά πόσο διαθέτουν την εύνοια του Θεού.

Τέτοιοι άνθρωποι υπήρχαν πάντα. Από την εποχή που οι μάχες γίνονταν με ρόπαλα, τα ερωτικά φίλτρα παρισκτεύαζαν ιέρειες της Αφροδίτης, τα θεραπευτικά τάματα ήταν θυσίες στον Απόλλωνα κι ο τζόγος παιζόταν με στοιχήματα στις ρωμαϊκές αρένες ή με ζάρια.

Το ζήτημα που πράγματι αξίζει να διερευνηθεί, κατά τη γνώμη μου, είναι γιατί στον 21ο αιώνα πλέον, με τη γενικευμένη εκπαίδευση, την αναπτυγμένη τεχνολογία και τις εξελιγμένες, δημοκρατικές κοινωνίες, γιατί εξακολουθούν να υφίστανται αυτές οι καθηλώσεις σε πρωτόγονες αντιλήψεις για την ανθρώπινη ζωή και τον κόσμο, καθώς και σε τι ποσοστά αφορούν.

Το σημαντικό ζήτημα, με άλλα λόγια, είναι πώς επί τέλους «ενηλικιώνεται» πνευματικά η ανθρωπότητα. Όχι πώς θα αναπτυχθούν αρκετοί σύλλογοι κακοποιημένων γυναικών, για να προστατεύουν τις συζύγους από τους χειροδικούντες συζύγους τους, πώς η αστυνομία θα διώκει τις χαρτορρίχτρες ή τους θαυματουργικούς θεραπευτές και πώς η δημοσιογραφία θα γίνεται ο εκδικητής των θυμάτων του τζόγου.

Τα καθάρματα που ανέπτυξαν τα λεγόμενα «κυκλώματα ηλεκτρονικού τζόγου» (καθάρματα με υψηλές πολιτικές διασυνδέσεις, βεβαίως) από το τίποτε είχαν ξεκινήσει, έτσι κι αλλιώς. Όσο πρόλαβαν να πιάσουν την καλή, πρόλαβαν. Τώρα, η «ρέντα» τους ανακόπτεται. Και λοιπόν;

Κι όλοι οι άλλοι; Τα «θύματα» των ως άνω καθαρμάτων; Οι οικογενειάρχες που έφαγαν τις προίκες των θυγατέρων τους στο τζόγο, που εκποίησαν τις περι-

ουσίες τους στα «φρουτάκια», που έλπιζαν να γίνουν εκατομμυριούχοι χωρίς κανέναν κόπο ή προσωπική καλλιέργεια, για να απολαμβάνουν μια τεμπελοζωή γεμάτη γλέντια κι αρκουδομουσικές, αλλ' εν τέλει ξεγελάστηκαν, ξεπαραδιάστηκαν και τώρα μένουν να ικανοποιούνται με τις όποιες τιμωρίες εκείνων που τους παρέσυραν στην καταστροφή, γιατί θα πρέπει να έχουν τη συμπόνια μας;

Όλοι αυτοί, αυτοί με την πνευματικότητα ανηλίκων, αποτελούν μια επικίνδυνη για τη δημοκρατία «μάζα». Μια μάζα έτοιμη να ηρωοποιήσει τον «δημοσιογράφο» –πατέρα και προστάτη– ο οποίος παίρνει εκδίκηση για λογαριασμό της. Η ίδια «μάζα», θα ήταν ακόμη πιο έτοιμη να ηρωοποιήσει τον στρατηγό που, αντί να περιορίζεται σε τηλεοπτικές καταγγελίες, θα έμπαινε με τα τανκς του στα καταστήματα ηλεκτρονικών, θα έστελνε στο εκτελεστικό απόσπασμα τους ιδιοκτήτες, κι έπειτα θα αυτοσπεφόταν ισόβιος προστάτης του ανήλικου πλήθους: έναν «πατερούλη Στάλιν» ή έναν «πατριδοπατέρα Χίτλερ» λ.χ. Η ιστορία αριθμεί αρκετούς, σε τραγικές ή σε γελοιογραφικές εκδοχές.

Χωρίς έντιμους πολιτικούς, αδιάφθορους δικαστές, ευσυνείδητους αστυνομικούς κι ερευνητικούς δημοσιογράφους, δημοκρατία δεν γίνεται. Αυτό, είναι καταφανές. Αλλ' εάν υποθέσουμε πως όλοι αυτοί υπήρχαν, στην πιο ιδεώδη εκδοχή τους μάλιστα, μα έπρεπε συνεχώς να κυνηγούν πλήθη παραβατικών εφήβων, εφήβων που όλη τους την ενέργεια τη διοχετεύουν στο πώς θα πλουτίσουν στα γρήγορα και με κάθε

μέσο, ώστε να ριχτούν σε μια ζωή-γλεντοκόπι, για τι είδους δημοκρατία θα επρόκειτο; Ένα παράδοξο στρατόπεδο αιχμαλώτων θα ήταν – με άγρυπνους φύλακες και κρατούμενους που κάνουν παν το δυνατόν να δραπετεύσουν.

Η «πολιτική κοινωνία» –θεσμοί και νομοθετικές ή εκτελεστικές εξουσίες– έχει αναγκαίο συμπλήρωμά της την «κοινωνία των πολιτών»: άτομα που, στην πλειονότητά τους, ενσυνείδητα σέβονται τους θεσμούς και συμμερίζονται τις αρχές υπό τις οποίες η κοινωνία υφίσταται. Αλλιώς, αν το φάρμακο για τις παραβάσεις είναι ο ήρωας δημοσιογράφος, εκδικητής των ξεγελασμένων ανηλίκων, επόμενη φάση είναι ο ήρωας στρατηγός (ή συνταγματάρχης) κι αλίμονο στον ασθενή που μόνο μετά θάνατον τον πιάνει η θεραπεία του.

Δημοκρατία καλών ποιμένων κι αφελούς ποιμνίου δεν γίνεται.

Αν το φαινόμενο του ηλεκτρονικού τζόγου είναι τόσο γενικευμένο και ο κ. Μ. Τριανταφυλλόπουλος σώζει, συλλήβδην, την πλειονότητα των Ελλήνων, τότε η μειοψηφική αδελφότητα των μη τζογαδόρων πρέπει να βρούμε μοναστήρι να κλειστούμε ή χώρα να μεταναστεύσουμε.

Αν πάλι το φαινόμενο αφορά στο ποσοστό άπληστων και ανοήτων που ενδημεί σε όλους τους καιρούς και σε όλες τις κοινωνίες, τότε ας συνεχίσει ο κ. Τριανταφυλλόπουλος να διερευνά «σε ποιον άνηκε (sic) το κατάστημα με τα φρουτάκια» και, γενικώς, να σαλαγάει τα κοπάδια των αναλφάβητων συνεργατών και προστατευομένων του σε ποικίλους τηλεοπτικούς λειμώνες.

Οι υπόλοιποι, μπορούμε να χαιρόμαστε όποιες δουλειές κάνουμε, λίγο ή πολύ δημιουργικές κι έστω χωρίς υψηλές αποδοχές, κι αλλού (στην τέχνη λ.χ.) να σταθμίζουμε την εύνοια του Θεού για τις ζωές μας.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

«ΜΠΟΥΣ: Ο ΑΞΟΝΑΣ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ»

Μ' αυτό το σύνθημα υποδέχτηκαν την Τρίτη οι Νοτιοκορεάτες διαδηλωτές τον πρόεδρο των ΗΠΑ που επισκέφτηκε τη χώρα τους στο πλαίσιο περιοδείας του στην Άπω Ανατολή. Άλλοι διαδηλωτές κατέλαβαν τα γραφεία του αμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου στη Σεούλ και κάλυψαν το κτήριο του με τεράστιο αντιαμερικανικό πανό. Οι έντονες αυτές αντιδράσεις οφείλονται στην πολύμηνη προσπάθεια των ΗΠΑ να ανατρέψουν τον διάλογο της Σεούλ με την Πιονγκγιάνγκ, και οξύνθηκαν αφότου η Βόρεια Κορέα συμπεριελήφθη στις τρεις χώρες του περιβάλλοντος «άξονα του κακού» που εξήγγειλε ο πρόεδρος Μπους στις 29 Ιανουαρίου.

Ήδη από την προηγούμενη Πέμπτη, και ενώπει της επίσκεψης Μπους στο Τόκυο, ο ιάπωνας στρατηγός Νακατάνι τού επεφύλαξε κι αυτός ανάλογη υποδοχή, λέγοντας πως «η Βόρεια Κορέα δεν βρίσκεται στην ίδια μοίρα με το Ιράν και το Ιράκ, αφού δεν έχει διασυνδέσεις ούτε με την αλ-Κάιντα, ούτε με τους Ταλιμπάν». Βεβαίως, μετά την άφιξη του Μπους, ο ιάπωνας πρωθυπουργός Κοϊζούμι, υπήρξε ηπιότερος, εκτιμώντας πως ο αμερικανός πρόεδρος «ήταν πολύ ψύχραιμος και σώφρων σχετικά με το Ιράκ, το Ιράν και τη Βόρεια Κορέα». Εντούτοις, σύμφωνα με αμερικανούς αξιωματούχους (κατά τη βρετανική *Γκάρντιαν*), η εξάρτηση της Ιαπωνίας από το ιρανικό πετρέλαιο υποχρέωσε τον Μπους να συμβιβαστεί, ζητώντας από το Τόκυο να μεσολαβήσει και «να επιλύσει τις εντάσεις ΗΠΑ-Ιράν με μέσα ειρηνικά».

Στο μεταξύ, ο Τόνυ Μπλερ διαφοροποιήθηκε τόσο από τις επιφυλάξεις του Επιτρόπου Κρις Πάππεν όσο και του υπουργού του, Τζακ Στρώ, δηλώνοντας πως «αν μπορούμε ν' απαλλαγούμε από το καθεστώς του Ιράκ, τότε πρέπει να το κάνουμε». Ο Μπλερ, που βρέθηκε στη Ρώμη την περασμένη εβδομάδα προκειμένου να οικοδομήσει αντίπαλο άξονα με τον «καίριο εταίρο» του –όπως έγραψε σε άρθρο του στην

Κορριέρε ντε λα Σέρρα–, τον Σίλβιο Μπερλουσκόνι, συμπλέει τώρα καλύτερα με τη διπλωματία της λαϊκιστικής δεξιάς παρά με τους σοσιαλδημοκράτες της Βόννης και του Παρισιού. Άλλωστε, τέτοιες πρωτοβουλίες είναι που οδηγούν τον πρόεδρο Μπους στο να επιμένει πως «ο κόσμος λέει διάφορα, αλλά οι ηγέτες με τους οποίους συνομιλώ... καταλαβαίνουν την αποφασιστικότητα των ΗΠΑ».

Τη Δευτέρα ολοκληρώθηκε η πρώτη κατάθεση του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, στο Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου της Χάγης, μ' ένα δριμύ κατηγορώ κατά του ΝΑΤΟ. «Ο πόλεμος στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας προκλήθηκε απ' τις μεγάλες δυτικές δυνάμεις», είπε κι αρνήθηκε ότι γνώριζε για τη σφαγή των 7.000 Μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα τον Ιούλιο του 1995. Ως «εκπρόσωπος της αλήθειας» και «ηθικός νικητής», ο Μιλόσεβιτς απευθύνθηκε στην παγκόσμια κοινή γνώμη, «αντί του σώματος των ενόρκων που αυτό το δικαστήριο δε διαθέτει».

Όμως η σύγκρουση της Δύσης με τις «δυνάμεις του κακού» επεκτάθηκε με την εξαγγελία κυρώσεων κατά του προέδρου Μουγκάμπε, αφότου εκδίωξε τον Πιερ Σόρι, ύπατο παρατηρητή της ΕΕ στις επικείμενες εκλογές της Ζιμπάμπουε. Κι ενόσω η κρίση στο Παλαιστινιακό βαθιάνει ανεξέλεγκτα, υπουργός της μεταβατικής κυβέρνησης του Αφγανιστάν, ο Αμπντούλ-Ραχμάν, βρέθηκε δολοφονημένος την προπερασμένη Πέμπτη στην Καμπούλ. Όχι, δεν ήταν έργο της αλ-Κάιντα, όπως ελέχθη. Σύμφωνα με τον αφγανό πρωθυπουργό Καρζάι, «στρατηγοί, αξιωματούχοι των μυστικών υπηρεσιών και μέλη του υπουργείου Δικαιοσύνης» της νεοσύστατης κυβέρνησης εθνικής ενότητας δολοφόνησαν τον υπουργό.

Κατά τα άλλα, το συμπέρασμα του γάλλου υπουργού Αλέν Ρισάρ, πως η στρατηγική των ΗΠΑ «δεν αντιμετωπίζει την πραγματικότητα των αιτίων αστάθειας και κινδύνου στον πλανήτη», ήταν κι αυτή από τα «διάφορα» που, κατά τον πρόεδρο Μπους, νά, έτσι, «λέγονται απ' τον κόσμο».

**Η στρατηγική
των ΗΠΑ δεν
αντιμετωπίζει
την
πραγματικότητα
των αιτίων
αστάθειας
και κινδύνου
στον
πλανήτη**

Οι μεταστάσεις του αμερικανικού милитарισμού

του Αλέξανδρου Καζαρία

«Μια κυβέρνηση μπορεί να έχει στρατιωτικό χαρακτήρα ακόμα και αν ο στρατός καθ'αυτὸς δε συμμετέχει σ' αυτήν. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να συμβαίνει να τη συμφέρει καλύτερα να μην "αποκαλύπτει" τον στρατό... ωστόσο είναι ο στρατός... που καθορίζει τη νέα κατάσταση και κυριαρχεί πάνω σ' αυτήν».

Αντόνιο Γκράμσι, Το Σημειωματάριο της Φυλακής.

Τίποτα στις πρόσφατες δηλώσεις διαφωνίας των ευρωπαίων και ιαπώνων ηγετών κατά της όλο και πιο ορατής μετάστασης του πολέμου στο Ιράκ δεν φαίνεται ικανό να αποτρέψει τις ΗΠΑ απ' τη διεξαγωγή του. Το ανεξέλεγκτο τέρας του αμερικανικού милитарισμού ορίζει πλέον μονομερώς ολόκληρη τη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων της εποχής μας πέρα από κάθε σωφροσύνη, νομιμότητα ή λογική. Αυτό που οι αμερικανοί ηγέτες ορίζουν ως «εθνικό συμφέρον» της χώρας τους, και επιβάλλουν μέσα από την κυριαρχία τους ως συμφέρον ολόκληρης της ανθρωπότητας, δεν είναι παρά μια σειρά από παράλογα στερεότυπα για το «καλό» και το «κακό». Παρ' όλα αυτά, η κάθε άλλο παρά ενωμένη Ευρώπη γλυκαίνεται ακόμη από την αυταπάτη πως το τέρας που δημιούργησε με τον κατακερματισμό και τον εξαρτημένο ατλαντισμό της, μπορεί να κατευνάζεται από τις μίζερες εκκλήσεις των λιλιπούτιων ηγετών της για μια δήθεν πιο πολυμερή παγκόσμια τάξη.

Το φάντασμα του νέου милитарισμού, που σήμερα απειλεί ολόκληρο τον κόσμο, δεν έχει τη ρίζα του στις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, αλλά στην ίδια τη σύσταση της β' αμερικανικής ηγεμονίας όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η ανεξέλεγκτη ροπή προς την επίλυση των προβλημάτων με τη βία είναι αποτέλεσμα τόσο της πολεμοχαρούς πολιτικής κουλτούρας που χαρακτηρίζει ολόκληρη την αμερικανική κοινωνία όσο και

της απόφασης των δυτικών κρατών μετά το 1989 να εναποθέσουν στην Αμερική τον ρόλο του τοποτηρητή της εθνικής ασφάλειάς τους – για δεύτερη φορά, μετά το 1945. Ο милитарισμός των Ηνωμένων Πολιτειών είναι το τέρας του Φρανκενστάιν που κατασκεύασε μεταψυχροπολεμικά ο ευρωπαϊκός ρομαντισμός από τα ακρωτηριασμένα μέλη της ελευθερίας των λαών του – και το εργαστήριο προπαρασκευής του ήταν το νέο και διευρυνμένο ΝΑΤΟ.

Κατά τον νεο-ρεαλιστή ιστορικό του πανεπιστημίου του Γέιλ Πολ Κένεντυ, οι αμυντικές δαπάνες της Αμερικής σήμερα προσεγγίζουν το 40% των παγκόσμιων αμυντικών δαπανών, ήτοι περί τα 329 δισ. δολάρια, κι έχουν σημειώσει άνοδο της τάξης του 10% τα δύο τελευταία χρόνια.¹ Πολύ σωστά ο Κένεντυ αναρωτιέται συνεπώς «ποιο άλλο

μέλος αυτής της εντυπωσιακής συμμαχίας εναντίον του Αφγανιστάν ήταν πραγματικά υπολογίσιμο στο πεδίο της μάχης». Και απαντά: «η Βρετανία – αν και σε λιλιπούτιο ρόλο». Συμπέρασμά του: «Αν και η μάχη ανάμεσα στις ΗΠΑ... τη διεθνή τρομοκρατία και τα κράτη-ταραξίες... είναι όντως ασύμμετρη, μια άλλη ενδεχομένως πολύ μεγαλύτερη ασύμμετρία αναδύεται μπροστά στα μάτια μας: Η διαφορά ισχύος ανάμεσα στις ΗΠΑ και σ' όλες τις άλλες δυνάμεις του σύγχρονου κόσμου». Ο Κένεντυ έχει δίκιο, μα αυτό δεν φαίνεται να το καταλαβαίνουν οι σύμμαχοι των Αμερικανών που επιμένουν πως «θα θέλαμε οι ΗΠΑ να συμβουλευτούν τους συμμάχους και εταίρους τους, ιδιαίτερα δε τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ».³

ΤΑ «ΚΡΑΤΗ-ΤΑΡΑΞΙΕΣ» ΚΙ «Ο ΑΞΟΝΑΣ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ»

Σύμφωνα με το Νοάμι Τσόμσκυ, η έννοια του «κράτους-ταραξία» δεν αφορά «απλώς ένα εγκληματικό κράτος, αλλά κάποιο το οποίο αμφισβητεί τις επιταγές των ισχυρών – οι οποίοι, βεβαίως, εξαιρούνται».⁴ Αν και σε γενικές γραμμές αποδεκτός, ο ορισμός του Τσόμσκυ είναι περισσότερο ορθολογικός απ' ό,τι στην πραγματικότητα ταριάζει σε μια τόσο αυθαίρετη έννοια. Ο όρος του «κράτους-ταραξία», καθώς κι αυτός του «άξονα του κακού» έχουν συγκεκριμένα κατασκευαστεί ώστε να μην μπορούν ποτέ να οριστούν, αλλά να χρησιμοποιούνται κατά βούληση έναντι των κρατών στα οποία επιθυμεί να επιτεθεί ο милитарισμός των ΗΠΑ, με στόχο τον παραδειγματισμό του υπολοίπου κόσμου. Κριτήριο, επομένως, δεν είναι η αμφισβήτηση της αμερικανικής ηγεμονίας από τα κράτη αυτά, αφού, για παράδειγμα, τόσο η Κίνα όσο και η μικρότερη Βόρεια Υεμένη έχουν κατά καιρούς αμφισβητήσει σο-

βαρά τις ΗΠΑ. Οι «ταραξίες» ωστόσο είναι κυρίως οι ανυπεράσπιστοι και απομονωμένοι διεθνώς αμφισβητίες τους οποίους οι ΗΠΑ μπορούν εύκολα να πατάξουν και, προπαντός, δίχως σημαντικές απώλειες.

Όπως ο ίδιος ο Τσόμσκυ άλλωστε αναφέρει, πράγματι μια μυστική έκθεση του 1995 που εκπόνησε η Στρατηγική Διοίκηση των ΗΠΑ, με τίτλο Αρχές Μεταψυχροπολεμικής Αποτροπής, εξηγεί συγκεκριμένα πώς «μεταβλήθηκε η στρατηγική αποτροπής από την ξοφλημένη Σοβιετική Ένωση προς τα λεγόμενα κράτη-ταραξίες». Η έκθεση αυτή συστήνει στις ΗΠΑ να προβάλλουν τον εαυτό τους «ως μια παράλογη κι εκδικητική χώρα εάν τα ζωτικά συμφέροντά τους υποστούν επίθεση», κι αυτό, προσθέτει, «χρειάζεται να είναι μέρος του εθνικού προφίλ που θα προβάλλουμε σ' όλους τους αντιπάλους», ιδιαίτερα δε «στα κράτη-ταραξίες». Και συνεχίζει: «Βλάπτει να παρουσιάζουμε τον εαυτό μας ως τόσο πολύ ορθολογικό και ψύχραιμο... Το γεγονός ότι ορισμένα στοιχεία [της αμερικανικής Διοίκησης] ενδέχεται να φανούν δυνητικά "εκτός ελέγχου" μπορεί να αποβεί ωφέλιμο στη δημιουργία και ενίσχυση φόβων και αμφιβολιών στα μυαλά των κέντρων αποφάσεων του αντιπάλου».⁵

Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη λεγομένη «θεωρία της τρέλας», που σύμφωνα με την έκθεση ανέπτυξε ο πρόεδρος Νίξον, μπορούμε ίσως να καταλάβουμε καλύτερα γιατί επί παραδείγματι τα «κράτη-ταραξίες» ποτέ δεν είναι τα ίδια. Σήμερα, φερ' ειπείν, δεν συγκαταλέγονται σ' αυτά ούτε η Κούβα, ούτε το Σουδάν και η Λιβύη, ενώ τα καθεστώτα τους υπήρξαν πάντοτε τα ίδια. Αφετέρου, το Ιράν ποτέ συγκαταλέγεται σ' αυτά, όπως τώρα, και ποτέ όχι, όπως όταν μεσολαβούσε το φθινόπωρο για τον σχηματισμό της νέας κυβέρνησης του Αφγανιστάν μαζί με τους Αμερικανούς: είναι σαφές ότι ο όρος του «κράτους-ταραξία» έχει από τη σύλληψή του κατασκευαστεί για να χρησιμοποιείται τυχαία και ευκαιριακά από τις ΗΠΑ, με στόχο την αποσταθεροποίηση των διεθνών σχέσεων ασφαλείας και τη δημιουργία ενός μόνιμου κλίματος ηγεμονικής τρομοκρατίας.

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΚ

Αυτό το κλίμα αποσταθεροποίησης και τρομοκρατίας καλλιεργείται εσκεμμένα εδώ και μήνες τώρα πάλι και απέναντι στο Ιράκ. «Θα διατηρήσω όλες μου τις επιλογές», δήλωσε την Πέμπτη 14 Φεβρουαρίου ο πρόεδρος Μπους, προσθέτοντας τα εξής: «Θα κρατήσω τα χαρτιά μου κλειστά. Ο Σαντάμ Χουσέιν θα πρέπει να καταλάβει ότι μιλάω σοβαρά, όταν υπόσχομαι να προασπίσω τη χώρα μου». Ακόμα πιο πιστός στη «θεωρία της τρέλας», ο αντιπρόεδρος Ντικ Τσένεϋ, σε μία από τις σπάνιες ομιλίες του την ίδια μέρα, εξήγησε στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της χώρας του πώς πρόκειται ν' αντιμετωπιστεί το Ιράκ: «Είναι μια πολυπρόσωπη προσέγγιση. Μέρος της θα είναι ορατό και δημόσιο, όπως όταν πήγαμε στο Αφγανιστάν να διώξουμε τους Ταλιμπάν. Άλλες πτυχές της μπορεί να μη δουν ποτέ το φως της μέρας, και μάλλον δεν θα πρέπει. Σαφώς θα χρειαστεί να υπάρξουν υπόγειοι χειρισμοί σε μερικές από τις περιοχές αυτές».⁷

Αν τελικά οι ΗΠΑ πρόκειται να επιτεθούν στο Ιράκ, και μάλιστα με δύναμη 200.000 ανδρών, όπως άφησαν να διαρρεύσει στη βρετανική *Γκάρντιαν* την περασμένη εβδομάδα,⁸ είναι ακόμη μια αμφίβολη υπόθεση. Εκείνο που είναι όμως σίγουρο, είναι πως ο ανεξέλεγκτος και εσκεμμένα παρανοϊκός милитарισμός των ΗΠΑ δεν οφείλεται στην υπερδιογκωμένη στρατιωτική υπεροχή τους ή στη λεγόμενη «αλαζονεία της ισχύος» που φοβόταν στη δεκαετία του '60 ο γερουσιαστής Φουλμπράιτ. Αυτή η ισχύς, που όντως έχει εκλάβει πολύ πιο επικίνδυνες διαστάσεις απ' ό,τι οι ευρωπαίοι ρομαντικοί τύπου Κρις Πάττεν και Γκέρχαρντ Σρέντερ επιμένουν να πιστεύουν, καθιστά τις ΗΠΑ δυνητικά τον μεγαλύτερο κίνδυνο κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Η ΠΥΡΡΕΙΟΣ ΝΙΚΗ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Ωστόσο ο καθοριστικός παράγοντας που ολοένα τροφοδοτεί την περαιτέρω εκδήλωση του αμερικανικού милитарισμού, μετατρέποντάς τον από δυνητικό κίνδυνο σε εφιαλτική πραγματικότητα, δεν είναι άλλος από την αποτυχία της επιθέσεως στο Αφγανιστάν. Η πολεμι-

κή εκστρατεία κατά της αλ-Κάιντα κάθε άλλο παρά «έχει πρακτικά ολοκληρωθεί», όπως υποστηρίζει ο Πωλ Κένεντυ, ενώ εξίσου εσφαλμένη είναι και η άποψη πως «μετά τη στρατιωτική νίκη των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, κανείς δε μπορεί να πει στις ΗΠΑ τι να πράξει». Η αλήθεια που αρνούνται να παραδεχτούν οι ΗΠΑ και που τροφοδοτεί τον αδιάλλακτο милитарισμό τους είναι πως ο Μπιν Λάντεν, ο Μουλάζ Όμαρ κι ο Αιγύπτιος Άμπου Ζουμπάιντα τριγυρίζουν ως τώρα ελεύθεροι και ζωντανοί, αναμένοντας την ώρα που θα αναπαυθεί ο ηγεμόνας στις δάφνες της πύρρειας νίκης του στο Αφγανιστάν για να ξαναχτυπήσουν. Γι' αυτό κι ο πρόεδρος Μπους είναι αποφασισμένος να επεκτείνει αδίστακτα τον πόλεμο: το μόνο πρόβλημά του είναι να αποφασίσει προς τα πού.

Ο κύκλος της βίας που ξέσπασε ανάμεσα στην τρομοκρατία των ΗΠΑ και στην τρομοκρατία των ισλαμιστών ακόμη βρίσκεται μακριά απ' το τέλος του. Ποιο απ' τα «κράτη-ταραξίες» θα πληρώσει με το αίμα του λαού του τον φόρο των θυμάτων της νέας φάσης του που αναμένεται, αφορά αποκλειστικά τους υπολογισμούς που πρόκειται μονομερώς να κάνει η Ουάσινγκτον. Άλλωστε οι Ευρωπαίοι είναι ασφαλείς μέσα στο ΝΑΤΟ, κι ούτε που χρειάστηκε στιγμή ν' αναμειχθούν σε τέτοιους βρόμικους πολέμους. Γιατί αλήθεια να τους δίνεται και τόση σημασία όταν διαμαρτύρονται πως οι Αμερικανοί δεν τους ακούν;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πωλ Κένεντυ, «Ο αμερικανικός αετός προσγειώθηκε», αναδημοσίευση από τους *Financial Times*, *Καθημερινή*, 10/2/02, σ. 4.
2. Ό.π.
3. Ανακοίνωση εκπροσώπου του γαλλικού υπ. Εξωτερικών, *Associated Press*, 14/2/02.
4. Noam Chomsky, «Rogue States», στο *Acts of Aggression - Policing Rogue States*, (Open Media, Νέα Υόρκη, 1999), σ. 52.
5. Ό.π. σ. 29-30.
6. *Καθημερινή*, 15/2/02, σ. 3.
7. *Financial Times*, 16-17/2/02, σ. 1.
8. *The Guardian*, 13/2/02, σ. 1.
9. *Financial Times*, 1/2/02, σ. 7.

Το Φόρουμ και τα παρεπόμενά του

του Ευάγγελου Αρεταίου

Η συνάντηση των χωρών της ΕΕ με τις χώρες της Οργάνωσης της Ισλαμικής Διάσκεψης που έγινε την περασμένη εβδομάδα στην Κωνσταντινούπολη υπογράμμισε το χάσμα που αρχίζει σταδιακά να χωρίζει τις ΗΠΑ και την ΕΕ όσον αφορά στις απόψεις και τις μεθόδους καταπολέμησης της τρομοκρατίας και έδειξε παράλληλα ότι η Τουρκία, αν αφήσει κατά μέρος τις милитарιστικές-συντηρητικές προσεγγίσεις, μπορεί να διαδραματίσει έναν πραγματικά σημαντικό διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στην Ευρώπη και τον ισλαμικό κόσμο.

Ο Χαβιέ Σολάνα και ο Ισμαήλ Τζεμ

Πολιτικοί αναλυτές και διπλωμάτες σημειώνουν ότι η απουσία των ΗΠΑ αλλά και των τούρκων στρατιωτών από το φόρουμ της Κωνσταντινούπολης βοήθησαν στη δημιουργία ενός θετικού κλίματος ανάμεσα στους εκπροσώπους των ευρωπαϊκών χωρών και στους ομολόγους τους από τον ισλαμικό κόσμο και επισημαίνουν ότι η μεγάλη προσέλευση σημαντικών αξιωματούχων και από τις δύο πλευρές έδειξε ότι η Ευρώπη και το Ισλάμ θα μπορούσαν να συνεννοηθούν πολύ καλύτερα.

«Η Τουρκία μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και βελτίωση των σχέσεων Δύσης-Ισλάμ», σημειώνουν παρατηρητές και τονίζουν ότι «οι πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες στην Άγκυρα πρέπει να κατανοήσουν ότι οι διεθνείς σχέσεις δεν περιορίζονται σε σχέσεις στρατιωτικής-γεωστρατηγικής ισχύος».

Η συνάντηση της Κωνσταντινούπολης ανέδειξε τη σημασία του διαλόγου και της ανάπτυξης των διπλωματικών σχέσεων, κυρίως μετά την 11η Σεπτεμβρίου και μέσα στο νέο πλαίσιο που θέτει η παγκοσμιοποίηση, και το κλίμα μέσα στο οποίο διεξήχθη η συνάντηση επιβεβαίωσε την άποψη ότι οι συντηρητικές-μिलитарιστικές προσεγγίσεις των διεθνών σχέσεων μπορούν πλέον να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα.

Παράλληλα όμως με τις διεθνείς διαστάσεις του φόρουμ της Κωνσταντινούπολης, η συνάντηση Ευρώπης-Ισλάμ, που διοργανώθηκε από τον τούρκο υπουργό Εξωτερικών κ. Ισμαήλ Τζεμ, έδειξε και μια άλλη εικόνα της Τουρκίας και της τουρκικής κοινωνίας.

Μιας άλλης Τουρκίας, φιλελεύθερης και εκσυγχρονιστικής, που κρύβεται ωστόσο πίσω από το παραπέτασμα καπνού που δημιουργούν οι στρατοκρατικές και συντηρητικές απόψεις, δίνοντας πολλές φορές την εντύπωση μιας «μονολιθικής» και οπισθοδρομικής τουρκικής κοινωνίας.

Παρατηρώντας τη συνάντηση της Κωνσταντινούπολης από την τουρκική σκοπιά βλέπει κανείς όχι μόνο τη δυναμική της τουρκικής κοινωνίας αλλά και τη διπολική διαμάχη, ανάμεσα στους συντηρητικούς και τους φιλελεύθερους, που διεξάγεται στην Τουρκία, λένε πολιτικοί αναλυτές και επισημαίνουν ότι η επιτυχία της συνάντησης επιβεβαιώνει τις δυνατότητες των φιλελεύθερων κύκλων.

Οι ίδιες πηγές σημειώνουν την επίσκεψη του αμερικανού διανοητή κ. Νόαμ Τσόμσκι στην Τουρκία, που έγινε κατά την διάρκεια του φόρουμ της Κωνσταντινούπολης, και τονίζουν ότι η παρουσία και τα λόγια του στην Πόλη αλλά και στο Ντιγιάρμπακιρ της νοτιοανατολικής Τουρκίας δείχνουν την

ισχύ που αποκτούν, αργά αλλά σταθερά, οι φιλελεύθεροι κύκλοι της Τουρκίας.

Ο κ. Τσόμσκι δεν βρέθηκε στην Πόλη για την συνάντηση Ευρώπης-Ισλάμ αλλά για τη δίκη του εκδότη και του μεταφραστή του βιβλίου του, στο οποίο καταδικάζει την υποστήριξη των ΗΠΑ στην καταστολή του κουρδικού κινήματος στην Τουρκία.

Χάρη στην παρουσία του Τσόμσκι, ο εκδότης και ο μεταφραστής αθώωθηκαν, λένε στην Κωνσταντινούπολη και επισημαίνουν ότι η ομιλία του αμερικανού ριζοσπάστη σε ιδιωτικό πανεπιστήμιο στο κέντρο της Πόλης δείχνει ότι έχουν αλλάξει ορισμένα πράγματα στην Τουρκία.

«Αν οι φιλελεύθεροι κύκλοι δεν είχαν κάποια ισχύ, η ομιλία του κ. Τσόμσκι στην Κωνσταντινούπολη αλλά και το ταξίδι του στη νοτιοανατολική Τουρκία, όπου συναντήθηκε με στελέχη του υπό δίωξη φιλοκουρδικού κόμματος HADEP, δεν θα ήταν δυνατή», λένε παρατηρητές.

Το υπάρχον σύστημα δεν προσδίδει ακόμα στους εκσυγχρονιστές και στους φιλελεύθερους την ίδια πολιτική βαρύτητα που έχουν οι συντηρητικοί, αλλά η δυναμική που δημιουργεί η πορεία της Τουρκίας στην ΕΕ δίνει ελπίδες σε όσους επιθυμούν μια σύγχρονη και δημοκρατική Τουρκία.

Οι εξελίξεις ωστόσο στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, μια ενδεχόμενη επιχείρηση κατά του Ιράκ, η γενικότερη διεθνής πολιτική του κ. Μπους και οι απόψεις της Ουάσινγκτον για την τρομοκρατία, ανησυχούν τους φιλελεύθερους, γιατί επιμένουν να προσδίδουν μια μονολιθική στρατιωτική σημασία στη χώρα και ενισχύουν τους συντηρητικούς δίνοντάς τους νέο έναυσμα για τον περιορισμό των ελευθεριών στην Τουρκία.

Εν τω μεταξύ, στην διελκυστίνδα ανάμεσα στους δύο πόλους της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της Τουρκίας η ένταση κλιμακώνεται και όλα τα μέσα είναι πλέον θεμιά.

Την περίοδο του φόρουμ της Κωνσταντινούπολης και λίγες μόνο μέρες πριν την επίσκεψη του κ. Γκύντερ Φερχόιγκεν, ευρωπαϊού επίτροπου αρμόδιου για τη διεύρυνση, στην Άγκυρα, το επίσημο όργανο του μικρού εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος της Τουρκίας δημοσίευσε 300 περίπου ηλεκτρονικές επιστολές της αντιπροσώπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Τουρκία κας Κάρεν Φογκ, που άγνωστοι υπέκλεψαν, και ο πρόεδρος του κόμματος κ. Ντογού Περιντσέκ κατηγορήσε την κα Φογκ ότι «συνωμοτεί» με εχθρούς της Τουρκίας για την ενίσχυση του PKK και την υπονόμευση της τουρκικής πολιτικής στο Κυπριακό.

Το θέμα έφθασε στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και πολλοί αρθρογράφοι άφηναν να εννοηθεί ότι κάποια ομάδα των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών υπέκλεψε την αλληλογραφία και οργάνωσε τη διαρροή.

Η MIT, με επίσημη γραπτή ανακοίνωσή της, αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση με την υπόθεση, τονίζοντας ότι βρίσκεται ήδη σε δικαστικό αγώνα με το περιοδικό για παλαιότερη δημοσίευσή του.

Ανάλογη ανακοίνωση έκανε και η γενική γραμματεία του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ) ενώ ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών κ. Ισμαήλ Τζεμ χαρακτήρισε την υποκλοπή ως «αισχρή» και ο αρμόδιος εισαγγελέας της Άγκυ-

Σκίτσο του Διογένη Καρένου από την Ελευθεροτυπία, 15/2/02.

ρας διέταξε σχετική έρευνα.

«Ο κ. Περιντσέκ ανήκει περισσότερο στην ψυχιατρική παρά στην πολιτική», λένε πολιτικοί παρατηρητές στην Άγκυρα και τονίζουν ότι σημασία έχει να αποκαλυφθούν αυτοί που κρύβονται πίσω του.

Το γεγονός είναι τόσο σοβαρό που οι κρατικές αρχές αισθάνονται την ανάγκη να «νίψουν τας χείρας τους», έγραψε ο Τζεנגκίζ Τζαντάρ της Γενί Σαφάκ και προσθέτει ότι η όλη υπόθεση πρόκειται για επίθεση κατά της ΕΕ, μέσω της κας Φογκ.

Οι επιθέσεις αυτές θα εντατικοποιηθούν, λένε πολιτικοί παρατηρητές και προσθέτουν ότι όσο ο χρόνος θα πιέζει την Άγκυρα να προχωρήσει στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για την προσαρμογή της χώρας στο ευρωπαϊκό κεκτημένο, τόσο οι συντηρητικοί κύκλοι θα δημιουργούν εντάσεις με σκοπό την καθυστέρηση των αλλαγών.

«Η αναμφισβήτητη επιτυχία του φόρουμ της Κωνσταντινούπολης και η συμβολική του σημασία τόσο στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων όσο και στην πολιτική ζωή της Τουρκίας, άνοιξε τον δρόμο μιας άλλης προσέγγισης των πολιτικών και κοινωνικών θεμάτων που αφορούν στην ευρύτερη περιοχή και τις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά ο αγώνας πρέπει να συνεχιστεί», λένε φιλελεύθεροι διανοητές στην Τουρκία.

«Η Τουρκία δεν πρέπει πλέον να περιοριστεί στον ρόλο ενός "οικονομικού και στρατιωτικού σύμμαχου" αλλά να εξελιχθεί σε έναν δημοκρατικό και σύγχρονο εταίρο της ΕΕ και των ΗΠΑ», τονίζουν.

Κωνσταντινούπολη, 18/02/2002

Ισραηλινοί κατά του πολέμου

της Χαράς Μπουργάνη

Τη στιγμή που οι επιθέσεις αυτοκτονίας των Παλαιστινίων συνεχίζονται, οι Ισραηλινοί απαντούν με αεροπορικές επιθέσεις σε αυτόνομα παλαιστινιακά εδάφη. Μέσα σ' αυτό το σκηνικό οι 15 ΥΠΕΞ της ΕΕ αποφάσισαν στις 18 Φεβρουαρίου στις Βρυξέλες την άμεση παρέμβαση με προτάσεις για εκεχειρία. Από την άλλη πλευρά, η πολιτική Σαρόν μοιάζει να έχει δημιουργήσει εσωτερικό διχασμό στο Ισραήλ. Στρατιώτες και πολίτες συσπειρώνονται, για πρώτη φορά τόσοι πολλοί, και ορθώνουν το ανάστημά τους εναντίον του πολέμου...

Τους καλούν στο στρατό και εκείνοι αρνούνται να υπηρετήσουν. Αρχικά αριθμούσαν μετά βίας τους πενήντα, αργότερα όμως ξεπέρασαν τους 170. Ο λόγος για τους ισραηλινούς έφεδρους αξιωματικούς και στρατιώτες που στα τέλη του περασμένου μήνα τράβηξαν αναπάντεχα τα φώτα της δημοσιότητας, όταν με γραπτή δήλωσή τους στα ΜΜΕ αρνήθηκαν να υπηρετήσουν σε κατεχόμενες περιοχές των Παλαιστινίων και κάλεσαν τους συναδέλφους τους να πράξουν το ίδιο. «Δεν θα συνεχίσουμε να πολεμάμε πέρα από τα σύνορα που χαρακτήριζαν το 1967 με σκοπό να κυριαρχούμε, να εκδιώκουμε, να οδηγούμε σε λιμοκτονία και να ταπεινώνουμε έναν ολόκληρο λαό» διακήρυξαν στην αναφορά τους. Η κυβέρνηση χαρακτήρισε την πράξη «περιθωριακή». Ο αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων Shaul Mofaz έκανε λόγο για «υποκίνηση ανταρσίας» και προειδοποίησε ότι θα υπάξουν «αυστηρές κυρώσεις». Οι αντιδράσεις του απλού κόσμου ήταν αντιφατικές. Κάποιοι έσπευσαν να τους χαρακτηρίσουν προδότες και άλλοι γενναίους. Οι Ένοπλες Δυνάμεις ανταπάντησαν με 5.000 υπογραφές μάχιμων εφέδρων που με δήλωσή τους μοιζούσαν την αναφορά των 110 αξιωματικών και στρατιωτών.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ «ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ»

Το 1982, χρονολογία εισβολής του ισραηλινού στρατού στο Λίβανο, πολλοί Ισραηλινοί αρνήθηκαν να υπηρετήσουν εκφράζοντας την ιδεολογική τους αντί-

θεση και απαξίωση σε έναν τέτοιο πόλεμο. Τότε ιδρύθηκε η Yesh Gvul (σημαίνει «υπάρχει ένα όριο»), μια μικρή οργάνωση με περιορισμένη οικονομική και πολιτική δύναμη που σκοπό της έχει να προσφέρει υλική και ψυχολογική υποστήριξη σε οικογένειες Ισραηλινών που έχουν αρνηθεί να υπηρετήσουν στο στρατό, και η οποία μέσα από διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες φέρνει το θέμα τους στη δημοσιότητα. Η Yesh Gvul διαφέρει από τα υπόλοιπα ειρηνιστικά κινήματα στο ότι αποδέχεται την αναγκαιότητα ενός στρατού στις περιπτώσεις που αυτός είναι αμυντικός ή απελευθερωτικός. Τονίζει το δικαίωμα κάθε στρατιώτη να εξετάζει τις εντολές που δέχεται, καθώς «ο στρατιώτης δεν είναι γρανάζι κάποιου τροχού». Μέσα σε ενάμιση χρόνο από τότε που ξέσπασε η καινούργια Ιντιφάντα, η τακτική της «συλλογικής άρνησης» επαναλαμβάνεται και ανησυχεί την ισραηλινή κυβέρνηση. Η διάσπαση στους κόλπους του στρατού μεταφράζεται σαν ανοιχτή αμφισβήτηση της κυβερνητικής πολιτικής. Στρατιωτικές πηγές κάνουν λόγο για αλλαγή τοποθέτησης όσων αρνούνται να υπηρετήσουν στις κατεχόμενες περιοχές. Οι «αυστηρές κυρώσεις» ακούγονται σαν ένα απλό μέσο εκφοβισμού. Όσο οι φωνές πληθαίνουν και οι αντιρροήσεις αυξάνουν, η πράξη θα πάψει να φαίνεται «περιθωριακή».

Η SHMINISTIM ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

«Διαμαρτυρόμαστε σε σας για την επιθετική και ρατσιστική πολιτική που ακολουθεί η ισραηλινή κυβέρνηση και ο

στρατός της και σας γνωστοποιούμε ότι δεν σκοπεύουμε να συμμετάσχουμε στην άσκηση της πολιτικής αυτής. Απαλλοτριώσεις γης, συλλήψεις, εκτελέσεις δίχως να έχει προηγηθεί δίκη, κατεδαφίσεις σπιτιών, βασανιστήρια και παρακώλυση πρόσβασης στην περίθαλψη είναι μόνο μερικά από τα εγκλήματα που διαπράττει το Ισραήλ παραβιάζοντας διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει. Αυτές οι τακτικές δεν είναι μόνο παράνομες, αλλά επιπλέον δεν κατορθώνουν και τον δηλωμένο σκοπό τους που είναι η αύξηση της προσωπικής ασφάλειας των πολιτών. Επομένως θα υπακούσουμε στη συνείδησή μας και θα αρνηθούμε να συμμετάσχουμε σε πράξεις καταπίεσης των Παλαιστινίων, πράξεις που σωστά θα έπρεπε να αποκαλούνται τρομοκρατικές. Καλούμε ανθρώπους της ηλικίας μας, κληρωτούς και εν ενεργεία στρατιώτες, να πράξουν το ίδιο.»

Τα παραπάνω λόγια είναι μέρος της επιστολής που στάλθηκε στις 3 Σεπτεμβρίου του 2001 στον ισραηλινό πρωθυπουργό Αριέλ Σαρόν. Φέρει υπογραφές 62 ισραηλινών νέων, ηλικίας 16-19 ετών. Ακολούθησε ένα διευκρινιστικό Δελτίο Τύπου που στάλθηκε στα εθνικά ΜΜΕ. Εφημερίδες, ραδιοφωνικοί σταθμοί, αλλά και ξένα ΜΜΕ, όπως το αραβικό αλ-Τζαζίρα, έστρεψαν το βλέμμα τους στις κινήσεις των παιδιών που δε στάθηκαν μόνο στη λεκτική άρνηση ένταξής τους στον στρατό, αλλά προχώρησαν σε πορείες, διαδηλώσεις, μοίρασμα φυλλαδίων σε σχολεία. Κάποιοι από αυτούς κρατούνται ακόμη σε κελιά ως «αντιρροήσιες συνείδησης».

Η πρωτοβουλία για την σύνταξη και αποστολή της επιστολής ανήκει σε μέλη της Shministim, ομάδας που δρα στο διαδίκτυο. Αριθμεί τα 50 μέλη τα οποία ανταλλάσσουν ηλεκτρονικά τις απόψεις τους, μέσω της αποστολής μηνυμάτων. Ο Igal Rozenberg στις 8.9.01 ξεκάλισε με μήνυμά του στα υπόλοιπα μέλη: «Πιστεύω ότι πολλοί άνθρωποι στο Ισραήλ ίσως μας θεωρούν συνεργάτες

Διαδηλώσεις εφέδρων του Ισραήλ, που εκφράζουν την άρνησή τους να υπηρετούν στα υπό κατοχή παλαιστινιακά εδάφη.

του Αραφάτ. Είναι πολύ σημαντικό να κατακρίνουμε τον Αραφάτ και όλη την Παλαιστινιακή Αρχή. Ο Αραφάτ και οι άνθρωποί του καταπιέζουν τον παλαιστινιακό λαό. Η ομάδα μας καταδικάζει κάθε είδους αντιλαϊκό καθεστώς που στην πραγματικότητα δεν εκπροσωπεί τον λαό». Οι προσπάθειές τους οργανώνονται σε συνεργασία με την οργάνωση New Profile (www.newprofile.org) που αυτοχαρακτηρίζεται ως «Κίνηση Για Τον Εκπολιτισμό Της Ισραηλινής Κοινωνίας». Δημιουργήθηκε το 1999 και για καταστατικό χάρτη της έχει την πεποίθηση ότι «Εμείς, μια ομάδα γυναικών και αντρών, είμαστε πεπεισμένοι ότι δεν χρειάζεται να ζούμε σε ένα στρατιωτικό κράτος...».

Το Αντί επικοινώνησε με τον Haggaï Matar, μέλος της Shministim, ο οποίος δέχτηκε πρόθυμα να απαντήσει σε κάποιες ερωτήσεις μας:

- Η δημιουργία ενός στρατού υπαγορεύεται από λόγους άμυνας. Εσείς γιατί ακριβώς αρνείστε να προστατέψετε την πατρίδα σας;
- Η ομάδα μας –όλοι Ισραηλινοί ηλικίας 16-19 ετών– πιστεύει ότι ο ισραηλινός στρατός δεν είναι πια αμυντικός, αλλά κατακτητικός. Γνωρίζουμε ότι διαπράττει εγκλήματα πολέμου, σπέρνει πόνο και μίσος στον παλαιστινιακό πληθυσμό. Αυτό είναι λάθος και ανήθικο, καθώς το μίσος που σπέρνει ο στρατός στην Παλαιστίνη επιστρέφει μπορούμε να πούμε και εκρήγνυται στο Τελ Αβίβ.

- Γενικά είστε εναντίον της ύπαρξης ενός στρατού;
- Παρόλο που το προσωπικό μου όνειρο –ακούστε το τραγούδι Imagine– είναι αυτό ενός κόσμου χωρίς πολέμους και στρατούς, ξέρω ότι έτσι λειτουργούν τα πράγματα στον κόσμο μας σήμερα. Γι' αυτό το λόγο πιστεύω ότι θα μπορούσα να υπηρετήσω σε άλλη χώρα.

- Ποια ήταν η αντίδραση των ισραηλινών πολιτικών στην απόφασή σας;

- Τρία μέλη της Κνεσέτ [του ισραηλινού κοινοβουλίου] συζήτησαν για την επιστολή μας και όλοι τους στράφηκαν εναντίον μας. Τα ακροαριστερά κόμματα μας υποστηρίζουν, όπως κι ένα πρώην μέλος της Κνεσέτ από την πλευρά της αντιπολίτευσης.

- Τι πιστεύεις ότι πρέπει να γίνει για να

δοθεί μια λύση στο Μεσανατολικό;

– Είναι πολλά για να μπορέσω να τα εκφράσω σε λίγες λέξεις... Γενικά πιστεύω ότι όλοι οι ισραηλινοί οικισμοί στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας πρέπει να καταστραφούν, η κατοχή πρέπει να λήξει, δίνοντας το πράσινο φως στη δημιουργία ενός νέου παλαιστινιακού κράτους. Όλοι οι πρόσφυγες πρέπει να επανεγκατασταθούν στις εστίες τους. Εύχομαι στο μέλλον να μπορέσουμε να έχουμε ένα μεγάλο ενωμένο έθνος, αλλά αυτή τη στιγμή η λύση που χρειάζεται να δοθεί είναι αυτή με δυο έθνη.

Η ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ

Εμείς, οι έφεδροι μάχιμοι αξιωματικοί και στρατιώτες των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων (IDF), οι οποίοι ανατραφήκαμε με τις αρχές του Σιωνισμού, της θυσίας και της προσφοράς για το λαό και το κράτος του Ισραήλ, οι οποίοι πάντα υπηρετούσαμε στην πρώτη γραμμή και πρώτοι φέραμε σε πέρας οποιαδήποτε αποστολή, εύκολη ή δύσκολη, προκειμένου να προστατέψουμε και να ενδυναμώσουμε το κράτος του Ισραήλ.

Εμείς, οι μάχιμοι αξιωματικοί και στρατιώτες που υπηρετήσαμε το κράτος του Ισραήλ για πολλές εβδομάδες κάθε χρόνο, παρά το μεγάλο κόστος για την προσωπική μας ζωή, διατελέσαμε έφεδροι στις κατεχόμενες περιοχές και λάβαμε εντολές και οδηγίες που ουδεμία σχέση είχαν με την ασφάλεια της

χώρας μας και που είχαν σα μοναδικό σκοπό τη διαιώνιση του ελέγχου μας στον παλαιστινιακό λαό. Εμείς, που τα μάτια μας είδαν τον φόρο αίματος που αυτή η κατοχή φέρνει και στις δυο πλευρές.

Εμείς, που αισθανθήκαμε πως οι εντολές που λάβαμε στις κατεχόμενες περιοχές καταστρέφουν όλες τις αξίες με τις οποίες γαλουχηθήκαμε μεγαλώνοντας σε αυτή τη χώρα.

Εμείς, που καταλαβαίνουμε τώρα ότι το κόστος της κατοχής είναι η εξάλειψη του ανθρώπινου χαρακτήρα των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων και η διαφθορά ολόκληρης της ισραηλινής κοινωνίας.

Εμείς, που γνωρίζουμε ότι οι κατεχόμενες περιοχές δεν ανήκουν στο Ισραήλ, και ότι όλοι οι εποικισμοί είναι βέβαιο ότι στο τέλος θα εκκενωθούν.

Εμείς, σε αυτό το σημείο, δηλώνουμε ότι δεν θα συνεχίσουμε να μαχόμαστε σ' αυτόν τον πόλεμο των εποικισμών. Δεν θα συνεχίσουμε να πολεμάμε πέρα από τα σύνορα του 1967 προκειμένου να κυριαρχούμε, να εκδιώκουμε, να οδηγούμε σε λιμοκτονία, και να ταπεινώνουμε έναν ολόκληρο λαό.

Δηλώνουμε, σε αυτό το σημείο, ότι θα συνεχίσουμε να υπηρετούμε τις Ισραηλινές Αμυντικές Δυνάμεις σε οποιαδήποτε αποστολή που εξυπηρετεί την άμυνα του Ισραήλ. Οι αποστολές της κατοχής και της καταπίεσης δεν εξυπηρετούν αυτό τον σκοπό και δεν θα πάρουμε μέρος σ' αυτές.

Το Διεθνές Δικαστήριο

της Σταυρούλας Χριστοδουλάκου

Με αρκετά μεγάλο θόρυβο ξεκίνησε στη Χάγη η δίκη του Μιλόσεβιτς στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Η δίκη αυτή αποκτά μεγάλη σημασία όχι μόνο επειδή ανασκαλεύει τα όσα έγιναν στην πολύπαθη Γιουγκοσλαβία, αλλά κι επειδή αποτελεί προσπάθεια εφαρμογής ορισμένων διεθνών κανόνων σε ένοπλες συγκρούσεις σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Οστόσο, πριν ασχοληθεί κανείς με τη συγκεκριμένη δίκη πρέπει να ξεκαθαριστούν ορισμένα σημεία που αφορούν στο τυπικό μέρος, τη δικαιοδοσία δηλαδή του δικαστηρίου.

Κατ' αρχήν, το δικαστήριο δεν νομιμοποιείται τυπικά, καθώς έχει συσταθεί με απλή απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας κι αυτό σημαίνει ότι ο τρόπος λειτουργίας του δεν ελέγχεται από κάποιον ελεγκτικό μηχανισμό, ούτε επομένως κι η χρηματοδότησή του, αφού χρηματοδοτείται από ιδιωτικούς αμερικανικούς οργανισμούς.

Αλλά κι αν υποτεθεί ότι, παρ' όλη την εξάρτησή τους, τα μέλη του δικαστηρίου κατέβαλλαν προσπάθειες για να είναι αντικειμενικά κι αμερόληπτα απέναντι στον κατηγορούμενο Μιλόσεβιτς και σε όσους ακολουθήσουν, δεν παύουν να παρέχουν σοβαρό πολιτικό άλλοθι για τον βομβαρδισμό και την ισοπέδωση μιας χώρας εξαιτίας των εγκλημάτων που διέπραξε ο ηγέτης της· και μάλιστα βομβαρδισμό κατά παράβαση όχι μόνο των αρχών (σεβασμός της κυριαρχίας όλων των κρατών κ.λπ.) αλλά και των διαδικασιών εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, αφού το ΝΑΤΟ το 1999 ενήργησε παρακάμπτοντας το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, τις καταστατικές του ρυθμίσεις περί αμυντικής συμμαχίας κ.λπ.

Όμως κι αν δεχθεί κανείς ότι όλα αυτά δεν έχουν σχέση με τις πρακτικές του ίδιου του Μιλόσεβιτς, που μάλλον δεν είναι καθόλου αθώες, είναι πολύ καχύποπτος αν μιλήσει για υποκρισία; Και μάλιστα όταν η δίκη γίνεται την ίδια χρονική περίοδο με την ακύρωση της δίωξης του ισραηλινού πρωθυ-

πουργού Αριέλ Σαρόν για τις σφαγές χιλιάδων Παλαιστινίων σε προσφυγικούς καταυλισμούς, αλλά κι ενός πρώην υπουργού του Κονγκό που κατηγορείται για σφαγές χιλιάδων Τούτσι – επειδή «ως κυβερνητικά στελέχη απολαμβάνουν διπλωματικής ασυλίας και δεν πρέπει να διώκονται ποινικά». Για να μην αναφερθούμε στην απουσία από το εδώλιο του κατηγορουμένου π.χ. των τούρκων υπουργών που επί δεκαετίες εξόντωναν τους Κούρδους.

Μήπως τελικά ο Μιλόσεβιτς δεν δικάζεται για εγκλήματα πολέμου και γενοκτονία, αλλά επειδή δεν συμφώνησε με τη συμφωνία του Ραμπουγιέ; Αλλά κι αν υποτεθεί ότι δεν είναι έτσι κι ότι όλοι οι παραπάνω κάθονται κάποτε στο скаμνί, η εκδίκηση από το διεθνές δικαστήριο πολιτικών πρακτικών ως καθαρά ποινικών εγκλημάτων δεν θα πάψει να επιτελεί για τις ισχυρές χώρες μια πολύ χρήσιμη ιδεολογική λειτουργία. Επαναφέροντας τη φιλολογία περί εγκλημάτων πολέμου αποκρύπτει το μεγαλύτερο έγκλημα που είναι ο ίδιος ο πόλεμος, εμφανίζοντας ως εξαίρεση αυτό που έχει γίνει κανόνας: την παραβίαση του διεθνούς δικαίου και από τις ίδιες τις χώρες-κατηγορούς. Κατόπιν τα εγκλήματα πολέμου κατακεραυνώνονται φραστικά και ποινικοποιούνται κατά περίπτωση από την άμεμπτη και αθώα διεθνή κοινότητα που εκφράζει τους πολίτες που ισότιμα συμμετέχουν κι αποφασίζουν χωρίς ανταγωνισμούς και ελεύθερα...

ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ ΚΑΙ ΜΜΕ

Αρκετά έντονο ήταν το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον για τη δίκη του Μιλόσεβιτς στο Διεθνές Δικαστήριο της

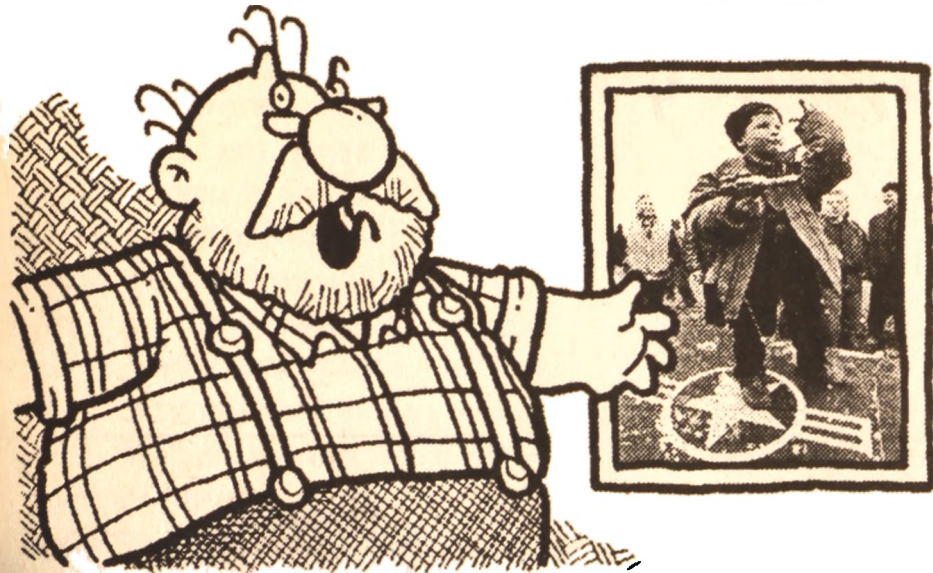

Χάγης κατά την πρώτη μέρα της αγωγής της εισαγγελέως Κάρα Ντελ-πόντε, οι φράσεις της οποίας έκαναν αρκετές φορές τον γύρο του κόσμου αυτούσιες. Ωστόσο αυτό δεν συνεχίστηκε τις επόμενες ημέρες, οπότε μειώθηκε η έκταση των αναφορών στην απολογία του κατηγορουμένου. Χρειάζεται να είμαστε πολύ υποψιασμένοι απέναντι στα διεθνή ΜΜΕ για να καταλάβουμε ότι αντιμετώπισαν την κατάσταση με αμηχανία, αφού απέναντι στα οφέλη –σε επίπεδο κλίματος βέβαια– προστέθηκε ζημία από την εμφάνιση των στοιχείων για τους θανάτους αμάχων από τους βομβαρδισμούς; Άλλωστε αυτά τα στοιχεία ήταν σε μεγάλο βαθμό άγνωστα στις δυτικές χώρες, όπου την άνοιξη του 1999 είχε ακολουθηθεί πιο σκληρά η επικοινωνιακή τακτική περί «έξυπνης βόμβας». Τόσο απίθανο φάνηκε στους δυτικούς δημοσιογράφους το ενδεχόμενο οι βόμβες πράγματι να σκότωσαν και να τραυμάτισαν πολλούς άμαχους, που γελούσαν κατά την κατάθεση του Μιλόσεβιτς με όσα ανήκουστα έλεγε! (όπως μεταφέρει το κλίμα στο δικαστήριο η Καθημερινή της 17ης Φεβρουαρίου).

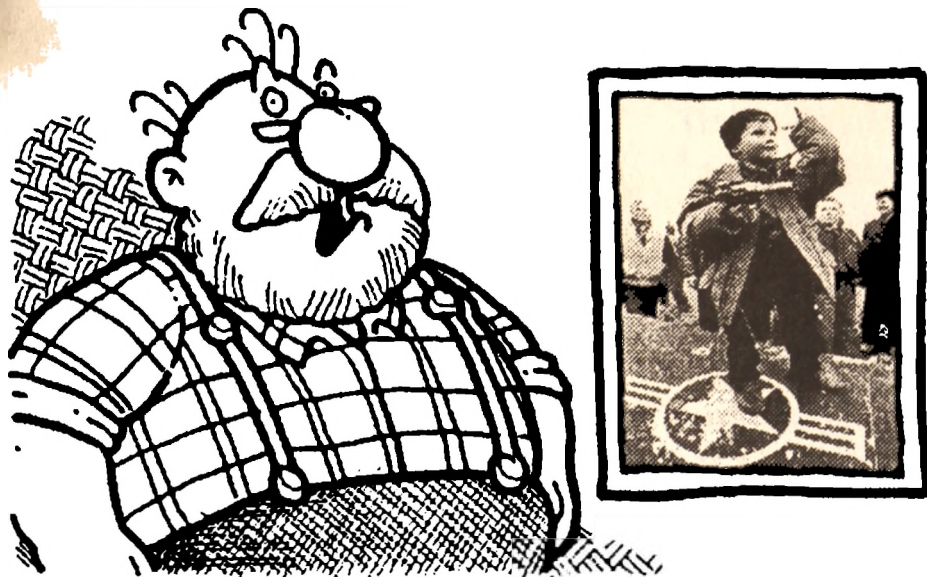
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΟΒΙΔΙΟΣ Ο ΑΝΤΙΚΑΡΛΑΝΤΕΛΠΟΝΤΙΚΟΣ...

ΑΝΑΒΛΕΨΗ 2009

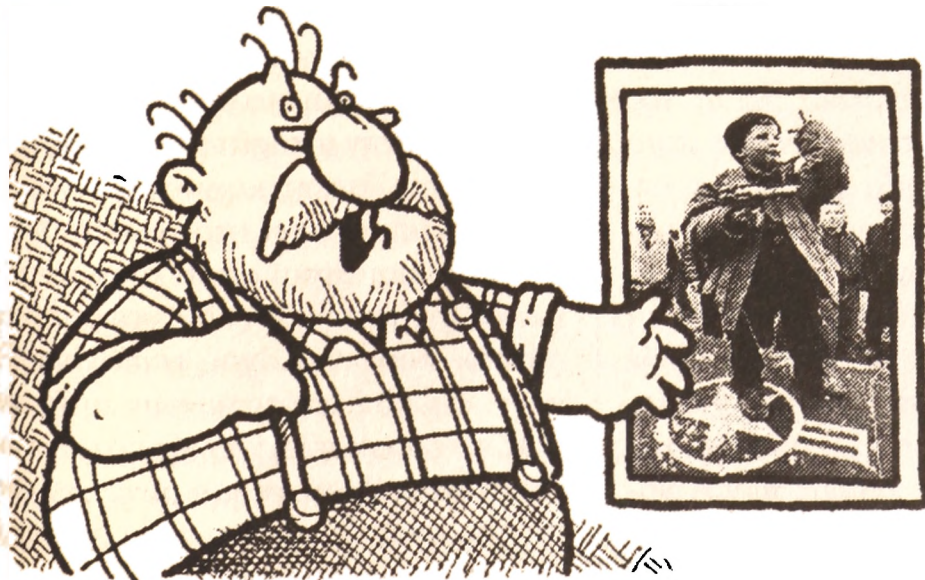
ΤΟ ΜΕΛΑΝΟΧΡΟΜΟ ΣΚΥΛΟΛΟΙ' ΤΗΣ ΝΤΕΛ ΠΟΝΤΕ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ
ΝΑ ΜΑΣ ΠΕΙΣΕΙ ΟΤΙ ΔΙΘΕΝ ΑΠΟΝΕΜΕΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ!...ΛΕΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΜΑΡΙΟΝΕΤΕΣ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ ΘΑ ΔΙΚΑΣΟΥΝ ΚΑΙ Τ'ΑΡΕΝΤΙΚΑ ΤΟΥΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΕΛΕΜΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ!...

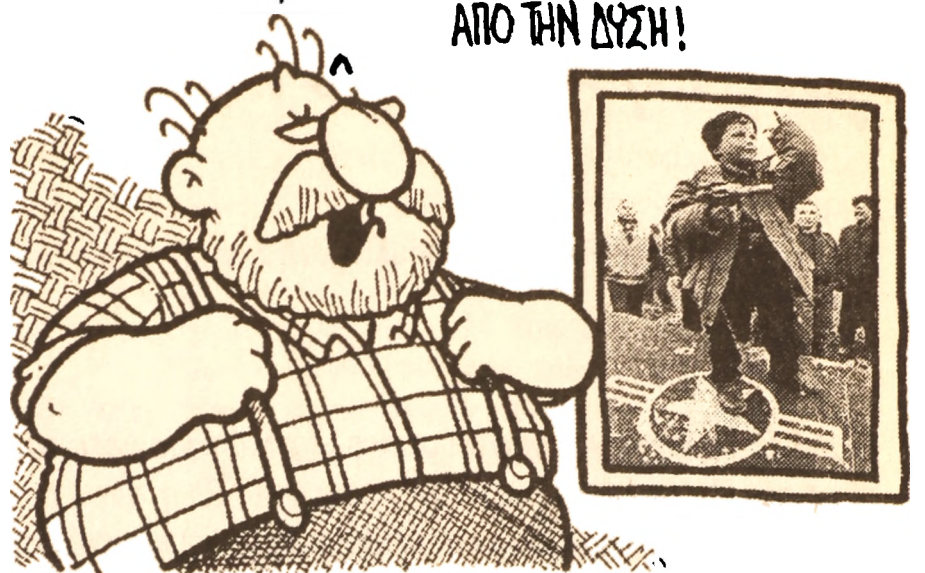
ΒΕΒΑΙΑ, ΑΣΧΕΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΦΑΛΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΙΕΠΡΑΞΑΝ
ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΤΟΥΣ, ΚΑΙ Ο ΙΔΙΟΣ
Ο ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ ΦΕΡΕΙ ΒΑΡΥΤΑΤΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ...

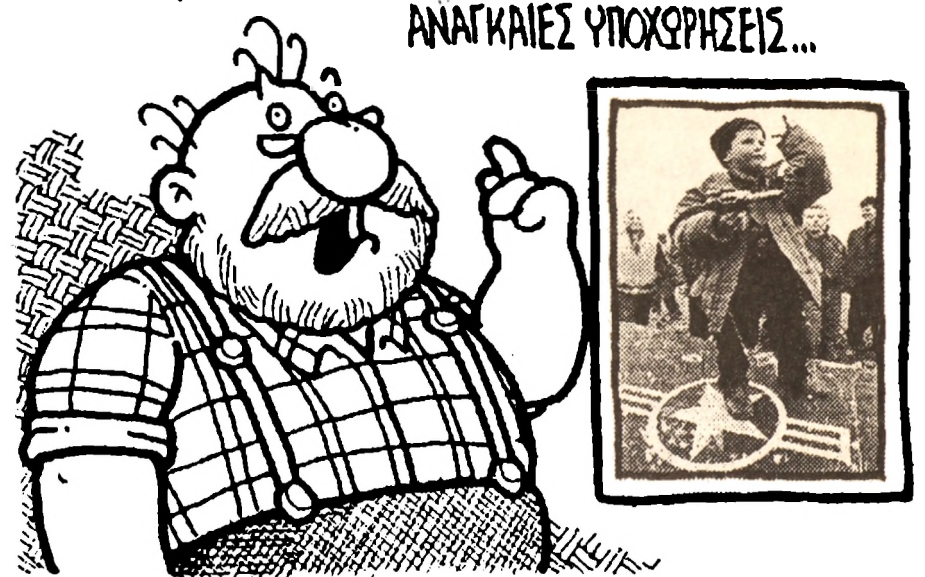
ΤΙ ΠΕΡΙΜΕΝΕ, ΑΛΛΩΣΤΕ, ΑΥΤΟΣ Ο ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ;
...ΝΑ ΠΕΡΙΦΡΟΝΕΙ ΤΟΝ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟ ΔΥΝΑΜΕΩΝ, ΝΑ ΠΡΟΣΒΑΛΕΙ
ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ, Ν' ΑΥΨΗΦΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΤΟΥ ΙΣΧΥΡΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΜΕΝΕΙ ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ;..

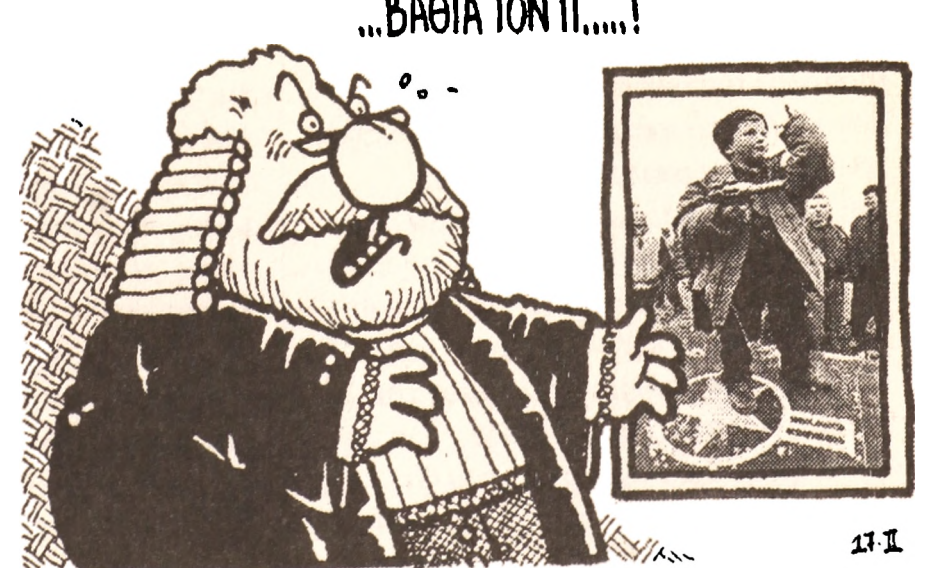
...ΕΙΝΑΙ ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ ΟΤΙ ΚΡΑΤΑ ΜΕΧΡΙ
ΣΤΙΓΜΗΣ ΜΙΑ ΑΓΕΡΩΧΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΣ ΤΟΥ
ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΕΚΔΙΚΗΘΟΥΝ ΕΝΑΝ ΟΠΟΚΛΗΡΟ ΛΑΟ. ΕΠΕΙΔΗ
ΑΝΤΙΣΤΑΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΥΣΗ!

...ΔΙΟΤΙ, ΩΣ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ ΟΦΕΙΛΕ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ
ΤΙΣ ΛΕΠΤΕΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ ΠΑΝΣ ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΝΑ ΜΗΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΤΕΙ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, ΟΤΑΝ Η ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΚΛΗΘΗΚΕ ΝΑ ΠΡΟΒΕΙ ΣΕ ΚΑΠΟΙΕΣ
ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΥΠΟΧΡΗΣΕΙΣ...

ΑΣ ΠΑΨΟΥΝ, ΛΟΙΠΟΝ, ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ "ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ" ΝΑ
ΜΑΣ ΕΚΘΕΤΟΥΝ, ΚΑΤΗΓΟΡΩΝΤΑΣ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΙΚΑ
ΕΧΟΥΝ ΑΝΑΛΑΒΕΙ ΝΑ ΚΑΘΟΡΙΖΟΥΝ ΤΙΣ ΤΥΧΕΣ ΜΑΣ! Ο ΜΙΛΟ-
ΣΕΒΙΤΣ ΤΑ'ΘΕΛΕ ΚΑΙ ΤΑ'ΠΑΘΕ, ΑΥΤΑ ΤΑ ΕΒΑΛΕ ΜΑΖΙ ΤΟΥΣ!
...ΒΑΘΙΑ ΤΟΝ Π.....!

17-1

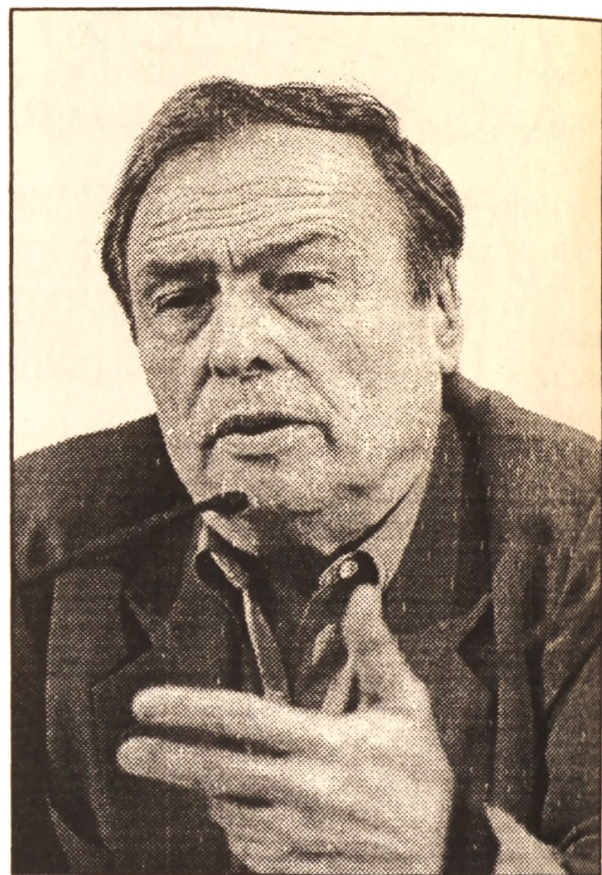
Επιστημονικές προσεγγίσεις για την κοινωνία και τη σκέψη

Συνέντευξη του Ν. Παναγιωτόπουλου στη Σταματίνα Μανδηλαρά για τον Π. Μπουρντιέ

Επειδή πολλά έχουν γραφτεί στον ελληνικό τύπο μετά τον πρόσφατο αδόκητο χαμό του Π. Μπουρντιέ, νομίζουμε ότι καλό θα ήταν να ακουστεί η κατάθεση ενός ανθρώπου που έχει ουσιαστικά αναδείξει και καταστήσει γνωστό στην Ελλάδα το έργο του Μπουρντιέ, όντας υπεύθυνος των βιβλίων του που έχουν δημοσιευθεί στα ελληνικά, διευθυντής του συλλόγου "Raisons d'agir"-«Λόγοι Δράσης» και στενός συνεργάτης του. Αν και καθηγητής ο ίδιος στο πανεπιστήμιο της Κρήτης κατάφερε –και νομίζουμε ότι είναι και το πλέον αξιοσημείωτο– μέσα από τη στενή φιλία και επιστημονική συνεργασία του με τον Π. Μπουρντιέ να αναδειχθεί γνήσιος φορέας ενός αγωνιστικού ήθους-έθους που νομίζουμε ότι σπανίζει στον ελληνικό χώρο και δη στον ακαδημαϊκό. Η εικόνα μάλιστα που έχει χαραχθεί πολύ έντονα στη μνήμη μας μετά την τελευταία επίσκεψη του Π. Μπουρντιέ, καλεσμένου του Ν. Παναγιωτόπουλου, στην Αθήνα, (Διάσκεψη της Αθήνας, Μάιος 2001) είναι η εικόνα δυο ανθρώπων που αγκάλιασαν τους εργάτες και όλους τους συνδικαλιστικούς φορείς (ΓΣΕΕ, κ.λπ.) και συνδιαλέχθηκαν μαζί τους, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους παρευρισκόμενους ακαδημαϊκούς που κατέδειξαν με τη συμπεριφορά τους (δείχνοντας δηλαδή ακόμη και να ενοχλούνται από την παρουσία συνδικαλιστών στο συνέδριο) για μια ακόμη φορά τη μάστιγα του ελληνικού ακαδημαϊκού ναρκισσισμού. Γιατί τελικά, πέρα από το επιστημονικό στοίχημα της αυτό-κοινωνιοανάλυσης, αυτό που φαίνεται να είναι πιο σημαντικό είναι το ανθρώπινο κληροδότημα του Π. Μπουρντιέ: οι αγώνες του, το ήθος και κυρίως η ζωή του.

• Κατ'αρχάς θα ήθελα να σας εκφράσω την μεγάλη αμηχανία στην οποία έχω περιέλθει (όπως φαντάζομαι και εσείς) επιχειρώντας μια συνέντευξη που σκοπό έχει να καταδείξει τα κύρια σημεία της σκέψης του Π. Μπουρντιέ και αυτό γιατί καταλαβαίνω πως είναι δύσκολο έως αδύνατο να καλυφθεί αυτό το τεράστιο φάσμα του επιστημονικού του έργου μέσα σε λίγες ερωτήσεις. Αν θέλαμε ωστόσο να ορίσουμε συλλήβδην τον βασικό προσανατολισμό του επιστημονικού έργου του, πού θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εδράζεται και πού κυρίως αποσκοπεί;

— Η αμηχανία αυτή είναι απόλυτα δικαιολογημένη. Πώς θα μπορούσε άλλωστε να νιώσει κανείς διαφορετικά μπροστά σ' ένα έργο το οποίο έχει μετασχηματίσει τα γνωστικά πεδία του συνόλου σχεδόν της κοινωνικής πρακτικής, μπροστά σε μία από τις πιο δημιουργικές και καινοτομικές επιστημονικές παραγωγές του 20ού αιώνα, και της οποίας τα συνολικά αποτελέσματα θα μπορούσαμε να τα αποτιμήσουμε μετά από τουλάχιστον 20-30 χρόνια. Θα μπορούσε εύκολα να πεισθεί κανείς, αν γνώριζε το πλήθος των εργασιών που εμπνέονται από το έργο του, καθώς και των πανεπιστημιακών τμη-

μάτων σε όλο τον κόσμο που διδάσκουν το έργο του. Τώρα αναφορικά με τον προσανατολισμό του, για να μιλήσουμε απλά, θα έλεγα πως εδράζεται στην προσπάθεια να θεμελιωθεί μια καινοτομική μορφή «επαρκούς λόγου» στο ερώτημα «πώς συμβαίνει και τα πράγματα στην κοινωνική ζωή είναι αυτά που είναι και όχι διαφορετικά». Πρόκειται για τη πιο συστηματική προσπάθεια, στην ιστορία της κοινωνιολογίας, ανακάλυψης κοινωνικών νόμων, η οποία αποσκοπεί στο να καταδείξει πως οι νόμοι αυτοί αποτελούν, αντίθετα με ό,τι πιστεύουν οι διάφοροι συντηρητικοί κοινωνιολόγοι, τασιακούς νόμους, δηλαδή αποτυπώνουν τη λογική μιας συγκεκριμένης δομής ενός κοινωνικού παιχνιδιού, σε μια συγκεκριμένη στιγμή, ενός συγκεκριμένου συστήματος σχέσεων δύναμης μεταξύ αυτών

που ορίζουν de facto και de jure τους κανόνες των παιχνιδιών και εκείνων που υφίστανται τις επιδράσεις των όρων και των λειτουργιών του τρόπου λειτουργίας των παιχνιδιών. Μ' αυτό τον τρόπο ο Μπουρντιέ, πιστεύοντας στη δυνατότητα που προσφέρει η ίδια η γνώση, επιδίωξε να παράσχει μια δυνατότητα αντίστασης στις επιδράσεις των νόμων ή και μετασχηματισμού τους, δυνατότητα η οποία ακυρώνεται όταν ο νόμος αγνοείται, με συνέπεια να συνεχίζει να ασκείται εις βάρος και εν αγνοία όσων υφίστανται τα αποτελέσματά του. Πρόκειται τελικά για μια τεράστια, επιστημονικά τεκμηριωμένη, φιλοσοφικά θεμελιωμένη και πολιτικά, εξ αντικειμένου, στοχευμένη, με ρεαλιστικό τρόπο, επιχείρηση αποφυσίωσης και, κατά συνέπεια, απομοιραιοποίησης του κοινωνικού κόσμου.

• Σε αντίθεση με άλλους «μυσταγωγούς» και θιασώτες μιας πάνσοφης και μοναδικής γνώσης, ο Π. Μπουρντιέ μίλησε για μια καινούργια μέθοδο σκέψης που θα μπορούσε να συγκεράσει τις συγκεκριμένες εξηγήσεις της επιστήμης με τον πλούσιο –και γι' αυτό και πολλές φορές αόριστο– κόσμο της εμπειρίας. Γιατί κάτι τέτοιο θεωρείται σημαντικό; –Γιατί, νομίζω, εξασφάλισε στην κοινωνιολογία, και γενικότερα στην κοινωνική επιστήμη, το επιστημονικό της κύρος που διακυβευόταν εδώ και ενάμιση αιώνα. Και το επέτυχε εγκαθιδρύοντας στο πεδίο της κοινωνικής επιστήμης, στη βάση μιας αυστηρής και καινοτομικής φιλοσοφικής ανθρωπολογίας που επεξεργάσθηκε, τον σχεσιακό, τον επιστημονικό δηλαδή, τρόπο σκέψης στην κοινωνική επιστήμη, αυτόν, με άλλα λόγια, που αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα όχι ως πράγματα ή άτομα και ομάδες αλλά ως σχέσεις. Αυτόν τον τρόπο σκέψης τον συνδύασε οργανικά με την αναστοχαστική πρακτική, δηλαδή με την προσπάθεια σύλληψης των κοινωνικών συνθηκών παραγωγής καθεαυτής της προσπάθειας επιστημονικής προσέγγισης, που εγκλείεται στον πυρήνα της θεωρίας του για την κοινωνία και τη γνώση, για τη διανοητική πρακτική και τα εγγενή της όρια. Έτσι κατέληξε να δημιουργήσει μια ρήξη με την καθιερωμένη ιδέα για την επιστημολογία, αυτή δηλαδή που την θεωρεί ως ένα είδος αμιγούς προ-

βληματισμού επί της επιστήμης. Η ρήξη αυτή είχε πολλά θετικά αποτελέσματα. Κυρίως μας επιτρέπει να υπερβούμε μια σειρά πλαστές και καταστρεπτικές επιστημολογικές, μεθοδολογικές και επιστημονικές αντιθέσεις που εμπόδισαν την ενοποίηση των κοινωνικών επιστημών (μικρο / μακρο, αντικειμενισμός / υποκειμενισμός, ποιοτικό / ποσοτικό, κοινωνιολογία / εθνολογία ή ιστορία, κ.λπ.), προϊόντα των σφαλμάτων που προκαλεί η εφαρμογή του σχολαστικού βλέμματος στα ερευνητικά αντικείμενα, αυτού του βλέμματος δηλαδή που, όπως του άρεσε να λέει αναφερόμενος στον Μαρξ, παίρνει «τα πράγματα της λογικής για την λογική των πραγμάτων»...

• Κατάφερε δηλαδή να ξεφύγει τόσο από την παγίδα του καρτεσιανισμού όσο και από εκείνη του σχετιζισμού στην οποία φάνηκε για κάποια στιγμή να υποπίπτει η γενιά του '68.

Ταυτόχρονα όμως θέλησε εξίσου να αποκηρύξει και τη λογική μιας άτεγκτης ουσιοκρατίας, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι έπαψε να υπερασπίζεται επιστημονικές θέσεις και θεμέλια. Πώς λοιπόν μπορεί κανείς να περιγράψει αυτή την ιδιότυπη «αντικειμενοποίηση» για την οποία μιλάει ο Π. Μπουρντιέ και ποιο είναι το αρραγές επιστημονικό –αλλά όχι δογματικό– πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται;

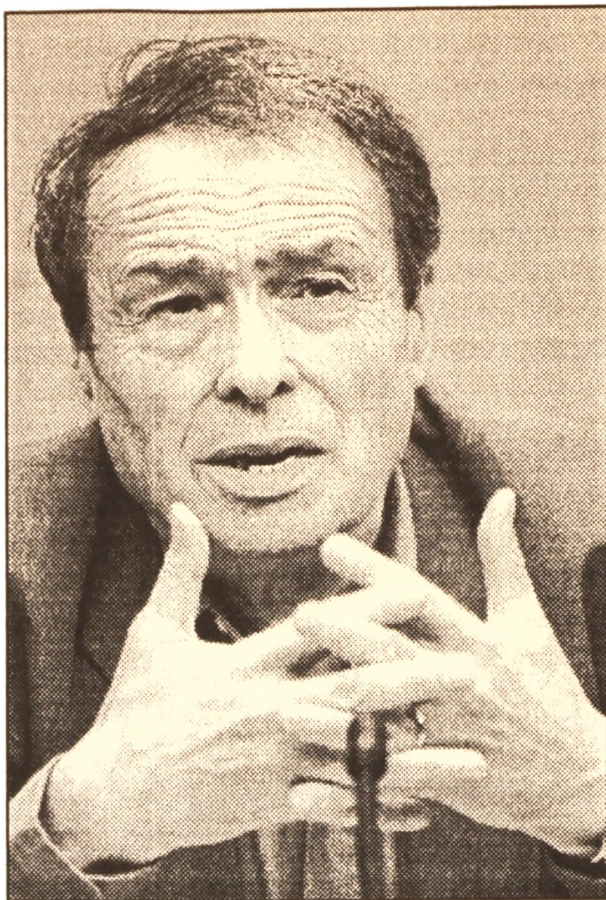
– Πρόκειται για το αίτημά του για διπλή αντικειμενοποίηση, αίτημα εξαιρετικά δύσκολο να υλοποιηθεί, και κυρίως από τον «μοναχικό επιστήμονα». Για τον Μπουρντιέ η πρόοδος της ορθολογικότητας είναι αδιαχώριστη από μια ανάλυση των λιγότερο ή περισσότερων ήπιων μορφών δεσποτισμού του Λόγου («ο Λόγος ταυτόχρονα ως δεσποτισμός και ως διαφωτισμός» έλεγε ο Φουκώ) και η κριτική αυτή ανάλυση είναι συμβατή με τον ορισμό της κοινωνιολογικής πειθαρχίας. Το ζήτημα στην επιστημονική προσέγγιση ενός αντικειμένου δεν είναι απλά το αντικείμενο, ούτε η σχέση με το αντικείμενο. Είναι η διπλή αντικειμενοποίηση ή ιστοριοποίηση όπως την ονομάζει. Πρέπει δηλαδή σε κάθε επιστημονική μας έρευνα να ιστοριοποιήσουμε τον επιστήμονα, δηλαδή να καταλάβουμε πώς βλέπει, ότι βλέπει, πώς έφτασε στον χώρο που του επιτρέπει να έχει ως επάγγελμα να με-

λετά, πώς η θέση του μέσα στον χώρο αυτό του επιβάλλει να έχει μια μερική άποψη μέσω της κληρονομιάς που του προσφέρει (εργαλεία, έννοιες, επιστημονική παράδοση, κ.λπ.), και επίσης να ιστοριοποιήσουμε το αντικείμενό του, δηλαδή όλη την κοινωνική εργασία που προϋποθέτει η ύπαρξη του ως αντικείμενο μελέτης. Κάθε φορά που προοδεύουμε στην αντικειμενοποίηση ενός αντικειμένου αποτελεί και πρόοδο της αντικειμενοποίησης της θέσης που καταλαμβάνουμε μέσα σ' έναν χώρο διαφορετικό από τον χώρο που δρα και εκτυλίσσεται το αντικείμενό μας, άρα της αντικειμενοποίησης της ασύνειδης σχέσης μας με το αντικείμενο, η οποία καθορίζει πολλές φορές και το σύνολο των «επιστημονικών μας» τοποθετήσεων επί του αντικείμενου. Αυτή η ιστορική κριτική των σκέψεων που προτείνει δεν οδηγεί σε μηδενισμό. Αυτό το είδος ριζοσπαστικής αμφισβήτησης των ιδίων των θεμελίων της ορθολογικής σκέψης, που υλοποιείται μέσω της διπλής αντικειμενοποίησης υπερβαίνει το διάζευγμα του θετικισμού και του ορθολογισμού, του απολυτοκρατισμού και της σχετικοκρατίας. Ο ορθολογικός ιστορισμός που προτείνει, η προσπάθεια δηλαδή να σπρώξουμε στα άκρα τον ιστορισμό, δίνει τη μόνη δυνατότητα να ξεφύγουμε από την ιστορία μέσα στην οποία κολυμπούν οι σκέψεις μας επί της ιστορίας. Πρόκειται για ένα τεράστιο πρόγραμμα αρχαιολογίας της γνώσης, το οποίο δεν αποτελεί μια ειδικότητα, έναν κλάδο, αλλά εγγενή διάσταση κάθε επιστημονικής προσέγγισης.

• Μια θεμελιώδης έννοια που εισήγαγε ο Μπουρντιέ είναι εκείνη του *habitus*, που μεσολαβεί ανάμεσα στο σύστημα των κανονικοτήτων και τις παρατηρήσιμες συμπεριφορές. Ποια είναι η συμβολή της έννοιας του *habitus* στην ανάλυση του κοινωνικο-πολιτικού πεδίου (και όχι μόνο), όπως για παράδειγμα το έδειξε στις αναλύσεις του περί «ανδρικής κυριαρχίας», στο πώς αυτή διαμορφώνεται, πού στηρίζεται, ποια είναι τα μυθεύματά της; Πρέπει εν προκειμένω να σας εξομολογηθώ ότι στις μελέτες αυτές του Π. Μπουρντιέ βρήκα απαντήσεις, ως γυναίκα, σε πολλά μυθεύματα περί «βιολογικών διαφορών άντρα-γυναίκας», «εγγενών αντιθέσεων

ανάμεσα στα δύο φύλα», «περί διαφορετικού προσορισμού τους» κ.λπ. Ειδικά σε μεσογειακές χώρες, όπως η Ελλάδα, δυστυχώς νομίζω ότι τέτοιες θέσεις υποστηρίζονται κατά κόρον. Πού έγκεινται λοιπόν οι συνιστώσες σχηματισμού και επιβολής της ανδρικής κυριαρχίας και πώς θα μπορούσαν να μετασχηματιστούν;

— Η ανδρική κυριαρχία αποτελεί πράγματι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για να καταλάβει κανείς την φιλοσοφική ανθρωπολογία του, η οποία συμπυκνώνεται στην έννοια της έξης (habitus), καθώς και την θεωρία του για την συμβολική βία με την οποία συνδέεται άρρηκτα. Για να κατανοήσουμε την ανδρική κυριαρχία πρέπει να αναλύσουμε ταυτόχρονα τις δομές που εγγράφονται μέσα στην αντικειμενικότητα, που παίρνουν τη μορφή πραγμάτων, υλικότητας, και αυτές που παίρνουν τη μορφή της υποκειμενικότητας, δηλαδή που εγγράφονται μέσα στο σώμα και μέσα στους εγκεφάλους υπό μορφή αρχών αντίληψης του σώματος του άλλου. Αυτό που δημιουργεί την τρομακτική κυκλικότητα των σχέσεων συμβολικής κυριαρχίας, άρα και της ανδρικής, είναι το γεγονός ότι οι σχέσεις αυτές υπάρχουν αντικειμενικά ταυτόχρονα υπό μορφή αντικειμενικών δικαιρέσεων και υπό μορφή νοητικών δομών που οργανώνουν την αντίληψη αυτών των αντικειμενικών δικαιρέσεων. Η ανδρική τάξη πραγμάτων επιβάλλεται επειδή υπάρχει μια συλλογική παραγωγή συλλογικά δομημένων εγκεφάλων σύμφωνων με τις αντικειμενικές δομές. Σύμφωνα με τον Μπουρντιέ υπάρχουν μια σειρά από κοινωνικά θεσμοθετημένες διεργασίες διασφάλισης αυτής της συμφωνίας, κυρίως αυτές που καθορίζουν την κοινωνική κατασκευή των σεξουαλικών οργάνων, την κοινωνική δηλαδή κατασκευή των θεατών ανατομικών διαφορών (όπως χαρακτηριστικά κατέδειξε, ο κοινωνικός κόσμος κατασκευάζει αυτή την ανατομική διαφορά και αυτή η κοινωνικά κατασκευασμένη ανατομική διαφορά γίνεται το θεμέλιο της κοινωνικής διαφοράς που τη θεμελιώνει), την κοινωνική κατασκευή του σώματος στο σύνολό του και, τέλος, την κοινωνική κατασκευή της σεξουαλικής πράξης. Καταλαβαίνουμε ότι δεν αρκεί να μιλάμε για «κατασκευή του φύλου» όπως το κά-

νουν συνήθως οι φεμινίστριες. Θα πρέπει να αναλύσουμε τους κοινωνικούς όρους της κοινωνικής κατασκευής του φύλου. Γι' αυτό η προβληματική της «συνειδητοποίησης» για τον Μπουρντιέ, αν και σημαντική, δεν αρκεί στον αγώνα για να μετασχηματισθεί η ανδρική τάξη πραγμάτων. Η προβληματική της συνειδητοποίησης φυλακίζει την προβληματική της υποταγής στο καρτεσιανό δίλημμα, της λογικής του καταναγκασμού και της λογικής της αποδοχής, γιατί υιοθετεί τη λογική της συνείδησης. Εδώ πρόκειται για μια μορφή συμβολικής κυριαρχίας ως καταναγκασμός μέσω του σώματος. Αν είναι αλήθεια πως η συμβολική κυριαρχία είναι μια κυριαρχία που ασκείται με τη συνενοχή του κυριαρχούμενου, δηλαδή με τη συνενοχή των δομών που ο κυριαρχούμενος απέκτησε στη διάρκεια μιας παρατεταμένης επαφής με τις δομές κυριαρχίας και διαμέσου της ενσωμάτωσής αυτών των δομών, είναι σαφές πως η «συνειδητοποίηση» δεν αρκεί. Πρέπει να μετασχηματίσουμε βαθιά τις αποκτημένες διαθέσεις μας με ένα είδος επανεκπαίδευσης, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο αφού χρειάζεται να μετασχηματισθούν οι όροι παραγωγής αυτών των διαθέσεων ώστε να πάψουν οι γυναίκες να «βλέπουν» τους άνδρες και τους εαυτούς τους με το βλέμμα των ανδρών, κοντολογίς να μετασχηματισθεί η συμβολική τάξη πραγμάτων.

• Πέρα όμως από ένα πολύτιμο

επιστημονικό έργο ο Π. Μπουρντιέ μιάς κληροδότησε και μια πλούσια πολιτική δράση. Κι αυτό γιατί εκτός από οπαδός της έννοιας του «συλλογικού διανοούμενου», ο Π. Μπουρντιέ ήταν ο άνθρωπος που υπερασπίστηκε σθεναρά κάθε σημαντική πολιτική δράση, η οποία άλλωστε οδήγησε και στον σχηματισμό του ανάλογου συλλογικού οργάνου «Λόγοι Δράσης». Ως διευθυντής του «Λόγοι Δράσης» στην Ελλάδα, ποιοι θεωρείτε ότι είναι οι στόχοι και οι προοπτικές παρέμβασης και μετασχηματισμού του εν λόγω συλλόγου στην ελληνική αλλά και διεθνή πολιτική κονίστρα;

— Οι βασικοί στόχοι και προοπτικές μας είναι πάντα οι ίδιοι, δηλαδή η ενδυνάμωση και υπεράσπιση της κριτικής σκέψης καθώς και η διασφάλιση της διάχυσης των αποτελεσμάτων αυτής της σκέψης. Από τη μια μεριά, θα συνεχίσουμε να θέτουμε σε συστηματική, ενεργή και ριζοσπαστική κριτική και τις εγκαθιδρυμένες μορφές σκέψης και συλλογικής ζωής, τον «κοινό νου», την κυρίαρχη δόξα (συμπεριλαμβανομένης της δόξας της κριτικής σκέψης) και τις κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις. Πάντα με την πεποίθηση πως η γνώση των κοινωνικών καθορισμών της σκέψης μπορεί να συμβάλει στο να μας απελευθερώσει απ' αυτούς τους καθορισμούς και συνεπώς να μας επιτρέψει να προβληθούμε νοητικά εκτός του δεδομένου κόσμου, ώστε να εφεύρουμε δυνατότητες άλλες από αυτές που εγγράφονται μέσα στην καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Με δύο λόγια, ο στόχος και η προοπτική μας είναι να συμβάλουμε ακόμη περισσότερο με θετικό τρόπο στην προοπτική της επίλυσης μιας σειράς προβλημάτων που αντιμετωπίζει η δημόσια συνείδηση. Πρέπει να το επαναλάβω με την ευκαιρία που μου δίνεται πως, για μας, μια από τις ευθύνες των επιστημόνων, και σε κάθε περίπτωση των κοινωνικών επιστημόνων, είναι η οριοθέτηση μιας εξαιρετικά θετικής λειτουργίας, αυτής της λειτουργίας της εξάλειψης των πλαστών προβλημάτων ή των κακώς διατυπωμένων προβλημάτων ή, πράγμα που είναι το ίδιο, της ανέλκυσης και προβολής όλων αυτών των προβλημάτων που δεν έχουν πρόσβαση στη διατύπωση και, ακόμη λιγότερο, στον δημόσιο χώρο. Σήμερα, στο συνεχώς αυξανόμενο παι-

χνίδι του δημοκρατικού φρενακισμού, κάθε προσπάθεια που συνίσταται στο να απελευθερώσει χώρους που θα επιτρέπουν την ανάδυση του ανέκφραστου αποτελεί σημαντική συμβολή στην επίλυση του προβλήματος της ανισότητας, στην πρόσβαση στην παραγωγή προσωπικής γνώμης, πράγμα που με τη σειρά του αποτελεί προϋπόθεση *sine qua non* για την πρόσβαση στην ουσιαστική άσκηση των δικαιωμάτων του πολίτη σε μια δημοκρατική κοινωνία. Αλλά όχι μόνο. Σήμερα που η κριτική σκέψη απειλείται, η υπεράσπισή της έχει ανάγκη από ευρύτερες συμμαχίες. Έτσι για μας εμφανίζεται ως αναγκαίο να δημιουργηθούν βάσεις μόνιμης και σταθερής συνεργασίας μεταξύ διανοουμένων, συνδικαλιστών, οργανώσεων και στρατευμένων φορέων. Και μάλιστα σε διεθνές επίπεδο, μια και οι δυνάμεις που πρέπει να αντιπαλέψουμε είναι οι ίδιες διεθνοποιημένες. Έτσι, θα συνεχίσουμε, όσο είναι δυνατόν, να παίζουμε τον ρόλο του εμπνευστή και του εμψυχωτή σε μια σειρά προσπαθειών που έχουν στόχο τη διερεύνηση και την προώθηση της συγκρότησης και οργάνωσης πρακτικών μέτρων για την ενδυνάμωση της διαδικασίας οικουμενικοποίησης των δημοκρατικών αξιών, κυρίως της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Πάντα με την πεποίθηση πως οι νέες αυτές μορφές αντίστασης που θα πρέπει να εφεύρουμε θα πρέπει να λειτουργούν ως συμβολικές επαναστάσεις, αν θέλουμε να είναι αποτελεσματικές. Το λέμε παντού και πάντα πως οι κυρίαρχοι είναι κάποιες συμβολικές επαναστάσεις μπροστά από τις δικές μας μορφές δράσης.

• Τελειώνοντας, και θέλοντας ειλικρινά να σας ευχαριστήσω για τη βοήθεια σας στο να ακροθίζουμε τις βασικές συνιστώσες της σκέψης και του έργου του Π. Μπουρντιέ σε μια συνέντευξη, θα ήθελα να ανατρέξετε στους προσωπικούς λόγους (πέρα δηλαδή από τους επιστημονικούς) που αποτέλεσαν το εφαλτήριο της ενιασχόλησής σας μαζί του. Διαβάζοντας το άρθρο σας που δημοσιεύτηκε στην Αυγή της Κυριακής (3/2/2001) βρήκα πραγματικά συγκινητική την αναφορά σας στην «ειδική συγγένεια των έξεων» ανάμεσα σ' εσάς και τον Π. Μπουρντιέ. Θα έλεγα μάλιστα πως στη σχέση αυτή δεν διέιδα

μια κίνηση επιστημονικής αλληλοσυμπλήρωσης αλλά μάλλον μια ολόκληρη «τέχνη του βίου». Αλήθεια, τι ήταν για σας η παρουσία αυτή του Π. Μπουρντιέ που φάνηκε να διανεύει σε ένα ολόκληρο έργο ζωής;

— Για να απαντήσω ικανοποιητικά στην ερώτησή σας, αποφεύγοντας τις ανεκδοτολογικές αναφορές οι οποίες δε θα βοηθήσουν κανέναν και τίποτα παρά μόνο ίσως τη φιλαρέσκεια ή τη μνησικακία, θα έπρεπε να διενεργήσω μία μακρά διανοητική κοινωνιοανάλυση τόσο του Μπουρντιέ όσο και δική μου, ώστε να εξηγήσω τους κοινωνικούς όρους που επέτρεψαν ένα είδος δομικής ομολογίας των έξεων δύο «ταξικών λιποτακτών», πράγμα αδύνατο στα πλαίσια της συζήτησής μας. Περιορίζομαι στο να πω πως η πολύχρονη μαθητεία μου δίπλα του, όσο και μια δεύτερη μαθητεία που μου προσέφερε η στενή μας φιλία, αποτέλεσε την αρχή του μετασχηματισμού μου σ' έναν «νέο άνθρωπο» και μου προσέφερε τη δυνατότητα τόσο να υπερβώ την οδύνη που προϋπέθετε αυτή η «μετάνοια» όσο και να ελέγξω τις απελευθερωτικές επιδράσεις αυτής της αλλαγής. Ένα από αυτά που μας ένωσαν τόσο πολύ είναι η υιοθέτηση και η έμμονη υπεράσπιση της κλινικής χρήσης της κοινωνιολογίας, αφού και για τους δύο, τηρουμένων βέβαια των αναλογιών, η κοινω-

νιολογία ήταν το καλύτερο μέσον για να μπορέσουμε να αποδεχθούμε τον κόσμο μέσα στον οποίο είχαμε καταδικασθεί να ζήσουμε. Η αυτοθεραπεία που ο ίδιος πραγματοποίησε παρήγαγε για μένα, όπως και για πολλούς άλλους, εργαλεία που μπόρεσαν να με βοηθήσουν να κατανοήσω χωρίς φιλοφρόνηση και να ανεχθώ πράγματα, αρχίζοντας από τον εαυτό μου, που τα θεωρούσα ανυπόφορα. Αυτή ακριβώς η ταύτιση θέασης για τον ρόλο της κοινωνιολογίας πρόσφερε και τους όρους μιας βαθιάς συμφωνίας για τις πολιτικές, κοινωνικές και γνωστικές λειτουργίες της κοινωνικής επιστήμης, μιας στενής συνεργασίας στις πολλές και διάφορες συλλογικές επιχειρήσεις προώθησης αυτών των λειτουργιών, αλλά και, τέλος, μιας δυνατής φιλίας στη βάση ενός κοινού τρόπου βίου περισσότερο θα έλεγα «καλλιτεχνικού» και λιγότερο «ακαδημαϊκού». Σταματώ εδώ γιατί δεν ξέρω αν έπρεπε να πω ό,τι είπα, και σε κάθε περίπτωση δεν ξέρω αν πρέπει να συνεχίσω...

• Σας ευχαριστώ.

— Και εγώ, κυρίως για την ποιότητα των ερωτήσεων, πράγμα που μας επέτρεψε, έστω και λίγο, να υπερβούμε την καθημερινή φλυαρία των κυρίαρχων προβληματικών, η οποία όλο και περισσότερο διαχέει συνεχώς ιδέες δίχως σκέψη και σκέψεις δίχως ιδέες.

BIBLIA ΤΟΥ PIERRE BOURDIEU

Όλα τα βιβλία του Μπουρντιέ που έχουν δημοσιευθεί στην Ελλάδα, εκτός από αυτό στις Εκ. Πλέθρον, τα έχει επιμεληθεί ο Νίκος Παναγιωτόπουλος

Pierre Bourdieu, Μικρόκοσμοι. Τρεις μελέτες πεδίου, μτφ. Ν.

Παναγιωτόπουλος - Μ. Δημητρακόπουλος, J.-P. Schaal, Γ. Τσούλιας, (Δελφίνι 1η εκδ.), 2η εκδ. Στάχυ 1999.

Pierre Bourdieu - J.-Cl. Passeron, Οι Κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα τους, μτφ. Ν. Παναγιωτόπουλος - Μ. Βιδάλη, Καρδαμίτσας 1993.

Pierre Bourdieu, Κείμενα Κοινωνιολογίας, (Δελφίνι 1994 1η εκδ.), 2η εκδ. Στάχυ 1999.

Pierre Bourdieu, Η Ανδρική Κυριαρχία, (Δελφίνι 1996 1η εκδ.), 2η εκδ. Στάχυ 1999.

Pierre Bourdieu, Γλώσσα και συμβολική εξουσία, μτφ. Κ. Καψαμπέλη, Καρδαμίτσας 1999.

Pierre Bourdieu, Νόστιμον Ήμαρ, Καρδαμίτσας 1999.

Pierre Bourdieu, Πρακτικοί Λόγοι, Πλέθρον, 2000.

Pierre Bourdieu, Μάθημα πάνω στο Μάθημα. Κοινωνιολογία και Αυτό-κοινωνιοανάλυση, Καρδαμίτσας 2001.

Pierre Bourdieu, Η Διάκριση, σειρά Μεταστροφές, Πατάκης 2002.

Ταυτότητες

Κύριε εκδότη του *Αντί*,

Επειδή τυγχάνω των ίδιων αντιλήψεων, στο θέμα των ταυτοτήτων, ως προς την αναγραφή της ιθαγενείας σ' αυτές (μόνο εγώ που θέλω και το Χ.Ο.), θα μου επιτρέψετε να συγχαρώ την κ. Ηλιοπούλου-Ρογκάν για τις πολύ καλοδιατυπωμένες και θαρραλέες απόψεις της, όπως καταγράφονται στο τ. 755 της 25-1-2002 του περιοδικού σας *Αντί*!

Πράγματι, όλ' αυτά, τα εξοργιστικώς καινοφανή τερτίπια, που τα τελευταία χρόνια φάνηζαν στα ελληνικά πράγματα, όπως αλλαγή του τονικού μας συστήματος, εξάλειψη της ιθαγενείας και του Χ.Ο. από τις ταυτότητες και τώρα αλλαγή του νομίσματός μας και Κύριος οίδε τι άλλο μας περιμένει, ως απλό πολίτη, αλλά σκεπτόμενο και προβληματιζόμενο, γηγενή κάτοικοι τούτης της χώρας, πολύ με ανησυχούν!

Και διερωτώμαι: πού πάμε; Επιτέλους, δεν θα μείνει κάτι δικό «μας»; Δηλαδή, αυτός ο περιλάλητος εξευρωπαϊσμός μας τελικά θα αποβεί αφελληνισμός μας;

Αλλά τότε τι είδους Έθνος θα είμαστε όταν απογυμνωθούμε από καθετί δικό «μας», καταδικό «μας», το οποίο έχει σχέση με τις πολιτιστικές μας καταβολές, την ιστορία μας, την θρησκεία μας;

Άρα, έχουν δίκιο οι όποιοι διανοούμενοί μας (ορθοσκευόμενοι ή μη) που ανησυχούν σφόδρα για τα δεινά που μας επιφυλάσσει η παγκοσμιοποίηση.

Αν, λοιπόν, το ωραίο αυτό κείμενο της κ. Ηλιοπούλου-

Ρογκάν είχε την μορφήν Διακρυύξεως, πολύ ευχαρίστως θα έθετα την υπογραφή μου σ' αυτήν, διότι θα είχε ευρύτερη απήχηση!

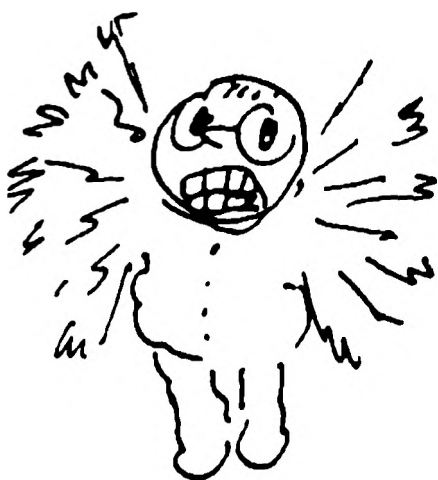
Αλλ' έστω κι έτσι, συγχαίρω και πάλιν από καρδιάς την εν λόγω κυρία για την σαφήνεια των απόψεών της και για την τόλμη της! Είθε να βρεθούν και άλλοι, σαν την κ. Ηλιοπούλου-Ρογκάν, και να δημοσιοποιήσουν τις έννομες, λογικές και πατριωτικές αντιρρήσεις των, διότι ευρισκόμεθα πλέον προ ορατών κινδύνων, που τείνουν να μας κάνουν πολύ, μα πάρα πολύ κακό!

Ας μην εθελotuφλούμε!

Καλύτερα να ανησυχούμε!

Ευχαριστώ για την φιλοξενείαν της παρούσης μου και μένω,

Μεθ' υπολήψεως
Ανδρέας Ελ. Ταταρίδης
Πολιτ. Συντ/χος
ποντιακής καταγωγής
-Ζάκυνθος-

«Δεν είχε κήπο»

Κύριε διευθυντά,

Διάβασα με προσοχή την επιστολή του κ. Δημήτρη Παϊβανά στο τεύχος 755 (25-1-2002) του *Αντί*, η οποία

αναφέρεται στο μελέτημά μου «Ο μπαρμπα-Γιαννιός δεν είχε κήπο!», δημοσιευμένο στο τεύχος 753 (28-12-2001) του ίδιου περιοδικού (αφιέρωμα στον Παπαδιαμάντη). Λαμβάνω σοβαρά υπόψη μου τις παρατηρήσεις του επιστολογράφου για τις θεωρητικές μου ελλείψεις. Με θλίβουν κάπως το επιθετικό ύφος και οι συλλήβδην χαρακτηρισμοί.

Όμως χρειάζεται πολλή θεωρία για να καταλάβει κανείς ότι στη «Μαυρομαντηλού» ο Παπαδιαμάντης δεν περιγράφει κήπο, αλλά θάλασσα με όρους «κήπου», και ότι κάθε ερμηνεία που στηρίζεται στην αντίστροφη εκδοχή του νοήματος μένει μετέωρη; Γιατί αυτό είναι το ζητούμενο στη συζήτησή μας και κάθε απόκλιση από αυτό συνιστά υπεκφυγή. Λίγη θεωρία, λοιπόν, είναι αρκετή για να διακρίνουμε ότι ο «κήπος» είναι μεν υπαρκτός για το *σημαίνον*, δηλαδή το αφηγηματικό κείμενο (*récit*), εξίσου υπαρκτός -υπαρκτότητας, θα έλεγα- για την *πράξη της αφήγησης* (*narration*), ανύπαρκτος όμως για την *ιστορία*, την «υπόθεση» (*histoire*) του συγκεκριμένου διηγήματος. Οι όποιοι χιασμοί ανάμεσα στη θάλασσα και τον «κήπο» κινούνται στο επίπεδο του *αφηγείσθαι* και δεν μπορούν να δώσουν υπόσταση στον κήπο στο επίπεδο της *ιστορίας*. Γράφοντας στη μελέτη μου «Όμως ο κήπος δεν υπάρχει! Ούτε στο κείμενο, ούτε στην πραγματικότητα» εννοώ πως δεν υπάρχει στην *ιστορία* την οποία αναπαριστά το κείμενο, ότι το κείμενο δεν αφήνει να εννοήσουμε ύπαρξη κήπου στην *ιστορία*, όπως δεν υπήρχε και

στην κατοχή του υπαρκτού προσώπου Γιαννιού (μολονότι αυτό το δεύτερο έχει μικρή σημασία για τη μυθολογία).

Το «επιχείρημά» μου δε στρέφεται κατά της μελέτης του Δ. Παϊβανά. Σε σχέση με τη συγκεκριμένη μελέτη, πρόθεσή μου ήταν να δείξω πως καμιά φορά πολύς φιλολογικός και κριτικός κόπος, πολλή θεωρία -ξαναλέω και εδώ: η μελέτη του Παϊβανά είναι αξιοζήλευτη- πάνε στην άβυσσο «για ένα πουκάμισο αδειανό», για έναν ανύπαρκτο κήπο του μπαρμπα-Γιαννιού. Ας μου επιτρέψει ο κ. Παϊβανάς να πιστεύω ότι στην *ιστορία* του διηγήματος ο μπαρμπα-Γιαννιός ήταν ψαράς και όχι κηπουρός (ορθότερα: μόνο ψαράς και καθόλου κηπουρός) και ότι τούτο δεν είναι «αφελής» (παρ-)ερμηνεία. Η συγκεκριμένη απόφανση, άλλωστε, δεν είναι θέμα ερμηνείας αλλά κατανόησης του νοήματος του κειμένου, εκτός κι αν υιοθετήσουμε την αποδομιστική άποψη για πλήρη απουσία νοήματος. Με δεδομένο το συγκεκριμένο αυτό νόημα μπορούν, το δίχως άλλο, να γίνουν πολλαπλές και πολύ σημαντικές αναγνώσεις και ερμηνείες, πολύ πιο ενδιαφέρουσες από τη δική μου προσέγγιση. Αν όμως ο κ. Παϊβανάς επιμένει ότι στη Μαυρομαντηλού ο συγγραφέας περιγράφει κήπο και όχι θάλασσα (με τη συνδρομή όρων του κήπου), δεν έχω παρά να παραπέμψω τη διαφορά μας στη διαιτησία των αναγνωστών της «Μαυρομαντηλούς».

Άγγελος Γ. Μανιάς

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Η Συμφωνία της Λεβεντιάς;

Την πολιτική ναϊβιτέ του Διονύση Σαββόπουλου την γνωρίζαμε (άλλοι μιλάνε για καιροσκοπισμό). Με αμηχανία –πάντα– παρακολουθούμε την πορεία του από τα ΜΗΤΣΟΤΑΚ ως τους ΣΗΜΙΤΙΤΣΕΚ. Δεν περιμέναμε όμως ποτέ ο δικός μας Νιόνιος να περάσει αβρόχοις ποσί και χωρίς καμία δήλωση το λιντσάρισμα μερικών νεολαίων από τα «σώματα ασφαλείας», επειδή, λέει, θέλησαν να εκφράσουν τη διαφωνία τους προς ένα γεγονός, υποτίθεται, απόλυτης συμφωνίας και πανεθνικής συναίνεσης. Αναφέρομαι στη συναυλία για τον εθελοντισμό, όπου ξυλοφορτώθηκαν ευάριθμοι πιτσιρικάδες γιατί προσπάθησαν ν' ανοίξουν ένα πανό αντίθετο προς τη νέα Μεγάλη Ιδέα:

Όταν γύρω σου χορεύουν τρισ.,
είναι κουτό να 'σαι εθελοντής

ή

Μπετόν, εργολάβοι κι αναβολικά,
νά τα ιδεώδη τα ολυμπιακά.

Εντάξει! Οι πάντες είναι μεθυσμένοι με το ιστορικό αυτό γεγονός. Δεν επιτρέπεται όμως σε κάποιους να διαφωνούν; Δεν φοβίζει τον κ.

Σαββόπουλο όλη αυτή η φασίζουσα και δια των σωμάτων ασφαλείας επιβεβλημένη «ομοφωνία»; Εγώ πίστευα ότι στην τέχνη, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, επειδή κυριαρχούν η άμιλλα και το ελεύθερο φρόνημα, επιβάλλεται ο διάλογος και είναι ιερή η διαφωνία. Βέβαια θα μου πείτε ότι εδώ παίζονται μέγιστα συμφέροντα. Τον διάλογο ή τις δημοκρατικές διαδικασίες θα κοιτάμε τώρα;

Συμφωνώ για όλους τους άλλους. Μα και για τον Σαββόπουλο; Μήπως πριν τον «Χρονοποιό» –ή μήπως γεφυροποιό;– θα πρέπει να ξαναθυμηθεί τη Συμφωνία της Λεβεντιάς;

Και κάτι ακόμη. Ακούγεται μετ' επιτάσεως ότι ο Μίκης –ο Μίκης μας, ο μεγάλος Θεοδωράκης– έχει ζητήσει από την Πολιτιστική Ολυμπιάδα ένα αστρονομικό ποσό 4-5 δισεκατομμυρίων (sic!) για την έκδοση και παρουσίαση των συμφωνικών του έργων, των οπερών του κ.λπ. Αν θυμόμαστε καλά, ο Μίκης πρώτος διαμαρτυρήθηκε λάβρος για το ένα δισ. του Vangelis πριν ελάχιστους μήνες και είχε δίκιο. Τώρα; Επίσης ακούμε ότι βάσει της ανωτέρω συμφωνίας θα παραχωρήσει (ο Μίκης μας!) μια μελωδία του στον Vangelis ώστε αυτός να την ενορχηστρώσει με το γνωστό διαστημικό ύφος του, και το υβρίδιο αυτό θ' αποτελέσει τον ύμνο του 2004! Κάτι τέτοιο όμως δεν συνιστά τεράστια αντίφαση και τον ορισμό του (μεταμοντέρνου) kitsch; Τέλος, αν ο Μίκης αποσπάσει αυτά τα 4-5 δισ., τι θα μείνει για την υπόλοιπη ελληνική μουσική, για την υπόλοιπη ελληνική τέχνη; Αντιλαμβάνομαι τον εγωισμό των καλλιτεχνών αλλά σε τέτοιο βαθμό;

Τι ποσά θα μείνουν για τον Σπύρο Σαμάρα –έχει γράψει άγνωστα αριστουργήματα πλην του «Ολυμπιακού Ύμνου»– για τον Λαμπελέτ, τον Σκαλκώτα, τον Καλομοίρη, τον Κωνσταντινίδη, τους νεότερους; Είναι τελικά η νεοελληνική δημιουργία «ενός μόνου ανδρός αρχή»; Αγαπητέ κ. Θεοδωράκη, πριν το ΚΑΝΤΟ ολύμπικο ΚΑΝΤΕ μας τη χάρη και ξανακούστε (κι εσείς) τη Συμφωνία της Λεβεντιάς.

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• Η Γκαλερί Ζουμπουλάκη (Πλ. Κολωνακίου 20) φιλοξενεί την έκθεση ζωγραφικής του Γιάννη Μόραλη από την 1 Μαρτίου έως τις 30 του ίδιου μήνα. Παράλληλα στη Γκαλερί Ζουμπουλάκη της Κριεζώτου 7 θα εκτίθενται χαρακτηριστικά του καλλιτέχνη και όλες οι εκδόσεις γύρω από το έργο του (τηλ. 010-3608278).

• Ένα συνέδριο για την «αξία της μουσικής σήμερα» και για τη θέση της μεταξύ ουμανισμού και εμπορευματοποίησης πραγματοποιείται στο Ινστιτούτο Goethe από τις 25 έως τις 27 Φεβρουαρίου σε συνεργασία με το περιοδικό Μουσικολογία. Συμμετέχουν εισηγητές από τη Γερμανία.

• Δύο συναυλίες στο AN CLUB. Αφιέρωμα στον Νικόλα Άσιμο, τον «αντιστάρ» της μουσικής, από τον Βαγγέλη Βέτα και το συγκρότημά του στις 28 Φεβρουαρίου και ψυχεδέλεια από τους αξιόλογους Έλληνες Purple Overdose στις 15 Μαρτίου.

• Διαλέξεις και σεμινάρια για το σχολείο Σάμμερχιλ και την ελεύθερη εκπαίδευση με ομιλήτρια την κόρη του ιδρυτή του Σάμμερχιλ Α. Σ. Νηλ και διευθύντρια του σχολείου από το 1985. Στη Θεσσαλονίκη η διάλεξη πραγματοποιείται στις 23 Φεβρουαρίου στην Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών (Εθνικής Αμύνης 4) και το σεμινάριο στις 24 Φεβρουαρίου στην Αίθουσα Ιατρικού Συλλόγου (Πλ. Αριστοτέλους 4, πληροφορίες: 0310-324379), ενώ στην Αθήνα αντίστοιχα την 1η Μαρτίου στην Αίθουσα Συλλόγου Ρουμελιωτών (Σίνα και Δαφνομήλη γωνία) και 2η Μαρτίου στο Ξενοδοχείο Divani Palace Akropolis (Παρθενώνος 19-25, 010-7609080).

• Επισκεφτείτε την αναδρομική έκθεση του Δημήτρη Περδικίδη στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Παρουσιάζεται το συνολικό έργο του καλλιτέχνη που σημάδεψε την ισπανική πρωτοποριακή τέχνη των δεκαετιών του '60 και του '70. Η έκθεση διαρκεί από την 1η Φεβρουαρίου έως τις 12 Μαΐου.

Μια εκδήλωση για τον Δημήτρη Χατζή

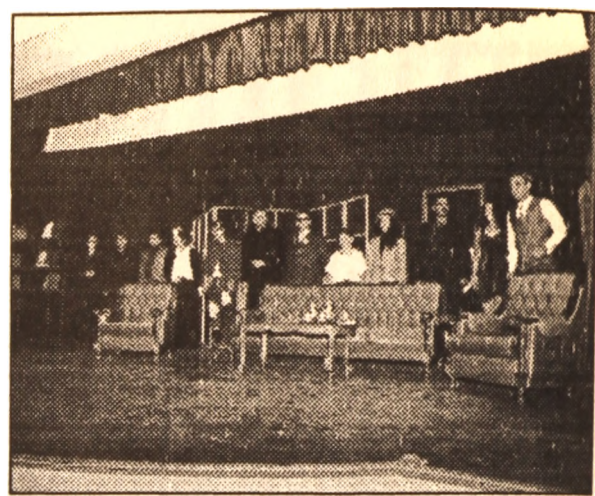
Ενα τριήμερο για τον Δημήτρη Χατζή πραγματοποιήθηκε στην Πρέβεζα από τη Θεατρική Σκηνή σε συνεργασία με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη της πόλης. Το τριήμερο έγινε με την ευκαιρία της συμπλήρωσης είκοσι χρόνων από το θάνατο του Δ. Χ.

Στην βραδιά μνήμης για τον Δ. Χ. την Παρασκευή 11.1.2002 μίλησαν στη Θεοφάνειο αίθουσα η χήρα του Χατζή, αρχαιολόγος Καίτη Αργυροχαστρίτου-Χατζή, η κόρη του συγγραφέα, Αγγελί-

νη Χατζή, η Τζούλια Τσακίρη των εκδόσεων Το Ροδακίό και η Ελένη Κουρμαντζή, λέκτορας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Από μέλη της Θεατρικής Σκηνής διαβάστηκαν αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα από τα έργα του συγγραφέα.

Το Σάββατο 12/1 και την Κυριακή 13/1 η Θεατρική Σκηνή Πρέβεζας παρουσίασε το έργο *Καληνύχτα Μαργαρίτα* (διασκευή του διηγήματος «Μαργαρίτα Περδικάρη», απ' τη συλλογή *Το*

τέλος της μικρής μας πόλης). Το έργο είναι νέα διασκευή από το σκηνοθέτη Κώστα Καζούκα.

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Κι ο Σωκράτης θα 'ν' ωραία / με τον Πάσσαρη παρέα!
- Ελεγειακό δίστιχο για έναν δύστυχο από την ακαταδάμαστη πράσινη έμπνευση.
- Ακρα του τάφου σιωπή...
- Οι παροικούντες καλλιτέχνες της πολιτιστικής Ολυμπιάδας έχουν υποβάλει τις προτάσεις τους και περιμένουν.
- Άρα δεν βλέπουν, δεν ακούνε, δεν σχολιάζουν, δεν συμμετέχουν, δεν απαντούν, μήπως και την πάθουν σαν τις μωρές παρθένες.
- Σιγά, μωρέ, μην κάνουν όπως ο Μορέτι.
- Εδώ είναι Ελλάς, είναι χειμών και οι διανοούμενοι διατελούν εν χειμερία νάρκη.
- Εξάλλου ποιοι είναι αυτοί για να ναρκοθετήσουν το κρατούν καθεστώς;
- Αυτοί θέλουν απλώς να κάνουν τη δουλειά τους.
- Απ' την άλλη η «πολιτιστική» δεν απαντά αρνητικά σε καμία

- πρόταση, επειδή... απλώς δεν απαντά.
- Μ' αυτόν τον σοφό τρόπο διατηρείται η πολιτιστική ειρήνη.
- Εμείς πάντως αναμένουμε τη συνεργασία Θ. Τερζόπουλου-Γ. Κουνέλλη ως το μέγιστο γεγονός του μηδέποτε ανακοινωθέντος προγράμματος – ούτε για το παρελθόν ούτε για το μέλλον.
- Εμείς πάλι επιμένουμε σ' έναν πολιτισμό που ανθεί χωρίς να έχει την ανάγκη κρατικών χορηγήσεων.
- Ούτε τα μυστικά κονδύλια του Λόττο ούτε τις φανερές παροχές «δωρητών» τύπου Coca-Cola.
- Για παράδειγμα διαβάσαμε τον πρόσφατο Σάκη Σερέφα από τις εκδόσεις Κέδρος και χαρήκαμε τις ισόποσες δόσεις ενός οικόσιτου τρόμου και ενός σύγχρονου, σπιντάτου ύφους διανθισμένου με διαβρωτικό χιούμορ και με επαρκή γνώση των ζώντων και τεθνώνων συγγραφέων.

- Τίτλος: «Οδοντοτεχνίτης Νεότατος, Ιστορίες με τον Χάρο».
- Απόσπασμα: Λάμες να βρέξεις ουρανέ, μαχαίρια να χιονίσσεις, τον Χάρο που με χήρεψε κοφτά να τον λιανίσσεις.
- Εξαιρετικές, επίσης, οι «σημειώσεις» του ανωτέρω βιβλίου που αποκαλύπτουν τη μέθοδο αλλά και την ειδή του συγγραφέα.
- Κι άλλο παράδειγμα: *Ταπιόκα, η: είδος αμύλου που το χρησιμοποιούν οι Ινδιάνοι της Νότιας Αμερικής στη μαγειρική. Καλό είναι η βρώση της ν' αποφεύγεται την παραμονή υποστήριξης διδακτορικής διατριβής.*
- Ο σαλονικιός Σερέφας αποδεικνύει ότι η συμπρωτεύουσα δεν βγάζει μόνο υπουργούς. Θε μου, συγχώρα με.
- Και μια και αναφερθήκαμε σε διδακτορικά, πώς λέγονται όλοι αυτοί οι χιλιάδες διδάσκοντες στα ΤΕΙ (Πασόκες στην συντριπτική τους πλειοψηφία) που χωρίς διδακτορικό ονομάζονται «αναπληρωτές καθηγητές» χάρη στον νόμο Ευθυμίου και που συνεχίζουν παρ' όλα αυτά να διαμαρτύρονται;

- Δόκτορες Νο!
- *Εναντίον χρουσοδάκτυλων της Ανωκατωποίησης των ανωτάτων ιδρυμάτων.*
- Πάντως θα άξιζε ολόκληρη διδακτορική διατριβή η σχέση του ΠΑΣΟΚ με τα ΑΕΙ.
- Σχέση εκμιαλισμού και συναλλαγής.
- Εξάλλου και ο κ. Σημίτης ως καθηγητής του Παντείου ξεκίνησε, τουτέστιν ενός ιδρύματος που τους μόνους που οφελεί είναι τους διδάσκοντές του.
- Από εποχής Κώνστα και Αιμιλίου ακόμη.
- Επίσης στην ανωτέρω διατριβή χωρά κι ο καθηγητής Αντρίκος ο μετακινηθείς από Θεσσαλονίκης εις Αθήνα εν μια νυκτί και άλλοι ων ουκ έστιν αριθμός.
- Άρα, γιατί να μην απεργούν οι διδάσκοντες των ΤΕΙ, εφόσον όλοι οι «δικοί μας» βολεύονται;
- Χειρότερη μισονία από το ΠΑΣΟΚ δεν γνώρισε ο τύπος.
- Με την καλή, πάντα, έννοια.
- Στην γκαλερί ΑΔ λάμπει ο κοσμοπολίτης Κύπριος Σάββας Χριστοδουλίδης με τα γλυπτικά του σχόλια στο ιθαγενώς

Αντιγράφοντας τον «Big Brother»

Οι Γάλλοι ερωτοτροπούν με την καινοτομία. Αυτή τη φορά δανειζονται την ιδέα απ' το τηλεοπτικό σόου που ενέσκηψε ως «μύδα» –και κυρίευσε τη «λογική» των Ευρωπαίων– και ακούει στο όνομα «Μεγάλος Αδελφός» (Big Brother). Το αντίστοιχο πρόγραμμα εις Παρισίους ονομάστηκε «Loft Story». Στα πρότυπα αυτά στήθηκε μια νέα εκπομπή με τίτλο «Ουγκό Στόρυ». Ο ραδιοφωνικός σταθμός France-Culture είχε την έμπνευση να κλείσει τέσσερις συγγραφείς σ' ένα αββαείο γεμάτο μικρόφωνα με μοναδικό

αντικείμενο συνομιλίας τα κείμενα του γάλλου συγγραφέα Βίκτωρ Ουγκό. Πώς θα μπορούσε να ερμηνευθεί αυτή η αντίδραση; Απόπειρα εξουδετέρωσης μιας φλύαρης τάσης ψυχαγωγίας, κενής από πολιτισμικό περιεχόμενο με το να υιοθετηθεί το ίδιο όχημα που χρησιμοποιεί και ο «εχθρός»; Λοιπόν, ο πολιτισμός βρίσκεται σε φάση οπισθοχώρησης, αλλά με ποια μέσα μπορεί να υπερασπισθεί τον εαυτό του χωρίς να κατηγορηθεί ότι υποκύπτει στον λαϊκισμό της διαφήμισης; Εάν κάποιος από εμάς κρατά ανοιχτό ένα βιβλίο ει-

σέρχεται στην περιπέτεια της ανάγνωσης, στην ευχάριστη αναμονή του να γνωρίσει τον εαυτό του και τους άλλους. Από την θέση του ηδονοβλεπία που παρακολουθεί νοητικά μέσω του ιδιωτικού του χώρου ένα μακρινό συμβάν μάλλον είναι κομμάτι δύσκολο να κερδίσεις μια νέα κατηγορία ανθρώπων που διεκδικούν την κοινωνικοποίηση μέσα απ' την συλλογική μελέτη. Εάν ζούσε ο Ουγκό θα έκανε λόγο για μια «μεταμοντέρνα» έκφραση αγωνίας που καταλήγει σε άλλη μία «αθλιότητα»:

Σωτήρης Λέτσιος

διεθνοποιημένο kitsch.

- *Νά πώς τον προλογίζει ο Νίκος Ξυδάκης:*

- «Μια μινιόν ελεγεία στα χνάρια του Schwitters και του Tatlin, χρωματισμένη με την κουρελαρία της ποπ, νοτισμένη με τον αμφίθυμο λυρισμό της Μεσογείου, ένα όργανο οικειοποίησης του θηριώδους και ψυχρού, μέσω του λεπτού, του φθαρτού και του εύθραυστου...»

- «*Οργανώσεις Χώρων και Εικόνες Ύλης*»

παρουσιάζει ο καθηγητής Εμμ. Μαυρομιμάτης στη γκαλερί Χάρητος ως τις 16 Μαρτίου εκθέτοντας 11 νέους εικαστικούς, στη γκαλερί επί της οδού Χάρητος.

- Επίσης στο μπαρ Booze της Κολοκοτρώνη είδαμε μια πρωτότυπη ομαδική έκθεση των Νικόλα Κληρονόμου, Pares Mallis, Νίκου Μάρκου, Μαρίας Μπαρμπάρη, Λίας Σταμοπούλου, Γιάννη Τζερμιά και Αγλαΐας Χριστιανού.

- Προσέξτε μερικούς τίτλους των έργων: *Η Αφαίρεση είναι το δικαίωμα του θεατή στην τέχνη (Γ. Τζερμιάς).*

- Ο Μύχιος Κόσμος των αντικειμένων μορφοποιεί το παραμύθι (Αγλαΐα Χριστιανού).

- *Απ' την άλλη ο Μίκης Θεοδωράκης, ο «οικουμενικός» κατά Κώστα Σερέξη, ζητά από την «Πολιτιστική» περί τα 5 δισ., λέει, για ν' ανεβεί το σύνολο του έργου του ή κάτι τέτοιο.*

- Επίσης ο υπουργός Πολιτισμού μεσολαβεί, σύμφωνα με δήλωσή του, ώστε ένα μουσικό θέμα του Μίκη να ενορχηστρωθεί από τον Vangelis και ν' αποτελέσει τον ύμνο του 2004. Λέει!

- Αυτές οι συνυπάρξεις είναι που με τρελαίνουν!

- Πιθανός τίτλος του υπό εκκώλαμψη πολιτιστικού υβριδίου: Οι Αχόρταγοι!

- Όσο για τους στίχους, ας ανατρέξουν σε κάποιο κλασικό κείμενο του Δημήτρη Ψαθά. Δεν λέει;

- «Δένει» όμως μια μουσική των αιχμών με μια μουσική των στρογγυλοποιήσεων;

- Διάβολε, δεν μιλάμε για ευρώ, για τέχνη μιλάμε.

- Αλλά, θα μου πείτε, και δικαίως, όταν τρώμε, δεν μιλάμε!

- *Fermez la Bouche.*

- George W. Bush και πολιτισμός της παγκοσμιοποίησής τους, με το συμπάθειο.

- Το εδήλωσε ο πολύς Γεωργουσόπουλος: Οι επιχορηγήσεις του ΥΠΠΟ

δεν είναι νόμιμες! Δεν εγγράφονται πουθενά. Γι' αυτό δεν υπάρχει και κωδικός. Προς το παρόν γίνονται μέσω Λόττο. Αν παίζουν οι Έλληνες τζόγο, υπάρχουν και λεφτά για τις επιχορηγήσεις.

- Πάνω στη σύγχυση ο Κωνσταντίνος Ρήγας ως επικεφαλής του χοροθεάτρου του ΚΘΒΕ στη Θεσσαλονίκη ξαναδιάβασε με διαβολεμένο μπρίο και εικονοκλαστικά τρυφερή διάθεση την «Λίμνη των Κύκνων».

- Νέος τίτλος: «*Μνήμη των Κύκνων*»!

- (Θα μπορούσε να λεγόταν και «Μνήμη των Κύκλων», αφού σταθερά η καλλιτεχνική έκφραση διαγράφει κύκλους από το παρελθόν προς το μέλλον και vice versa.)

- Πράγμα που συμβαίνει και με τον ακαταδάμαστο Μποστ και τον «*Ηχον Κώδωνος*» στη Στοά Ζωγράφου όπου και διαπρέπει όπως της πρέπει η Λήδα Πρωτοψάλτη.

- Γλωσσαλγικό θέατρο όπου πρωτοπορία και μνήμη των «οικείων κακών» δένουν γλυκά σαν σπιτικό γλυκό και όπου ο «σοβαρός κύριος Χρυσάνθος» αποδεικνύεται πιο

ανθεκτικός και άμεσος από πολλούς άλλους σοβαροφανείς, πλην γιαλαντζί, «επαναστατημένους».

- Κύριε Μιχαήλ Μαρμαρινέ μας, κρίμα την Αμαλία Μουτούση σας.

- Μια εκπληκτική ηθοποιός και μια συνταρακτική γυναίκα συνεχώς σε λάθος θέση!

- Έχουμε τόσες πολλές για να τις σπαταλάμε;

- Αυτήν, την Λυδία, την Μάνια Παπαδημητρίου, την Αννέζα Παπαδοπούλου, την Κάτια Γέρου –βεβαίως, βεβαίως– και δυο τρεις ακόμη.

- Τέλος, εξαιρετική η πρωτοβουλία του Μίλτου Λογιάδη και της Ορχήστρας των Χρωμάτων να «προλογίζουν» με μουσικές soirées κλασικές ταινίες του διεθνούς σινεμά κάθε Τρίτη στο «Τριανόν».

- Απ' όταν κατέλαβε το «Παλλάς», κι όχι μόνο, η ιδιωτική πρωτοβουλία, σιγά τα Βίση-να, οι δημιουργοί κάθε είδους επιβάλλεται να βρουν εναλλακτικούς χώρους.

- Η τέχνη ανθεί παντού και ιδίως εκτός των βεβαρημένων και βαρετών «θεσμών».

- Θεσμών-δεσμών μ' άλλα λόγια.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

«σε τι βοηθά λοιπόν...»

η ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη

Σ 'έναν καλαίσθητο και καλοτυπωμένο τόμο των Εκδόσεων Νεφέλη με τίτλο «σε τι βοηθά λοιπόν...» **Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ**. ο καθηγητής Ξ.Α. Κοκόλης συγκέντρωσε «μελέτες και σημειώματα» που έχει γράψει από το 1979 ως το 1997, σχετικά με τον γνωστό ποιητή και τα ποιήματά του.

Η εργασία του κ. Κοκόλη είναι προϊόν αγάπης προς τον Ποιητή και βαθιάς κατανόησης του έργου του. Αυτή είναι η στερεά εντύπωση που σχηματίζει ο αναγνώστης των κειμένων αυτών.

Θα προσπαθήσω να σας παρουσιάσω μια συνοπτική αναφορά στα θέματα που εξετάζονται, και να μιλήσω, με λίγα λόγια, για τα κύρια σημεία τους.

Το κείμενο που προτάσσεται έχει τίτλο «Απόπειρα ποιητικής προσωπογραφίας». Ο συγγραφέας παρακολουθεί το έργο του Ποιητή από τα πρώτα φανερώματα, και περιγράφει, συνοπτικά αλλά αδρά, τα βασικά χαρακτηριστικά του συστατικά (θεματικά, συγκινησιακά, ηθικά-συνειδησιακά, ιδεολογικά, μορφικά), και επισημαίνει την ιδιαίτερη σημασία που αποκτά το έργο αυτό στο χώρο των γραμμάτων μας.

Ακολουθεί η εργασία «Εφαπτόμενες και αποκλίνουσες στον ποιητικό χώρο του Άρη Αλέξανδρου και του Μανόλη Αναγνωστάκη». Και οι δύο αυτοί ποιητές είναι από τους λίγους εκείνους τους μη συμμορφωμένους προς το λόγο περί λογοτεχνίας και τέχνης της επίσημης «Αριστεράς», όπως αυτή τον εννοεί, σύμφωνα με καθορισμένον, από μια καφκική απρόσωπη αυθεντία, κώδικα.

Στην έρευνα αυτή γίνεται μια σύγκριση μεταξύ των δύο αυτών ποιητών όσον αφορά τα θέματα, τη βιωματική «πρώτη ύλη και το τελικό προϊόν», τους ποιητικούς τρόπους κ.λπ. του καθενός.

Κάνει εντύπωση η ενδελεχής διερεύνηση των σχετικών δεδομένων, και λεπτομερειών –όπως είναι κάποιες μικρομεταβολές της αρχικής μορφής ορισμένων στίχων σε κατοπινές εκδόσεις– που όμως αποδεικνύονται αποκαλυπτικές για την κατανόηση και την ερμηνεία.

Η επόμενη εργασία είναι: «Η ποίηση του Αναγνωστάκη και η “αριστερή” κριτική (1993)». Στην αρχή ο συγγραφέας κάνει μια σύντομη αναδρομή στην κριτικογραφία των πρώτων χρόνων για τα ποιήματα του Αναγνωστάκη. Και εν συνεχεία ασχολείται κυρίως με την παρουσίαση της «εξ αριστερών» –με «ζντανοβικό» πνεύμα– κριτικογραφίας, παραθέτοντας ολόκληρα τα κείμενα ή μεγάλο μέρος τους.

Ελέγχει τη μονολιθική προκατάληψη, με την οποία οι κριτές αντιμετωπίζουν και χαρακτηρίζουν το κρινόμενο. Ειδικότερα ελέγχει αναλυτικά και καταλυτικά τις παραπονήσεις του ποιητικού κειμέ-

νου, τις παρανοήσεις και τις παραλείψεις που κάνουν – πράγμα που τους ευκολύνει να προσάψουν στο κρινόμενο έργο τους, διατεταγμένους προκατασκευασμένους χαρακτηρισμούς: παρακμή, αποσύνθεση, απαισιοδοξία, μοναξιά, αυτοεγκατάλειψη, θάνατος, καρυωτακικός μικροαστισμός κ.λπ.

Στο κείμενο που επιγράφεται «Στο περιθώριο των παλαιότερων εκδόσεων (1995)», ο συγγραφέας ασχολείται με κάποια δεδομένα – φιλολογικές «λεπτομέρειες», κατά τον δικό του χαρακτηρισμό. Τέτοια είναι: Μια «παρακειμενική» σημείωση στις συγκεντρωτικές εκδόσεις, που διαφοροποιείται από έκδοση σε έκδοση, χρονολογίες γραφής, δημοσίευσης και έκδοσης ποιημάτων και συλλογών, κάποιες μικροαλλαγές, διαγραφή ή μετακίνηση στους στίχους, τίτλοι, στίξη, αποσιωπητικά, επιγραφές, αφιερώσεις...

Ένας μη φιλόλογος αναγνώστης τέτοιες λεπτομέρειες τις προσπερνάει, και δεν δίνει ιδιαίτερη σημασία σ' αυτές. Όμως, ο ευσυνειδητός και αφοσιωμένος φιλόλογος σκύβει με προσοχή και επιμέλεια πάνω σ' αυτά, προβληματίζεται, απορεί, διερευνά, λαμβάνοντας υπ' όψη και ορισμένα γεγονότα που μεσολαβούν την εποχή εκείνη (1950-1971), σε επίπεδο τόσο δημόσιο / πολιτικό, όσο και ατομικό / προσωπικό· τα ψιλοκοσκινίζει, τα «ψειρρίζει», για να βρει κάποια εξήγηση –ός ένα ορισμένο σημείο– και βρίσκει κάποιο νόημα που συνάπτεται με το κύριο πνεύμα του ποιητικού λόγου του Ποιητή.

Το κείμενο «Η ποιητική “Χριστολογία” του Μανόλη Αναγνωστάκη» είναι ένα εμπειριστατωμένο δοκίμιο, πολύ σημαντικό και για την κατανόηση κεντρικών νοημάτων της ποίησης του Αναγνωστάκη. Εδώ «Ο όρος “χριστολογία” χρησιμοποιείται για να δηλώσει τους τρόπους με

τους οποίους αντιμετωπίζεται ο Ιησούς και η σχετική παράδοση στα ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη» (σ. 109). Εντοπίζονται και εξετάζονται οκτώ (ή ίσως επτά) περιπτώσεις: Τρία ολόκληρα ποιήματα και πέντε ή τέσσερα αποσπάσματα.

Ο συγγραφέας, παραβάλλοντας και συγκρίνοντας τις διατυπώσεις των ποιημάτων με κείμενα της Καινής Διαθήκης, διαπιστώνει ότι ο Ποιητής, για να εκφράσει αποτελεσματικά τα νοήματα που θέλει να ενσαρκώσει στα ποιήματά του, κάνει χρήση των αντίστοιχων χωρίων, αφενός με το ρητό τους νόημα και τον συμβολισμό τους, και αφετέρου (σε τρία ποιήματα) τροποποιεί σημαντικά ή και αντιστρέφει ριζικά το νόημα των συμβολισμών της Καινής Διαθήκης. Εύστοχα παρατηρεί ο κ. Κοκόλης ότι η τελευταία αυτή περίπτωση αναφέρεται σε ποιήματα που αποτελούν κομβικά σημεία στον βασικό νοηματικό άξονα του έργου του Αναγνωστάκη («Το Δείπνο», «Όταν αποχαιρέτησα...», «Μιλώ...»).

Έτσι, έχουμε την αντιστροφή του νοήματος της σχέσης «ψαράδων»-μαθητών με τον Ιησού, την αντιστροφή του νοήματος της «προδοσίας». Οι μεταφορές αυτές – παρατηρεί ο κ. Κοκόλης – «απλοποιούν ψυχολογικές διαδικασίες και εσωτερικές διεργασίες πρόσληψης ιδιαιζόντως περίπλοκες» (σελ. 120).

«Η μεταφορά του Ιησού και των αποστόλων χρησιμεύει, με την αντιστροφή της, για να καταγραφεί η αδιέξοδη εμμονή στην αρχική πίστη, και όταν ακόμη ο επίσημος φορέας της αρχικής αυτής πίστευς αρνείται την πίστη» (σελ. 137).

Μας έρχονται στο νου ανάλογα ποιήματα του Βάρναλη, όπως παρατηρεί και ο κ. Κοκόλης (σ. 144 σημ. 27): το συνταρακτικό «Η αγωνία του Ιούδα», με την τραγική ιδεολογική-κοσμοθεωρητική αντίθεση Ιούδα-Ιησού:

Ήρθε γι' αυτούς· για μας ακόμ' αργεί
ο ωραίος Μεσίας.

... Την ερημιά βαρέθηκα, κι η πόλη δε
μας θέλει.

διαβάζουμε στον Βάρναλη. Και στον Αναγνωστάκη:

Κι αυτοί, γαλήνιοι, το δρόμο παίρνουν
νε π' άκρη δεν έχει...

Όρθιοι και μόνοι μες στη φοβερή ερημιά
του πλήθους.

Ο κ. Κοκόλης πραγματεύεται το θέμα με παραδειγματικά συστηματικό τρόπο, αναζητώντας εξαντλητικά το υλικό του, συσχετίζοντας τα στοιχεία του, κάνοντας διεισδυτικές αναλύσεις, για να διατυπώσει τις υποθέσεις του, και να βγάλει, με προσοχή, τα συμπεράσματά του.

Στο βιβλίο περιλαμβάνεται ένα «επίμετρο» με τίτλο «Ο ξένος εαυτός, ένα θεματικό συστατικό της πρώτης μεταπολεμικής ποιητικής παραγωγής (1987)».

Ο συγγραφέας επέλεξε 19 κείμενα (τα πέντε είναι ολόκληρα ποιήματα, και τα 14 αποσπάσματα) που ανήκουν σε έξι ποιητές της λεγόμενης πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Τα κείμενα αυτά έχουν γραφτεί μέσα στην εικοσαετία 1946-1966 (σ. 160). Κοινό θεματικό συστατικό τους είναι: η διαδικασία της φθοράς και της έκπτωσης της ψυχής, και της αλλαγής του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς των ανθρώπων, κατά τη μεταπολεμική περίοδο ανοικοδόμησης και ανασυγκρότησης εκείνης της ίδιας της κοινωνίας, που εξεκόλαψε και τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και τα επακόλουθά του. Η λυρική έκθεση της διαδικασίας της συμπτωματολογίας αυτής, της φθοράς, δε γίνεται από έναν τρίτον παρατηρητή, απ' έξω, αντικειμενικά· είναι αυτοπαρατηρησία. Το ίδιο το υποκείμενο που δρα είναι και ο «εαυτός» που θεάται και κρίνει και χαρακτηρίζει και αντιδιαστέλλει τον «αυθεντικό» εαυτό, από τον άλλο, τον αλλοτριωμένο, τον «ξένον» εαυτό, βιώνοντας παθητικά την ενδόμυχη Ολιβερή συναίσθηση του βουλιάγματος και του ηθικού χαμού.

Ο συγγραφέας, μελετώντας και συγκρίνοντας τα κείμενα αυτά, διαπιστώνει εκτός από την κοινότητα των ψυχικών διαθέσεων, παραπέρα, και «συγκινητική κοινοκτημοσύνη όσον αφορά τις θεματικές ψηφίδες» του συστατικού αυτού «ο ξένος εαυτός» (σ. 166).

Στο τέλος του βιβλίου, ως επίμετρο 2, περιλαμβάνονται και δυο μικρά ευτράπελα παιγνιώδη κείμενα, σε στυλ Μανούσου Φάση, γραμμένα με αφορμή μια αναφορά στον φιλόλογο Ξ.Α. Κοκόλη που υπάρχει στο σχετικό βιβλίο του Μανόλη Αναγνωστάκη.

Όπως είπα στην αρχή, η εργασία του κ. Κοκόλη είναι έργο αγάπης και συμπάθειας προς το πρόσωπο του Ποιητή, και μακροχρόνιας αναστροφής με το έργο

του, ενδελεχούς διεισδυτικής μελέτης και βαθιάς κατανόησης, και νηφάλιας κριτικής.

Ανέφερα την αμφιλεγόμενη έννοια «κριτική». Στο κεφάλαιο του ελέγχου της «αριστερής» κριτικογραφίας, ο συγγραφέας επισημαίνει κάποια θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα σχετικά με τη λειτουργία της κριτικής, τις προθέσεις και τις κατευθύνσεις της, τα κριτήρια, τη χρησιμότητά της για την κατανόηση του κρινομένου κ.λπ.

Συνήθως την κριτική την εκλαμβάνουμε σαν κάτι όπως είναι η θεία χάρις, «ή τα ασθενή θεραπεύουσα και τα ελλείποντα αναπληρούσα» – που την επικαλείται συχνά ο Αρχιεπίσκοπος: Δηλαδή, προϋπόθεση της ύπαρξής της θεωρούμε την προϋπαρξη ενός πεδίου, όπου κάτι δεν πάει καλά, κάτι είναι στραβό, κάτι λείπει – και πάνω σ' αυτό είναι νοητό να ασκείται η κριτική, για να θεραπεύσει τα ασθενή και ν' αναπληρώσει τα ελλείποντα. Λέμε: κριτική «της άτιμης κοινωνίας»· κριτική της πολιτικής κ.λπ.

Τώρα, με αυτή την προϋπόθεση, κριτική λογοτεχνικού έργου, και, ειδικότερα, ενός καλού έργου, τι είναι, τι μπορεί να σημαίνει, τι κάνει; Αρκετά πιθανό και συχνό φαινόμενο είναι ο κρίνων, οπλισμένος με τις δικές του προθέσεις και προκαταλήψεις περί του ορθού, ουσιαστικά να μας πληροφορεί μόνο γι' αυτές, και να μη βοηθάει στην κατανόηση αυτού τούτου του κρινομένου – και να λέει γι' αυτό ό,τι να 'ναι.

Τέτοια είναι η περίπτωση του τύπου της «αριστερής» κριτικογραφίας την οποία ελέγχει ο κ. Κοκόλης.

Για τη δική του άποψη για τη λειτουργία της κριτικής δεν κάνει λόγο. Όμως ο τρόπος με τον οποίο την ασκεί είναι εύγλωττος.

Ο κ. Κοκόλης, ουσιαστικά, κάνει το εξής: ακολουθεί και παρακολουθεί την κριτική που έχει κάνει ο ίδιος ο Ποιητής. Τούτο ακούγεται, ίσως, λίγο παράδοξο – αλλά η ζωντανή σχέση του δημιουργού με το ποιητικό έργο του την ώρα της κατασκευής του και, ειδικότερα, της επεξεργασίας, είναι πράγματι αδιάλειπτη κριτική δραστηριότητα.

Ο ποιητής βάζει κάτω την πρόθεσή του, ψάχνει για το υλικό του, μελετάει, δοκιμάζει τους πρόσφορους τρόπους και τα μέσα. Αγωνιά πώς να το πει τούτο ή εκείνο. Τούτη η εικόνα ή μεταφορά που

του έρχεται, τούτη η αναφορά, ο υπαινιγμός σε κάποια γεγονότα ή στη μυθολογία, η παραπομπή σε κάποιο βιβλίο θα βγουν καλά: Τι ν' αλλάξει, τι να προσθέσει, τι να σβήσει, πότε να σιγήσει... Η μορφή που σχηματίζεται, το ύφος που διαμορφώνεται συντονίζονται μ' αυτά που έχει να πει, με το νόημα που θέλει να προσδώσει:

Η διαρκής έγνοια του ποιητή να πετύχει τη μορφή εκείνη που θα ενσαρκώνει αποτελεσματικά το νόημα που ήθελε να προσδώσει στο έργο του είναι κριτική εργασία.

Ο μελετητής εγκύπτει, όσο είναι δυνατόν, σ' αυτή την αφανή διαδικασία της κατασκευής του έργου, για να συλλάβει το συνειδητό ή και ασυνείδητο προσδομένο από τον ποιητή νόημα· και με την ερμηνευτική κατανόηση να αναβιώσει το ψυχικό γεγονός που ενσαρκώνει ο ποιητής στο αισθητικό αντικείμενο που δημιούργησε.

Σ' αυτό το τέλος, στην ερμηνευτική κατανόηση του αυθεντικού νοήματος του ποιητικού έργου του Μανόλη Αναγνωστάκη, κατατείνουν οι ερευνητικές εργασίες του κ. Κοκόλης και ο κριτικός έλεγχος των παρανοήσεων και των παραποιήσεων κάποιων κριτικών, αυτό το νόημα υπερασπίζεται.

Αλλά ο κ. Κοκόλης θέλει να προχωρήσει και πιο πέρα. Φτάνει ως το εναγώνιο ερώτημα του δύστυχου του Hölderlin:

... Σε τι χρήσιμοι είναι οι ποιητές
σ' εποχή που η ένδεια τη δέρνει:

Και του Αναγνωστάκη:

Σε τι βοηθά λοιπόν η ποίηση
(Αυτή εδώ η ποίηση, λέω)
Στα υψηλά σου ιδανικά, στη συνείδηση
του χρέους
Στο μεγάλο πέρασμα από τον κατα-
ναγκασμό
Στις συνθήκες της ελευθερίας:

Σε τι βοηθά λοιπόν η ποίηση
-Αυτό, έστω, που εγώ ποίηση ονομά-
ζω-

Αυτό το: σε τι χρησιμεύει, σε τι βοηθά, προφανώς δε μας υποχρεώνει να θεωρήσουμε την ποίηση σαν κάποιο χρήσιμο αντικείμενο, προϊόν πληθοπαγωγής της ασθμαίνουσας καταναλωτικής βιομηχανίας. Μας κάνει να στοχαστούμε: Σε καιρούς βαρβαρότητας, έκπτωσης της αξίας και του περιεχομένου της ανθρώπινης ζωής, ασύλληπτα απάνθρωπης βίας, που καλπάζει να κυριαρχήσει

στον πλανήτη, να καθυποτάξει τους ανθρώπους, το πνεύμα τους και την ψυχή τους, να μηδενίσει τη συνείδησή τους, αυτό που λέμε ποίηση, τέχνη γενικά, αισθητική αξία –τουλάχιστο στο βαθμό που κι αυτό δεν αυτοευντελιζείται– τι σημασία, τι επίδραση μπορεί να έχει στη ζωή των ανθρώπων;

Ο κ. Κοκόλης ταπεινά εξομολογείται ότι το έργο του Αναγνωστάκη, «αυτοί οι δύσβατοι στίχοι» του δεν έχουν πάψει να τον βοηθούν να ζει καλύτερα (σσ. 9, 172).

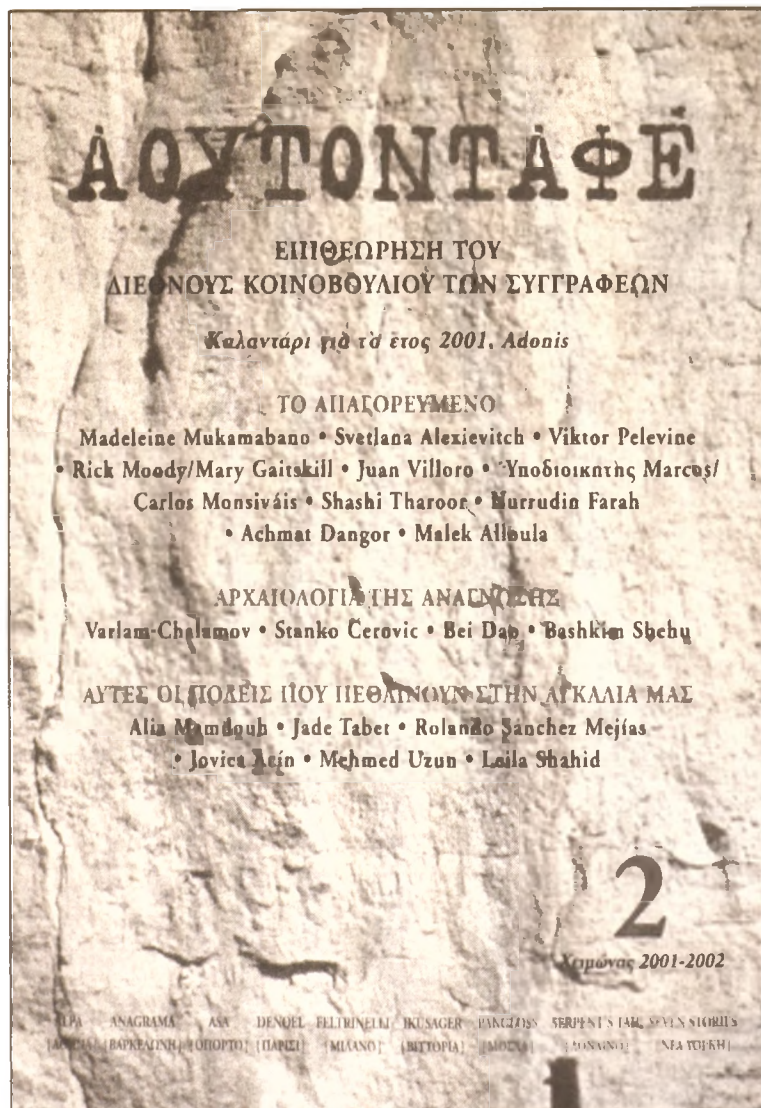
Αλήθεια, τι να σκεφτεί και τι ν' απαντήσει κανείς στο μελαγχολικό ερώτημα του ποιητή; Χωρίς αυταπάτες, θα 'λεγα ότι, μέσα στη σκοτεινιά του αιώνα μας, η αληθινή ποίηση περισώζει ό,τι ευγενικότερο έχει η ουσία του ανθρώπου. Μαρτυρεί ότι δεν έσβησαν όλα τα φώτα. Είναι – με τα λόγια του Ποιητή:

... σα δυο θαμπούς προβολείς μες στην ομίχλη

Σαν ένα δελτάριο σε φίλους που λείπουν με τη μοναδική λέξη: Ζω.

(«Επίλογος»)

Μανόλης Λεοντάρης
Δεκέμβριος 2001

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Το ΑΟΥΤΟΝΤΑΦΕ έχει ως αποστολή να ενεργοποιήσει και πάλι τις ανταλλαγές, που σήμερα παρεμποδίζονται από τη λογοκρισία αλλά και από τη γενικευμένη επικυριαρχία των ΜΜΕ πάνω στους συγγραφείς των πέντε ηπείρων, φέρνοντας σε επικοινωνία συγγραφείς που απολαμβάνουν εύρεα αποδοχή με εκείνους που σιωπούν αναγκαστικά. Είναι ανοιχτό στα μέλη του Διεθνούς Κοινοβουλίου των Συγγραφέων και στους συγγραφείς που λογοκρίνονται ανά τον κόσμο και κυρίως σε εκείνους που φιλοξενούνται από το Δίκτυο των Πόλεων Καταφυγίων.

«'Ας έκληφθεϊ ή κεντρική θέση που αφιερώνει το παρόν τεύχος στην έννοια του UNTOUCHABLE –του απαγορευμένου, του απρόσιτου, του άθικτου, του μiasματικού, αλλά και του αδιάφθορου– ως έντονη υπενθύμιση της αποστολής του Κοινοβουλίου». RUSSELL BANKS

Έκδίδεται ταυτόχρονα σε 8 γλώσσες και 9 χώρες.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΤΙΜΗ: 12,5 ΕΥΡΩ (4.259 δρχ.)

Μνήμη Αντρέα Φραγκιά

Ήταν όλοι, ή σχεδόν όλοι, στην εκδήλωση-μνήμη για τον Αντρέα Φραγκιά στη Στοά του Βιβλίου. Η οικογένειά του, συγγραφείς της γενιάς του, άνθρωποι της γενιάς του που πορεύτηκαν μαζί σε κοινούς χώρους και κοινές επιλογές. Μεγάλος παρών ο Αντρέας Φραγκιάς, κι ας κόντευαν να συμπληρωθούν σαράντα μέρες από το θάνατό του. Παρών με τα λόγια του που μετέφεραν οι ομιλητές, παρών με τον κόσμο της μεταπολεμικής Ελλάδας που προσέγγισε μέσα από τα τέσσερα μυθιστορήματά του, παρών με τη δημοσιογραφική του στάση, επάγγελμα που υπηρέτησε με συνέπεια και άποψη για πολλά χρόνια.

Παρόντες πολλοί, γεμάτη η Στοά του Βιβλίου κι ας έλλειπαν οι νεότεροι συγγραφείς, οι νεότεροι αναγνώστες. Στο βήμα κριτικοί, συγγραφείς, πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι: η Μάρω Δούκα, ο Μένης Κουμανταρέας, ο Δημήτρης Ραυτόπουλος, ο Γιώργης Γιατρομανωλάκης κι ο Αντώνης Καρκαγιάννης. Ήταν αυτοί που ξαναδιάβασαν για λογαριασμό μας τα βιβλία του, ξανασυναντήθηκαν με τους ήρωές του και την εποχή τους. Κι ήταν οι φωνές δύο ηθοποιών στο τέλος της εκδήλωσης, της Ειρήνης Ιγγλέση και του Φοίβου Ταξιάρχη, που ανέλαβαν να ζωντανέψουν τους διαλόγους των προσώπων, τις παρατηρήσεις των αφηγητών, τα κομμάτια των πόλεων όπου έστησε τον κόσμο των βιβλίων του ο Φραγκιάς.

Στις σελίδες που ακολουθούν δημοσιεύεται το κείμενο της ομιλίας του Δημήτρη Ραυτόπουλου καθώς και ένα άλλο κείμενο ομιλίας του συναδέλφου του Αντρέα Φραγκιά, δημοσιογράφου Μιχάλη Σταματελάτου το οποίο είχε διαβαστεί στις 22.1.2001 σε εκδήλωση που είχε οργανώσει η ΕΣΗΕΑ και στην οποία είχε μιλήσει τότε για τον «αδαμάντινο Αντρέα» και ο Τάκης Λαμπριάς (βλ. *Αντί*, τχ.730).

ΦΩΤ: ΣΕΜΙΡΑ ΜΑΝΩΛΑΚΗ

Τετάρτη, 13 Φεβρουαρίου 2002, στη Στοά του Βιβλίου. Από αριστερά: Γ. Γιατρομανωλάκης, Αντ. Καρκαγιάννης, Μάρω Δούκα, Δημήτρης Ραυτόπουλος και η εκδότης του Κέδρου Κάτια Λερπέση.

‘Η μόνιμη αίσθηση τῆς ἀπώλειας

του Δημήτρη Ραυτόπουλου

‘Η ἐμπειρία τῆς ἥττας προσδιορίζεται ὡς οὐσιαστικό στοιχείο τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπινου προβλήματος, μέ τίς ἀδικαίωτες θυσίες καί διαψεύσεις καί –γιά μᾶς τούς ἀριστερούς– μέ τήν ἥττα στόν ἐμφύλιο, τήν ἐκτροπή τῆς ἰδεολογίας καί τόν διασυρμό τῶν ἰδανικῶν.

Σέ ἀνολοκλήρωτο μυθιστόρημα τοῦ Α.Φ. (τοῦ 1945, κατά τίς μαρτυρίες) ὑπάρχει μιᾶ μικρή ἱστορία. Κάποιος πάει νά ζωγραφίσει κοντά στή θάλασσα, ἓνα μουράγιο ὅπου εἶναι δεμένα τέσσερα καΐκια. Δουλεύει γρήγορα γιά νά προλάβει ν’ ἀποδώσει τά χρώματα, τήν ἀλμύρα καί τό πανηγυρικό φῶς τοῦ ἀπογεύματος. Μά τό πιό κοντινό του καΐκι, πού τό εἶχε τελειώσει, λύνει κάβρο καί ἀπομακρύνεται. Ἀναγκάστηκε νά τό σβήσει, ν’ ἀφαιρέσει τά ἴχνη του, ν’ ἀποσπάσει τήν εἰκόνα του ἀπό τό χαρτί. Ἔτσι χάλασε κάπως ἡ καθαρότητα τῶν χρωμάτων. Συνεχίζει μέ τά ὑπόλοιπα καΐκια, πού ὁμως φεύγουν ἓνα-ἓνα. Τότε εἶδε ὅτι δέν εἶχε μόνο νά ζωγραφίσει αὐτά πού ἔβλεπε, ἔπρεπε νά σβήσει καί τά φευγάτα. Ἀλλά νά πού φεύγει καί τό τελευταῖο, μικρό κι ἀνάλαφρο μπροστά στήν ἀπειλητική θάλασσα, ἔτσι πού σκούρηγε καί λάσπωνε μέ τά σβησιμὰ. Στόν πίνακά του μένει τό μουράγιο, γδαρμένο ἀπό τά σβησιμὰ καΐκια, καί μιᾶ θάλασσα θολή σάν βούρκος...

Καί τελειώνει τή μικρή αὐτή ἱστορία: Κράτησε αὐτό τό χαρτί, τό θεώρησε σάν ἓνα πορτραῖτο, ἴσως τό αὐθεντικότερο τῆς ἀναχώρησης.

Κρατάω κι ἐγώ αὐτή τήν τελευταία φράση, πού θά μπορούσε νά εἶναι ἓνα ἐρημνευτικό κλειδί τῆς τέχνης τοῦ Α.Φ.: Ἡ πραγματικότητα δέν μᾶς περιμένει, ἀκίνητη, νά τήν ἀπεικονίσουμε. Ἀλλάζει συνεχῶς, ἀπροειδοποίητα, ἀθόρυβα, ἐκτός σχεδίου ἢ νομοτέλειας. Ἐκεῖνο πού μένει στόν τεχνίτη εἶναι τά ἴχνη τῆς παρουσίας/ἀπουσίας, ἔστω ταραγμένα καί θολά. Ἡ τέχνη μας λοιπόν ὀφείλει νά εἶναι ταπεινή καί προσεχτική: τέχνη ὅχι βέβαια τῆς ἀκίνησις, ἀλλά τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς κίνησης. Ὅχι ἔπος ἀλλά τραγωδία. Ὅχι προφητεία, οὔτε ἐνόραση,

ἀλλά ἐν-νόηση, συνείδηση τῆς πραγματικότητας. Ὅχι πάντως ὁ μάταιος στόχος τῆς ὁλότητας τῶν ἀντικειμένων, ἀλλά τό μερικό, τό ἀδύνατο, τό πάσχον, ἡ ἀντινομία στόν ἀνθρωπο-κοινωνικό ὄν καί ἄτομο.

Σέ ὅλη –μά σέ ὅλη– τήν πρόζα τοῦ Φραγκιά ὑπάρχει μιᾶ μόνιμη αίσθηση ἀπώλειας. Πάντα κάτι ἔχει χαθεῖ, φύγει. Περνοῦν ἀλλαγές πού δέν προλαβαίνουν οἱ ἀνθρώποι νά ἐπιβιβαστοῦν ἢ ἔστω νά καταλάβουν πού ἔφταιξαν.

Στά πρωτόλειά του αὐτό τό αἶσθημα εἶναι γενικό, ὅσο καί ἀόριστο. Ὅλα εἶναι ὑπαινικτικά, σκιώδη ἢ συμβολικά, ἀλλά συντείνουν σέ μιᾶ ἀπομαγευμένη στιγμή ξυπνήματος ἀπό ὄνειρο εὐδίας, ἔρωτα, συντροφιζότητας, σ’ ἓνα βροχερό, λασπωμένο παρόν ἢ σ’ ἓνα ἀνεμοδαρμένο τοπίο ὅπου, λέει, διάτρητος ὅπως ἔμεινες νιώθεις τούς ἀνέμους νά κυκλοφοροῦν μέσα σου. Ἐρμια δέν βρίσκεται γιά νά κρατηθεῖ ἀπέναντι στή δύναμη πού τόν ἐμποδίζει νά προχωρήσει. Τίς βεβαιότητες ἔχει διαδεχθεῖ ἡ ἀπορία καί ἡ σύγχυση. Σημαδοῦρες εἶναι φράσεις ὅπως: Ὅλα χάθηκαν τυχαῖα καί ἐρωτηματικά ὅπως: Πῶς βρεθήκαμε ἐδῶ...; ἢ ...γιατί ξεκινήσαμε; Κάποιος –μᾶλλον ὁ ζωγράφος τοῦ μουράγιου– εἶναι ὁ ἴδιος φηγούρα ἀλλά καί συναυτουργός τῆς ἀπώλειας: Κανείς δέν τοῦ πήρε τίποτα. Ὅ,τι ἔχασε –καί καθὼς φαίνεται ἦταν πολλά– τ’ ἄφησε καί φύγανε. Ἀνοίγει ὁ ἴδιος τρύπες στίς τσέπες του ἐπίτηδες, μᾶς λέει, καί ἔβαζε πράγματα μέσα. Ἀκούγε μάλιστα νά χτυποῦν στό πλακόστρωτο ὅταν πέφτανε. Μεταξύ ἄλλων ἔχει ἀφήσει νά ξεχαστεῖ καί ἡ συμμετοχή του σέ πράξεις μέ κάποια σημασία. Λέει: Εἶμαι ἓνα ἄτομο πού δέν ἔχει οὔτε προκαλεῖ ἱστορία. Τρομάζω καί μέ τά δυό.

Εἶναι λοιπόν αὐτά τά πρωτόλεια, σάν ἐλεγειακό προοί-

μιο στή ρεαλιστική πεζογραφία της ήττας, πού ἐγκαινιάζει ὁ Φραγκιάς μέ τά πρῶτα βιβλία του, *Ἀνθρωποι καί σπίτια* καί *Ἡ Καγκελόπορτα*, ἰδιαίτερα μέ τό δεύτερο, τό 1962.

Πεζογραφία της ήττας. Μεταχειρίζομαι αὐτό τόν χαρακτηρισμό, ἐπειδή τότε, γράφοντας κριτική γιά τήν *Καγκελόπορτα* –πρίν πολιτογραφηθεῖ ἡ ὀνομασία «ποίηση της ήττας»–, εἶχα τοποθετήσει τό ἔργο μέσα σ' ἐκεῖνο τό ἐμφανές ρεῦμα στή λογοτεχνία, πού μόλις συνερχόταν ἀπό τόν ἐμφύλιο πόλεμο. Ἡ ἐμπειρία της ήττας προσδιορίζοταν ὡς οὐσιαστικό στοιχεῖο τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπινου προβλήματος, μέ τίς ἀδικαίωτες θυσίες καί διασπέρσεις καί –γιά μᾶς τούς ἀριστερούς– μέ τήν ήττα στόν ἐμφύλιο, τήν ἐκτροπή της ἰδεολογίας καί τόν διασυρμό τῶν ἰδανικῶν.

Κατά τή γνώμη μου, αὐτή ἡ ρεαλιστική θητεία της λογοτεχνίας της ήττας ἦταν ἓνα βῆμα γιά τήν ἀποδέσμευση της λογοτεχνίας της Ἀντίστασης ἀπό τό μαγικόβσκειο σύμπλεγμα της καί τήν ἐξέλιξή της ἔτσι σ' ἓναν ἀναβαθμό οὐσίας καί μορφῆς. Κάτι τέτοιο γίνεται γύρω στό ὁρόσημο τοῦ '67 καί δέν μπαίνουν μπροστά οἱ πρεσβύτεροι καί πρωτομάστορες, ὁ Τοῖρκας, ὁ Χατζῆς, ἀλλά οἱ δευτερότοκοι –ἄν καί πενηντάρηδες– ὁ ἱσχυρός Φραγκιάς, ὁ σχεδόν περιθωριακός Ἄρης Ἀλεξάνδρου, ὁ σπαρασσόμενος Λειβαδίτης, ὅλοι ἀπό ἐκείνους πού ἀπέχουν ἀπό τό γνωστό πανηγύρι της ματαιοδοξίας.

Ὁ νεο-ρεαλισμός τοῦ Φραγκιά δέν ἦταν ποτέ κανονιστικός, οὔτε ἱστορικιστικός, ἀλλά καθημερινός, ἀντιρωϊκός καί ἄδοξος. Οἱ θεωρίες, ἡ πολιτική, τά μεγάλα γεγονότα καί πεπρωμένα, ἡ διαχρονία εἶναι ἀφημένα σέ πολύ πίσω πλάνο, ἀόρατα σχεδόν. Ἔχουμε τόν κόσμο μετά-, μετά τόν πόλεμο, μετά τόν ἐμφύλιο, μετά τίς μεγάλες χειρονομίες, τίς μεγάλες προσδοκίες ἢ προδοσίες.

Μέ τόν *Λοιμό* (1972) καί ἰδιαίτερα μέ *Τό Πλῆθος* (1985-1986) ὁ νεο-ρεαλισμός δίνει τή θέση του στόν μετα-ρεαλισμό. «Μετά-» γιατί ἔχουμε μιά δεύτερη πραγματικότητα, νεοτερική, τήν «εἰκονική πραγματικότητα». Ἡ λέξη, πού ἔχει γίνει πιά καραμέλα, κατάντησε νά χαρακτηρίζει κάθε πολιτικάντικο ψέμα, κάθε ὠραιοποίηση της πραγματικότητας, ἀλλά δέν πρόκειται βέβαια γι' αὐτό ἐδῶ. Τή χρησιμοποίησα πρίν δυό χρόνια γιά *Τό Πλῆθος* καί τόν *Λοιμό*, παίρνοντάς τιν ἀπό τήν τεχνική της προσομοίωσης, τοῦ μοντέλου καί τοῦ εἰδώλου, στήν ἠλεκτρονική τεχνολογία, καί σέ παραλληλισμό μέ τό μελλοντολογικό ἐφιάλτη τοῦ Ὁργουελ, τό 1984.

Ὁ *Λοιμός* γράφτηκε δυό φορές, μιά πρίν καί μιά κατὰ τή δικτατορία. Ὑποθέτω ὅτι, στήν πρώτη γραφή, τό στρατόπεδο συγκεντρώσεως θά ἦταν σαφῶς στρατιωτικό καί ἴσως πιά ρεαλιστική Μακρόνησος. Ἀλλά τό '67 ἡ Μακρόνησος γίνεται πολιτικό μας καθεστώς. Καί μάλιστα σέ λίγο ὁ πολὺς Ἰωαννίδης, ὑποδιοικητής τοῦ Α' Τάγματος, ὁ γνωστός ὡς «σκύλος της ΕΣΑ», γίνεται ἀφεντικό της Ἑλλάδας καί τή σακατεύει κι αὐτή. Τό γκέτο μεγιστοποιεῖται σέ ἐθνικό ἀλλά καί οἰκουμενικό ἐργαστήρι, τό ὁποῖο παράγει ὄχι πιά «δυό φορές Ἕλληνες» ἀλλά ἐλάχιστο κλάσμα ἀνθρώπου· ὄχι πιά «κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ» γιά ἐθνική θεραπεία καί ἀναμόρφωση,

ἀλλά δεξαμενὴ μέ ὀξύ γιά τή Μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σέ ἔντομο, τώρα σέ μαζική παραγωγή.

Τό Πλῆθος ἐμπεδώνει τό μετα-ρεαλισμό τοῦ Φραγκιά, καθώς γίνεται καθαρότερη ἡ συμβολική διάσταση πού προοιωνίζεται τήν λογική καί τήν τεχνική της «δυνητικῆς πραγματικότητας», τοῦ προσομοιωτῆ καί τοῦ εἰδώλου. Ὁ πρῶτος τόμος βγήκε τό 1985. Μόλις τόν προηγούμενο χρόνο (1984) αὐτή ἡ τεχνολογία γίνεται γνωστή στήν Ἀμερική· ἀλλά ἡ συγγραφή τοῦ ἔργου προηγείται χρονικά. Τό ραντεβού τῶν χρονολογιῶν δέν σταματᾷ ἐδῶ: Σέ σύγκριση μέ *Τό Πλῆθος* τοῦ 1985, τό 1984 τοῦ Ὁργουελ εἶναι ἓνα «πέρσι». (Αὐτό πού λέω δέν εἶναι, βέβαια, ἀξιολογική κρίση.) Μέ *Τό Πλῆθος* ἡ προειδοποίηση ἀνανεώνεται καί συγχρονίζεται: ὁ νέος ὁλοκληρωτικός ἐφιάλτης εἶναι χωρίς ἰδεολογία, ἀνίδεος, αὐστηρά τεχνολογικός καί αὐτοματικός, σχεδόν λευκός καί μπανάλ, γιά μιά ἐποχή ἀνάλογη, ὅπου ἀκόμα καί ὁ Μεγάλος ἀδελφός ἔγινε κατοικίδιος.

«Ὅλα εἶναι ἐντύπωση, παράσταση, διασκευή», λέει ἓνα πρόσωπο. Μέ τήν ἀπόλυτη κυριαρχία της στημένης εἰκόνας ἐπιβάλλεται ἐπιπεδότητα, ἀσυνέχεια, ἀτοπισμός· τό ἁστικό καί τό φυσικό περιβάλλον συγχέονται μέ σκηνικά, τά γεγονότα μέ σενάρια. Παράδοξα, αὐθαίρετα ἐπεισόδια μοντάρονται μέ τήν ἐλευθεριότητα καί τήν ἐνέργεια «κόμικς» ἐπιστημονικῆς φαντασίας, ἀλλά, ἀντίθετα ἀπ' αὐτό τό εἶδος, δέν ὑπάρχει ἐδῶ μύθος, πλοκή, λύση, τό ὑπερφυσικό καί ὑπερανθρώπινο στοιχεῖο, ἡ ἀχαλίνωτη εἰκονική φαντασία εἴτε ἡ πρακτική κατασκευή μέ κομποῦτερ της εἰκονικῆς πραγματικότητας στό λεγόμενο cyberpunk.

Ἡ μελλοντολογία τοῦ Φραγκιά εἶναι στοχαστική καί διαλεκτική, ἔχει ρίζες στό παρελθόν καί στό παρόν. Θυμᾶμαι μιά σκέψη τοῦ νέου Φραγκιά, τοῦ 1945, σ' ἓνα ἀπό τά πρῶτα γραφτά του, συνεχίζοντας τήν ἀφήγηση μιᾶς ἱστορίας: *Εἶναι πάντα δύσκολο –λέει– νά ξεχωρίσεις μιά ἀρχή, τό ἴδιο καί μιά συνέχεια, γιατί ὑπάρχει πάντα κάτι προηγούμενο.* Τή διακοπή της συνέχειας ἀκριβῶς ἔρχεται νά ἐπισημάνει τό ἔργο· μιά κοινωνία χωρίς συνέχεια καί συνοχή. Κάποιος διαλογίζεται: «*Τό σίγουρο, τό μόνο πού προκίπτει εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει συνέχεια.*». Ἀλλά τό «προηγούμενο» καί τή συνέχεια προσπαθεῖ νά ἐξαφανίσει ὁ τερατώδης μηχανισμός κυριαρχίας στήν πολιτεία τοῦ *Πλήθους*. Καί μάλιστα ἡ περιπέτεια τοῦ «πέτρινου ἀρχείου», ἐνός ἀγωνιστικοῦ καί ἀνθρώπινου παρελθόντος, εἶναι ἡ μόνη ἵντριγκα πού συνδέει τά δύο μέρη στό ἀσυνεχές αὐτό ἔργο.

Ἡ τέχνη τοῦ Φραγκιά ἀπέκλεισε τήν πλατειά χειρονομία καί τό συναισθηματισμό, ἀλλά περιέχει ὡς τό τέλος μιά συγκρατημένη τρυφερότητα καί πίστη στήν ἀντίσταση τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸς τό τέλος της ἱστορίας, ἓνας πού ξαγρυπνᾷ μουρμουρίζει: «*Ἐχω ἐλπίδα γιά τόν κόσμο. Μπορῶ νά τό λέω ἐγώ πού ἔχω χάσει ὅλες τίς προσωπικές ἐλπίδες μου.*».

Ἄλλοι εἰρωνεύονται ὅσους ψάχνουν νά βροῦν ἔτοιμη καί συσκευασμένη τήν ἐλπίδα. «*Ξεχνᾶτε –λένε– ὅτι εἶναι γέννημα βαθύ καί οὐσιαστικό. Δέν παράγεται στά θερμοκήπια.*»

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

Ο δημοσιογράφος της ουσίας

του Μιχάλη Σταματελάτου

Με τον Αντρέα είμαστε φίλοι περισσότερα από τριάντα χρόνια. Στα είκοσι σχεδόν από αυτά εργαζόμαστε στις ίδιες δουλειές, κοντά κοντά. Στα υπόλοιπα δεν αραιώσαμε ποτέ την επαφή μας. Ίσως σε όλη μου τη ζωή να μην έχω συζητήσει με άλλον άνθρωπο περισσότερο και για περισσότερα. Συναντηθήκαμε το 1967, στις αρχές της δικτατορίας, και οι δύο χωρίς δουλειά, αφού οι εφημερίδες στις οποίες εργαζόμαστε, στη *Μεσημβρινή* εκείνος, στην *Καθημερινή* εγώ, είχαν κλείσει. Αναζητήσαμε τον επιούσιο στον γειτονικό χώρο των εγκυκλοπαιδικών εκδόσεων, τον βρήκαμε, πέρασε η Επταετία, και το 1974, με τη μεταπολίτευση, επιστρέψαμε στην οδό Σωκράτους 57, και οι δύο στην *Καθημερινή*, αφού η *Μεσημβρινή* δεν είχε εκδοθεί.

Σε μερικά χρόνια όμως βρεθήκαμε πάλι έξω, όταν και οι δύο μας, και άλλοι, αποχωρήσαμε από την *Καθημερινή* μόλις εμφανίστηκαν οι εξωτερικές προφυλακές του Κοσκωτά, ονόματος ιδιαιζόντως ελκτικού εκείνη την εποχή, καθώς απέπνεε ισχύ και ενέπνεε αλαζονεία στους θαυμαστές και ακολούθους του. Κάπου εδώ τελείωσε όλη αυτή η μικρή ιστορία. Με τη βοήθεια του χρόνου και των χρόνων, που είχαν περάσει εν τω μεταξύ, τα αναθέσαμε όλα στους ώμους του... Ταμείου Συντάξεων. Δεν είχαμε άλλη διέξοδο.

Η θέση του Αντρέα Φραγκιά στη νεοελληνική λογοτεχνία είναι δεδομένη και καταξιωμένη. Η δική μου γνώμη γι' αυτήν θα επερίττεινε, εκτός των άλλων και διότι δεν είμαι τίποτε περισσότερο από ένας μικρομεσαίος καταναλωτής λογοτεχνι-

κών προϊόντων (ας μην ξεχνάμε και την ορολογία της εποχής, γιατί θα μας απορρίψουν ως απροσάρμοστους). Θα δανειστώ λοιπόν μια ξένη γνώμη, του κυρίου Μένη Κουμανταρέα, ο οποίος, σε ένα κείμενό του, στο αφιέρωμα του *Αντί* στον Φραγκιά, γράφει ότι ο *Λοιμός* είναι το ένα από τα δύο «μόνα πεζογραφήματα», όπου η «μακρονησιώτικη εμπειρία [...] μπόρεσε να μετουσιωθεί σε πραγματική λογοτεχνία» (το άλλο είναι το «Μακάριοι οι ελεήμονες» του Νίκου Κόσδαγλη).

Ο Φραγκιάς γεύθηκε πλουσιοπάροχα τους καρπούς αυτής της «μακρονησιώτικης εμπειρίας», η οποία είναι μία από τις πικρότερες σκηνές της μεγάλης τραγωδίας, που έζησε η Ελλάδα στη δεκαετία του σαράντα. Για να κατορθώνει όμως κάποιος να διαχωρίζει τον εαυτό του από όσα έπαθε και είδε – και δεν ήτανε λίγα αυτά... – να γίνεται θεατής των βιασάνων του και τελικώς να τα μετουσιώνει όλα σε «πραγματική λογοτεχνία», θα πρέπει να διαθέτει απέραντη εσωτερική δύναμη και υψηλή λογοτεχνική ευαισθησία. Έτσι εξοπλισμένος απομονώνει και προβάλλει αιώνια στοιχεία της βίας: έναν τόπο χωρίς όνομα, ανθρώπους χωρίς όνομα και χωρίς πρόσωπο, αλλά με ιδιότητες, γεγονότα παράλογα και τρομερά, σαν σκηνές τραγωδίας – για να συνθέσει τελικά μια φρικιαστική καταγγελία της ωμής βίας πέρα από ανθρώπους και τόπους.

Αλλά και αλλού, σε άλλη περιοχή, απέδειξε την εσωτερική του δύναμη ο Φραγκιάς. Το 1971 του προσφέρθηκε το βραβείο του Ιδρύματος Φορντ. Και το αρνήθηκε. Ελάχιστοι το έμαθαν. Δουλεύαμε μαζί τότε και το είδα από κοντά το θέμα. Ούτε φωνές, ούτε δηλώσεις, ούτε διακηρύξεις. Μια απλή, ευγενική άρνηση και τίποτε περισσότερο. Και δεν το αρνήθηκε για να το «εξαργυρώσει» αργότερα· είναι πολύ γνωστοί και πολύ κοινοί αυτού του είδους οι ηρωισμοί. Το αρνή-

Το κείμενο αυτό εκφωνήθηκε στη «Βραδιά τιμής στον Αντρέα Φραγκιά», που οργάνωσε το Μορφωτικό Ίδρυμα της Ενώσεως Συντακτών στις 22 Ιανουαρίου 2001, όταν ζούσε ο Αντρέας Φραγκιάς.

θηκε γιατί έτσι πίστευε πως έπρεπε να κάνει. Αλλά υπάρχει και άλλη πλευρά. Αυτά τα βραβεία είχαν και κάποιο οικονομικό περιεχόμενο. Γνώριζα πολύ καλά τότε τα οικονομικά του, όπως και εκείνος γνώριζε τα δικά μου. Μαζί δουλεύαμε. Ούτε του ενός ούτε του άλλου ήταν εύρωστα· κάθε άλλο. Ούτε μια στιγμή όμως δεν σκέφθηκε να δεχθεί μια διάκριση, στις σκοπιμότητες της οποίας προφανώς δεν πίστευε.

Παρά όλα αυτά όμως, παρά την καταξιωμένη θέση του στη λογοτεχνία μας, ο Φραγκιάς είναι περισσότερο δημοσιογράφος παρά λογοτέχνης. Δεν το κρύβει και ο ίδιος άλλωστε. «Επαγγελματίας δημοσιογράφος από το 1945 σε εφημερίδες και περιοδικά» αναφέρει σε χειρόγραφο βιογραφικό σημείωμα το 1985. Αλλά ούτε και η εμφάνιση ή η συμπεριφορά του αφήνουν να φανεί ποτέ κάτι που να «λογοτεχνίζει»: μια φράση εξεζητημένη, μια λέξη ηχηρή, μια χειρονομία, τα ρούχα του, το κούρεμά του, η γραβάτα του. Όταν κάποιος του κάνει λόγο για κάποια έργα του, κάποιον άχρωμο έστω υπαινιγμό για τη λογοτεχνική του αξία, χαμηλώνει τα μάτια, κάνει σαν να μην έχει ακούσει και πάει αλλού την κουβέντα. Με τρόπο μάλιστα, που δεν επιδέχεται συνέχεια. Ούτε και σε μένα, με όλη τη σχέση που είχαμε, φέρθηκε διαφορετικά σε τέτοιες περιπτώσεις. Μάταια προσπάθησα πολλές φορές να του επαινέσω τον *Λοιμό*. Τίποτε. Απαντούσε πάντα με κάποιο μορφασμό, κάποια μικρή χειρονομία, σαν να μη συμμεριζόταν όσα προσπαθούσα να του πω. Και τότε μου ερχόταν πάντα στη μνήμη μια άλλη αγαπημένη φωνή, που κι αυτή δεν υπάρχει πια, ένα άλλο υψηλής ποιότητας κράμα σεμνότητας και αξίας, ο Νικηφόρος Βρεττάκος, ο μεγάλος ανθρώπινος ποιητής, που όταν μιλούσαμε για τον Φραγκιά τον αποκαλούσε πάντα «άγιο». Ποτέ δεν θα φύγει από τα αφτιά μου η φωνή του στο τηλέφωνο: «Τι κάνει εκείνος ο άγιος Αντρέας;»

Ούτε ο ίδιος ο Φραγκιάς εσμίκευε ποτέ τη σχέση του με τη δημοσιογραφία. Σε πόσες εφημερίδες δεν εδούλειψε από το 1945! *Ελεύθερη Ελλάδα*, *Εμπρός*, *Φιλελεύθερος*, *Ωρα*, *Αλληγή*, *Αυγή*, *Ανεξάρτητος Τύπος*. Και πόσες δουλειές δεν έκανε: οικονομικό ρεπορτάζ, ελεύθερο, ύλη, Βουλή, ταξίδια· μόνο αθλητικά, που δεν τα ήξερε, και καλλιτεχνικά, που δεν τα ήθελε, δεν έγραφε ποτέ, όπως έλεγε. Αυτά συνεχίστηκαν έως και λίγο μετά το 1960, οπότε βρέθηκε στο περιβάλλον, εργασιακό και ανθρώπινο, που δημιούργησε με την έκδοσή της η *Μεσημβρινή*, αυτή η πραγματική επανάσταση στην ελληνική δημοσιογραφία, που εσφράγισε τις εφημερίδες της εποχής της και στη μορφή και στο περιεχόμενο: έσπασε τη σοβαροφανή τυπικότητα στη σελιδοποίηση, αφαίρεσε την εφήμερη σπουδαιοφάνεια από τους τίτλους (ποτέ δε θα ξεχάσω να ναν ολοσέλιδο τίτλο στην κορυφή της πρώτης σελίδας, σε εβδομαδιαίο φύλλο εορταστικού τριημέρου: «Αδειάζει η Αθήνα», που ήταν πραγματικά πρωτοφανής για την τυποποιημένη και «αυστηρή» τιτλοποιία της εποχής), αναβάθμισε τα αθλητικά δίνοντάς τους ολόκληρη την τελευταία σελίδα, την ατ' εξοχήν σελίδα, τότε, των ειδήσεων, τις οποίες σκόρπισε τις άλλες· και δύο ακόμη ευρύτερης σημασίας: εγενίκευσε σχεδόν τη χρήση της κοινής γλώσσας και στους τίτλους και έβαλε το κομματικό πάθος, δημοσιεύοντας χωρίς διάκριση δηλώσεις και ανακοινώσεις πολιτικών και κομμάτων. Δεν έχω κανένα μερίδιο σε αυτά· δεν δούλεψα ποτέ στη *Μεσημ-*

βρινή, τα αναφέρω όμως για να περιγράψω τις συνθήκες στις οποίες εργάστηκε ο Φραγκιάς σ' αυτή την επαναστατική για την εποχή της εφημερίδα, καρπό της συνεργασίας Ελένης Βλάχου-Τάκη Λαμπρία και της ποιότητας των συνεργατών τους.

Τι μπορεί να διδάχθηκε άραγε ένας καταξιωμένος λογοτέχνης, όπως ο Αντρέας Φραγκιάς, από μια τέτοια εργασιακή περιπλάνηση στις εφημερίδες; Το είπε ο ίδιος σε μια συνέντευξη στη συνάδελφο Λένα Δουκίδου, στο αφιέρωμα του *Αντί*: «Την αναζήτηση του ουσιώδους». Από όσα και εγώ μπορώ να γνωρίζω από τη σχέση μας, η πεμπτουσία της δημοσιογραφίας για τον Φραγκιά είναι το ουσιώδες. Και κύριο στοιχείο, βασιλιάς του κειμένου, η λέξη. Πόσες φορές δεν έτυχε να μου πει ότι πέρασε ώρες στην καρέκλα, μπροστά από τα γραφτά του, αναζητώντας τη μία λέξη. Η λέξη θα καθορίσει την ποιότητα κάθε κειμένου, λογοτεχνικού ή δημοσιογραφικού. Αλλωστε και τα δύο κινδυνεύουν εξίσου από την «ωραιότητα», από την «καλλιέπεια», η οποία «συνχιά εξοντώνει ένα δημοσιογραφικό κείμενο, του στερεί την ουσία», ενώ στη λογοτεχνία «παράγει τέρατα». Το δημοσιογραφικό κείμενο έχει δικούς του νόμους για το «ωραίο». Με βάση αυτά θεωρεί «κατόρθωμα» το να γραφεί «μια πλήρης είδηση». Γι' αυτό πιστεύει πως μια εφημερίδα δεν την προσδιορίζουν τα ενυπόγραφα κείμενά της, όσο σημαντικοί και αν είναι οι συντάκτες τους, «την προσδιορίζουν τα ανώνυμα, τη φυσιογνωμία της την καθορίζει η ανώνυμη είδηση».

Με την ίδια «ουσιαστικότητα» αντιμετωπίζει και το δημοσιογραφικό επάγγελμα, που το θεωρεί «απόλυτο» και για τη δημοσιογραφία λέει πως «μοιάζει με μια εξειδικευμένη βαριά δουλειά, με πολλά “πρέπει” και περισσότερα “δεν πρέπει”». Η δημοσιογραφία και η λογοτεχνία συναντώνται κάπου: «στην όσο το δυνατό πληρέστερη αποτύπωση της πραγματικότητας», για να φθάσουν όμως εκεί πορεύονται σε δρόμους που δεν συναντώνται, είναι παράλληλοι. Δεν γίνεται λογοτεχνία η δημοσιογραφία όταν λογοτεχνίζει· γίνεται ό,τι κάθε κίβδηλο. Ούτε η λογοτεχνία γίνεται δημοσιογραφία αν απογυμνωθεί από τα ουσιαστικά συστατικά της.

Και σε κάθε περίπτωση θα είναι χρήσιμο να μην ξεχνούν οι δημοσιογράφοι, ότι από τους τρεις ανθρώπους, που έχουν το γραφίμο βασικό στοιχείο της ζωής τους, τον λογοτέχνη, τον επιστήμονα και τον δημοσιογράφο, ο τελευταίος είναι ο αδικημένος, αυτός βρίσκεται στη δυσκολότερη θέση. Ο λογοτέχνης και ο επιστήμονας γράφουν όποτε θέλουν, στον τόπο που επιθυμούν, στη γλώσσα που προτιμούν, υπό τους όρους που επιλέγουν οι ίδιοι, για θέματα που επίσης επιλέγουν οι ίδιοι, απευθύνονται δε σε ένα κοινό που γνωρίζει περίπου τα θέματά τους και περιμένει τα κείμενά τους. Ο δημοσιογράφος ελάχιστα επιλέγει· σχεδόν όλα είναι καινούργια κάθε μέρα, εκτός από εκείνα που συνεχίζονται. Και σε ποιο κοινό απευθύνεται; Αλλά ο αναγνώστης ανήκει περισσότερο στο θέμα και λιγότερο στον δημοσιογράφο. Πόσες φορές δεν τα κουβεντιάζαμε με τον Αντρέα όλα αυτά και τόσα άλλα σχετικά. Και από όλα αυτά, αλλά και μερικά άλλα, πήγαζε ο απέραντος σεβασμός του στο επάγγελμα του δημοσιογράφου και προς τη δημοσιογραφία της ουσίας, την οποία τόσο πιστά υπηρετούσε.

Σαν ανοιξιιάτικη θύελλα

α ήθελα να μου είχε δοθεί η ευκαιρία να γράψω λίγα λόγια για τον Γιώργο Σημαιοφορίδη, όσο ήταν ακόμα μεταξύ μας, που να απευθύνονται στον ίδιο. Έτσι, σαν τα δυο-τρία φιλικά χτυπήματα στην πλάτη, που συνήθιζε να σου δίνει όταν συναντιόσασταν κάπου. Η είδηση του αιφνίδιου θανάτου του μακριά από την Ελλάδα ακύρωσε την επιθυμία μου. Από εδώ κι εμπρός, θα δουλεύουν μόνο οι μνήμες.

Ο Σημαιοφορίδης έκανε κυριολεκτικά επιδρομή στην Ελλάδα του '80, φουριόζος, ανυπόμονος και επιθετικός, χωρίς περιττές ευγένειες και τσιριμώνιες, αδιαφορώντας με ποιους τα έβαζε κάθε φορά και τι κόστος θα είχε κάτι τέτοιο. Επέστρεφε ύστερα από σπουδές αρχιτέκτονα στην Ιταλία – ένας ακόμα Ιταλός, ψιθυρίζαμε τότε στο αντίκρουσμά του. Γιατί πολλοί ήταν εκείνοι που τότε σπούδαζαν στη γειτονική χώρα, και η παρουσία τους, θετική ή αρνητική, είχε γίνει ιδιαίτερα αισθητή στον τόπο.

Αλλά δεν ξέραμε με τι είχαμε να κάνουμε. Το διαπιστώσαμε πολύ γρήγορα. Η δημοσίευση της πρόσφατης (1979) διπλωματικής του, μαζί με τον Π. Κρέμο, στα *Θέματα Χώρου + Τεχνών* (12/1981) τέλειωνε με την προκλητική φράση: «Ποιος θα μιλήσει για την Αθήνα που ζούμε;» Την απάντηση θα έδινε ο ίδιος τα επόμενα είκοσι χρόνια, λειτουργώντας ασταμάτητα σαν μηχανή που γαλβάνιζε την αρχιτεκτονική κοινότητα, με οργάνωση και συμμετοχή σε διαλέξεις, οργάνωση εκθέσεων και σεμιναρίων, εκδόσεις και δημοσιεύσεις – γαζώνοντας όλη την Ευρώπη και την Αμερική, αποκτώ-

ντας γνωριμίες και επαφές, συντελώντας στην ενεργό σύμπραξη της Ελλάδας σε όλων των ειδών τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες, πάντα σχετικά με την αρχιτεκτονική. Το κυριότερό του πάντως χαρακτηριστικό ήταν η σταθερή συμμετοχή σε συλλογικά όργανα, η επιμονή του να συμπήξει ομάδες πρωτοβουλίας, να κινητοποιήσει κόσμο, να μας “ξυπνήσει” από το φεουδαρχικό καθεστώς. Με αυτή τη λογική θέλησε να αποκτήσει άμεση πρόσβαση και στο ευρύτερο κοινό, με πολεμικά άρθρα σε εφημερίδες και εκπομπές στην τηλεόραση, με καμπάνιες για να σωθούν απειλούμενα μνημεία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, να αποκτήσουν ξανά κύρος οι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί, να γίνουν αντιληπτοί οι δημόσιοι χώροι ολόκληρης της πόλης σαν ενιαίο πεδίο αρχιτεκτονικής δράσης.

Ήταν ο πιο “πολιτικοποιημένος”

μαχητής της γενιάς του, που απευθυνόταν πρώτιστα στην ακόμα αδρανή βάση διεκδικώντας το δικαίωμα λόγου, απαιτώντας να ακουστεί στην κοινωνία. Και αυτό δεν έγινε χωρίς να παλέψει σκληρά, αρνούμενος να παίξει έναν ελιτίστικο “έτοιμο” ρόλο, στην ανάγκη εκλαϊκεύοντας και συνθηματολογώντας, συσσωρεύοντας ορμητικά επιχειρήματα και αδιαφορώντας για την καλλιέπεια του λόγου του. Συχνά υπερβállοντας, κάποτε φιλέρεσκα εγωκεντρικός. Οι ιερείς τα πρόσεχαν αυτά και του τα καταλόγιζαν.

Πάνω από όλα, ξεχώριζε για τη βίαιη ανυπομονησία του. Σαν να γνώριζε από πριν πως ο χρόνος του ήταν περιορισμένος, ότι ζούσε με προθεσμία. Η χρόνιά του πάθησε δεν τον επηρέαζε αναστασιακά αλλά αντίθετα, τον έδιωχνε αδιάκοπα προς το μέλλον, χωρίς να φυλάγε-

ται, προκαλώντας τη μοίρα του.

Στο πρώτο τεύχος του πρωτοποριακού περιοδικού *Τεύχος* (Φεβρ. '89), όπου μοιραζόταν τη διεύθυνση με τέσσερις άλλους, δήλωνε μαζί με τους Τ. Κουμπή και Γ. Τζιρτζιλάκη: «Η ελληνική αρχιτεκτονική πρέπει να λύσει τον “γόρδιο δεσμό” της που είναι η σημασία του λόγου ... και η σχέση του με την ίδια την πράξη.» Στα έξι χρόνια που διάρκεσε, η τολμηρή αυτή εκδοτική παρέμβαση αναστάτωσε, δημιούργησε οξείες αντιδράσεις και πολεμήθηκε, άνοιξε όμως δρόμους που κανείς δεν θα μπορούσε πια να κλείσει ή αγνοήσει. Έχοντας κλείσει 10 τεύχη το 1992, ο Σημαιοφορίδης μαζί με τον Τζιρτζιλάκη σημείωναν για την ως τότε πολλαπλή δραστηριότητα του περιοδικού: «Είναι αλήθεια ότι ... “ενόχλησε” ορισμένους που βολεύονταν στο λήθαργο και την παρατεταμένη νάρκη στην οποία βρίσκονταν η αρχιτεκτονική και όλη η κουλτούρα του σχεδιασμού στη χώρα μας.»

Και αυτή θα ήταν μόνο η αρχή. Με την ενεργό του υποστήριξη και προβολή των διεθνών διαγωνισμών για νέους αρχιτέκτονες Europan 2 (1991) και 3 (1995), οι νέοι αρχιτέκτονες κατόρθωσαν να αναγνωριστούν επιτέλους έξω από τα ελληνικά σύνορα. Με τις *Ανεπίκαιρες Εκδόσεις* κατάφερε να προωθήσει ειδικά θέματα στο ελληνικό κοινό, όπως για παράδειγμα η σπουδαία συζήτηση των Wim Wenders και Hans Kollhoff για την πόλη (1993), ή ο κατάλογος της έκθεσης *Η Άγνωστη” πόλη. Διαμορφώσεις 10 αρχαιολογικών χώρων στη Θεσσαλονίκη* (1997).

Παράλληλα έτρεχαν διάφορες εκδόσεις, με πιο σημαντικές εκείνες που πρόβαλαν την ελληνική αρχιτεκτονική στο εξωτερικό. Στην Biennale Βενετίας το 1991 –όπου για πρώτη φορά μεταπολεμικά προκλήθηκε να συμμετάσχει η ελληνική αρχιτεκτονική και έστειλε 3 ανεξάρτητες μεταξύ τους εκδοχές– οργάνωσε την έκθεση «Ιδέες για το ελληνικό περίπτερο» (επίτροπος Τ.

Κουμπής). Πόσες κατακρίσεις θα άκουγε γι' αυτήν... Ακολούθησε η συμμετοχή στην Triennale του Μιλάνου με θέμα «Τοπία του οικείου. Νέοι κοινωνικοί χώροι και η αντίσταση της παράδοσης» (επίτροπος, μαζί με τους Κ. Πατέστο και Γ. Αίσωπο, 1996), μετά η έκθεση «Τοπία του μοντερνισμού: ελληνική αρχιτεκτονική του '60 και του '90» αρχικά στο Ρόττερνταμ και μετά σε άλλες πόλεις (επίτροπος μαζί με Γ. Αίσωπο, 1999). Οι ντόπιες καταγγελίες για αυθαιρεσίες και κακή οργάνωση ήταν και εδώ οξείες, αλλά δεν το έβαζε κάτω.

Στο μεταξύ η ομάδα διεύθυνσης στο *Τεύχος* είχε διασπαστεί και έμεινε μόνος του ως το τέλος, όταν έκλεισε το περιοδικό (1995). Λίγα χρόνια όμως μετά θα ξαναδοκίμαζε τις δυνάμεις του, σε συνεργασία με τον Γ. Αίσωπο, βγάζοντας το περιοδικό *Μετάπολη* που πρόσφατα παρουσίασε ογκώδες τεύχος-βιβλίο με τίτλο *Η σύγχρονη (ελληνική) πόλη* (2001). Στο μεταξύ δεν είχε πάψει να είναι ανακατωμένος στο διοικητικό συμβούλιο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, οπότε ανέλαβε το 1995 και την ευθύνη έκδοσης του περιοδικού *Αρχιτέκτονες*, που παράπαιε, ουσιαστικά αναβαθμίζοντάς το.

Ο Σημαιοφορίδης δεν εξάσκησε ποτέ το επάγγελμα του αρχιτέκτονα, κάτι που τόνιζε συχνά ο ίδιος. Ήταν αυτοδημιούργητος και έπρεπε να δουλεύει ασταμιάτητα για να ζήσει. Για να επιβιώσει οικονομικά, πέρα από τις άπειρες δραστηριότητές του, από όπου σταχυολόγησα μερικές πιο πάνω, ταξίδευε διαρκώς διδάσκοντας ως επισκέπτης καθηγητής σε ξένα πανεπιστήμια. Έτσι έγινε ευρύτερα γνωστός στο εξωτερικό, επικοινωνώντας άμεσα με τις πηγές νέας σκέψης όπου κι αν βρίσκονταν αυτές. Αλέκτισε έτσι προσβάσεις σε ξένες ομάδες αρχιτεκτόνων και σε περιοδικά, αυτός, που έπρεπε εδώ να δίνει συνεχώς εξετάσεις νομιμοφροσύνης. Ήταν, τελικά, ένας ανεπίσημος πρεσβευτής της Ελλάδας (κι όχι μόνο της αρχιτεκτονικής) στον έξω κόσμο, ένας σύγχρονος

“εξηγητής” της παγκοσμιοποίησης.

Για να διδάξει στην Ελλάδα –κάτι που θα του εξασφάλιζε έναν αξιοπρεπή μισθό– ήταν τυπικά απαραίτητη η συγγραφή διατριβής, αλλά δεν βρήκε ποτέ τον χρόνο και την ηρεμία για κάτι τέτοιο. Μέχρι το τέλος το πάλευε όμως: εδώ και έναν χρόνο περίπου είχε ξεκινήσει μια νέα προσπάθεια στο Πολυτεχνείο και πριν δυο μόλις μήνες είχε καταστρώσει οριστικό σχέδιο επεξεργασίας για το θέμα του.

Τι του θυμάμαι; Έτσι, στην τύχη: την τέλεια παράσταση που έδωσε όταν πρωτογνωριστήκαμε σε συνέδριο της Θεσσαλονίκης, όταν ανέβηκε στο βήμα κρατώντας μια αθλητική τσάντα γεμάτη βιβλία, βγάζοντας ένα-ένα χωριστά και διαβάζοντας αποσπάσματά τους, αδιαφορώντας για τον χρόνο. Το αφοπλιστικό του ξέσπασμα στην οργανωτική επιτροπή με κλάματα όταν θέλησαν να “φάνε” την έκθεσή του στην Biennale του '91. Την τόσο ζωντανή συζήτηση για αρχιτεκτονική πολύ αργότερα καθώς, έχοντας αποδράσει από ένα συνέδριο, περιεργαζόμασταν την υπόγεια νέα βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τόσο όμορφη αν και ακόμα γιαπί, όπου μας ξεναγούσε η Ρ. Σακελλαρίδου, μέλος της μελετητικής ομάδας. Τις τόσο ειλικρινείς ανταλλαγές για κοινά ενδιαφέροντα και τη ζωή, καθώς πετούσαμε προς την Κύπρο για μια συνάντηση οργανωμένη από τον εκεί σύλλογο αρχιτεκτόνων, με τον οποίο είχε τόσες επαφές. Εκείνη, ίσως την πιο μύχια κουβέντα που είχα ποτέ μαζί του, νύχτα έξω στα χιόνια της αυλής του κάστρου της Πράγας, για τους εχθρούς που αποκτούσε με τη στάση του. Πάνω απ' όλα όμως, όταν μοιραζόμασταν τις εμπειρίες μας για σιαμαίες γάτες – είχε (όπως κι εγώ) μια που ήταν μέσα στην ψυχή του.

Σαν ανοιξιάτικη θύελλα ο Σημαιοφορίδης ήρθε, μας αναστάτωσε, έριξε λίγους κεραυνούς, πότισε ευεργετικά τη γη και μετά έφυγε.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Όταν ο Γιώργος Μακρής με την Γιώτα Καλαβρυτινού κέρδισαν το βραβείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής το 2000 στην κατηγορία της κατοικίας, ομολογώ πως αμφέβαλα για το πόσο αντιπροσωπευτικό ήταν ένα τόσο "περίεργο" σπίτι για τη νέα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα ώστε να αξίζει να βραβευτεί ανάμεσα σε τόσα άλλα.

Για τον Γιώργο Μακρή

Το κτίσμα βρισκόταν στην Αίγινα και δεν το είχα ακόμα δει. Ο ίδιος πάντως ο Γ. Μακρής μου το είχε από καιρό αναφέρει, λέγοντας πως θα ήθελε πολύ να μου το δείξει. Συμπλήρωσε εκείνη τη φορά τα λόγια του με μια λεπτομερή περιγραφή της ντόπιας βλάστησης του οικοπέδου, που είχε θελήσει να διατηρήσει με απόλυτο σεβασμό. Φυσικά δεν καταλάβαινα τι μου έλεγε, αλλά σόπαινα.

Στην έκθεση τώρα που συνόδευε την βράβευση περιεργαζόμουν τις φωτογραφίες του σπιτιού, και ιδιαίτερα τις τόσο σχολαστικά προσεγμένες λεπτομέρειές του, και πάλι κάτι με ενοχλούσε. Τι μπορεί να ήταν αυτό το τόσο παράδοξο κτίσμα, όπου παρατάσσονταν κομμάτια της πλακόστρωσης ή της λιθοδομής, σημεία κάποιου κουφώματος ή κάποιο μεταλλικό γλυπτό – με κάθε λογής διακοσμητικά μοτίβα και "σχέδια" – ισάξια με τις πιο συμβατικές απεικονίσεις και απόψεις των κτηρίων; Ο τρόπος αυτός, που έσπαγε το θέμα σε άπειρες μικροσκοπικές θεάσεις, σαν ελάχιστες ψηφίδες κάποιου άγνωστου μωσαϊκού, με προκαλούσε. Πού βρισκόταν σε όλα αυτά η αρχιτεκτονική, όπως την ξέρουμε και την αναγνωρίζουμε – όπως περιμένουμε να την ανασυγκροτήσουμε μέσα από το υλικό μιας δημοσίευσης ή μιας έκθεσης; Τι νόημα είχαν αυτές οι παρεμβάσεις, που έμοιαζαν να αδυνατίζουν το κεντρικό θέμα; Ποιο ήταν τελικά το σπίτι που είχε βραβευτεί;

Οι σχεδιασμένες αποδόσεις του σπιτιού δεν έλυναν καμιά μου απορία, έτσι τουλάχιστον εκτιμούσα τότε. Μήπως δεν υπήρχε στην πραγματικότητα αυτό το σπίτι, μήπως ήταν ένας μύθος, μια συσκευασία που συνεχώς σε διώχνει προς περιφερειακά θέματα, και ποτέ δεν σε οδηγεί στο κρίσιμο "σημείο θέασης" και εποπτείας, από όπου

όλα γίνονται ορατά και (επιτέλους) κατανοητά;

Σχεδόν δύο χρόνια αργότερα πήρα δύο απαντήσεις. Η μια μου δόθηκε όταν επισκέφτηκα το σπίτι στην Αίγινα. Δυστυχώς ήταν κλειστό αλλά μπόρεσα να το περιεργαστώ έστω εξωτερικά με πολλή προσοχή (και διέθετε πολλά πράγματα να δει κανείς σε κοντινό και μακρινό πλάνο). Η δεύτερη ήταν όταν ο Γ. Μακρής μου χάρισε το τελευταίο τεύχος του περιοδικού *Ίνδικτος*, όπου η εικονογράφηση στην πλειοψηφία της σχετιζόταν με το μυστηριακό αυτό σπίτι. Κατά σύμπτωση(;) το περιοδικό ήταν αφιερωμένο στην ερμηνευτική «ως κατανόηση του κόσμου και του ανθρώπου». Έτσι λοιπόν οι φωτογραφίες, τα σχέδια και τα σκίτσα του σπιτιού έπεφταν ανάμεσα στα σχετικά άρθρα, φαινομενικά τυχαία. Όμως καθώς ξεφύλλιζα το τεύχος αναζητώντας τις επόμενες εικόνες, άθελα έπεφτε το μάτι μου σε τίτλους (η αλληγορία στην αρχαιότητα, η βυζαντινή ερμηνευτική), και σε κάποια λίγο-πολύ ηχηρά ονόματα (Σλάιερμαχερ, Ντίλταϊ, Χάιντεγγερ, Γκάνταμερ και Χάμπερμας) που έδειχναν προς άλλους δρόμους.

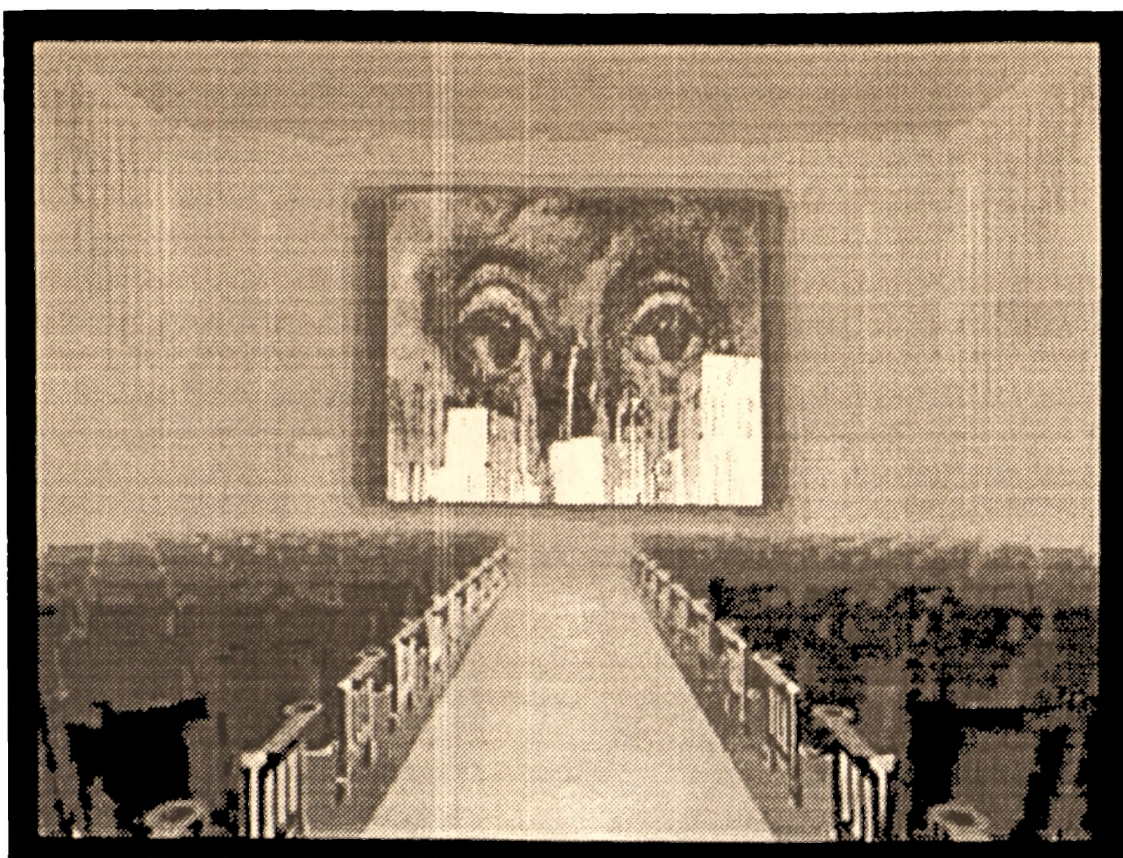
Η υποψία ότι αυτές οι συμπτώσεις δεν μπορεί να είναι χωρίς νόημα άρχισε έτσι να κερδίζει έδαφος. Άλλωστε και εγώ αυτό δεν δοκίμαζα τόσον καιρό να κάνω, να καταλάβω; Αν υπήρχε απάντηση, θα έπρεπε κανονικά να κρυβόταν κάπου εδώ μέσα. Κοίταξα πάλι τις φωτογραφίες και τα σχέδια προσεκτικά, ξανά και ξανά, προσπαθώντας να τα συσχετίσω με τις εντυπώσεις μου από το σπίτι. Έπιασα να διαβάζω και τη συνέντευξη του αρχιτέκτονα που ακολουθούσε, πρόσεξα την ολοσέλιδη φωτογραφία στην αρχή («μάστορας και αρχιτέκτονας σε συνεχή συνεργασία»), υπογράμμισα τις φράσεις που

μου χτυπούσαν ιδιαίτερα – το πώς χρησιμοποιήθηκαν τα αρχαία θραύσματα αγγείων που βρέθηκαν στο οικόπεδο, η αξία που έχει «η μελέτη της φυτολογίας ή γεωλογίας... παρότι η ανάγνωση περισπούδαστων αρχιτεκτονικών συγγραμμάτων», πόσο σθεναρή αντίσταση θα βρει όποιος θελήσει να παραποιήσει ένα αρχιτεκτόνημα όταν ο δημιουργός του «διέθεσε πολύ χρόνο και ως εκ τούτου συσσωρεύσε πολλή δύναμη και πάθος για να μην επιτρέψει την παραχάραξη του», ένας αιωνόβιος σκίνος που είναι «πραγματικό μνημείο της φύσης», τα ξύλινα ανθρωπόμορφα κάγκελα σε κάποιο χωριό της Δωριδας...

Έξι χρόνια κράτησε το χτίσιμο του σπιτιού, με αυτεπιστασία και με απίστευτες (για σήμερα) προδιαγραφές επίβλεψης και σχολαστικής σχεδίασης του παραμικρού σημείου του σπιτιού. Ως και οι πελάτες, φίλοι του αρχιτέκτονα που του επέτρεψαν απέραντες ελευθερίες, είχαν αρχίσει να δυσανασχετούν. Η απάντησή του ήταν ότι δεν υπάρχει χρόνος σ' αυτές τις περιπτώσεις, γιατί τα πάντα δικαιώνονται με τη συνέπεια του τελικού αποτελέσματος: όλα αυτά τα «κατανοητά και σεμνά» που οι αρχιτέκτονες θέλησαν να προσφέρουν.

Έτσι βρέθηκα σε καθαρά αμυντική θέση. Η κατανόηση που ζητούσα με είχε ήδη ξεπεράσει. Δεν ήταν καν αυτό το θέμα, δεν είχαν καμιά σχέση όλες εκείνες οι βαθυστόχαστες αναλύσεις της ερμηνευτικής του περιοδικού, ακόμα και εκείνα τα κάπως εμβρυακά που άρχισα να σκέφτομαι για την αξία των θρυμματισμένων λεπτομερειών που διαλύουν το αρχιτεκτόνημα. Τίποτε από αυτά. Και τότε παραδέχτηκα την ήττα μου και γέλασα από μέσα μου. Εδώ ήταν ένας αρχιτέκτονας που ανοίγει την ψυχή του, που παθιάζεται με τη δουλειά του, που αρνείται τις τρέχουσες αξίες – που τελικά του δόθηκε αυτό το θεϊκό δώρο, να μπορέσει να χτίσει ένα τέτοιο σπίτι στην Αίγινα, κι εγώ τον κοίταζα στα δόντια. Να βρω πού φαλτσάρει, πού χάνει, για να τον καταστήσω ανώδυνο, να πάψει να με ενοχλεί με την απλοϊκή πίστη του. Να αποδείξω ότι δεν άξιζε το βραβείο, το οποιοδήποτε βραβείο. Πόσο μακριά, αλήθεια, είχα βρεθεί αλλά (γι' αυτό) και πόσο κοντά στο ό,τι έφαχνα χωρίς να το καταλαβαίνω...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Απώλεια εν Θεώ

Λευτεριά, λευτεριά θα σ' αγοράσουν
έμποροι και κονσόρτσια κι Εβραίοι
είναι πολλά του αιώνα μας τα χρέη.
Πολλές οι αμαρτίες,
που θα διαβάσουν οι γενεές,
όταν σε παρομοιάσουν
με το πορτραίτο του Dorian Gray.

Όταν είδα την ταινία για πρώτη φορά, αναρωτήθηκα γιατί ο Μαζωμένος ασχολήθηκε με ένα τέτοιο θέμα. Πρέπει να πάρω την ταινία σοβαρά ή να την απενίσω ως θεατής; Οι υπέροχες εικόνες, εμπνευσμένες από την κλασική ζωγραφική και αρχιτεκτονική (ιδιαίτερα της Ιταλικής Αναγέννησης) αποτελούν για τον Μαζωμένο το έδαφος πάνω στο οποίο προσπαθεί να χτίσει μια μυθολογία της καταστροφής; Μήπως η απληστία για το χρήμα και η ειδωλολατρία για το κίτρινο μέταλλο είναι ταυτισμένη με τον δυτικό πολιτισμό; Η Δύση απέτυχε να σώσει τους θεούς της και τους θυσιάσε για το χρήμα; Η εκπληκτική ανάμειξη κλασικών και αναγεννησιακών μύθων, με την πολεμική ματιά ενός επαναστάτη Ιησού, ο οποίος επιστρέφει στον κόσμο στο τέλος της χιλιετίας για να αναγγείλει το Τέλος και να καταλήξει στον σύγχρονο ναό του χρήματος, στη Wall Street, αποτελεί μόνο μια προκλητική και συναρπαστική μεταφορά; Η ανθρωπότητα έχοντας απολέσει τις αξίες της περιμένει την ημέρα της κρίσεως; Η ελπίδα έχει

χαθεί και μήπως χρειάζεται μια νέα μυθολογία για να συνεχίσει να υπάρχει ο κόσμος; Μήπως η ελπίδα δεν είναι παρά η δυσπιστία του όντος ως προς τις ακριβείς προβλέψεις του πνεύματός του; Και υποθέτει ότι κάθε συμπέρασμα δυσμενές προς το όν πρέπει να είναι σφάλμα του πνεύματός του;

*Και οι προδότες της γλώσσας;
Και αυτοί που για μια θέση
είπαν ψέματα;
Οι διαστροφείς της γλώσσας,
οι διεστραμμένοι
που βάζουν τη λαγνεία του χρήματος
πάνω από τις απολαύσεις
των αισθήσεων;*

Η ταινία του Μαζωμένου είναι εφιαλτικά αποκαλυπτική. Ο Ιησούς ψάχνει απεγνωσμένα τον ναό του για να λατρευτεί. Η μόνη του σωτηρία είναι να στηρίξει τις μετοχές των πιστών του. Η ειδωλολατρία απογειώνεται, το κίτρινο μέταλλο επενδύει τα οπίσθια και τα εμπρόσθια των λειτουργών της Θείας Λατρείας. Το πλήθος των πιστών ξεχύνεται με τη μορφή του κίτρινόχρυσου μετάλλου, διαβιάνει τα υπόγεια, ακολουθεί τις στοές και ορμητικά παρασέρνει τα πάντα. Οι αναγεννησιακές εικόνες κοσμούν τα βιβλία της καταστροφής. Το ανθρώπινο πνεύμα σκοτισμένο από τις μεταρσιώσεις και τα σφαγεία ονειρεύεται μια επαρχιακή

ανία σε συμπαντική κλίμακα. Ποιος νοιάζεται για τους αντιδραστικούς αγγέλους; Ποιος νοιάζεται για τα απόρρητα των ψυχώσεων; Η ελπίδα, η αρετή των σκλάβων, βυθίστηκε στα μάτια της Αφροδίτης του Μποτιτσέλι.

Στην ταινία του Μαζωμένου, η καινούργια μυθολογία γεμάτη με ουράνιες τοξίνες, γίνεται η μυθολογία του σκότους. Οι θεοί της Δύσης μάς σκοτώνουν για να ψυχαγωγηθούν. Η πνευματική Περσέπολις ερημώθηκε εξίσου με τα υλικά Σούσα.

*Έφεραν πόρνες από την Ελευσίνα
πτώματα πιάνουν τις θέσεις
τους στο συμπόσιο
στο πρόσταγμα της τοκογλυφίας.*

USURA, οι ψυχές στο έλεος των τοκογλύφων. USURA, το νέο σύνθημα της... δημοκρατίας της Ευρώπης. Ο Γηρυόνης που βρομίζει τον κόσμο. Ο Γηρυόνης το σύμβολο της τοκογλυφίας και της βίας. Ο Γηρυόνης ενάντια στη φύση και στην τέχνη. Το τρικέφαλο και τρισώματο τέρας υποκαθιστά τον θεό. Η καινούργια λατρεία ξαπλώνεται και καλύπτει τον ουρανό. Αισθανόμαστε πως ένας πολιτισμός είναι τόσο εύθραυστος όσο και μια ζωή. Το να ζει κανείς είναι... της μόδας και η μόδα, όπως μας βεβαιώνει ο Λεοπάρντι, είναι η μητέρα του θανάτου.

Θεωρώ υποχρέωσή μου να επαναλάβω, τελειώνοντας, τα λόγια του Antonio Reis (γενικού διευθυντή του Fantasporto International Film Festival) για την ταινία του Μαζωμένου:

«Το Χρήμα είναι μία προκλητική, συναρπαστική μεταφορά. Σε έναν κόσμο στα πρόθυρα της Αποκάλυψης, τρομαγμένο από τα φαντάσματα της Χιλιετίας, το Χρήμα γίνεται η Θεία Κωμωδία των ημερών μας, που μας οδηγεί από τον Παράδεισο στο Καθατήριο και τελικά στην Κόλαση, αφού η Ανθρωπότητα, έχοντας απολέσει τις αξίες της, περιμένει την Ημέρα της Κρίσεως. Μία εξαιρετική και αυθεντική δημιουργία, το Χρήμα είναι ένα από τα ωραιότερα έργα του ευρωπαϊκού κινηματογράφου, ένα παράδειγμα πάνω στους νέους τρόπους που μπορεί να γίνει ο κινηματογράφος του μέλλοντος.

του ηθοποιού
ΗΛΙΑ ΛΟΓΟΘΕΤΗ

Μου 'λεγε μια φίλη εικαστικός πρόσφατα ότι το να κάνει κανείς σήμερα ζωγραφική του τελάρου, ισοδυναμεί με προδοσία. Και μια έγκριτη ψυχίατρος απ' τη μεριά της υπογράμμιζε τη γονιδιακή σχέση της ζωγραφικής με τη νεύρωση ή και την ψυχασθένεια. Πανικός!

Η επιστροφή της γηραιάς κυρίας

Γιάννης Καστρίτσης.

Ο τρόπος να κινδυνεύουμε είναι ο τρόπος μας σαν ποιητές.

Ελένη Βακαλό

Απ' την άλλη πλευρά εγώ βλέπω, πλάι στ' αναμιασήματα και τις αμήχανες επαναλήψεις –που πάντως μπορούν να εντοπιστούν σ' όλο το φάσμα της εικαστικής δημιουργίας–, μια καινούργια ζωγραφική που επιμένει και που διαχειρίζεται με κύρος τα προβλήματα του σήμερα. Κι επειδή προσωπικά πιστεύω στην –σχεδόν μεταφυσική– δύναμη της ζωγραφισμένης εικόνας, με χαρά διαπιστώνω στις αθηναϊκές γκαλερί αυτή την επιστροφή της γηραιάς κυρίας, η οποία ακόμη διαθέτει και μυστήριο και γοητεία.

Εξάλλου, αντί ν' αναλωνόμαστε σε κασσανδρισμούς και προφητείες κι αντί να μελλοντολογούμε σχετικά με την βιωσιμότητα ή μη της τάδε μορφής τέχνης, ας χαρούμε τ' αυθεντικά καλλιτεχνικά γεγονότα, όπου κι αν τα βρίσκουμε, κι ας περιμένουμε το απρόοπτο το οποίο, αφεύκτως, θα εμφανιστεί. Γιατί αν υπάρχει ένας κανόνας στην τέχνη, αυτός φωλιάζει στην έκπληξη που το έργο τέχνης περικλείει σε σχέση μ' όλα τ' άλλα πράγματα τα οποία είναι α priori προβλέψιμα ή γνωστά.

Συμφωνία της έκπληξης ονόμασαν οι μελετητές την Συμφωνία Τυμπάνων σε Σολ Μείζονα (1791) του Χάυνν, μόνο και μόνο επειδή κάποιες συγχορδίες ανέτρεπαν την πεπατημένη. Κι αν θέλετε, αυτό, δηλαδή το γνωστό και

Γιάννης Παπαγιάννης.

προβλέψιμο, είναι που καταλογίζουν στη ζωγραφική οι αντίπαλοί της. Μόνο που το κατασκευάζειν εικόνες είναι μια διαδικασία τόσο σύμφυτη στην ανθρώπινη φύση και τόσο ταυτισμένη με την ανθρώπινη επικοινωνία που δεν προβλέπεται να εξαντληθεί, τουλάχιστον στην τρέχουσα χιλιετία. Αφήστε που μπορεί σε κάθε πρόκληση ν' ανανεώνεται.

ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Σ' αυτή τη γκαλερί είδαμε ένα σερί επιτυχημένων εκθέσεων ζωγραφικής, κάτι σαν την πρόσφατη πορεία του Παναθηναϊκού στο πρωτάθλημα. Ο Μανόλης Χάρος εγκαινίασε εντυπωσιακά μιαν επιστροφή στην ζωγραφικότητα με οπτικές εκπλήξεις και πλαστικά ευρήματα, για να συνεχίσει ο Κυριάκος Μορταράκος με μιαν από τις πιο σημαντικές ενότητες που έχει ποτέ δείξει. Ο Μορταράκος αθόρυβα πλην ουσιαστικά μετακυλήθηκε από μιαν εικονοποιία των μορφοπλαστικών συμβάντων και της φορμαλιστικής αναζήτησης, σε μια τέχνη όπου η αφήγηση και οι εμβόλιμες αναπαραστάσεις ενός φανταστικού ρεπορτάζ τείνουν ν' αναλάβουν πρωταγωνιστική δράση. Κι ενώ στα προηγούμενα έργα του διαπιστώνουμε επιφανειακότητα ή και ευκολία, στην τελευταία του ενότητα κυριολεκτικά ο ζωγράφος αυτός απογειώθηκε. Είτε συνομιλώντας με την ερημιά του van Gogh, είτε ανα-

καλώντας αγαπημένα πρόσωπα και τόπους που εξέλιπαν, έδωσε στιβαρές συνθέσεις γλωσσαλγικού πάθους με τα κείμενα και τις εικόνες να συναγωνίζονται στη μετάδοση του –στο βάθος αμετάδοτου– μηνύματός τους. Αυτό που μένει τελικά είναι η επιθυμία μας να μιλήσουμε έξω από τις συμβάσεις και τις δεσμεύσεις των κοινότοπων ομιλιών μας.

Έπειτα τη σκυτάλη πήρε ο Γιάννης Παπαγιάννης (1962) με τον «Αυτοδύτη Συμβάντων». Και εδώ το κείμενο που προβάλλεται στον καμβά, υπερμέγεθες, καθιστάμενο εικόνα, σφραγίζει τις συνθετικές προθέσεις του ζωγράφου. Ο Παπαγιάννης με συνειδητή αδιαφορία ως προς το στιλ, τσαλαβουτάει στα στιλ βρίσκοντας ενδιάμεσα τον εαυτό του. Οπτικές εμμονές απ' το μετρό του Λονδίνου ή από τις ειδήσεις περί χρηματιστηρίου στην τηλεόραση μεταμορφώνονται σε εικαστικά δρώμενα όπου η θεατρική αίσθηση, το υπόγειο χιούμορ και η εξωπραγματική διάθεση κυριαρχούν. Άλλοτε ο Παπαγιάννης βοηθά τον Ζερικό να ξαναζωγραφίσει τη «Σχεδία της Μέδουσας» δανειζόμενος για την περίσταση την «Εκτέλεση του Μαξιμιλιανού» απ' τον Μανέ, κι άλλοτε ξαναστήνει το δωμάτιο του Μάρλον Μπράντο στο «Τελευταίο Ταγκό στο Παρίσι» για να ξεκουράσει τον Μπερτολούτσι. Όλα αυτά όμως δεν παραπέμπουν σε μια μεταμοντέρνα ακηδία αλλά σ' ένα ύφος προσωπικό, παρεμβατικό και επίμονο. Γιατί ο Παπαγιάννης, όντας συλλέκτης των στιγμών και τσαλαβουτώντας στα στιλ, κομίζει με την τέχνη του κάτι που συνήθως λείπει: το ύφος.

ΚΑΛΕΡΙ 3

Το κατασκευάζειν εικόνες στηρίζεται, όπως εξάλλου κάθε κατασκευή, σ' ένα ψυχαναλυτικό ισοδύναμο. Το είπε ο Freud, το απέδειξε με σαρδόνιο χαμόγελο ο Duchamp. Ο Γιάννης Κατρίτσας (1958) εκθέτει αυτόν τον καιρό τον «Διονύσιο εκ Φουρνά και άλλες ιστορίες». Πρόκειται για μια σειρά επιών διαστάσεων, εξομολογητικών προθέσεων και ρωμαλέας γραφής, στην οποία ο καλλιτέχνης χωρίς φολκλορισμούς αναφέρεται στον προπάτορα Διονύσιο κομίζοντάς του ένα σημερινό εύρο και μια σίγουρη ζωγραφική ματιά. Αξιοποιώντας παλιές φωτογρα-

Ο αϊ-Δημήτρης νικάει τον αϊ-Δημήτρη

Ο Τάσος Μαντζαβίνος στην Terracotta της Θεσσαλονίκης ζωγραφίζει τον εαυτό σαν ήρωα και σαν δύμα παλαιών και νέων ιστοριών, ψάχνοντας μέσω μιας εικόνας έντονα συμβολοποιημένης τον καινούργιο ζωτικό μύθο. Θα μου πείτε, ζωγραφική στην εποχή του Internet; Και θα σας απαντήσω και Internet και ζωγραφική και οτιδήποτε άλλο προκύψει, αφού δεν καταξιώνουν τα είδη την τέχνη, αλλά αντίστροφα.

Ο Μαντζαβίνος εδώ, καταθέτοντας μια εντυπωσιακή εικονοποιία, ανανεώνει τα προσωπικά του μέσα χρησιμοποιώντας τον ίδιο του τον εαυτό ως άλλοθι, ως άβυσσο και ως σωτηρία.

Εξάλλου ό,τι κι αν απεικονίζει η κάθε ζωγραφική του οποιουδήποτε ζωγράφου, κατ' ουσίαν είναι μια αυτοπροσωπογραφία...

Μ. Σ.

φίες και δουλεύοντας από μνήμης ο Καστρίτσας δημιουργεί μια «γενναία, νέα ζωγραφική» με τους τρόπους του Frank Auerbach αλλά και του Θεοφυλακτόπουλου. Στις εικόνες του λάμπει η χαρά της ζωγραφικής ενώ συγχρόνως σπαράζει το δράμα της εικόνας. Πρόκειται για ένα καθαρόαιμο ταλέντο που βρίσκει λύσεις αντιμετωπίζοντας την παράδοση δυναμικά και το άγνωστο θετικά και γεμίζοντας τον θεατή αισιοδοξία.

Συμπέρασμα: Μη φοβάστε τη ζωγραφική όταν είναι ζωγραφική. Να φοβάστε όσους, ιδεολογικοποιώντας την αδυναμία τους, βιάζονται να τεθούν υπό συγκεκριμένες ετικέτες. Έστω κι αν αυτές γράφουν «πρωτοπορία».

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Εικόνες από μία έκθεση

Με αφορμή την έκθεση «συνομιλία; Τελευταία Αποκτήματα του Μουσείου Van Abbe» στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, ο επιμελητής της Εθνικής Πινακοθήκης και διευθυντής του Μουσείου Φρισσύρα Μάνος Στεφανίδης θα σχολιάσει την έκθεση με ταυτόχρονη προβολή διαφανειών, στο Αμφιθέατρο της Σχολής (Πειραιώς 256, Ρέντης), το Σάββατο 9 Μαρτίου 2002, στις 12:30 μ.μ. Τίτλος εκδήλωσης: «Όσα νομίζετε ότι ξέρετε για τη σύγχρονη τέχνη αλλά στην πραγματικότητα αγνοείτε».

Θα επακολουθήσει συζήτηση.

Η Τέχνη της Μιας Στιγμής

Η καλλιτεχνική δημιουργία μπορεί να είναι μια αυστηρά προσωπική υπόθεση, αλλά η στιγμή της εισαγωγής του εικαστικού προϊόντος στον έξω κόσμο πάντα θα αποτελεί κοινωνικό γεγονός απ' αρχής της τέχνης. Λίγο πριν την είσοδο του νέου έτους, στην πρόσφατα ανακαινισμένη γκαλερί Tate Britain του Λονδίνου, τελέστηκε το ετήσιο αστραφτερό μυστήριο της απονομής του βραβείου σύγχρονης τέχνης Τέρνερ.

Richard Billingham, *Απύλο* (1990).

Το γεγονός χαρακτηρίστηκε από την πιο εντυπωσιακή από την αρχή του θεσμού συρροή διασημοτήτων παντός των εμπορευσιμων πολιτιστικών εδωδίων, είτε αυτό είναι το Όσκαρ της συγγραφικής σκηνής βραβείο Μπούκερ ή το Top of the Pops. Τους κριτές αποτέλεσαν παντοδύναμοι παίχτες του καλλιτεχνικού τοπίου, από τους κύκλους των μίντια, αιθουσών τέχνης και χορηγών. Οι υποψήφιοι καλλιτέχνες Richard Billingham (φωτογραφίες, βίντεο), Isaac Julien (φίλμ) και Mike Nelson (εγκαταστάσεις), έγιναν ευρύτερα γνωστοί στο πλατύ κοινό μέσω της ζωντανής μετάδοσης της τελετής από το Κανάλι 4, ενώ ο παραλήπτης του βραβείου Martin Creed (εγκαταστάσεις) παρέλαβε την επιταγή των 20.000 στερλίνων από τα χέρια της παρουσιάστριας και όψιμης συλλέκτριας

έργων τέχνης Μαντόνα, που για μια ακόμη φορά επιδίωξε να σοκάρει το κοινό με τους τολμηρούς της χαρακτηρισμούς για την εμμονή της εποχής μας στο πολιτικώς ορθό.

Είναι τυχαίο ότι η τέχνη έρχεται να συνοδεύσει τις υπόλοιπες μορφές πολιτισμού στο φαιό και ματαιόδοξο κυνήγι μιας εφήμερης διασημότητας, το οποίο είθισται να αρμόζει μόνο για α-πολιτιστικά υποπροϊόντα με σαφή ημερομηνία λήξης; Ενέχει η τέχνη την ψυχή του αγώνα, και αν ναι, είναι το περιβάλλον της γκλαμ προβολής πρόσφορο για έναν αγώνα «εκ των έσω»;

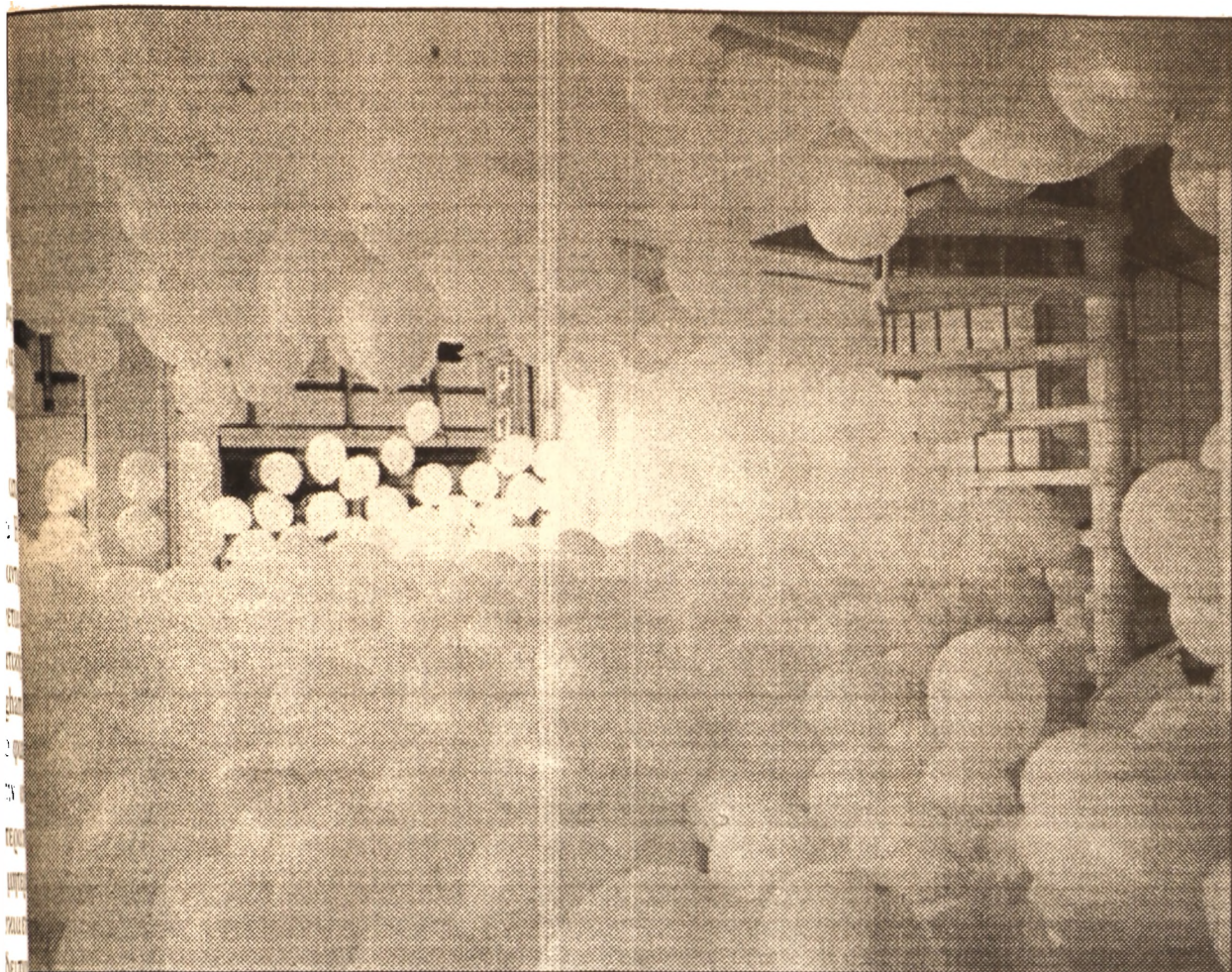
Η συγκεκριμένη φύση των έργων (βίντεο και εγκαταστάσεις έναντι ζωγραφικής και γλυπτικής) έδειξε να έχει ανέλπιστα προβληματίσει αρκετούς από τους παρεβρισκόμενους, οι οποίοι, ανάμεσα στην εκτυφλωτική λάμψη τόσων γνωστών ονομάτων, φάνηκαν

να αναζητούν το έργο καθεαυτού. Και αυτό δεν είναι απαραίτητα κακό. Μακριά από το εντυπωσιακό περιτύλιγμα, το οποίο εν τέλει είναι αυτό που κάνει την τέχνη βιώσιμη, είδαμε άραγε κάτι καινούργιο, ή μήπως αυτή η συνεχής αναζήτηση του νέου τελικά μας αποσπά από την ταύτιση με το έργο, ως κομμάτι ζωής, που ίσως μπορεί να καθρεπτίζει τη δική μας;

Τα έργα καλούνται να απαντήσουν στα παραπάνω ερωτήματα. Η μη-σκηνοθετημένη, ρεαλιστική αντιμετώπιση ελέους και φόβου ξετυλίγεται στο γνωστό μοτίβο της προβληματικής οικογένειας του Richard Billingham. Σ' έναν ασφυκτικά στενό χώρο, ο φακός καταγράφει ακατάπαυστα την ανθρώπινη πνοή του αλκοολικού πατέρα που αργοσβήνει, της υπέρβαρης μητέρας μπροστά στην τελευταία μπουκιά ενός ακόμη οπτικά αποκρουστικού δείπνου, την κοφτή και γρήγορη ανάσα επάνω στα νευρικά χέρια του βυθισμένου σε παραισθήσεις αδερφού, καθώς κινούνται αυτιστικά επάνω στο ηλεκτρονικό του παιχνίδι.

Ανύποπτα χαραγμένες ρυτίδες, μια σχεδόν ζωγραφική ματιά στα κιτρινωμένα ακροδάχτυλα που περνάν μες στα μαλλιά, κάθε κομμάτι της πολύχρωμα βρόμικης ταπετσαρίας, συγγράφουν το κεφάλαιο μιας ζωής γεμάτης παράξενη ομορφιά και αγάπη. Χωρίς ίχνος ηρωισμού, καθημερινές υπάρξεις διάγουν μια ζωή, όπου η επιβίωση είναι η μεγαλύτερη της κατάκτηση και η συνέχειά της ο μεγαλύτερος θάνατος.

Ταυτόχρονα, φωτογραφίες αστικών δημοσίων χώρων, άρρηκτα συνδεδεμένων με την αίσθηση του «ανήκω» και την κοινωνική συνείδηση του καλλιτέχνη, ενέχουν την ιδέα του υψηλού (sublime). Σκονισμένοι μοναχικοί δρόμοι, πλαισιωμένοι από εργατικές πολυκατοικίες, μεταμορφώνονται, μέσα από το παιχνίδι φωτός/σκιάς, σε αρμονικό γεωμετρικούς χώρους, ενώ μαγικές εικόνες άσπλης φύσης ακολουθούν την παράδοση της βρετανικής ποιμενικής τοπιογραφίας, με έναν παράδοξο λυρισμό. Χωρίς να επιδιώκεται η πολιτική δημιουργία εντυπώσεων και διδαχών, η ωμή δύναμη της εικόνας των έργων του Billingham είναι από μόνη της τόσο ισχυρή που θα μπορούσε να συγκριθεί με τα πρώιμα έργα του Μπέικον και το βίντεο του Βιόλα. Στη θέση της θεατρι-

Martin Creed, *Work # 200: Half the air in a given space* (1998).

ής τραγικότητας, που περιβάλλει τη στιγμή του θανάτου στα έργα του πρώτου, ο Billingham αντιπαραθέτει ένα συνεχές και αλύτρωτο ξόδεμα ζωής, ενώ η εκλεπτυσμένη ευαισθησία του δεύτερου έχει αντικατασταθεί με μια βαθέων πραγματεία στο μη-ιδανικό, που σιωπηρά συγκλονίζεται από σπαρτική παραίτηση στο πέρας του χρόνου.

Η αίσθηση του χρόνου εμποτίζει και μαθημοουργεί τα περιβάλλοντα του Mike Nelson, κατασκευασμένα στο τόγείο του μουσείου, τα οποία παρουσιάστηκαν προσφάτως στο ICA του Λονδίνου. Δαιδαλώδεις εσωτερικοί όροφοι απλώνονται σαν νευρικές εγκελικές απολήξεις, αγκυροβολημένοι α βάθη της μνήμης και ταυτόχρονα μουργοί της. Συχνά ο διάδρομος ηγεί σε δωμάτια στα οποία απαγορεύεται η είσοδος, εντείνοντας έτσι την ηματογραφική αίσθηση εγκλεισμού και δραπέτευσης. Αλλού, ταξιδιωτικοί ηγοί, πολυθρόνες αναμονής και λοτεχνικά εγχειρίδια δίνουν γεωγραφικές πληροφορίες μακρινών, ελκυστικών και επικίνδυνων προορισμών.

Λέσα από μια πληθώρα πιθανοτήτων έννοιες του παροδικού και του φευγικού αποκτούν μια τρισδιάστατη αρξη - η απειλή όμως του αναπόφευ-

κτου καιροφυλακτεί συνεχώς. Αποσπασματικές αφηγήσεις ιστορικών στιγμών, όπως χνάρια από παλιά δρομολόγια δουλεμπορίου και σύγχρονης προσφυγιάς, καταχωρημένες γραμμικά και αιτιολογικά από την ανθρώπινη μνήμη, τώρα μετουσιώνονται τυχαία στους ιστούς της αληθείας. Ο θεατής,

Isaac Julien, *Three* (1999).

διαβάζοντας τα βήματά του μέσα στους αρχιτεκτονικούς λαβύρινθους, γίνεται ο ίδιος πρωταγωνιστής μιας εικονικής και παράλληλα ζωντανής εμπειρίας.

Ο Isaac Julien, γνωστός στους κύκλους της έβδομης τέχνης από το φιλμ *Young Soul Rebels*, το οποίο το 1991 απέσπασε το βραβείο Ένωσης Κριτικών στο φεστιβάλ των Καννών, παρουσίασε δυο φιλμ μικρού μήκους, *Vagabondia* και *Long Road to Mazatlan*, με χορογραφίες του Javier de Frutos. Και τα δυο έργα έχουν σημείο εκκίνησης την επιθυμία. Ανίκητο ορμέμφυτο, κινητήριο δύναμη του σύμπαντος, αιτία καταστροφής, η ανθρώπινη επιθυμία ορίζει την απόλαυση, τον πόνο, τη γνώση, την ποίηση.

Στο πρώτο βίντεο, το μόττο «Ποθώ άρα Ζω» αναπτύσσεται αργά και νοητικά, κάτω από τους ήχους μιας ηχητικά γοητευτικής μυστικιστικής αφήγησης σε γλώσσα Κρεόλ. Ένας άντρας και μια γυναίκα ξεδιπλώνουν τις προσωπικές τους ιστορίες, αναζητώντας τη σχέση μεταξύ μνήμης, φαντασίας και επιθυμίας, εμπρός στο μαγικό φόντο του εσωτερικού του Sir John Soane's Museum του Λονδίνου, ενός μουσείου γνωστού για την ιδιαίτερα περίπλοκη αρχιτεκτονική του, τη βαρύτιμη βικτωριανή διακόσμηση, και την ιδιόρρυθμη συλλογή καλλιτεχνικών υβριδίων από διάφορες χώρες και περιόδους.

Η δραματικότητα του χώρου εντείνεται με τη δράση να αντικαθρεπτίζεται στο ίδιο πλάνο, δημιουργώντας μια καλειδοσκοπική εικόνα. Όπως και στις εγκαταστάσεις του Nelson, ο θεατής καλείται να ακολουθήσει την ανθρώπινη μνήμη. Εδώ η μνήμη ενδύεται ένα άλιγο βελούδινο φόρεμα που μυσταγωγικά ανεβαίνει ένα-ένα τα σκαλιά του μουσείου, σχεδιάζοντας αραβουργηματικά μονοπάτια στο πέρασμά της ανάμεσα στους περίπλοκους διαδρόμους. Κάθε διάδρομος διαχέεται σε άλλους μικρότερους απ' όπου ξεχύνονται θησαυροί εκθεμάτων. Κάθε έργο τέχνης υφίσταται ως σπάνιο εγκόλπιο επιθυμίας κατάκτησης της μνήμης και της ιστορίας της ανθρώπινης δημιουργίας. Γλυπτά και αρχιτεκτονήματα γλυτρούν σουρεαλιστικά μπροστά στο φακό, η γυναίκα-επιμελήτρια του χώρου εξιστορεί το μύθο που τα συντροφεύει, και που σχεδόν πάντα αναφέρεται στην αγάπη, ενώ ένας άντρας-Περιπλανητής (από όπου και ο τίτλος *Vagabondia*) ενώνει, μα και διασπά την αφήγηση με τον μοιραίο χορό του.

Η αφήγηση συνεχίζει να είναι α-χρονη και αποσπασματική και στο δεύτερο φιλμ, στο οποίο παρουσιάζονται πολλές διαφορετικές παραλλαγές του θέματος της ομοερωτικής έλξης δυο ανδρών κάτω από τον καυτό ήλιο του Τέξας. Σημεία αναφοράς είναι κάποια χαρακτηριστικά δυτικά στερεότυπα ανδρισμού από παλιές αμερικανικές ταινίες, στην παράδοση του Λεόνε, του Πέκινπα αλλά και του Γουόρχολ, τα οποία παρουσιάζονται με επιδέξια φετιχιστική λεπτομέρεια και χούμορ – σπιλνές καιυμπόικες μπότες, επιτηδευμένα φθοαρμένο ντένιμ και παραποιημένες εκφράσεις Ντε Νίρο/Ταξίτζης.

Η σχέση του θεατή με το χώρο που τον περιβάλλει μετατοπίζεται, από τον θεατρικό φορμαλισμό του περιεχομένου του στα έργα του Julien, στην εξερεύνηση του χώρου ως φορέα των εννοιών μέσα/έξω, άδειο/κενό, στο έργο αρ. 227 *Τα φώτα ανοίγουν και κλείνουν* του αποδέκτη του βραβείου Τέρνερ Martin Creed.

Το έργο εξελίσσεται μέσα σε έναν από τους εκθεσιακούς χώρους της γκαλερί, ο οποίος, εκτός των θεατών, παραμένει άδειος και σε τακτά χρονικά διαστήματα 5 δευτερολέπτων τα ήδη προϋπάρχοντα φώτα της γκαλερί ανά-

Mike Nelson, *Trading Station Alpha CMA* (1996).

βουν και σβήνουν και συνεπώς η αίθουσα σποραδικά «γεμίζει» με φως. Η ισχύς του θα ήταν πιο έντονη, αν το έργο καταλάμβανε όλο τον μουσειακό χώρο. Η άυλη και τεχνικά «εύκολη» μορφή του έργου δεν μπορούσε παρά να προβληματίσει αυτούς που αναζητούν στην τέχνη τη δυνατότητα να την συλλάβουν με τις αισθήσεις, μια τέχνη η οποία ορίζεται από διαστάσεις και έχει αρχή και τέλος.

Η ηθελημένη απουσία νοήματος μέσω της αποφυγής της χρήσης έτοιμων εξωγενών υλικών, σαν ιδεολογική στάση ενάντια στην τέχνη και στις κοινωνικές δομές του παρελθόντος, απομακρύνει το έργο από το χώρο του μινιμαλισμού. Η νοηματικά απλή και ταυτόχρονα ανοικτή του φύση το τοποθετεί στα σημαντικότερα έργα εννοιακής τέχνης των δυο τελευταίων δεκαετιών. Ο Creed, στη θέση του κόντρα-πλακέ που καθορίζει το κέλυφος του έργου του Nelson, χρησιμοποιεί το περίβλημα της γκαλερί για να στεγάσει μια σπουδή πάνω στο πέρασμα του χρόνου στο χώρο, με τον θεατή μέρος της δράσης. Η επαναλαμβανόμενη παρουσία και εξα-

φάνιση του φωτός δημιουργεί τον χώρο και αμέσως τον εξαυλώνει στα μάτια και στη μνήμη του ατόμου. Οι αναμνήσεις σβήνουν ξαφνικά, για να ξαναεμφανιστούν πιο εκτυφλωτικές από ποτέ. Με το παρελθόν να αναθεωρείται συνεχώς, η αλήθεια αποκτά πολλές και ενδιαφέρουσες εκδοχές.

Το φως γίνεται έμπνευση, και αμέσως πάλι παύση, ένα τίποτα. Και ο επόμενος θεατής εισέρχεται στη σκηνή της ζωής, και στιγμιαία φωτίζεται όλο του το είναι, πριν χαθεί για πάντα. Οι δυο αλήτες του *Περιμένοντας τον Γκοττό*, αναζητούν μάταια κάτι που δεν έρχεται ποτέ, στο έργο όμως του Creed το Τίποτα είναι ο λευκός χάρτης στον οποίο γράφει συνεχώς τα Πάντα ο κύκλος της ζωής.

Προαιώνια υπήρξαν τα ερωτήματα της τέχνης στο φετινό Turner Prize. Όταν οι πολλές συζητήσεις καταλαγιάσουν, θα μπορέσουμε, για άλλη μια φορά, να νιώσουμε ευγνώμονες για την ύπαρξη της τέχνης, ακόμη και όταν σβήσουν τα φώτα.

ΦΑΙΗ ΤΖΑΝΕΤΟΥΛΑΚΟΥ

Ένα μεγάλο γιορτινό τραπέζι έχει στρωθεί στο θέατρο Θησείο για τις ανάγκες της παράστασης του Μιχαήλ Μαρμαρινού *Εθνικός Ύμνος* και κάθε βράδυ περιμένει να υποδεχθεί τους ηθοποιούς και το κοινό. Η συμπαραγωγή της εταιρείας θεάτρου Διπλούς Έρωσ και του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Κέρκυρας είναι ένα συμπόσιο με σκοπό να φέρει πιο κοντά καλλιτέχνες και θεατές, μια προσπάθεια για επικοινωνία, για το μοίρασμα εμπειριών, αισθημάτων και προσδοκιών, για την ουσιαστική συνεύρεση των ανθρώπων.

Θεατρικό συμπόσιο

Η παράσταση που εμπνεύστηκε και σκηνοθέτησε ο Μιχαήλ Μαρμαρινός είναι από τα πιο ενδιαφέροντα γεγονότα της φετινής θεατρικής περιόδου, πατά δάνεια που φέρει από τον πειρατισμό του παρελθόντος ή τα δάνεια σκηνοθετών του εξωτερικού. Όλα τα τοιχεία προσαρμόστηκαν στα πλαίσια των δικών του προβληματισμών και ζητούμενων οδηγώντας σε ένα πολύ ενδιαφέρον αποτέλεσμα, κυρίως ως προς τη δημιουργία ατμόσφαιρας και καταστάσεων.

Ο *Εθνικός Ύμνος* είναι το σημείο αναφοράς της παράστασης. Τι είναι ο εθνικός μας ύμνος, τι αντιπροσωπεύει για τον καθένα μας, τι είδους μηνύματα περνάει. Πώς λειτουργεί σε σχέση με το παρελθόν, ποια είναι η αναγκαιότητα του σήμερα; Οι ηθοποιοί καλούνται να απαντήσουν στα ερωτήματα που τους θέτει μία δημοσιογράφος (Ελένη Πετάρη), να αποκωδικοποιήσουν τη συμπεριφορά τους, να αποκαλύψουν την αλήθεια του κόσμου τους.

Κείμενα των J. Saramagu, Σ. Μιχαήλ, M. Cioran, Δ. Σολωμού και Μ. Γλέζου, καθώς και κείμενα που γράφτηκαν από τους ηθοποιούς της παράστασης κατά τη διάρκεια της πρόβας μέσα σε μια διαδικασία έρευνας αποτελέσματος την ύλη που χρησιμοποίησε ο σκηνοθέτης. Τα κείμενα αυτά ωστόσο αποτελούν ένα διάσπαρτο και άνισο υλικό, γεγονός που οφείλεται στο ότι συστιάσει το κριτικό μάτι και η προ-

Από την παράσταση *Εθνικός Ύμνος*.

σεκτική επιλογή τους που θα είχε ευεργετικό για την παράσταση αποτέλεσμα. Ο λόγος φαίνεται να ρίχνεται άτακτα στο τραπέζι, λέγονται πράγματα απλώς για να ειπωθούν, δίνεται η εντύπωση πως σκηνοθέτης και ηθοποιοί παρασύρθηκαν μέσα στον πυρετό του πειραματισμού και της δημιουργίας. Όταν ωστόσο τα κείμενα λειτουργούν, δημιουργούν στιγμές θεατρικής μαγείας, κορυφώσεις της θεατρικής τέχνης ικανές να παρασύρουν

τον θεατή. Στην ανισότητα των κειμένων οφείλεται κυρίως και το γεγονός πως η διάρκεια της παράστασης γίνεται μειονέκτημά της. Η προσεκτικότερη επιλογή τους θα είχε ως αποτέλεσμα την αποφυγή κουραστικών τμημάτων που διακόπτουν τον ρυθμό της παράστασης, το χρονικό της μάζεμα, και θα συντελούσε στο κράτημα του ενδιαφέροντος του θεατή.

Επιπλέον, το σερβίρισμα του φαγητού κατά τη διάρκεια του διαλείμματος αφαιρεί την έννοια της ιεροτελεστίας. Η διαδικασία, η τελετή του φαγητού, όταν δεν εντάσσεται στα πλαίσια της παράστασης, απογυμνώνεται από την σημασία της και ακυρώνει τόσο τη διαδικασία του μαγειρέματος κατά τη διάρκεια του πρώτου μέρους όσο και το τραπέζι που στρώθηκε ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό.

Οι ηθοποιοί υποστήριξαν την παράσταση, ήταν εμφανέστατη η κατάθεση όλου του είναι τους και του πιστεύω τους σ' αυτό που έκαναν. Από τον Βασίλη Καραμπούλα που το συμβολικό ξεγύμνωμα από τα ρούχα του στην τελευταία σκηνή αποκαλύπτει το τραγικό ξεγύμνωμα του ανθρώπου, και την μαγείρυσσα Σάσα Κρίση (ο μονόλογός της είναι από τα πιο τρυφερά σημεία, αν και ξεκομμένος από την υπόλοιπη παράσταση), έως τους νεότερους ηθοποιούς, την Αγγελική Παπούλια, την Ηλέκτρα Νικολούζου, την Ρένα Ανδρεαδάκη, τον Γιώργο Βαλαή και την Dj Γιάννα Βιδάλη, που έφτασαν σε στιγμές θεατρικής κορύφωσης. Ιδιαίτερα η Αγγελική Παπούλια με την καθαρότητα της φωνής της, την δύναμη και την ένταση που εκπέμπει. Η προσπάθεια της δημοσιογράφου Ελένης Πετάρη να αποποιηθεί την πραγματική της ιδιότητα και να την φιλτράρει μέσα από την υποκριτική δεν ήταν εύστοχη.

Η μουσική του Δημήτρη Καμαρωτού, τόσο η πρωτότυπη σύνθεση όσο και οι μουσικές του επιλογές, αποτελεί ένα μεγάλο αβαντάζ, ενώ στο πνεύμα της παράστασης βρίσκονται το σκηνικό του Γιώργου Σαπουντζή και τα κοστούμια της Ντόρας Λελούδα. Η χορογραφία της Μαριέλας Νέστορα (και η κίνηση) έδωσε ένταση και πνοή στον λόγο.

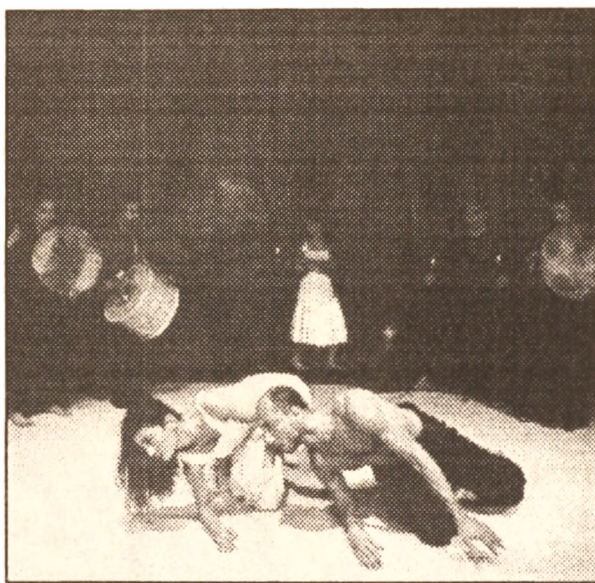
ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

Το όμορφο στο να παρακολουθεί κανείς τα τελευταία χρόνια τις προσπάθειες του Σωτήρη Χατζάκη (τουλάχιστον από το 1996 με το *N-Νιζίσκι* και ιδίως από το 1998 με τον *Καβαλάρη του Ουρανού* στο Εθνικό και μετά, ασφαλώς, με τη *Φόνισσα*) είναι πως βλέπει χρόνο με το χρόνο τις προσπάθειες αυτές κάπου να οδηγούνται: Βαδίζουν πάνω σ' έναν άξονα, τον οποίο ταυτόχρονα προεκτείνουν και τον οποίο ο συστηματικός θεατής σαν να ανακαλύπτει σταδιακά μαζί με τον καλλιτέχνη. Οι όποιες επιλογές μοιάζουν να στοχεύουν στην αισθητική καθυπόταξη του υλικού σε μια σκηνοθετική πνοή που λίγο απέχει από το να χαρακτηριστεί σκηνοθετικό όραμα.

... νύχτα σπαρμένη μάγια

Τα πρωτογενή στοιχεία της αισθητικής του Χατζάκη –το γούστο του, αν μου επιτρέπεται να πω– οδηγούνται από την τελετουργία και την αναπαράσταση του μαγικού κύκλου στο χώρο του θεάτρου. Οι περισσότεροι από τους ικανούς σκηνοθέτες-οραματιστές προσπαθούν να δουν στο θέατρο που ανεβάζουν τους ιστούς, τα κύτταρα και τα οστά ενός πρωτογενούς γεγονότος. Ο Χατζάκης ζητά να δει τα γονίδια του. Στόχος του είναι, όσο μπορώ να διακρίνω, να καταλήξει σ' ένα ανθρωπολογικό θέατρο, που να μπορεί, έστω και με πρόσχημα ένα δεδομένο θεατρικό έργο, να μεταδώσει αρχέτυπα και απελευθερωμένα συναισθήματα. Γι' αυτό, ενώ οι άλλοι φτιάχνουν ένα θέατρο που «προχωρά εμπρός», ο Χατζάκης οραματίζεται ένα θέατρο που επιστρέφει.

Αυτό, έτσι διατυπωμένο, δεν μοιάζει και πολύ πρωτότυπο. Εκείνο όμως που πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα είναι όχι τα σημεία στα οποία ο Χατζάκης ακολουθεί, ας πούμε, το δρόμο του Αρτώ, αλλά ο τρόπος που στοιχειοθετεί τη δική του σφραγίδα. Γιατί ο Χατζάκης δεν σκέφτεται το «θέατρο της βιωσιμότητας», αλλά το ακριβώς αντίθετό του: ένα θέατρο της λύτρωσης, ένα θέατρο της σωτηρίας και της πνευματικότητας. Ο Χατζάκης ζητά τα αρχικά σχήματα στα οποία κωδικοποιείται το άγριο, ζητά τη φόρμα που εξημερώνει το στοιχειό και νικάει το δράκο. Δεν αρνείται την ομορφιά ούτε το στοχασμό: ζητά την πρώτη, δηλαδή τη μη περαιτέρω αναλύσιμη φόρμα που τα αποδίδει. Βαδίζει λοιπόν προς τα πίσω:

στα τελετουργικά δρώμενα, στα πρωτοχριστιανικά τελετουργικά, στην ουσία ενός σώματος που υποδύεται το θεϊκό και στην έννοια μιας ομάδας που συγκεντρώνεται για να ψάλει την υπερβατική δύναμη.

Η Νύχτα του Τράγου αποτελεί μια θεατρική αναπαράσταση, μαζί με την χοροθεατρική ομάδα *Sine qua non*, τσεσάρων παραμυθιών από την Ήπειρο, τη Σκύρο και τη Σκιάθο. Παραμύθια που κάνουν τον υπερρεαλισμό να μιμνησκό, τοποθετώντας απέναντί του μια υπο-λογική κατάσταση. Δεν είμαι ειδικός στα παραμύθια, αλλά μπορώ να συναισθανθώ την πιο τρομαχτική στιγμή τους: όταν ο παραμυθάς με το σαρδόνιο χαμόγελό του κλείνει την αφήγηση μ' εκείνο το «μήτ' εγώ ήμουν εκεί, μήτ' εσείς πιστέψετε». Σ' αυτά τα παραμύθια κάποιος σε οδηγεί με κερύ στα βάθη ενός σκοτεινού σπηλαίου με σταλακτίτες. Ύστερα σβήνει το κερύ και σ' αφήνει μόνο.

Σοφά ο Χατζάκης κατανόησε ότι κοντά στον πυρήνα αυτών των παραμυ-

θιών, κι επομένως κοντά σ' εκείνο που θα μπορούσε να μετατραπεί σε δραματουργικό κύτταρο, βρίσκεται ο ρυθμός της προφορικής αφήγησης, ή, αν προτιμάτε, ο ρυθμός της αναπνοής. Τα παραμύθια αυτά, λέμε, σου παίρνουν την ανάσα, λέγονται με μια ανάσα, σου κόβουν την ανάσα. Είναι έτσι φτιαγμένα. Στηρίζονται στο φυσικό ρυθμό της αναπνοής, μοιάζουν με τραγούδια γραμμένα σε χρόνο ίσο με το χρόνο που κάνει ο κύκλος της εισπνοής και εκπνοής. Πάνω σ' αυτό το χρόνο ο παραμυθάς χτίζει τη μαγανειά του, εκτελεί τις ακροβασίες του, ερμηνεύει (με την έννοια του σολίστα) την παρτιτούρα του ή και αυτοσχεδιάζει πάνω στα leitmotiv του. Στην παράσταση του Χατζάκη ο υπόγειος αυτός αφηγηματικός χρόνος εξωτερικεύεται, γίνεται ήχος κρουστών, διονυσιακός παλμός, σωματική εκτίναξη. Ο αφανής αφηγηματικός χρόνος γίνεται από σκηνικό υλικό. Είναι κι αυτός ένας τρόπος προσέγγισης στην υπόγεια χώρα των παραμυθιών, που πλέον αρχίζει να σβήνει (αν δεν έχει ήδη χαθεί) από το χάρτη της εσωτερικής μας ύπαρξης.

Θυμίζει έντονα ανατολίτικο θέατρο η *Νύχτα του Τράγου*, με τη χαρακτηριστική υπερ-σήμανση ή τη σημειακή μετατόπιση του σκηνικού γεγονότος από το λόγο στη μουσική υπόκρουση, στην κίνηση, στο συμβολισμό. Είναι μια παράσταση που χωρίς να εκβιάζει τη συμμετοχή του θεατή την πετυχαίνει, και μάλιστα καίρια. Χωρίς πολλά λόγια, χωρίς επιτηδεύσεις, χωρίς σοβαροφάνεια, συχνά ακόμα και με χιούμορ. Μια αξιόλογη προσπάθεια που δε διστάζει να δράσει ακόμα και ενάντια στον εαυτό της. Όσο για την ομάδα των νέων ηθοποιών, χορευτών και μουσικών, λειτουργούν άψογα, ύστερα από πολύ κόπο και προσπάθεια, που στη σκηνή εμφανίζονται μετασχηματισμένες σε ρυθμό και ενέργεια.

Αν ο Χατζάκης μείνει πιστός σ' αυτό το όραμά του, αν η όλη του πορεία δε χαθεί μέσα σε έναν αισθητιστικό νεο-ορθόδοξο μανιερισμό, αν συνεχίσει να συνομιλεί με τα έργα αντί να τα αντιμετωπίζει ως ad hoc αποδείξεις κάποιου θεωρήματος, τότε το θέατρό μας θα κερδίσει ακόμα περισσότερα από αυτόν και το όραμά του.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Η συνθετότητα του κομμουνισμού απάντηση στη «Μαύρη Βίβλο»

Michel Dreyfus, Bruno Groppo, Claudio Ingerflom, Roland Lew, Claude Pennetier, Bernard Pudal, Serge Wolikow, επίμετρο: Ανδρέας Πανταζόπουλος, *Ο αιώνας των κομμουνισμών*, Μετάφραση: Αλέξης Εμμανουήλ, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2001, σελ. 768.

Ο αιώνας των κομμουνισμών πρώτα απ' όλα είναι μια μελέτη που επιχειρεί να καταδείξει την πολυπλοκότητα του κομμουνισμού φαινομένου, αρνούμενη να το εξηγήσει βάσει μιας υποτιθέμενης «φύσης» του, εγκληματικής αυτής καθαυτής. Απαντά μ' αυτόν τον τρόπο στην απλουστευτική ερμηνεία (του κομμουνισμού ως εγγενώς εγκληματικού φαινομένου) της *Μαύρης Βίβλου του Κομμουνισμού* και της συχνής εργαλειωκής αύτισης του κομμουνισμού με τον φασισμό υπό την ταμπέλα του ολοκληρωτισμού.

Ο αιώνας των κομμουνισμών κάνει λόγο για διάφορους κομμουνισμούς, για ετερογένεια των φαινομένων που συνιστούν την κοινή ταυτότητα του κομμουνισμού και εξετάζει χωριστά τους εθνικούς κομμουνισμούς, τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας και τις συνθήκες ανάδυσης των κομμουνιστικών καθετώπων. «Ο κομμουνισμός είναι πληθυντικό-η οποία ενοποιείται από ένα πρόταγμα». Αυτό που αποκαλείται κομμουνισμός ουσιαστικά ταυτόχρονα ένα πολιτικό κίνημα, ένα κρατικό σύστημα, μια ιδεολογία κι ένα είδος σωτηριολογικού δόγματος. Παράλληλα την εισαγωγή σημειώνεται ότι η συνεισφορά του Μάρξ και του Έγκελς στη θεμελίωση των κοινωνικών επιστημών του 19ου αι. πρέπει να διαχωρίζεται από το σύνολο των πολιτικών χρήσεων του μαρξισμού. «Ο Μάρξ δεν είναι ούτε Λένιν ούτε Στάλιν».

Το πρώτο μέρος ασχολείται διεξοδικά με την ιστοριογραφική πλευρά του φαινομένου και επιτυγχάνει μέσα από μια συγκριτική πειραχτή των ιστοριογραφιών να φωτίσει το πρόβλημα προς την απεμπλοκή του πεδίου έρευνας, κυρίως μετά το 1989 και το άνοιγμα των αρχείων. Εξετάζει την πολιτική εργαλειοποίη-

ση της ιστορίας του κομμουνισμού από τα κομμουνιστικά και τα αντικομμουνιστικά καθεστώτα καθώς και τις προσπάθειες για πιο αντικειμενικές ιστοριογραφίες από επαγγελματίες ιστορικούς.

Στο δεύτερο μέρος μέσα από έναν ιστορικό απολογισμό αποτυπώνεται η οικοδόμηση και κατόπιν η αποδόμηση του υπαρκτού σοσιαλισμού, μια πορεία που οφείλει να ξεκινήσει από την κουλτούρα της βίας που διαμόρφωσε ο Πρώτος Παγκοσμίος Πόλεμος και να κλείσει με την πτώση του τείχους. Μελετά την πορεία του κομμουνισμού στην ΕΣΣΔ, στην ανατολική Ευρώπη, στην Κίνα, στον αραβικό κόσμο, στην νοτιοανατολική Ασία και διερευνά λίγο πολύ ανεξερευνήτες πτυχές της κομμουνιστικής πραγματικότητας.

Το τρίτο μέρος αναφέρεται στο σχέδιο επινόησης του κομμουνιστή ανθρώπου καθώς και στη συνθετότητα των κομμουνιστικών επιρροών. Η έρευνα ακολουθεί διάφορα μονοπάτια: ασχολείται με διάφορους γεωγραφικούς χώρους (ΕΣΣΔ, Δυτική Ευρώπη, Ισπανία, Λατινική Αμερική), με τους διανοούμενους, τους αγρότες, τις γυναίκες, τους συνδικαλιστές, τους πολιτικούς πρόσφυγες κτλ.

Τέλος, στο τέταρτο μέρος ο κομμουνισμός εξετάζεται στο πλαίσιο της πολιτικής ιστορίας του 20ού αιώνα. Από τους Michel Dreyfus και Roland Lew προσεγγίζεται η χρήση βίας εκ μέρους των κομμουνιστικών κομμάτων, από τον Bruno Groppo η σημασία του αντιφασισμού στο πλαίσιο της πολιτικής και ιδεολογικής δραστηριότητας των κομμουνιστικών κομμάτων και από τον Bernard Pudal η πολιτικοποίηση της εργατικής τάξης.

Ο αιώνας των κομμουνισμών επιτυγχάνει να τα παρουσιάσει όλα αυτά με εμβρίθεια, διευρύνοντας το πεδίο έρευνας, παρέχοντας στον αναγνώστη νέες γνώσεις και ιχνηλατώντας διάφορα μονοπάτια σκέψης. Βέβαια, όπως είναι φυσικό και αναμενόμενο, οι συγγραφείς αυτού του συλλογικού τόμου δεν συμφωνούν σε όλα. Μπορεί κανείς να διακρίνει διαφορετικές οπτικές θεωρήσεις από συγγραφέα σε συγγραφέα. Ο αναγνώστης

Η επαφή με τα περιοδικά, λογοτεχνικά και μη, προσφέρει στον αναγνώστη ερεθίσματα για ζητήματα, πρόσωπα ή γεγονότα, που δεν θα είχε προσέξει διαφορετικά. Στην *Ποίηση* 18 (φθινόπωρο-χειμώνας 2001) ξεχώρισα το άρθρο της **Barbara Johnson** (μετάφραση: **Χάρης Βλαβιανός**) για «τα αντισημιτικά κείμενα του **Πωλ ντε Μαν**». Στο *Πλανόδιον* 33 (Δεκέμβριος 2001) στάθηκε στο δοκίμιο του **René Wellek** (μετάφραση: **Ντίνα Μαρίνη**): «Ο ποιητής ως κριτικός. Ο κριτικός ως ποιητής. Ο ποιητής-κριτικός», καθώς και μια ενδιαφέρουσα συνέντευξή του στο περιοδικό *Cross Currents* το 1990.

Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει και σχολιάσει πολλά από τα όσα καταθέτει στο συναρπαστικό βιβλίο του ο **Μαρκ Μαζάουερ**: θα μπορούσε επίσης να προβάλει και μεθοδολογικές ενστάσεις. Ωστόσο, *Η Σκοτεινή Ήπειρος. Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας* (μετάφραση: **Κώστας Κουρεμένος**, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2001) είναι ένα βιβλίο που μας αφορά όλους. Η επισκόπηση της ευρωπαϊκής ηπείρου από το 1919 έως το 1997 περικλείει μια εμπειρία που τις συνέπειές της ζούμε ακόμη σήμερα: πόλεμοι, ολοκληρωτισμοί, επαναστάσεις, μια συνεχής αλληλουχία

ελπίδων και διαψεύσεων. Ένα βιβλίο που δεν φοβάται να θέσει τα ηθικά και πολιτικά διλήμματα που διαπερνούν την εποχή μας, μια μελέτη που ξεπερνά τις αγκυλώσεις της παραδοσιακής ιστοριογραφίας και τολμά να διακινδυνεύσει την αξιοπιστία της θέτοντας καίρια ερωτήματα και αμφισβητώντας παγιωμένες απόψεις.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το βιβλίο του **Ντούσαν Πάντελιτς**, *Η εκτέλεση του Ρήγα* (μετάφραση: **Πασχαλίνα Σπυρούδη**, Επιμέλεια: **Δημήτριος Καραμπερόπουλος**, εκδ. **Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών - Βελεστίνου - Ρήγα**, 2000), καθώς επαναφέρει το ζήτημα της σύλληψης και εκτέλεσης του Ρήγα παρουσιάζοντας γνωστά αλλά και άγνωστα έγγραφα. Στο παράρτημα δημοσιεύονται μεταφρασμένα 13 έγγραφα από τα αρχεία της Βιέννης. Στην εισαγωγή του ο **Ιωάννης Α. Παπαδριανός** μάς ενημερώνει για την παρουσία του Ρήγα στη σερβική ιστοριογραφία.

Κάθε ανθολόγηση έχει την ιδιαιτερότητά της και είναι το δημιούργημα του ανθολόγου και των επιλογών του. Το *Πολυφωνικόν. Ανθολόγιο Ηπειρώτικης Ποίησης* (ανθολόγηση: **Τάσος Πορφύρης**, εκδ. **Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων**, Ιωάννινα

μπορεί να ανακαλύψει περιορισμούς, κενά και παραβλέψεις στην καταγραφή της ιστορικής αλήθειας ή και να διαφωνεί κάθετα με ορισμένα σημεία του βιβλίου. Ωστόσο, παρά τις διαφωνίες που μπορεί να έχει κάποιος,

δεν μπορεί να αρνηθεί την αξία και τη σοβαρότητα του εγχειρήματος καθώς και την εμπειριστατωμένη μεθοδικότητα των ερευνητών.

Αθανασία Κοντοχρήστου

Ταυτότητες και ετερότητες

Ελευθέριος Π. Αλεξάκης,
Ταυτότητες και ετερότητες. Σύμβολα, συγγένεια, κοινότητα στην Ελλάδα-Βαλκάνια, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 2001, σελ. 397.

Με περισσότερα από εικοσιπέντε χρόνια επιστημονικής εργασίας, εκτεταμένων επιτόπιων ερευνών και έντονης παρουσίας στο χώρο της κοινωνικής ανθρωπολογίας και της λαογραφίας, ο Λευτέρης Αλεξάκης κυκλοφορεί το νέο του βιβλίο με τον γενικό τίτλο *Ταυτότητες και Ετερότητες* ως επιστέγασμα της δραστηριότητάς του στο χώρο της συγγένειας, της κοινότητας, της ταυτότητας, των μύθων και των συμβόλων.

Με το βιβλίο αυτό ο Αλεξάκης θίγει ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που ταλανίζουν τον κόσμο στη σύγχρονη εποχή: την τάση να ορίζουμε τον εαυτό μας και να τον διαχωρίζουμε από τους «άλλους» στηριζόμενοι σε κριτήρια όπως η γλώσσα, οι μύθοι, τα σύμβολα, οι παραδόσεις. Πρόκειται ουσιαστικά για μια ανθρωπολογική προσέγγιση της ετερότητας και μια προσπάθεια κατανόησης διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων, έτσι όπως ορίζονται από τη σύγχρονη εθνολογία. Η συνεισφορά του Αλεξάκη με το βιβλίο αυτό που αποτελεί συλλογή δημοσιευμένων, αλλά και αδημοσίευτων μελετών από τον ελλαδικό χώρο, είναι πως θέτει ένα λιθαράκι στο οικοδόμημα της πολιτισμικής συνέχειας, της αλληλεγγύης και των κοινών στοιχείων ανάμεσα στις εθνοτικές ομάδες, αλλά και στους λαούς της Βαλκανικής, αφού ανάλογα θέματα, συλλογισμοί και συμπεράσματά του απαντώνται σε παρόμοιες μελέτες στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Με μια γλώσσα στρωτή και άμεση, προφορική θα λέγαμε, ο Αλεξάκης περνά από την περιγραφή στην ερμηνεία και από εκεί στην αποδόμηση και αναδόμηση εθίμων, τελετουργιών, πρακτικών και μύθων που σκοπό έχουν να καταδείξουν πως οι ανομοιότητες ανάμεσα σε τοπικές ή και εθνοτικές ομάδες μπορούν να αμβλυνθούν.

Το βιβλίο χωρίζεται σε δυο μέρη: το πρώτο πραγματεύεται συμβολικές όψεις της συγγένειας και της οικογένειας, ενώ το δεύτερο περνά από την τοπική κοινότητα στην εθνοτική ομάδα, στα σύμβολα και τις τελετουργίες τους.

Σημαντικότες κατά τη γνώμη μας είναι οι μελέτες για τα κουρμπάνια της Αττικής και ειδικότερα η Ουσία του ταύρου στο Μανταμάδο της Λέσβου, όπου μέσα από μια διαχρονική θεώρηση του θέματος αναλύεται μια τελετουργία που με τον καιρό χάνει τη σημασία της ως συνεκτικός δεσμός της τοπικής κοινότητας, για να καταστεί σημείο συνοχής μιας υπερτοπικής θρησκευτικής κοινότητας σε έναν χώρο ο οποίος διατηρεί σήματα και σύμβολα της παλαιότερης χρήσης του.

Η εξέταση ενός τοπικού μύθου και των παραλλαγών του ως μεταγλώσσα σύμφωνα με τον **Levi-Strauss** και η ανάλυση του κοινωνικού και οικονομικού πλαισίου της περιοχής που συνιστά τη λειτουργική διάσταση του μύθου, την αιτιολογία και την κωδικοποίησή του παρουσιάζονται στις μελέτες για την ορεινή Ναυπακτία και τη Λακωνία (συμβολικός ανταγωνισμός ανάμεσα σε κοινότητες).

Ο χορός ως μέσο κατανόησης της συλλογικής συνείδησης της κοινότητας, η συγκριτική προσέγγισή του, η εξέταση του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου όπου πραγματώνεται, και η έννοια της εθνοτικής ομάδας, της συλλογικότητας και της συνοχής και της καταγωγής μέσα από την ένταξη σε μια πατρογραμμική αίματος αποτελούν το θέμα δυο μελετών που αναφέρονται η μεν πρώτη στους Αρβανιτόβλαχους και η δεύτερη στους ελληνόφωνους Βλάχους της περιοχής Πωγωνίου. Στο ίδιο πνεύμα είναι και η μελέτη για το στοιχείο του σπιτιού στους Αρβανίτες της Αττικής.

Η ιδεολογία και η μεταβίβαση της συγγένειας τόσο φυσικής από την πατρική πλευρά μέσω του αίματος, συμπληρωματικής από τη μητρική πλευρά μέσω του γάλατος ή πνευματικής (κουμπαριά) με το λάδι εξετάζεται στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο και απαντάται σε πολλούς λαούς της Βαλκανικής.

Σε έναν κόσμο που κατακερματίζεται από συγκρούσεις, αλλά και απειλείται από την αποσύνδεση της παγκοσμιοποίησης, ο Αλεξάκης με το βιβλίο του έρχεται να μας υπενθυμίσει πως είμαστε τόσο όμοιοι, αλλά και τόσο διαφορετικοί μεταξύ μας, που μόνο η μελέτη και ο σεβασμός στην διαφορετικότητα του Άλλου θα μας επιτρέψει μιαν ειρηνική συνύπαρξη.

Μαρία Κουμαριανού

Παράδειγμα υπευθυνότητας

Δημήτρης Πικιώνης,
Έργα Ακροπόλεως,
Επιμέλεια: Αγνή Πικιώνη,
Εκδόσεις Ίνδικτος, Αθήνα 2001.

«Ότι ο αρχιτέκτων όστις θα ήγηθῇ τοῦ ἔργου δέον νά
εἶναι ὅσον εἶναι δυνατόν ἀπηλλαγμένος πάσης ἄλλης
ἐνσυχολήσεως, ὁ δέ νοῦς του νά εἶναι ὁλόκληρος καί
μοναδικῶς ἀφωσιωμένος εἰς τό ἔργον τοῦτο, εἶναι
αὐτονόητον.

Αυτά σημείωνε ο καθηγητής Δημήτρης Πικιώνης στην εισηγητική του έκθεση για το έργο της διαμόρφωσης του τοπίου γύρω από την Ακρόπολη. Θα έπρεπε να καταχωρίσουμε ίσως και άλλα τμήματα από την έκθεση κείνη, αλλά το απόσπασμα αυτό εξηγεί γιατί ο καθηγητής Πικιώνης την εποχή που κτελούνταν τα έργα γύρω από την Ακρόπολη είχε απορροφηθεί ολοκληρωτικά· είχε εταφέρει τα μαθήματά του στον Άγιο Δημήτρη του Λουμπαρδιάρη όπου ο ίδιος άρχισε εκεί την ημέρα του και εκεί την τελείωνε, εργαζόμενος με τους τεχνίτες, τους βοηθούς και τους μαθητές του.

Διαβάζοντας και πάλι τα κείμενα του Πικιώνη που αφορούν στο εν λόγω έργο, κατανοούμε πόσο υπεύθυνα και σοβαρά το είχε αντιμετωπίσει. Και ακόμα, ότι ο ταπεινός και αλκυός εκείνος άνθρωπος δεν ήταν διόλου σκεπτικός ή γραφικός και άσχετος με όσα συβέβαιναν γύρω του. Σε επιστολή του προς τον τότε υπουργό Δημοσίων Έργων Κ. Καρμανλή σημείωνε ότι έχει «προσωπική εμπειρία των παρ' ημών αρχιτεκτονικών εκδηλώσεων»... ενώ πάλι σημείωνε αλλού ότι «πλασματικά δικαιοδοσία δημιουργούν πλασματικές ευθύνες, και λυπούμαι ότι τοιούτος δεν δύναμαι να αναλάβω». Ο Δ. Πικιώνης όταν ανελάμβανε το μοναδικό αυτό

έργο είχε πλήρη συνείδηση της σημασίας του· γι' αυτό και ήταν απόλυτος στον τρόπο που απαίτησε την δικαιοδοσία για κάθε φάση και λεπτομέρεια των εργασιών. Ο τρόπος που δούλεψε ο Πικιώνης στην Ακρόπολη τα χρόνια 1954 έως 1958 θα έπρεπε ίσως να αποτελέσει ένα μάθημα όχι μόνον για τους νέους αρχιτέκτονες αλλά και για κάθε επαγγελματία που θα ήθελε να εργαστεί με ευθύνη στη δουλειά του. Και ας είναι σήμερα οι συνθήκες τόσο διαφορετικές από εκείνες της δεκαετίας του '50.

Παρενθετικά θα ήθελα να σημειώσω ότι ενώ γίνεται συχνά αναφορά στον Κ. Καρμανλή, εκείνο για το οποίο μνημονεύεται λιγότερο –ή καθόλου– είναι ότι άφησε απερίσπαστο τον Δ. Πικιώνη να «παιζει στου Φιλοπάππου». Και αυτό είναι ίσως το μόνο αδιαμφισβήτητο «εύγε» το οποίο θα πρέπει να του αναγνωρίσουμε: Ο θεληματικός εκείνος «πολιτικός των εργολάβων» καθηλωθήκε από τον ταπεινό Πικιώνη και τον εμπιστεύθηκε να τελειώσει το έργο διαμόρφωσης της Ακρόπολης.

Το λεύκωμα περιέχει τα σχέδια του Πικιώνη όπου αποτυπώνεται η άκρα και σοφή ευαισθησία του. Και μαζί το πολύ αναλυτικό και επεξηγηματικό κείμενο του Αλέξη Παπαγεωργίου για τα έργα Ακροπόλεως. Στο κείμενο αυτό ένας άνθρωπος που παρακολούθησε από κοντά τον μεγάλο αρχιτέκτονα εξηγεί αναλυτικά και τους τρόπους που δούλεψε ο Πικιώνης στο έργο, και πώς είχε συγκροτήσει την ομάδα των συνεργατών και των μαστόρων του.

Τα σχέδια που αναπαράγονται δίνουν κάποιες από τις διαδρομές όπου κινήθηκε ο δημιουργός αυτού του μοναδικού έργου τοπίου και αποτυπώνουν την ευαισθησία του.

Χρήστος Νησιώτης

«Σωστική» αναπαράσταση

Βασίλης Μπούτος
Τα δάκρυα της Βασίλισσας,
Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2000.

Ο πεζογραφικός πληθωρισμός των ημερών μας κινδυνεύει να μετατρέψει το εγχώριο λογοτεχνικό σκηνικό σε βιβλιοχωματερή παραγωγή υπο-προϊόντων. Έτσι, η αναζήτηση και η ανακάλυψη αξιολόγου μυθιστορήματος προσεγγίζει τον χαρακτήρα τυχερού παιχνιδιού.

Όχι ότι δεν παρουσιάζονται βιβλία ευανάγνωστα, κοινώς καλογραμμένα. Το πρόβλημα ανακύπτει από τη στιγμή που οι αρετές του βιβλίου εξαντλούνται στην ευανάγνωστη.

Όπως και στη Συκοφαντία του αίματος, το προηγούμενο μυθιστόρημά του, έτσι και στα Δάκρυα της Βασίλισσας ο Βασίλης Μπούτος μάς δημιουργεί την έμπρακτη βεβαιότητα ότι το γράφημο αποτελεί γι' αυτόν άθροισμα προϋποθέσεων και προοπτικών, συνειδητών

2001) εκφράζει μέσα από την πολυφωνία την κοινότητα ήθους που μπορεί να αναγνωρισθεί σ' αυτή την ανθολογία, καθώς συνδέει παλαιότερους και νεότερους ποιητές και είναι το αποτέλεσμα της συνάντησης Ηπειρωτών Λογοτεχνών που έγινε στην Κόνιτσα το καλοκαίρι του 2000: Φρίξος Τζιόβας, Γιάννης Δάλλας, Τάσος Πορφύρης, Θανάσης Τζούλης, Νίκος Χουλιαράς, Βασίλης Μάργαρης, Μιχάλης Γκανάς, Πάνος Κυπαρίσσης, Παναγιώτης Νούτσος, Απόστολος Ζώτος, Άννα Δερέκα, Τάσος Κανάσης, Γιάννης Ζαρκάδης, Βασίλης Νιτσιάκος, Άννα Μπουρατζή-Θώδα, Γιώτα Παρθενίου. Και το επίμετρο, που κάνει τα στραβά μάτια, και ανθολογεί κατ' παράβαση των συνόρων τον Χρήστο Μπράβο (1948-1987) πράττει άριστα και μας παρακινεί σε μία προτροπή: Την άλλη φορά θα πρέπει ν' ανοίξουν τα σύνορα προς τον βορρά. Δεν νομίζετε;

«Λέξεις ημέρας» ονομάζει ο Παντελής Μπουκάλας τις εφήμερες λέξεις, τις λέξεις που απαρτίζουν τις επιφυλλίδες του της Κυριακάτικης Καθημερινής στη στήλη «Υποθέσεις» που μας συντροφεύουν εδώ και χρόνια: 130 κείμενα επιλεγμένα από έναν σχεδόν διπλάσιο αριθμό δημοσιευμένων από το 1995 έως το 2000.

Εφήμερες λέξεις μεν, ουσιαστικές δε, καθώς περικλείουν έναν γνώριμο τόνο, μια λοξή ματιά και μια ερεθιστική παρατήρηση πάντα. Και τώρα συγκεντρωμένες στον τόμο *Υποθέσεις, Επιφυλλίδες στην Καθημερινή* (εκδ. Άγρα, 2001): αυτό που μπορεί να επιβεβαιώσει ο αναγνώστης είναι πως ουδέν μονιμότερον του... εφήμερου.

Μαγειρεύουμε... μαγειρεύουμε... και ανταλλάσσουμε συνταγές, ψάχνουμε στα κιτάπια της μαμάς, ρωτάμε τις φιλενάδες μας και σηνειώνουμε· κάπως έτσι η ποιήτρια **Νίκη Μαραγκού** συγκέντρωσε *Συνταγές για την Κατερίνα* (εκδ. Ερμής, 2001) και νά τώρα μας προσφέρει ένα εύχρηστο βιβλιαράκι με δοκιμασμένες λιχουδιές. Και να σκεφτεί κανείς πως όλα ξεκίνησαν από τη μικρή Κατερίνα, που μεγάλωσε και παντρεύτηκε τον Στέφανο!

ο χαρτοκόπτης

επιλογών. Και τα δύο αυτά βασικά του έργα συγκροτούν μαρτυρίες και καταγραφές διάσωσης συγκεκριμένων ελληνικών κοινωνιών μέσα στη συγκεκριμένη ιστορική και πολιτική τους πραγματικότητα. Πρόκειται δηλαδή για πράξεις ευθύνης και όχι εξανειζόμενης «ψυχαγωγίας». Το ακέραιο της αξιοπιστίας που διαθέτει η γραφή του συνίσταται στην εγκυρότητα του περιεχομένου, στο τι υπηρετεί αυτή η γραφή και βέβαια οι τρόποι της που γίνονται ομοούσιοι του περιεχομένου. Έτσι θεμελιώνονται το κύρος του βιβλίου και το κύρος του συγγραφέα.

Τα δάκρυα της Βασίλισσας είναι μια μεγάλη, δραματική «τοιχογραφία», 500 σελίδων, που αναπαριστά την επαύριο του τερματισμού του αδελφοκτόνου εμφύλιου. Τα περιστατικά του μυθιστορήματος εκτυλίσσονται μέσα σε μια από εκείνες τις περιβόητες παιδοπόλεις της Βασιλικής Πρόνοιας που είχαν ιδρυθεί από τη Βασίλισσα Φρειδερίκη προκειμένου να περιθάλψουν αλλά και να «αναμορφώσουν» τα ορφανά παιδιά νεκρών ή φυγάδων «ληστοσυμμοριτών» (κατά την... εθνικόφρονα έκφραση): Η παιδόπολη «Αγία Σκέπη» λειτουργούσε σε πρώην ξενοδοχειακή μονάδα και τους σχετικούς χώρους ιαματικών λουτρών κοντά στην πόλη της Άρτας. Στον πυρήνα της αφήγησης βρίσκεται ο βιασμός του νεαρού τρόφιμου Θωμά Οικονόμου από τον αγροίκο, και όχι μόνο, νυχτοφύλακα της Παιδόπολης Πανάρετο Μπούκη. Γύρω από τον πυρήνα αυτού του περιστατικού απλώνεται το fresco τρόπων και συμπεριφορών μιας μικρο-κοινωνίας και μιας εποχής αντιπροσωπευτικών της εικόνας που έδινε η Ελλάδα καθώς έβγαινε από την τραγική δεκαετία του '40 και της μεταξικής δικτατορίας που είχε προηγηθεί.

Μίσση και πολιτικός φανατισμός, μνήμες

υπανάπτυξης, μικροαστική υποκρισία και μικρόνοια αλλά ταυτόχρονα σημάδια μιας «άνοιξης» που προβάλλει διστακτικά. Η υπεροχή της γραφής του Βασίλη Μπούτου βρίσκεται στη διακριτική και αφαντίστη απόσταση που κρατάει του παρατηρητή στην προσπάθεια μιας αντικειμενικής «αναπαράστασης» εκείνου του «μικρόκοσμου» του οποίου οι δράσεις και αντιδράσεις –αντανακλάσεις μιας κεντρικής εθνικής σύγχυσης– σχεδιάζουν την απάντηση του συγγραφέα στα εύλογα ερωτήματα του αναγνώστη: Τι ακριβώς συνέβαινε τότε; Με τι έμοιαζε η χαμένη(;) πια εκείνη εποχή της οποίας, άλλωστε, εμείς και ο κοινωνικός μας αταβισμός είμαστε «κληρονόμοι».

Τα δάκρυα της Βασίλισσας δεν είναι μια πολιτική μυθιστορία παρ' όλο που η πολιτική αισθάνεται να διαπερνά το βιβλίο μέσα από την καθημερινότητα των ηρώων του. Πρόκειται μάλλον για μια επίμονη «σωστική» (με τη σημασία που δίνουν οι αρχαιολόγοι στη λέξη) αναπαράσταση, με λεπτομερή και αξιοθαύμαστη παράθεση υλικού και γνώσης (λαμβάνομένου υπόψη του νεαρού της ηλικίας του συγγραφέα). Από καθαρά λογοτεχνική άποψη το σημαντικότερο επίτευγμα του βιβλίου βρίσκεται στην πιστότητα της γλώσσας εποχής. Περιγραφές, διάλογοι, χαρακτηρισμοί, τρόποι των αισθημάτων, ηθολογίες, τρέχουσες εκφράσεις, λογιόσυνες και αστικούρες, όλα με εντυπωσιακή πιστότητα. Κανένας αναχρονισμός. Λες και ο συγγραφέας έγραφε *in vivo* στα χρόνια που περιγράφει. Είναι ένα επίτευγμα που δυστυχώς θα εκτιμηθεί κυρίως από αναγνώστες προβεβηκότες ηλικιακά. Προσωπικά το απολαύσαμε. Ένα –και από πολλές αιτίες– χρήσιμο βιβλίο.

Δημήτρης Χαρίτος

Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε

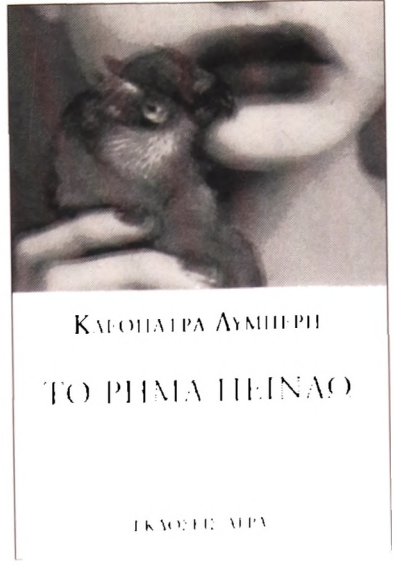
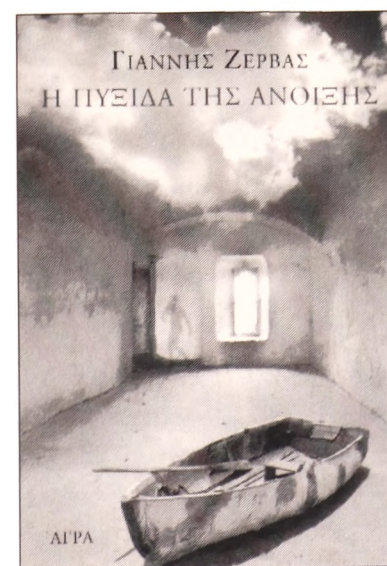
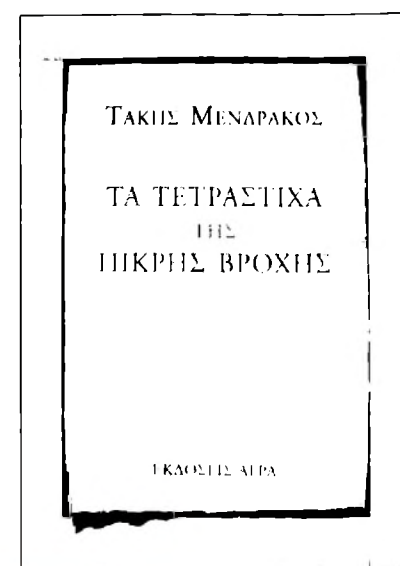
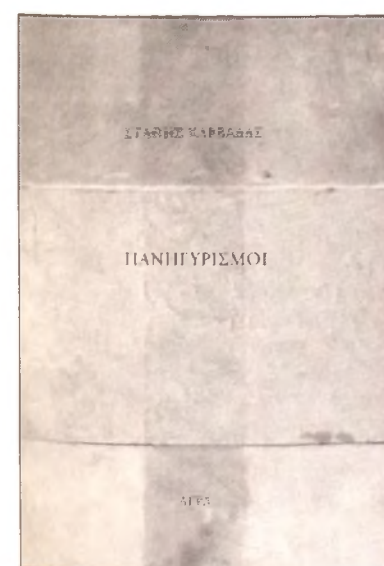
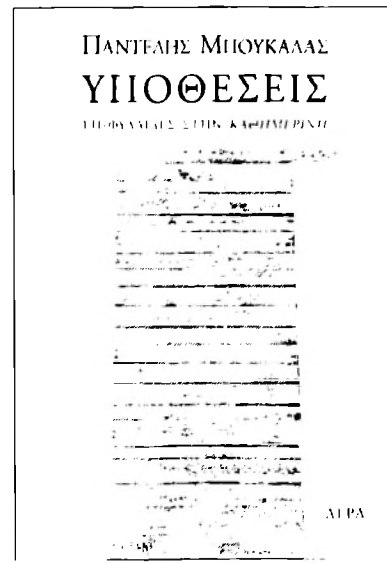
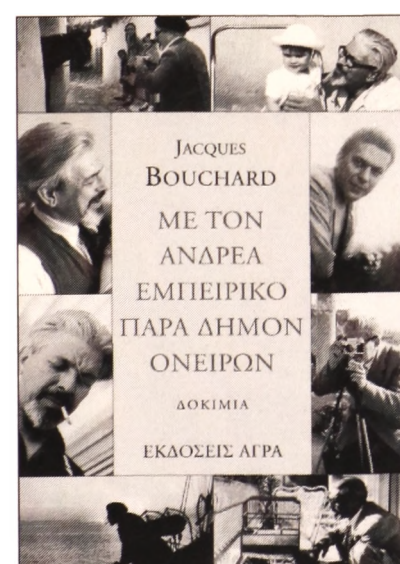
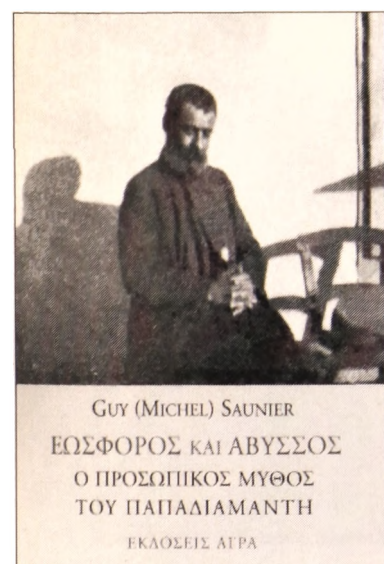
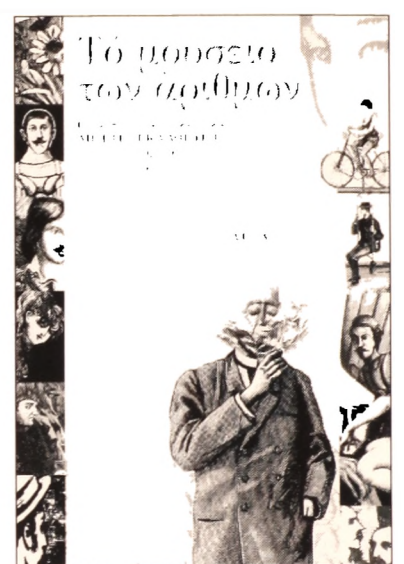
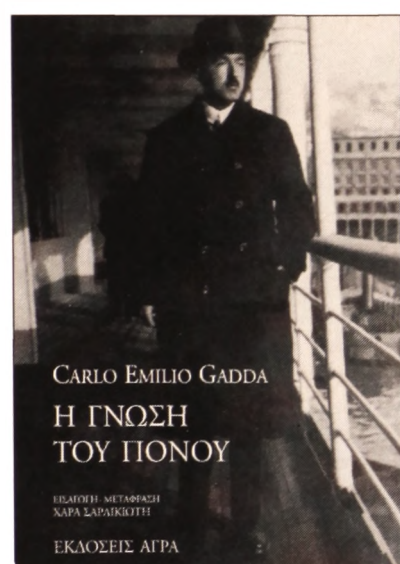
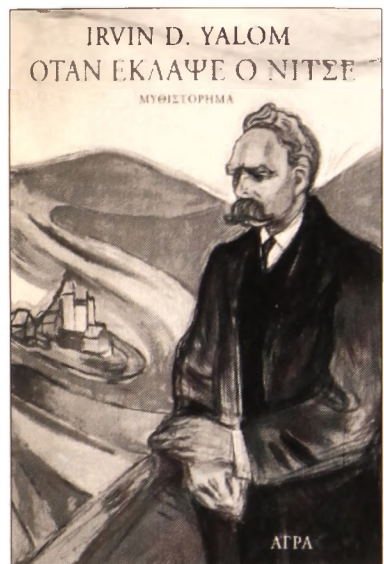
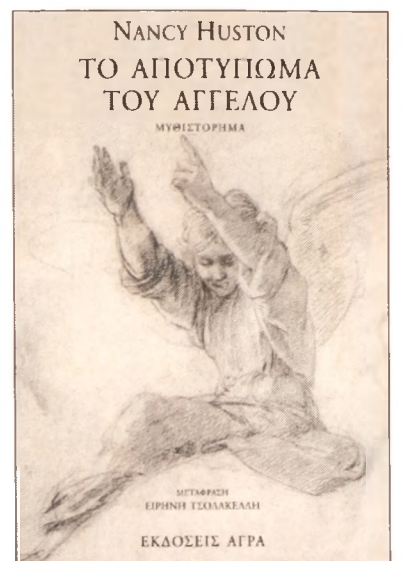
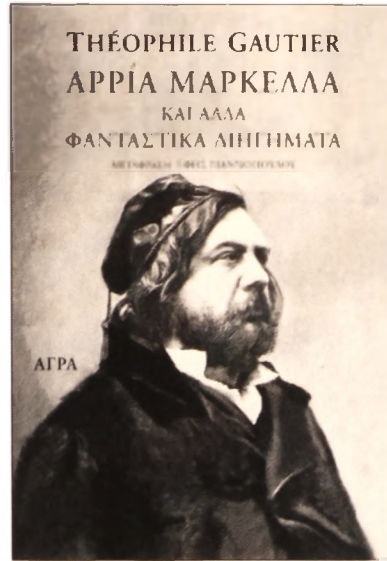
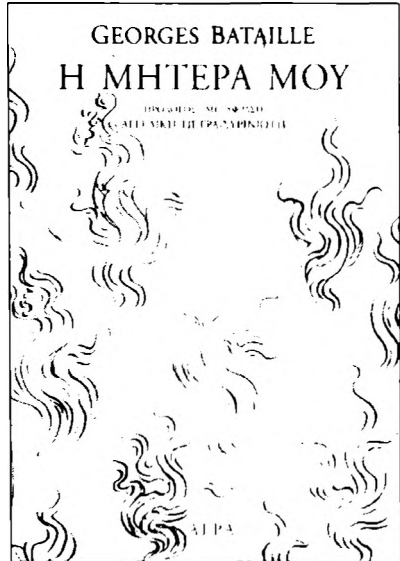
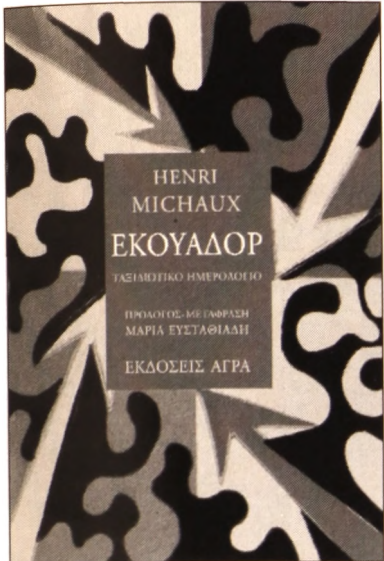
Φερνάντο Ντ. Γκαρσία, *CHE, Εικόνες μιας ζωής*, (Μεταίχμιο), Αθήνα 2001.
Πιέρρα Ωλανιέ, *Η βία της ερμηνείας*, (Εστία), Αθήνα 2001.
Ονορέ Ντε Μπαλζάκ, *Λουί Λαμπέρ*, (Σύγχρονη Εποχή), Αθήνα 2001.
Νίκος Κυτόπουλος, *Το στοίχημα*, (Σύγχρονη Εποχή), Αθήνα 2000.
Μάριος Μαρκίδης, *Παρά ταύτα*, (Νεφέλη), Αθήνα 2001.
Μανώλης Ι. Κούνουπας, *Στενοπορίες και Στενορύμια*, (Ιωλκός), Αθήνα 2001.
Στρατής Πασχάλης, *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Σκοτεινά Παραμύθια*, (Μεταίχμιο), Αθήνα 2001.
Μανίνα Ζουμπουλάκη, *Η ζωή (δεν) είναι ταινία*, (Ιστός), Αθήνα 2001.

Κώστας Γκριτζώνας, *Ομάδες Συμβίωσης*, (Φιλίστωρ), Αθήνα 2001.
Ιορδάνης Ψημμένος, *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια*, (Παπαζήση), Αθήνα 2001.
Ι. Λέντσμαν, *Οι ρίζες του Χριστιανισμού*, (Κέδρος), Αθήνα 2001.
Θανάσης Διαμαντόπουλος, *Εκλογικά Συστήματα: Θεωρία και πρακτικές εφαρμογές*, (Πατάκη), Αθήνα 2001.
Ζακ Ντερριντά, *Έμβολα, τα ύφη του Νίτσε*, (Εστία), Αθήνα 2002.
Δημήτρης Λεοντζάκος, *Κόμικ*, (Τα τραμάκια), Θεσσαλονίκη 2001.
Δημήτρης Δημούλης, *Το Δίκαιο της πολιτικής*, (Ελληνικά Γράμματα), Αθήνα 2001.

Γιάννης Ζέρβας, *Η πυξίδα της άνοιξης*, (Άγρα), Αθήνα 2001.
Βασίλειος Κ. Βουϊδάσκης, *Το Δικαίωμα της Ελευθερίας της Έκφρασης και τα ΜΜΕ*, (Παπαζήση), Αθήνα 2001.
Άννα Σωτρίνη, *Πού πάει το πάθος όταν χάνεται*, (Κέδρος), Αθήνα 2001.
Ανδρέας Πανταζόπουλος, *«Για το Λαό και το Έθνος»*, (Πόλις), Αθήνα 2001.
Αθανάσιος Αυγερινός, *Η μέρα που πέρασε δεν έπαψε να υπάρχει...*, (Άγκυρα), Αθήνα 2001.
Michael Hickey, *Ο πόλεμος της Κορέας*, (Γκοβόστη), Αθήνα 2002.
Jorje Armado, *Η Ντόνα Φλορ και οι δύο συζυγοί της*, (Περίπλους), Αθήνα 2001.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

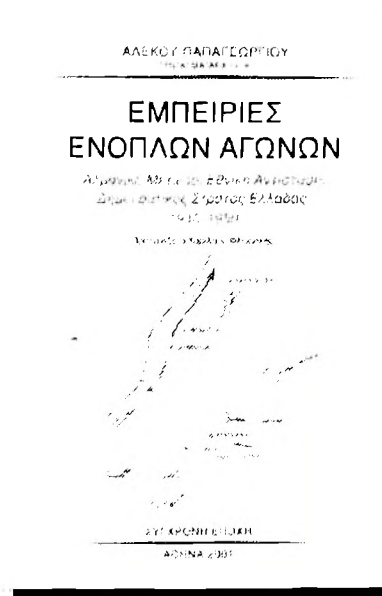

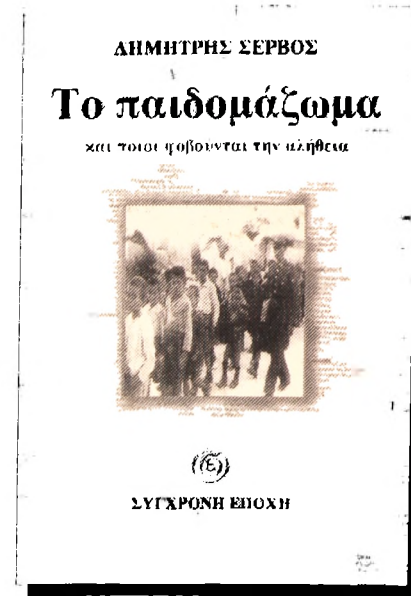
Α. Χαρίσης
Θρησκεία και πολιτική
στην Ελλάδα

Αρ. Καμρινός
Ο Εμφύλιος Πόλεμος
στην Πελοπόννησο. 1946-1949

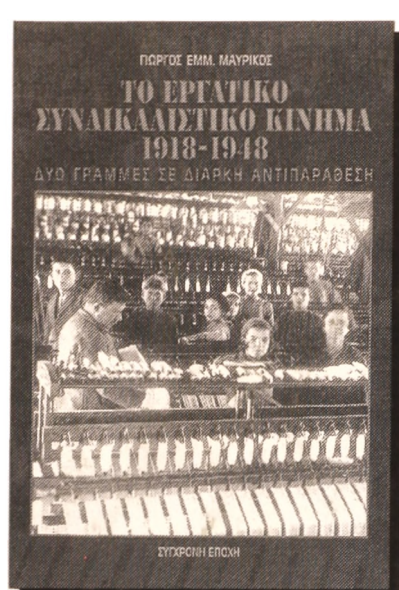
Α. Παπαγεωργίου
Εμπειρίες ένοπλων αγώνων
1940-1950

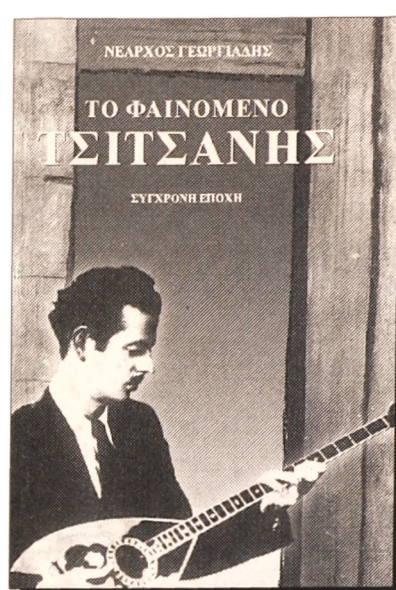
Δ. Σέρβος
Το Παιδομάζωμα και ποιοι
φοβούνται την αλήθεια

Σ. Τσαμπής
Στο δρόμο του καθήκοντος
και της τιμής

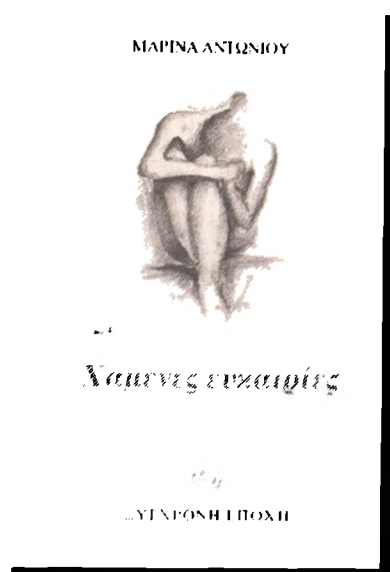
Γ. Μαυρίκος
Το εργατικό συνδικαλιστικό
κίνημα, 1918-1948

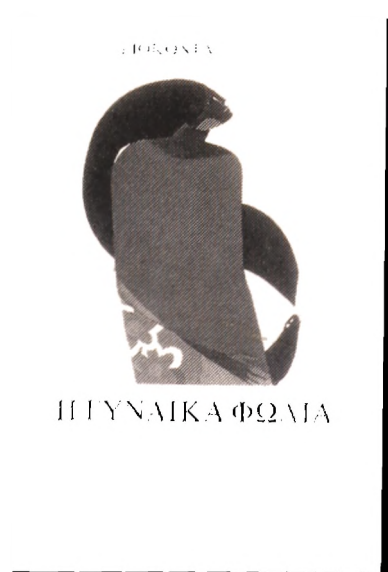
Ν. Γεωργιάδης
Το φαινόμενο Τσιτσάνης

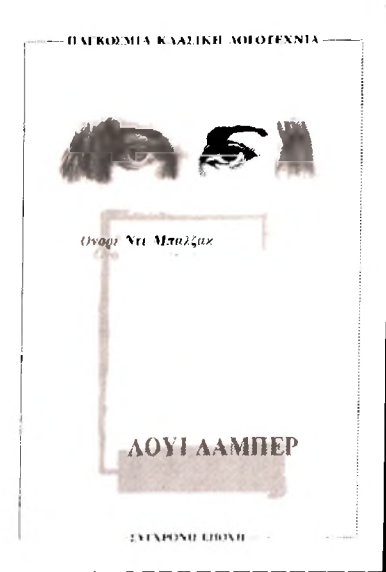
Γ. Πριόβολος
Ο δρόμος ως το θιάκι

Μ. Αντωνίου
Χαμένες Ευκαιρίες

Γ. Μπέλι
Η γυναίκα φωλιά

Ο. Μπαλζάκ
Λούι Λαμπέρ

Ο. Μπαλζάκ
Οι Προγραμμαμένοι

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σολωνός 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (010) 3820835, 3823649, Fax: (010) 3813354, <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροζορδάτου 3, Τηλ.: (010) 3829835, 3808132, Fax: (010) 3829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροζορδάτου 3, Τηλ.: (010) 3829835, 3808132. 2. Θεσσαλονίκη, Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65, Τηλ.: (0310) 283810.

3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19, Τηλ.: (06510) 38090.